

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE BÖLGESEL ÇALIŞMALAR
ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI**

**1973-2001 JAPON DIŞ POLİTİKASINDA ORTA DOĞU:
ENERJİ EKONOMİ-POLİTİĞİ**

DOKTORA TEZİ

**MÜRSEL DOĞRUL
1718102202**

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. MURAT ÇEMREK

**İSTANBUL
TEMMUZ 2021**

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE BÖLGESEL ÇALIŞMALAR
ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI**

**1973-2001 JAPON DIŞ POLİTİKASINDA ORTA DOĞU:
ENERJİ EKONOMİ-POLİTİĞİ**

DOKTORA TEZİ

**MÜRSEL DOĞRUL
1718102202**

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. MURAT ÇEMREK

**İSTANBUL
TEMMUZ 2021**

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE BÖLGESEL ÇALIŞMALAR
ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

1973-2001 JAPON DIŞ POLİTİKASINDA ORTA DOĞU:
ENERJİ EKONOMİ-POLİTİĞİ

DOKTORA TEZİ

MÜRSEL DOĞRUL
1718102202

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 09 / 07 /2021
Tezin Savunulduğu Tarih: 02 / 07 / 2021

Tez Oy birliği ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyad

İmza

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Murat ÇEMREK

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Selçuk ESENBEL

: Prof. Dr. Zeynep Özden OKTAV

: Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA

: Dr. Öğr. Üyesi Güngör ŞAHİN

İSTANBUL
TEMMUZ 2021

1973-2001 JAPON DIŞ POLİTİKASINDA ORTA DOĞU: ENERJİ EKONOMİ-POLİTİĞİ

1973-2001 Yılları Arasında Japonya'nın Orta Doğu Dış Politikası;
Siyaset, Ekonomi ve Enerji İliőikleri Odağında Kapsamlı Bir Çalışma

The Middle East Foreign Policy of Japan Between 1973-2001;
A Comprehensive Study on Politics, Economy and Energy Relations

[1973～2001年における日本の中東外交に関する総合的研究—
政治・経済・エネルギー関係を中心に]

İstanbul 2021

ÖZGÜNLÜK RAPORU

Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve ç) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 194 sayfalık kısmına ilişkin 09/07/2021 tarihinde ATASAREN tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %13'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASAREN) Lisansüstü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Usul ve Esaslarını inceledim ve bu Uygulama Esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Mürsel DOĞRUL
09 / 07 / 2021

ETİK BEYAN

Millî Savunma Üniversitesi Enstitüleri Dönem Projesi ve Lisansüstü Tez Hazırlama Kılavuzu'nda yer alan kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bu tezdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler bana aittir; Millî Savunma Bakanlığı, Millî Savunma Üniversitesi ve Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASAREN) sorumlu tutulamaz.

Mürsel DOĞRUL

09 / 07 / 2021

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Japonya bir çok yönü ile ülkemiz akademik çalışmalarında yer almıştır/almaktadır. Ancak ülkemizde bölge çalışmalarının derinleşmeye muhtaç olduğu gerçeğinden ve lisans döneminden bu yana devam eden Uzak Doğu bölgesi okumalarımın hareketle Japonya'nın yüzyılımızın gündem bölgesi Orta Doğu ile ilişkilerinin 1973-2001 özelinde ele alındığı Türkçe bir doktora tezi hazırlama düşüncem üzerine bu tez çalışması hasıl olmuştur.

Tezim, yazım aşamasında temas kurduğum ve iletişime geçtiğim birçok bilim insanı ve kurum çalışanı sayesinde tamamlanabilmiştir. Tezin şablon kısıtlılığını nedeniyle ismini burada zikredemediğim herkese eşsiz katkıları için saygı ve hürmetlerimi sunarım.

Daha yüksek lisans eğitimimin başından beri kıymetli zamanını hiç bir zaman esirgmeden her türlü desteğini eksik etmeyen, doktora tezimin de her bir kelimesi üzerine defalarca mülahaza eden ve bilimsel yöntemime şekil veren değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Murat ÇEMREK'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Ülkemizin Japonya çalışmalarının önde gelen duayen isimlerinden ve Tez İzleme Komitesi üyem Saygıdeğer Prof. Dr. Ayşe Selçuk ESENBEL'e tezimin literatürünü şekillendirdiği, verilerimi Batı merkezli bakıştan kurtararak hem ülkemiz hem de Japon bakış açısından yeniden yorumlamamı sağladığı için ve en önemlisi de Japonya'nın Orta Doğu ile ilişkilerinin Orta Asya ilişkilerinden ileri geldiğini belirterek yol gösterdiği için şükranlarımı sunarım.

Tezin kapsamı noktasında Orta Doğu özelindeki sınırlılıklarımı çizen, Orta Doğu özelinde ihtisasından ve derinliğinden istifade ettiğim ve bölge çalışması mahiyetinde bu tezin önemini sürekli bana hatırlatan diğer Tez İzleme Komitesi üyem Sayın Prof. Dr. Zeynep Özden OKTAV'a da ayrıca şükran borçluyum.

Doktora ders döneminden mezuniyete kadar her türlü zahmetimize katlanan, bitmez taleplerimize ivedilikle çözüm sunan, Uluslararası İlişkiler disiplininin önde gelen birçok Üniversite Öğretim Üyesinden eğitim almamızı sağlayan ve tüm bu süreçlerde bilimsel ve akademik disiplinden ödün vermeyerek bizleri geleceğe hazırlayan başta Sayın Dr. Öğr. Üyesi Güngör ŐAH N ve Sayın Cüneyt YUMUŐ olmak üzere Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nün tüm akademik ve  ğrenci iŐleri personeline teşekkür ederim.

COVID-19 küresel salgınının en  etin anlarında  evrimi i mülakat taleplerimi geri çevirmeden tezime teori ve içerik yönünden katkı veren Sayın Prof. Dr. Andrew L. OROS'a, Sayın Prof. Dr. Satoru NAKAMURA'ya Sayın Doç. Dr. Eliza GHEORGHE'a ve Sayın Dr. Ken KOYAMA'ya da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Bilim insanlığına teşvik eden ve yükseköğretim serüvenimin yolunu açan doktora tezimin ders dönemindeki idari yöneticim Sayın Prof. Dr. Zeliha KOÇAK TUFAN'a ve tez dönemi idari yöneticim Sayın Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER'e ısrarlı destekleri, akademik ve bilimsel rehberlikleri ve sabırları için sonsuz Şükranlarımı sunarım.

Hayatımın ilk dakikalarından itibaren en zor anlara karşı beni yetiŐtiren Validem Dursun DOĞRUL'a, hiç bir zaman maddi ve manevi desteğini esirgemeyen Aile Reisim Ramazan DOĞRUL'a, her ortam ve durumda yanımda duran Ağabeylerim Erkan DOĞRUL'a ve Rafet DOĞRUL'a, göz bebeğimize Őeyma DOĞRUL'a ve hayat ortağım, sabırlı ve anlayıŐlı eŐim Yanina DOĞRUL'a en içten sevgilerimi sunarak en büyük teŐekkürü ediyorum.

 stanbul; Temmuz 2021

Mürsel DOĞRUL

İÇİNDEKİLER

ÖZGÜNLÜK RAPORU

Sayfa

ETİK BEYAN

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

İÇİNDEKİLER.....ix

TABLO LİSTESİ..... xii

GÖRSEL LİSTESİ xiii

ŞEKİL LİSTESİ xiv

KISALTMALAR..... xv

ÖZ.....xvi

ABSTRACT xvii

抽象 xviii

1. GİRİŞ 1

1.1. Tezin Sorunsalı 6

1.1.1. Yardımcı Araştırma Soruları.....7

1.2. Tezin Amacı.....7

1.3. Tezin Varsayımları.....8

1.4. Tezin Önemi 9

1.5. Tezin Yöntemi 11

1.5.1. Açıklayıcı Yöntemin Kuramsal ve Kavramsal Çerçevesi 11

1.6. Literatür Taraması.....13

1.7. Literatüre Katkı.....14

1.8. Tezin Sınırlılıkları 16

2. TEORİK ÇERÇEVE 19

2.1. Ekonomi Politik (EP) ve Enerji Ekonomi Politikası (EEP).....20

2.1.1. EP 20

2.1.2. EEP.....23

2.2. Enerji Güvenliği (EG) ve Japon Dış Politikası (JDP).....27

2.2.1. Dış Politika Analizi (DPA).....32

2.2.2. Dönem Japon Dış Politikasının Kurumları.....36

2.2.3. Japon Büyük Stratejisi.....41

2.2.4. JDP’de Liderler, Doktrinler ve Kavramlar 45

2.2.5. JDP’de Fenomenler	50
2.3. Güvenlik Çalışmalarının Dönüşümü ve EG	58
2.3.1. Kopenhag Okulu ve Güvenliğe Yeni Bir Yorum.....	58
2.3.2. Japon Güvenlik Politikalarının Dönüşümü.....	68
2.4. Bölüm Sonucu.....	72
3. 1973-2001 DÖNEMİ ORTA DOĞU (OD) BÖLGESİ VE JAPONYA.....	73
3.1. Eleştirel Jeopolitik ve OD Bölgesi.....	73
3.2. Orta Asya’dan OD’ye Japonya	76
3.3. Japonya-OD Enerji İlişkiler Ağı	81
3.3.1. Suudi Arabistan.....	84
3.3.2. İran.....	90
3.3.3. Katar	92
3.3.4. Mısır	94
3.3.5. İsrail.....	95
3.3.6. Birleşik Arap Emirlikleri	96
3.4. 1973-2001 Dönemi JDP ve OD Krizleri	97
3.4.1. Petrol Krizi.....	98
3.4.2. İran Devrimi.....	100
3.4.3. Körfez Savaşı	103
3.4.4. 11 Eylül Olayları	106
3.5. Bölüm Sonucu.....	109
4. 1973-2001 JAPON ENERJİ EKONOMİ POLİTİĞİ; EKONOMİK VE İNSANİ YARDIMLAR	111
4.1. Enerji Bağımlılığından Çok Boyutlu İlişkiler Ağına	112
4.2. Japonya Resmi Kalkınma Yardımı (ODA) ile OD’de Japonya.....	118
4.3. OD’de Yumuşak Güç Sert Güç Arayışlarına Farklı Bir Yaklaşım.....	121
4.4. Bölüm Sonucu.....	123
5. 1973-2001 DÖNEMİ JDP’NİN YÖNELİMLERİ: PASİFİST ÜLKEDEN PRO-AKTİF AKTÖRE.....	124
5.1. Kendine Özgü Bir OD Politikası	124
5.2. Peşine Takılan Ülkeden Dengeleyici Aktöre.....	129
5.3. 1973-2001 Dönemi Japon-ABD İttifakı.....	134
5.4. Bölüm Sonucu.....	138

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	139
6.1. Genel Değerlendirme	139
6.2. Sonuç	143
KAYNAKÇA	146
EKLER:	176
ÖZGEÇMİŞ	178

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 2.1: Devletlerin Dış Politikalarını Etkileyen Faktörler	33
Tablo 2.2: Ana Akım Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Temel Paradigmaları	53
Tablo 2.3: Uluslararası İlişkiler Paradigmaları ve Japonya	57
Tablo 3.1: Japonya'nın OD bölgesi ile ticaret hacmi (1960-70-80)	83
Tablo 3.2: 1980 Yılı Toplam Dünya Ham Petrol Üretimi [bin varil/gün (petrol üretimi)]	102
Tablo 3.3: Japonya'nın OD'den Toplam Ham Petrol İthalatı (%)	102
Tablo 3.4: Ocak-Haziran 1990 Petrol Tüketimi (milyon varil/gün)	165
Tablo 3.5: OD Krizleri ve JDP'nin Yönelimleri	109
Tablo 4.1: 1970-1999 dönemi Enerji Türlerine Göre Japonya'nın İthalat oranları ve OD Bölgesinin Payı	115
Tablo Ek-1: Japon Enerji Kurumları ve Çevreleri	176

GÖRSELLER LİSTESİ

	Sayfa
Görsel 1.1: Japon Enerji Güvenliği Hakkında Yayınlanan Bilimsel Dokümanlarının Konu Başlığı Dağılımı	11
Görsel 2.1: Petrol fiyatları ile enerji üzerine siyaset bilimi özelinde yapılan yayınların ilişkisi (1972–2010)	26
Görsel 2.2: Japonya'nın Enerji Güvenliği konusunun literatür büyümesi ($R^2 = 0,7872$)	26
Görsel 3.1: Tokyo Camii açılışından Bir Görsel (1938)	78
Görsel 3.2: Japonya'nın OD'den petrol ithalatı (milyon litre-1960/2015)	84
Görsel 3.3: AOC'un Kurucusu Taro Yamashita ve Suudi Arabistan'lı Yöneticilerden Bir Kare	87
Görsel 3.4: Japonya-Katar İlişkilerine dair görsel	93
Görsel 4.1: Taro Yamashita, Ekibi ve Suudi yöneticilerden Bir Kare	114
Görsel 5.1: Japonya'nın Enerji Güvenliği konusunda çalışan kurumların Kuzey Doğu Asya bölgesindeki coğrafi dağılımı	133
Görsel 5.2: Japonya'nın EG'si konusunda çalışan kurumların dünyadaki coğrafi dağılımı	133

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1:	Japon Enerji Arz Güvenliği Endişesi ve Dış Politika İlişkisi 47
Şekil 3.1:	Suudi Arabistan'ın Japonya'ya İhracatı ve Japonya'dan İthalatı 85
Şekil 4.1:	1965-2015 Döneminde Japonya'nın Toplam Birincil Enerji Talebi 116
Şekil Ek-1:	Birincil Enerji Kendi Kendine Yeterlilik Oranlarının Karşılaştırılması (2017) 177

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AOC	: Japonya-Arap Petrol Şirketi (<i>Arabian Oil Company /</i> <i>Eiōshī Hōrudingusu Kabushiki-gaisha /</i> <i>AOC ホールディングス株式会社</i>)
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirketler
DPA	: Dış Politika Analizi
DS	: Dünya Savaşı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
EG	: Enerji Güvenliği
EP	: Ekonomi Politik
EEP	: Enerji Ekonomi Politikası
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (<i>The General Agreement on Tariffs and Trade</i>)
IMF	: Uluslararası Para Fonu (<i>International Monetary Fund</i>)
JDP	: Japon Dış Politikası
JÖSK	: Japan Öz Savunma Kuvvetleri (<i>Jieitai- 自衛隊</i>)
LDP	: Liberal Demokrat Parti (<i>Jiyū-Minshutō- 自由民主党</i>)
MITI	: Japon Endüstri-Teknoloji-Maliye Bakanlığı (<i>Ministry of International Trade and Industry /</i> <i>Tsūshō-sangyō-shō- 通商産業省</i>)
METI	: MITI'nin 2001 Yılından Sonraki Yeni Adı
NICs	: Yeni Sanayileşen Ekonomiler (<i>Newly Industrialized Countries</i>)
OAPEC	: Petrol İhraç Eden Arap Ülkeler Örgütü (<i>Organization of Arab Petroleum Exporting Countries</i>)
OD	: Orta Doğu
ODA	: Japonya Resmi Kalkınma Yardımı (<i>The Official Development Assistance /</i> <i>Seifukaihatsuenjo- 政府開発援助</i>)
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (<i>The Organization of the Petroleum Exporting Countries</i>)
UEP	: Uluslararası Ekonomi Politik
Üİ	: Uluslararası İlişkiler

ÖZ

1973-2001 Japon Dış Politikasında Orta Doğu: Enerji Ekonomi-Politiği

Mürsel DOĞRUL

Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASAREN)

İstanbul; Temmuz 2021

Bu tez, 1973-2001 dönemi Japon Dış Politikasında Orta Doğu'nun önemini Enerji Ekonomi-Politiği perspektifinden açıklayıcı bir nitel yöntem ile örnek olay incelemesi ve zaman analizi yaparak ele almaktadır. Açıklayıcı yöntem ile Ekonomi-Politik bir çerçevesi bulunan Enerji Güvenliği başlığının Uluslararası İlişkiler güvenlik çalışmalarındaki yeri netleştirilmektedir. Barış sever (pasifist) bir ulus olarak tanımlanan Japonya'nın dönem dış politikası Orta Doğu'dan gelen enerji ihtiyacının etkisi ile dönüşmüştür. Bu dönüşüm ile gelen çok yönlülük, Kopenhag Okulu'nun eleştirel güvenlik çerçevesi ile örtüştürülmektedir. Zaman analizi ve örnek olaylar ile 1973-2001 dönemi odağında 1973 OAPEC petrol ambargosu ile başlayan 1979 İran Devrimi, İran-İrak Savaşları ve 11 Eylül Olayları ile son bulan dönemin Japonya dış siyaset serüvenine derin etkileri analiz edilmektedir. Bu dönem, günümüz Japon Dış Politikasının içerikli bir niteliğe bürünmesini sağlamış ve Japonya'nın uluslararası ilişkilerin 'geliştirici devleti' olarak literatüre girmesine katkı sunmuştur. Ancak Japon dış politikasının ana akım iki eksenli olan pasifizm veya militarizme dönüş tartışmalarının bu dönem dış politikasının 'kapsayıcı güvenlik' boyutunu açıklayamadığı görülmüştür. Çünkü, II. Dünya Savaşı sonrası, Japon millî menfaatine risk teşkil eden enerji bağımlılığının etkisi bilinenden çok daha öteye gitmiştir. Böylece Japonya'nın Orta Doğu bölge ülkeleri ile ilişkileri en önemli müttefiki ABD ile ilişkilerini bile etkiler hale gelmiştir. Bu yeni durum Japon Dış Politikasının Enerji Ekonomi Politiği çerçevesinde üçüncü bir yolu mülhaza ederek açıklanabilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Enerji Güvenliği, Kopenhag Okulu, Petrol Krizleri, Özerk Dış Politika, Japon Yardımları.

Bilim Kodu : 114105, 117405, 114107, 114111, 114117

Sayfa Sayısı : 197

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Murat ÇEMREK

ABSTRACT

The Middle East in 1973-2001 Japanese Foreign Policy: Political Economy of Energy

Mursel DOGRUL

Turkish National Defense University, Atatürk Institute of Strategic Studies

Istanbul; July 2021

This thesis deals with the importance of the Middle East in the 1973-2001 Japanese Foreign Policy from the perspective of the political economy of energy with an explanatory qualitative method, by making a case study and time analysis. The meaning of energy security in international relations security studies, which requires a political economy framework, is clarified with the explanatory method. Japan's foreign policy, which is defined as a peace-loving (pacifist) nation, has been transformed by the effect of energy needs from the Middle East. The sophistication that comes with this transformation is matched with the Copenhagen School's critical security framework. The deep effects of the period that started with the 1973 OAPEC oil embargo, the 1979 Iranian Revolution, the Iran-Iraq Wars, and the September 11 Events, on the Japanese foreign policy adventure, are analyzed in the focus of the 1973-2001 period with time analysis and case studies. This period enabled today's Japanese Foreign Policy to give insights and contributed to the entitling of Japan as the 'developer state' of international relations in the literature. However, it was seen that the debates on pacifism or a return to militarism, which are the two main axes of Japanese foreign policy, could not explain the 'comprehensive security' dimension of the foreign policy of this period. Because the effect of energy dependence, which poses a risk to the Japanese national interest, went far beyond what is known after the Second World War. Thus, Japan's relations with the Middle East region countries have even affected its relations with its most important ally, the USA. This new situation can be explained by considering the third approach to Japanese Foreign Policy in the context of the political economy of energy.

Keywords: Energy Security, Copenhagen School, Oil Crises, Autonomous Foreign Policy, ODA.

Science Code : 114105, 117405, 114107, 114111, 114117

Pages : 197

Supervisor : Prof. Murat CEMREK, PhD

抽象

1973年～2000年代における日本外交における中東エネルギー経済政策

Mürsel DOĞRUL

トルコ国防大学アタトゥルク戦略研究所

(ATASAREN)

イスタンブール、2021年7月

本論文では、1973年～2001年代日本外交における中東の重要性を、エネルギー経済政策の視点から定性的研究による分析を扱う。特に探索的研究方法を用いることで、経済政治的枠組みにおけるエネルギー安全保障に焦点を当て、国際関係安全保障学における日本の中東外交の位置づけを考察する。平和主義、あるいは反戦主義として定義される日本の外交政策は、中東からのエネルギー需要の影響によって変容した。この変革に伴う汎用性は、コペンハーゲン学派の安全保障化理論と一致している。時間分析と事例研究により、1973年から2001年の期間の中心に1973年のOAPEC石油禁輸から始まった1979年のイラン革命、イラン-イラク戦争、9月11日に渡る期間における日本の外交政策への深い影響が分析されている。この期間は、近代日本の外交政策の体系化と、発展途上国としての日本の国際関係の発展に寄与した。しかし、日本の外交政策の二つの軸である平和主義や、軍国主義回帰をめぐる議論は、この時期の外交政策の"包括的な安全保障"の側面を説明することができない。なぜなら、第二次世界大戦後、日本の国益にリスクをもたらしたエネルギー依存の影響は、知られていたものをはるかに超えていたからだ。従って、日本の中東諸国との関係は最も重要な同盟国である米国との関係においても影響力を持つようになった。この新しい国際状況は、日本の外交政策のエネルギー経済政策の枠組みにおいて、第三の方法を考慮することによって説明することができる。

キーワード：エネルギー安全保障、コペンハーゲン学派、石油危機、自律的外交政策、政府開発援助。

1. GİRİŞ

“Özellikle Japonya'yı ilgilendirecek uluslararası meydan okumalar, Uluslararası İlişkiler alanındaki akademik tartışmalara öngörülemeyen sonuçlar getirebilir.”¹

Günümüzün dünyasının etkin uluslararası aktörleri enerjinin üreticisi ve/veya aktif bir tüketicisidirler. Enerji kaynakları, anlam ve etki olarak beklentilerin çok ötesine geçerken enerji üretimi, dağıtımı ve tüketimi gibi süreçler artık ekonomik aşamalardan çok daha fazlasını ifade etmektedir.² Devletler ise askeri ve toprak büyüklüklerinden ziyade enerji kaynakları mülkiyetlerine veya bu kaynaklara bağımlılıklarına göre kategorize edilmeye başlanmıştır.³ Böylelikle XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ülkelerin karşılaştırmalı Dış Politika Analizlerini (DPA) etkileyen değişkenlere⁴ Uluslararası Ekonomi Politikasının⁵ (UEP) bir alt başlığı olarak Enerji Güvenliği (EG)⁶ ve Enerji Ekonomi-Politikası (EEP) de eklenmiştir.⁷

Öte yandan Lenin'in meşhur “siyaset yoğunlaştırılmış iktisattır”⁸ cümlesine, Smith, El-Anis ve Farrands'ın aşağıdaki yorumları da eklendiğinde, Ekonomi Politikası (EP) dış politikaya yön veren bir etken olduğu daha iyi anlaşılabilir;

“Ekonomik alanda bir aktör diğerine üstünlük kurduğunda, bu ekonomik güç siyasallaşır. Siyasallaşan bu güç diğer aktörlerin siyasi ve ekonomik politikalarını kendi çıkarlarına uygun

¹ Thiago Corrêa Malafaia, “Japanese International Relations: an Assessment of the 1971-2011 Period”, *Brazilian Political Science Review*, C. 10, S. 1 (2016), s. 1.

² Pınar İpek, “Enerji Güvenliğinin Ekonomi Politikası ve Türk Dış Politikası”, *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt I*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2012, s. 225.

³ Michael Klare, *Rising Powers, Shrinking Planet: The New Geopolitics of Energy*, New York: Metropolitan Books, 2008, ss. 14-31.

⁴ Ömer Göksel İşyar, *Karşılaştırmalı Dış Politikalar: Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası*, 1. Baskı Bursa: Dora Yayıncılık, 2009, ss. 257-80.

⁵ Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Beacon Press, 2001.

⁶ Kazutomo Irie, “The Evolution of the Energy Security Concept and APEX Energy Cooperation”, *International Association for Energy Economics*, S. Issue 2017 (Singapore), s. 38.

⁷ Osman Zeki Gökçe, *The Role of Energy Interdependence in Shaping World Politics*, (Ph.D. Dissertation Tezi), Sabancı University: Political Science, 2018, s. 17.

⁸ Roy Smith, Imad El-Anis, Christopher Farrands, *International Political Economy in the 21st Century: Contemporary Issues and Analyses*, 1 edition Routledge, 2010, ss. 1-4.

şekilde değiştirmeye çalışır. Dolayısıyla modern ekonominin politik olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.”⁹

Nitekim uluslararası ekonominin politikliğine örnek olarak 1973 Petrol Krizinde dünya petrol ticaretinin sekteye uğraması -en azından bu sektörde- güç dengesinin değişimine örnek gösterilebilir. 1968’de kurulan Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri’nin (*Organization of Arab Petroleum Exporting Countries-OAPEC*),¹⁰ 1973’teki petrol ambargosu ile bir enerji türü olan petrolü silaha dönüştürerek uluslararası sistem ve aktörleri üzerinde beklenmedik etkilere sebebiyet vermiştir.¹¹ Bu hamleden etkilenen petrol ithalatçısı ülkeler de dış politikalarında belirli yönelimlere gitmişlerdir.

Orta Doğu’dan (OD) petrol ihraç eden ülkelerin başında 1970’li yıllarda Japonya gelmekteydi. XX. yüzyılın başından itibaren modernleşme, militarizm ve savaşlar odağında doğudaki Batı haline gelen Japonya için I. ve II. Dünya Savaşları öncesi hayati kabul edilen enerji ihtiyacı Soğuk Savaş döneminde de geçerliliğini sürdürmüştür. Ancak Japonya’nın enerji ihtiyacına çözüme noktasındaki pasifist (barışçı, barış yanlısı ve savaştan feragat eden) yöntem ve yaklaşımı savaş öncesi dönemden yeni ve farklı idi. Nitekim Ruth Benedict, XX. yüzyılın başlarındaki Japonya’yı ele aldığı *Krizantem ve Kılıç* kitabında, Japonların dünyanın diğer ülkelerinden farklı olarak, savaşı askeri bir problemden ziyade kültürel bir problem olarak gördüğüne değinmiştir. Ayrıca Benedict, Japonya’nın geride bıraktığımız yüzyıldaki realist tutumunu tasvir ederken anarşik uluslararası sistemde Japonya’nın hiyerarşi kurmak için mücadele ettiğine vurgu yaparak Japonların askeri konulara ve güvenlik meselelerine

⁹ a.g.e., ss. 1-4; Mesut Şöhret, “Enerji Güvenliğini Ekonomi Politikası ve Uluslararası Çatışmalara Etkisi”, Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi, Kocaeli, 2014, s. 530.

¹⁰ Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) 1960’da Bağdat’ta Arap ve Arap olmayan ülkeler de dahil olmak üzere petrol üreten 12 üye ülke tarafında kuruldu. Örgüt, küresel pazarda fiyat istikrarını ve üyeler arası koordinasyonu sağlamayı misyon edinmiştir. Örgüt ayrıca, üye ülkelerin kalkınma planlarını geliştirmelerine yardımcı olmaya çalışmaktadır. OAPEC ise 9 Ocak 1968’de Suudi Arabistan Krallığı, Kuveyt ve (o zamanlar) Libya Krallığı arasında Lübnan’ın Beyrut kentinde imzalanan anlaşma temelinde kurulmuştur. OAPEC’in mevcut 10 üyesinden yedisi aynı zamanda OPEC üyesidir ve bunlar Suudi Arabistan, Kuveyt, Libya, Irak, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Cezayir ve Katar’dır. 1973 Petrol Krizi çoğunluğu aynı zamanda OPEC üyesi olan OAPEC üyelerinin başlattıkları bir girişimdi; “Organization of Arab Petroleum Exporting Countries”, *OAPEC*, (14.06.2020), <http://www.oapecorg.org/Home/FAQs>.

¹¹ David N. Balaam, Bradford Dillman, *Introduction to International Political Economy*, Routledge, 2013, s. 215.

yaklaşımındaki farklılığa dikkat çekmişti.¹² Benzer hiyerarşi kurmak isteyen anlayışların bir sonucu olarak 20. yüzyıl, *Aşırılıklar Çağı*¹³ olarak işlenmiştir.

Alternatif dünya düzeni oluşturabilirliği noktasında Pan-Asyacı meydan okumayı daha teorik bir temele oturtanlardan Cemil Aydın *Asyada Batı Karşısı Politikalar: Pan-İslamizm ve Pan-Asya Düşüncesinde Dünya Düzeni Vizyonları* kitabında, Doğulu bir güç olan Japonya'nın¹⁴ ilk defa Batılı güçlere meydan okuyabilmesini ele almıştır. Özellikle 1905'te Japonya'nın İngiliz yardımı ile Rusya'ya karşı meşhur zaferini kazanması, Aydınlanma süreci ile hegemon liberal düşüncenin sahibi küresel elitleri ırk ve medeniyet konularında yeniden derin tartışmalara sürüklemiştir. Zira, Rus-Japon Savaşı'nın kazananı Batı'nın kendinden sayamadığı bir aktör olan Japonlardı. Küresel ölçekte ırksal hiyerarşiler üzerine kurulan Avrupa söylemini ilk defa herkes için paramparça eden bu zafer, mevcut dünya düzenine alternatif vizyonlar getirerek tarihin akışını da etkilemiştir. Cemil Aydın, Batı modernliğine alternatif sunabilecek gelişmeleri ihtiva eden bu modernleşme örneğinin yeterince irdelenmemiş olmasını ve Batılı olmayan toplumların da kendi kültürel kimliklerini kaybetmeden

¹² Japonya hakkında kıt kaynakların olduğu bir dönemde kültürel şabloncu bir yaklaşımla ele alınmıştır. Günümüzde çeşitli çalışmalarla birçok yönden eskitilmiş ancak tematik olması ve kendi dönemi içerisinde değerlendirilebilmesi ile alanın ilk eserlerindendir; Ruth Fulton Benedict, *The Chrysanthemum and the Sword: Patterns of Japanese Culture*, United States: Mariner Books; Reprint edition, 1989, s. 21.

¹³ Eric Hobsbawm klasikleşmiş üç önemli kitabı olan Devrim Çağı (the age of revolution/1789-1848); Sermaye Çağı (the age of capital/1848-1875) ve İmparatorluk Çağı (the age of empire /1875-1914) eserlerinin son kitabı *Aşırılıklar Çağı*'dır (the age of extremes /1914-1991). Eserin alt başlığı "bir dünya tarihi, 1914-1991" / "kısa yirminci yüzyılın tarihi". Eser I. DS'den Sovyet Bloğu'nun çöküşüne uzanır ve bu dönemleri de üç alt döneme şu şekilde ayırmıştır; 1914-1945 dönemi katastrof çağı, 1945-1973 dönemi altın çağ ve 1945'den günümüze gelen heyelan dönemi. Son olarak eserde öne çıkan krizler ve konular şu şekildedir; emperyalizm, topyekün savaş, I. DS, ekonomik kriz ve siyasi sonuçları, Faşist rejimlerin doğusu, II. DS ve Soğuk Savaş başlangıcı, Soğuk Savaş ve yarattığı krizler, II. DS sonrası azgelişmişlik, südürebilir kalkınma problemleri, Nüfus artışı ve açlık, OPEC ve uluslararası organizasyonlar, Soğuk Savaşın sonu, Sovyetler (Gorbachev-Perestroyka-Glasnost), Kürselleşme ve terörizm; Eric Hobsbawm, *The Age of Extremes: A History of the World, 1914-1991*, 1st edition Vintage, 1996.

¹⁴ Japonya için Doğulu bir güç tanımlaması için ayrıca bkz; Erik Ringmar, *History of International Relations: A Non-European Perspective*, Cambridge, UK: Open Book Publishers, 2019, s. 17; Amitav Acharya, Buzan Buzan, *The Making of Global International Relations Origins and Evolution of IR at its Centenary*, Cambridge: Cambridge University Press, 2019, s. 24.

Batı modelini benimseyebildikleri şeklindeki yüzeysel yorumlarla geçiştirilmesini eleştirmiştir.¹⁵

Öte yandan Pan-Asyacılığı sadece Japon milliyetçiliğinin salt Batı ‘karşıt’ı veya *anti-empyralist* bir tezahürü olarak görmenin eksik olacağını vurgulayan Eri Hotta, Japonya’nın Pan-Asyacılığı’nı daha çok ‘karşı’ (*counter*) bir ideoloji olarak ele alır. Burada ‘karşıt’ (birbirine büsbütün aykırı olan, zıt) ve ‘karşı’ (mukabil, denk) hareketler arasında kritik bir ayrım yaparak; ‘karşıt’ güçlerin yalnızca kendiliğinden ve anlık direnişle sonuçlandığına, ‘karşı’ güçlerin ise belirleyici bir toplumsal değişim getirme umuduyla, organize eğitim ve eylem programları gerektirdiğine dikkat çekmiştir.¹⁶ Bu minvalde Rus-Japon Savaşı’ndan II. Dünya Savaşı’na (DS) kadar geçen süre, tam olarak Japonya’nın Asya’nın geri kalanını kendi anlamıyla kavradığı ve aşırılıklarıyla Asya’yı kurtarmayı amaçladığı her türlü sosyal, ekonomik ve kültürel politikasını hayata geçirdiği dönem olarak bilinir.

Bu meydan okumanın neticesinde gelen mağlubiyet¹⁷ ve yeniden inşa sürecindeki reform ve düzenlemelerle yapılandırılan Japonya, başta kendi devlet kurumları olmak üzere¹⁸ çeşitli kaynaklarda ‘barışın ülkesi’ (*heiwa kokka*-平和国家)¹⁹ olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. II. DS sonrasında siyasi ve askeri yönden Amerika Birleşik Devletleri (ABD) şemsiyesi altına giren ülke günümüzde kendisini şu şekilde tanımlamaktadır;

“Ağustos 1945’de II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinin ardından, Japonya, demokratik bir ulus olma yolunda adımlar atmaya başlamıştır. 1947’de yürürlüğe girmiş olan Japonya Anayasası, üç ilkeye dayalıdır: Halkın egemenliği, temel insan haklarına saygı ve savaştan feragat. Anayasa, aynı zamanda, yasama, yürütme ve yargının bağımsızlığını da sağlamaktadır.”²⁰

¹⁵ Cemil Aydın, *The Politics of Anti-Westernism in Asia: Visions of World Order in Pan-Islamic and Pan-Asian Thought*, E-book. New York: Columbia University Press, 2007, ss. 14-88-90.

¹⁶ Eri Hotta, *Pan-Asianism and Japan’s War 1931–1945*, New York: Palgrave Macmillan, 2007, s. 74.

¹⁷ Eri Hotta, *Japan 1941 Countdown to Infamy*, Published By Alfred A. Knopf, 2013, C. eBook, ss. 597-600.

¹⁸ “Nihon no heiwa kokka to shite no ayumi [日本の平和国家としての歩み] (Japan’s history as a peaceful nation)”, *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, (14.06.2020), https://www.mofa.go.jp/mofaj/fp/nsp/page1w_000091.html.

¹⁹ Isao Miyaoka, “Japan’s Dual Security Identity: A Non-combat Military Role as an Enabler of Coexistence”, *International Studies*, C. 48, S. 3-4 (2011), ss. 237-55.

²⁰ “Japonya Hakkında”, *Japonya Büyükelçiliği, Türkiye*, (02.05.2020), https://www.tr.emb-japan.go.jp/itpr_tr/00_000112.html.

Japon Anayasası'nın 9. maddesi ile ülkenin savaştan feragati (... devletin savaşçılık hakkı hiçbir zaman tanınmayacaktır.)²¹ ABD'nin reformları çerçevesinde oluşmuş, böylelikle Japonya için askeri güvenlik meselelerinin sınırları belirlenmiştir.

Öte yandan Japonya için doğa olayları her çağda en önde gelen güvenlik kaygısı olmaya devam etmiştir. Deprem, tayfun ve tsunami gibi doğal olayları güvenliğe en büyük tehditler olmayı sürdürürken²² Japon devleti için ülke sınırlarında olmayan ancak ekonomik ve siyasi boyutu ile Japonya'yı ilgilendiren tehditlere XX. yüzyılda yenisi eklenmiştir. İşte petrol kaynakları bakımından fakir bir ada ülkesi Japonya'nın en önemli gündem maddelerinden birisi EG olagelmıştır.²³

Askeri bakımdan başka bir ülkeye bağımlı kalarak ekonomik ilerlemenin en güzel örneklerinden birini tüm dünyaya gösteren Japonya'nın 1960'lardan itibaren kriz bölgesi olmaktan bir türlü kurtulamayan OD bölgesi ile münasebetleri sürekli artmıştır. Ayrıca 1950'ler ile gelen küresel ideolojik sorunlardan (sol akımın ve öğrenci hareketlerinin yükselmesi) Japonya da etkilenmiştir.²⁴ Küresel bir akım olan petrole geçiş, kömür kullanımından ileri gelen sorunların çoğunu belli açılardan önlemiştir. Çünkü petrol nispeten ucuzdu, çevre için daha zararsız ve kömürün azalan kullanımı sol akımdan güç alan Japon işçi sendikalarının gücünü zayıflatabilirdi. Bu durumların da etkisiyle Japonya'da petrole geçiş hızlanırken bir diğer yandan petrole bağlanmanın da büyük bir dezavantajı vardı; Japonya'yı yabancı ülkelere,

²¹ “Adalet ve düzen temelindeki bir dünya barışına içtenlikle bağlı olarak Japon halkı, ulusun egemenlik hakkı çerçevesinde ve uluslararası çatışmaların çözüme kavuşturulmasında savaşı bir araç olarak görmediğini ifade eder. Yukarıdaki bentte açıklanan amacı yerine getirmek için kara, deniz ve hava kuvvetleri ve savaşta kullanılabilir diğer kaynakları hiçbir zaman geliştirmeyecektir.” Devletin savaşçılık hakkı hiçbir zaman tanınmayacaktır.”; “Constitution of Japan”, *Prime Minister of Japan and His Cabinet*, (14.06.2020), https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html.

²² Pradyumna P. Karan, *Japan in the 21st Century: Environment, Economy, and Society*, University Press of Kentucky, 2010, s. 33.

²³ John De Boer, “Before Oil: Japan and the Question of Israel/Palestine, 1917-1956”, *The Asia-Pacific Journal*, C. 3 (2005); Khalil-ur-Rahman Shaikh, “Ties between Japan and Middle East”, *Dailytimes*, (07.09.2018), <https://dailytimes.com.pk/293989/ties-between-japan-and-middle-east/>; Kaoru Sugihara, John Anthony Allan, *Japan in the Contemporary Middle East*, London; New York: Routledge, 1993.

²⁴ P. G. Steinhoff, “Student Protest in the 1960s”, *Social Science Japan*, C. 15 (1999), ss. 3-6.

özellikle de Basra Körfezi bölgesini kontrol edebilecek ülkelere oldukça bağımlı hale getirmekteydi.”²⁵

Bu durumun doğal bir sonucu olarak bölgede yaşanan olaylar, Japonya’nın da yakından ilgilenmesi gereken konulara dönüşmüştür.²⁶ Japon Dış Politikası (JDP) bağlamında 1973 Petrol Krizi ve 11 Eylül 2001²⁷ arası dönemin serencamı²⁸ da gösterecektir ki enerji konusunda Japonya’nın OD ülkelerine bağımlılık seviyesi²⁹ birçok asimetriyi beraberinde getirmiştir. Böylelikle Japon ekonomi stratejileri politikleşmiştir. Diğer yandan bu politikleşmeyi açıklama noktasında referansları ihtiva eden güvenlik çalışmalarının kabuğu eleştirel güvenlik yaklaşımları ile çatlamış³⁰ ve Kopenhag Okulu düşünürlerince güvenliğin farklı boyutları da Uluslararası İlişkiler (UI) disiplininin güncel ve öncelikli konuları haline gelmiştir. Nihayetinde devlet güvenliğine ek olarak insani güvenlik, çevre güvenliği ve EG gibi konularda da tartışmalar yürütülmeye başlanmıştır. EG bağlamında JDP ve OD konusundaki çalışmaların önemi artmıştır. İşte bu tez Japonya üzerine EP özelinde bir araştırmanın sonucu olarak vücut bulmuştur.

1.1. Tezin Sorunsalı

1973’de OAPEC üyelerinin İsrail’i protestosu sırasında Japonya’nın OD petrollerine bağımlılık seviyesi %70’lerdedir.³¹ Sheehan’a göre “...petrol fiyatlarında ani artış ve doların değerinde ani düşüş yaşanınca, ekonomik güvenlik, yani ekonomik sorunların güvenliği tehdit ettiği anlayışı gündeme gelmiştir.”³² Duus ise Japonya açısından bu dönemi ayırıştırarak şöyle ifade etmiştir:

²⁵ Michael Penn, “The Vicissitudes of Japan-Saudi Relations.”, *Comparative Islamic Studies*, C. 7 (2011), s. 301.

²⁶ Daniel Wagner, Giorgio Cafiero, “Japan’s Influence in the Middle East”, *HuffPost*, 2014, https://www.huffpost.com/entry/japans-influence-in-the-m_b_4159850.

²⁷ Jack Edward Holden, “What factors influenced Japan’s decision to dispatch its SelfDefence Forces (SDF) to Iraq in 2004?”, *POLIS Journal*, 2011, <https://pdfs.semanticscholar.org/2c61/b000ddd4b01caf616eccbd5b82e287b3e59f.pdf>.

²⁸ Malafaia, “Japanese International Relations: an Assessment of the 1971-2011 Period”, ss. 1-28.

²⁹ Natsuyo Ishibashi, “The Dispatch of Japan’s Self-Defence Forces to Iraq: Public Opinion, Elections and Foreign Policy”, *Asian Survey*, C. 47, S. 5 (2007), ss. 766-89.

³⁰ Başar Baysal, Çağla Lülecı, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikteştirme Teorisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C. 22, S. 22 (2015), doi:10.17752/gsd.93321.

³¹ Yutaka Kawashima, *Japanese Foreign Policy at the Crossroads: Challenges and Options for the Twenty-First Century Paperback*, Brookings Institution Press, 2003, s. 21.

³² Michael Sheehan, *International Security: An Analytical Survey*, Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005, s. 65.

“Savaş sonrası dönemde gelen ulusal kendine güvenin en ağır şokunu [Japonya] 1973 Petrol Krizi ile yaşadı. OPEC petrol ambargosu, Japonya’nın refahının ve uluslararası konumunun kırılganlığının altını çizdi. Japon ekonomisi, ilgisinin ve üzerinde kontrolünün olmadığı uluslararası bir kriz sebebiyle felçlere rehin olmuştu.”³³

Petrol krizinden yaklaşık otuz yıl sonra gelen 11 Eylül 2001 Olaylarının ardından ABD’nin önce Afganistan’ı sonrasında da özellikle Irak’ı işgaliyle petrol fiyatlarının tırmanması hassaten OD’ye enerji konusunda bağımlılığı devam eden Japonya’yı derinden etkilemiştir. 1973-2001 döneminde EG bağlamında yaşanan gelişmeler JDP’ye³⁴ ve kısmen Japon büyük stratejisine³⁵ yön vermiştir. Benzer şekilde bu iki önemli kırılmanın arasında geçen 28 yıl ise hem OD hem de Japonya açısından birçok gelişmeye sahne olduğundan çalışmanın sorusu “1973-2001 döneminde OD, JDP’de niçin önemlidir?” şeklinde olup bu sorunun analizi noktasında ise EG bağımsız değişken ve JDP ise bağımlı değişkendir.

1.1.1. Yardımcı Araştırma Soruları

- EP, 1973-2001 döneminde ne anlama gelmekteydi?
- Güvenlik çalışmalarındaki değişimin EG’ye etkileri nelerdir?
- EG, enerji tedarikçisi ve bağımlısı ülkelerin güvenlik politikalarını nasıl etkilemektedir?
- EG ile Japon güvenlik politikalarının ve dolayısıyla dış politikasının dönüşümü arasında nasıl bir ilişki vardır?

1.2. Tezin Amacı

Bu tez çalışması, Japonya’nın 1973-2001 arasında OD’ye yönelik uyguladığı politikalardan hareketle;

- Klasik JDP okumalarının, 1973-2001 dönemi OD JDP’sini anlamlandırma noktasındaki eksikliklerini,
- OD’de yaşanan siyasi ve ekonomik olayların enerji odağında JDP’nin şekillenmesinde niçin ve nasıl etkili olduğunu,
- Japonya’nın OD ülkelerindeki sorunların askeri müdahaleler yerine insani ve ekonomik yardımları ile aşılabileceğine yönelik tezinin ne ölçüde başarılı olduğunu,

³³ Peter Duus, *The Rise of Modern Japan*, Boston: Houghton Mifflin School, 1976, s. 274.

³⁴ “Diplomatic Bluebook for 1973”, Public Information Bureau, Ministry of Foreign Affairs Japan, 12.1974, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1973/1973-contents.htm#CONTENTS>.

³⁵ Hasan Kösebalaban, “Japon Grand Stratejisi: Yirminci yüzyıl Japon Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim”, *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, C. 5 (1998), ss. 57-98, <https://www.divandergisi.com/tr/Dergi/Makale/5/41>.

- Japonya'nın OD'deki başarılarının -eğer varsa- bölgeye askeri müdahalelerde ısrarcı ülkeler için nasıl bir model teşkil ettiğini,
- Gelinecek nokta itibarıyla Japonya'nın OD'ye yardımlarının bölge açısından ne gibi sonuçlar doğurduğunu

irdeleyecektir.

1.3. Tezin Varsayımları

Küresel ekonomide etkin bir güç³⁶ olmasına rağmen küresel siyaseti belirleme noktasında aynı oranda etkili olamayan Japonya'nın,³⁷ 1973-2001 döneminde OD'de diğer devletlere nazaran, politik ve ekonomik çıkarıyla eşzamanlı sürdürdüğü uzun süreli EP girişimleri ile bölge dışı bir ülkenin OD siyasetinde etkin bir şekilde yer alabileceğini gösterdiği düşünülmektedir.³⁸ Ancak bu başarının JDP açısından bir 'görelî özerklik' dönemine tekabül ettiğinin üzerinde bu zamana kadar fazla durulmamıştır. Nitekim Japonya, OD devletlerinin petrole dayalı gücünü iyi hesaplayıp bu düzlemde güvenlik politikalarının sınırlarını çizmişken³⁹ ABD ve İsrail ise bu gücün Japonlar için ne anlam ifade ettiğini hesaplamaksızın hareket etmişlerdir. Christensen bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

*"Liderler güç dağılımını yanlış algılasa, çatışmanın en hayati noktasında kenara çekilebilir, önemsiz tehditlere aşırı tepki verebilir veya savaşta yanlış tarafa destek verebilir. Eğer liderler, güçlü devletleri yanlışlıkla zayıf devlet olarak algılasa, dengeleyici bir devletten ziyade gücünün safında yer alan taraf gibi davranabilirler."*⁴⁰

Bu tezin en önemli varsayımı, Japonya'nın EG'yi sağlamak noktasında diplomatik kurumları, insani yardımları ve yumuşak güç unsurlarını etkin bir şekilde kullanımının, zayıf ve haklıyı yok sayarak EG'nin askeri kapasite ile sağlanabileceğini deneyimleyen

³⁶ Shigeaki Shibata, Toshikazu Yamakawa, "The Changing Role of Japan in the International Trade Regime: from a Rule-Follower to a Rule-Maker", ISA International Conference 2017, Hong Kong, 2017, <http://web.isanet.org/Web/Conferences/HKU2017-s/Archive/19a9bff4-6a6e-44d1-99c7-891f8c5b5c3c.pdf>.

³⁷ Warren S. Hunsberger, *Japan's Quest: The Search for International Role, Recognition, and Respect*, New York: M. E. Sharpe, Inc., 1997, s. 210; Hakan Gönen, "ABD-Japonya Güvenlik Antlaşmaları: Oluşumu, Evrimi ve Sonuçları", *Uluslararası İlişkiler*, C. 1, S. 4 (2004), s. 139.

³⁸ John De Boer, "Gauging Japan's Role in the Middle East", *The Asia-Pacific Journal*, C. 3, S. 9 (2005), <https://apjif.org/-John-de-Boer/1577/article.pdf>.

³⁹ Mürsel Doğrul, "Filistin-İsrail Sorununun Muhtemel Arabulucu Aktörü olarak Japonya'nın Kapasitesi/İmkanları", *FAD- Filistin Araştırmaları Dergisi*, C. 5 (2019), s. s.81-101.

⁴⁰ Thomas J. Christensen, "Perceptions and Alliances in Europe, 1865-1940", *International Organization*, C. 51, S. 1 (1997), s. 68.

Batı modeline⁴¹ daha sağlıklı bir alternatif sunduğudur. Bu model çatışmaların çözümü noktasında ekonomik araçların kullanılmasını vurgulayan bir modeldir. 1973-2001 dönemi ve sonrasının JDP'si, bölgenin siyasi ve askeri krizlerine rağmen neredeyse bütün ülkeleri ile iyi ilişkilere haizdir. Bu durum günümüz OD krizlerini anlama ve çözme noktalarında oldukça önemli referansları bizlere sunmaktadır.

1.4. Tezin Önemi

OD, 1973-2001 arasında JDP'nin merkezindedir. Söz konusu dönemde Japonya, OD'deki krizlere kendi içerisinde tutarlı ve uluslararası normlar ile uyumlu politikalarıyla çözüm üretmeye çaba göstermiştir. Böylelikle Japonya, bazı kesimlerce savunulan ABD'den bağımsız bir şekilde dış politika yürütme hedefini de belirli ölçülerde gerçekleştirmiştir. Söz konusu dönemde Japonya, EG'yi merkeze alıp dönemin konjonktürel gelişmelerini tahlil ederek onlardan faydalanabilmiştir. Bu politik başarı, OD'den gelen enerji kaynaklarının güvenliğini sağlamak isteyen Japonya'nın,⁴² eski Başbakanı Shinzou Abe (2012-2020) ve onun *Barışın Pro-aktif Katılımcısı Ülke* kavramlaştırmasıyla⁴³ tekrar gündeme gelmiştir.

Öte yandan hem Japonya hem de Çin büyük ölçüde OD enerji kaynaklarına bağımlıdır ve OD son yarım yüzyıldır ciddi yapısal değişiklikler geçirmektedir. 1973 Petrol Krizi sonrası Japonlar bölgede 'kaynak diplomasisi'⁴⁴ yürütmüş ve son yıllarda enerji ihtiyacı artan Çin ise benzer diplomasi yöntemini OD bölgesindeki uygulamaya koymuştur.⁴⁵ 1990'lar ile yükselişi başlayan Çin'in bölge ile artan etkileşimi de Japonları kendi EG'sinin dışında bölge ile ilişkilerin önemsenmesine sebep olan bir diğer sebeptir. Çin'in OD EP'sinin JDP'nin OD ilişkilerine yansması bu tezin sınırlılıklarını aşsa da

⁴¹ Diego Pagliarulo, "Smart Geopolitics, Dangerous Ideas: Energy security, Ideology, and the Challenges of American Policy in the Persian Gulf", *European journal of American Studies*, C. 11, S. 2 (2016), doi:10.4000/ejas.11639.

⁴² Mary E. Morris, *The Persistence of External Interest in the Middle East*, RAND, 1993.

⁴³ Adham Sahloul, "An Opening for Japanese Leadership in the Mideast", *The Japan Times*, 30.01.2020, <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/01/30/commentary/japan-commentary/opening-japanese-leadership-mideast/>.

⁴⁴ Joseph Y.S. Cheng, "The 1979 Oil Shock and the Flying Geese Model in East Asia", *Viewpoints Special Edition The 1979 Oil Shock: Legacy, Lessons, and Lasting Reverberations*, Washington, DC: The Middle East Institute, 2009, ss. 57-59.

⁴⁵ Yoram Evron, "Implications of China's Belt and Road Initiative for Japan's Involvement in the Middle East", *Contemporary Review of the Middle East*, C. 5, S. 3 (2018), s. 199, doi:10.1177/2347798918776712.

sonraki çalışmalarda ayrıca ele alınabilecek bir başlık olarak önem arz etmektedir. Çin'in OD ile artan etkileşimini yakından takip eden Japonya'nın bölgedeki pozisyonunu kaybetmek istemeyeceği kestirilebilirken bölgeyle ilişkilerinin tarihi, ilişkilerinin geleceği konusuna ışık tutacaktır. Böylelikle bu çalışma, 1973-2001 döneminin gelişmelerinden yola çıkarak⁴⁶ JDP'nin günümüz muhtemel yönelimleri konusunda kaynak olmayı amaçlamaktadır.

Web of Science indekslerinde Japonya'nın EG'si üzerine yapılan çalışmalarda bir artış görülmesine rağmen (görsel 1.1) ülkemiz merkezli YÖK tez arşivinde 2021 yılında yaptığım taramaya göre JDP'yi EP odağında ele alan veya Japonya'nın enerji güvenliği başlığına odaklanan bir teze rastlanmamıştır. Bu tarihe kadarki çalışmalar ise çoğunlukla Türkiye-Japonya ilişkilerinin yanında Japonya'nın Soğuk Savaş sonrası güvenlik politikasının dönüşümünü ele almıştır. Netice itibari ile konusu bağlamında ülkemizde ilk olacak bu tez, ülkemizde çoğunlukla sosyoloji,⁴⁷ ekonomi⁴⁸ ve tarih⁴⁹ alanlarında kaleme alınan akademik çalışmalara genelde Uİ disiplinine özelde ise EG'ye göndermeyle JDP'nin 1973-2001 dönemi hakkında katkı sunmayı hedeflemektedir.

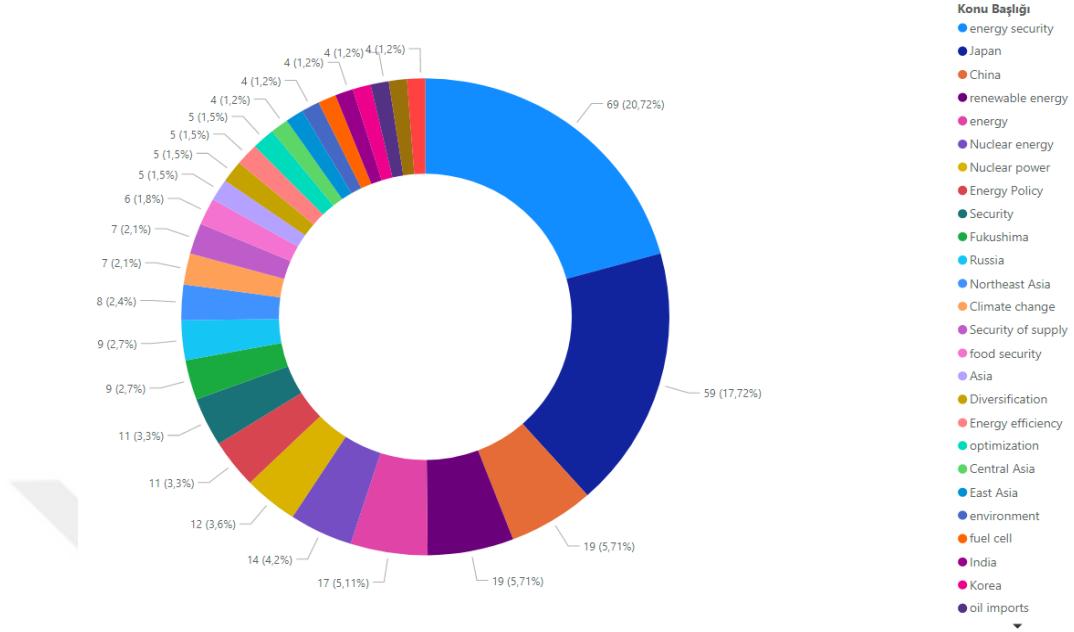
⁴⁶ Sugihara, Allan, *Japan in the Contemporary Middle East*.

⁴⁷ Bozkurt Güvenç, *Japon Kültürü*, 2. Baskı Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002; Hasan Günaydın, *Japon Mucizesinin Sırları Japon Tarzı Yönetim*, 1. Baskı İlgı Kültür Sanat Yayınları, 2014.

⁴⁸ K. Ali Akkemik, *Japonya'nın İktisadi ve Sosyal Tarihi-Cilt 1 Savaş Öncesi Dönem*, 1. Basım İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019; Günaydın, *Japon Mucizesinin Sırları Japon Tarzı Yönetim*.

⁴⁹ Selçuk Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları*, 2. Baskı İletişim Yayınları, 2015; A. Mete Tunçoku, *Japon Dış Politikası*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2013; Ali Merthan Dündar, *Japonya'da Türk İzleri*, 1. Baskı Mac Medya, 2017; A. Merthan Dündar, *Panislamizm'den Büyük Asyacılığa Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*, 1. Baskı Ötüken Neşriyat, 2006.

Görsel 1.1: Japon Enerji Güvenliği hakkında yayınlanan bilimsel dokümanların konu başlığı dağılımı⁵⁰

EG konulu yayınların yaklaşık %18'i Japonya'yı anahtar kelime olarak kullanırken hem Japonya'yı hem de Çin'in aynı anda anahtar kelime olarak kullanan yayınların oranı ise yaklaşık %6'dır.

1.5. Tezin Yöntemi

Bu tezin yöntemi temel olarak nitel araştırmaya dayanmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden ise 'açıklayıcı yöntem' tercih edilmektedir. Açıklayıcı yöntem ile ilk olarak Kopenhag Okulu ışığında, JDP'nin EG politikaları açıklanmaktadır. Bu yöntem ile dönem JDP'si yorumlanırken ortaya koyulan politikaların Kopenhag Okulunun güvenlik yaklaşımı ile örtüşümü ortaya çıkarılmaktadır. İkinci olarak örnek olay ve zaman analizi ile 1973-2001 döneminin öne çıkan siyasi olaylarından Petrol Krizleri örnek olarak derinlemesine incelenmektedir. Örnek olaylar seçildiği tarihlere ve sadece OD bölgesine özgü olsa bile bu olayların JDP'de sebep olduğu değişikliklerin ve kırılmaların genellenebilirliği sorgulanmaktadır.

1.5.1. Açıklayıcı Yöntemin Kuramsal ve Kavramsal Çerçevesi

EP ve EG ilişkisi tezimin açıklayıcı yöntem ışığında çıkış noktasını oluşturmaktadır. Burada EG eksenindeki JDP, OD odağında analiz edilmektedir. JDP'deki önemsenen yaklaşımların ve kavramların UI paradigmasının hangilerinde en makul bir karşılığa

⁵⁰ Searched for: TOPIC: (Japan) and TOPIC: (energy security). TIMESPAN: All Years. Indexes: SCI-EXPANDED, SSCI&HCI, ESCI from Web of Science Core Collection.

sahip olduğu sorgulanmaktadır. Zaman zaman DPA'ya⁵¹ dayanan bu tez çalışmasını klasik JDP analizlerinden ayıran ise; JDP'nin EG konusundaki yönelimlerinin güvenlik meselelerine yeni bir çerçeve çizen Kopenhag Okulu özelinde en makul karşılığını bulmasıdır. Kopenhag Okulu'nu özellikle seçtim çünkü bu okul “kendini geleneksel devlet-temelli güvenlik çalışmaları ve post-yapısalcı güvenlik çalışmaları arasında orta bir konumda tanımlamaktadır”.⁵² Japonya ise pasifist bir aktördür. Güvenlik politikaları ekonomik kaygılar temelli ve askeri unsurları ihtiva etmez. Nitekim Okulun önde gelen düşünürlerinden Buzan, Waever ve De Wilde çalışmalarında güvenliğe siyasi, askeri, iktisadi, çevresel ve toplumsal faktörleri de eklemişlerdir. Böylece askeri faktörlerin alandaki çalışmalara nüfuzunu yok saymamakla beraber farklı unsurların da göz ardı edilmesinin önüne geçmişlerdir.⁵³ Yine de bu Okulun EG'nin günümüzde geldiği önemli konumuna rağmen güvenlik çalışmalarında bu konuya ayrıca vurgu yapmaması bu çalışmayı EP üzerine etraflı tartışmalara muhtaç bırakmıştır.⁵⁴ Bu noktada EG'yi iktisadi bir konu olarak ele alan ve 1973'lere kadar giden çalışmalardan faydalanılmaktadır.⁵⁵ Böylece 1973-2001 döneminde JDP'nin EG'yi sağlama maksadıyla hayata geçirilen ve EP'nin kapsamına giren boyutları Kopenhag Okulunun teorik çerçevesine oturtularak açıklanmaya çalışılmıştır.

⁵¹ Valerie M. Hudson, “Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations”, *Foreign Policy Analysis*, Brigham Young University, 2005, ss. 1-30; Valerie M. Hudson, Christopher S Vore, “Foreign Policy Analysis Yesterday, Today, and Tomorrow”, *Mershon International Studies Review*, C. 39, S. 2 (1995), ss. 209-238.; C. Alden, “Foreign policy analysis”, *Undergraduate study in Economics, Management, Finance and the Social Sciences*, 2011, http://www.londoninternational.ac.uk/sites/default/files/programme_resources/lse/lse_pdf/subject_guides/ir2137_ch1-3.pdf; David J. Singer, “The Level-of-Analysis Problem in International Relations”, *World Politics*, C. 14, S. 1 (1961), ss. 77-92; Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul: Filiz Kitabevi., 2005; Gilbert R. Winham, “Quantitative Methods in Foreign Policy Analysis”, *Canadian Journal of Political Science*, C. 2, S. 2 (1969), ss. 187-99; D. Hagan vd., “Foreign Policy by Coalition: Deadlock, Compromise and Anarchy”, *International Studies Review*, C. 3, S. 3 (2001), ss. 169-216.

⁵² Sinem Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, *Uluslararası İlişkiler*, C. 8, S. 30 (2011), s. 66, <http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/algı-mi-soylem-mi.pdf>.

⁵³ Barry Buzan, *Security: A New Framework for Analysis / Barry Buzan, Ole Waever, and Jaap de Wilde* (Boulder: Lynne Rienner Pub, 1998), 30-31.

⁵⁴ Tomas Maltby, Kacper Szulecki, Andrew Judge, “Energy Securitisation: Avenues for Future Research”, 2017, ss. 149-73, doi:10.1007/978-3-319-64964-1_6.

⁵⁵ Richard H. Ullman, “Redefining Security”, *International Security*, C. 8, S. 1 (1983), ss. 129-53.

1.6. Literatür Taraması

Japonya Soğuk Savaş öncesi, sırası ve sonrasında birçok bağlamda araştırmalara konu olmuştur. Örneğin, Selçuk Esenbel, Cemil Aydın, Eri Hotta, Kazuhiko Togo, John Welfield, Glenn D. Hook, Llewelyn Hughes, Ahmet M. Tunçoku, Peter J. Katzenstein, Christopher W. Hughes, Micheal Penn, Takashi Inoguchi, G. John Ikenberry, Akio Morita, Shintaro Ishihara, Gavan McCormack, Patricia G. Steinhoff, Thomas Berger, Richard Armitage, Joseph Nye, Chalmers A. Johnson ve Andrew L. Oros tarihten ekonomiye sosyolojiden siyaset bilimine kadar birçok disiplin odağında Japonya'yı incelemişlerdir.⁵⁶

Bu tez ise ilk bakışta sadece ekonomik örüntülerden oluşan bir görüntü sergilemesine rağmen JDP'nin çok farklı boyutlarıyla⁵⁷ neredeyse 30 yıllık dönemine EP odağında teorik bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda ekonomik kapsamın da ötesinde de bir kaynak taramasına ihtiyaç duyulmuştur. Özellikle teorik çerçevenin yer aldığı birinci kısımda EP, Uluslararası Ekonomi Politik (UEP) ve Kopenhag Okulu'nun metinleri kıyasında JDP irdelenecektir. Çalışmanın ikili ilişkiler kısmında ise teorik çerçevenin argümanları tarihi vakıalar⁵⁸ ve istatistiksel veriler ile desteklenecektir.

Çalışmanın Japonya kaynaklı tarihi ve güncel süreli/süresiz yayınları çoğunlukla aşağıda yer alan platformlardan elde edilmiştir;

- Diplomatic Bluebook (外交青書) of the Ministry of Foreign Affairs of Japan. <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/index.html>
- Institute of Developing Economies Japan External Trade Organization (IDE-JETRO) [ジェトロ・アジア経済研究所] <https://www.ide.go.jp/English.html>
- Japan Association for Middle East Studies (MEIJ)-日本中東学会 http://www.james1985.org/modules/en/index.php?content_id=1
- The Japan Institute of International Affairs (JIIA)-日本国際問題研究所 <http://www2.jiia.or.jp/en/>
- Institute of Developing Economies Japan External Trade Organization (JETRO)-独立行政法人日本貿易振興機構 https://www.ide.go.jp/English/Research/Region/Mid_e.html

⁵⁶ 2018'de hazırlanan ve bu tezin kapsamına nazaran daha dar kapsamlı Ortadoğu özelindeki literatür için bkz; Swati Arora, "Japan and the Middle East: A Select Bibliography", *Contemporary Review of the Middle East*, C. 5, S. 3 (2018), ss. 275-84, doi:10.1177/2347798918776739.

⁵⁷ Glenn D. Hook vd., *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*, Oxford: Routledge, 2011.

⁵⁸ Juzo Kimura, "Japan's Middle East Policy: Impact of the Oil Crises", *Kobe University Law Review*, C. 19, S. 17-37, s. 1985, (10.10.2020), <http://www.lib.kobe-u.ac.jp/repository/00166912.pdf>.

- The Energy Data and Modelling Center, Institute of Energy Economics, Japan- 一般財団法人 日本エネルギー経済研究所- <https://eneken.iecej.or.jp/en/>
- The University of Tokyo, Center for Middle Eastern Studies (UTCMES)- 東京大学 中東地域研究センター-http://www.c.u-tokyo.ac.jp/eng_site/info/research/organization/iags/middleeast/
- Sophia University, Middle Eastern and African Studies-上智大学アジア文化研究所 <https://dept.sophia.ac.jp/fs/en/concentrations/middle-east-and-african-studies/>
- Waseda University, Organization for Islamic Area Studies- 早稲田大学 イスラーム地域研究機構 <https://www.waseda.jp/inst/ias/en/about/organization/>
- Kyoto University, The Center for Islamic Area Studies (KIAS)- 京都大学イスラーム地域研究センター-<https://www.asafas.kyoto-u.ac.jp/kias/en/about.html>
- The Middle East Institute of Japan (MEIJ) - 中東調査会 <https://www.meij.or.jp/>
- Bibliographical Database of Middle East Studies in Japan (1989 ve sonraki yıllarda yayınlanan çalışmalar - 日本における中東学会データベース) <http://www.james1985.org/database/database.html>
- DB Bibliographical Database of Islamic and Middle East Studies in Japan 1868-2015 (日本における中東 イスラーム研究) <http://search.tbias.jp/>

Tezin Japonya’da yapılması planlanan son literatür taraması ve veri kontrolü için Japan Foundation’ın araştırma bursuna kabul alınsa bile Covid-19 küresel salgını sebebi ile bu aşama tezin konusu bağlamında alanında uzman bilim insanları ve karar alıcılar ile çevrimiçi mülakatlar ve ilgili kütüphanelerin açık erişim veri tabanlarını taramak yoluyla Türkiye’den gerçekleştirilmiştir. Tezin literatür araştırma aşamasında Japoncamın orta düzeyde olması, bu tezi zaman zaman İngilizce ikincil kaynaklar üzerine ilerletmemi gerektirmiştir.

1.7. Literatüre Katkı

II. DS sonrası bazı araştırmacılar, Japonya'nın uluslararası sistemdeki rolünü herhangi bir strateji veya fikir olmaksızın çatışmalardan kaçınan ve harici gelişmelere geçici olarak tepkiler vererek sürüklenen bir temelde resmetmişlerdir.⁵⁹ Bu algıda Japon akademisinin sıklıkla tek bir politika alanına (ekonomi) veya ülkenin belirli ülkelerle ikili ilişkilerine odaklanmasının etkisi büyüktür. Soğuk Savaş sonuna kadar Uİ ve DPA uzmanları Japonya’yı büyük ölçüde göz ardı ederken yakın dönemde JDP,

⁵⁹ Taggart Murphy, “Power Without Purpose”, *Harvard Business Review*, 1989, s. 308, <http://digitalcollections.library.cmu.edu/awweb/awarchive?type=file&item=493554>; M. Blaker, “Evaluating Japan’s Diplomatic Performance.”, *Japan’s Foreign Policy after the Cold War: Coping with Change*, edited by G. Curtis, New York: M.E. Sharpe, 1993, ss. 1-42; Ming Wan, “Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade”, *International Studies Quarterly*, C. 39, S. 1 (1995), s. 91.

Uİ disiplini bağlamında birçok araştırmaya konu olmuştur.⁶⁰ Bu araştırmalarda Japonya'nın enerji bağımlılığı çoğunlukla salt karşılıklı bağımlılık (*sôgo izan*-相互依存) odağında ele alınmış, 1973-2001 döneminde izlenen JDP sadece o döneme içkin bir gerekliliğe hapsedilmiş ve asıl kıymeti geri plana atılmıştır. Ancak dönemin JDP'sine daha derinlemesine bakılınca Japonya, düşünürlerinin ve liderlerinin 1950'lerden bu yana özlemini çektiği dış politikasını belli açılardan uygulayabilen bir ülke olabilmiştir. Her ne kadar askeri anlamda ABD'den bağımsız hareket etmeye haiz olamasa da 'normal' bir ülke⁶¹ (bağımsız dış politikası, müteşekkil orduları ve savaşma hakkı bulunan bir ülke) olma hayalinin belirli ölçüde hayata geçirildiği söylenebilir. Bu noktada OD krizlerinin Japonya'nın ABD'nin isteklerine yer yer hayır diyebilmesine ve alternatifler üretmesine imkân sağladığı görülebilmektedir. Çalışmalarda bu konu Japonya'nın 'ikilemleri'⁶² olarak işlenmiş olsa da aslında bu krizlerin belli amaçlar doğrultusunda nasıl fırsata dönüştürüldüğü vurgulanmamıştır.

Bu dolayısıyla günümüz JDP okumaları genel anlamda iki eksene hapsedilmiştir;

- "Japonya'nın kolektif savunmasına yönelik hamlesi (Eylül 2015 güvenlik yasası değişikliği), aslında geçmiş güvenlik yörüngesinde sürekliliği sağlamak yerine radikal kaymaların işaretçisidir"⁶³ yorumu üzerinden açıklanabilen pasifizmin terkiye işaret eden görüş,
- "...bir kez daha, Japonya'nın yakın gelecekte Doğu Asya'da büyük bir askeri güç olmayacağı öngörülebilmektedir"⁶⁴ çıkarımında konumlanarak pasifizmin devamına işaret eden (anti-militarizme sadakat) görüştür.

⁶⁰ Eric Heginbotham, Richard J. Samuels, "Mercantile Realism and Japanese Foreign Policy", *International Security*, C. 22, S. 4 (1998), s. 171, doi:10.2307/2539243.

⁶¹ Stephen Harner, "What Abes Proactive Contributor to Peace Doctrine Means for China, Asia and Japan", *Forbes*, (25.08.2014), <https://www.forbes.com/sites/stephenharner/2014/08/25/what-abes-proactive-contributor-to-peace-doctrine-means-for-china-asia-and-japan/#7177c3202abe>.

⁶² Michael M. Yoshitsu, *Caught in the Middle East*, Lexington, Massachusetts: Lexington Book, 1984; S. C. Carvely, *Dual Dependence: Japanese policy toward the Middle East, 1973 to 1984*, (Ph.D. thesis Tezi), George Washington University, 1985.

⁶³ Christopher W. Hughes, "Japan's Strategic Trajectory And Collective Self-Defense: Essential Continuity or Radical Shift?", *The Journal Of Japanese Studies*, C. 43, S. 1 (2017), s. 98.

⁶⁴ Andrew L. Oros, *Normalizing Japan Politics, Identity, and the Evolution of Security Practice*, 2008, s. 198.

İki görüş de uzun yıllardır yapılan tartışmalardan⁶⁵ öte gidemedikleri için klasik olarak tanımlanabilirler. Benzer çalışmaların, Japonya'yı konumlandırma zorunluklarının sürekli bir sonucu olarak bu iki seçenek dışındaki alternatif yorumların eksikliği hissedilebilmektedir.

Heginbotham ve Samuels (1998), JDP'nin iddia edilenin aksine realist saiklerle icra edildiğine ve politikaların temelde ekonomiyi önceleyen ticari bir realizm çerçevesinde şekillendiğine dikkat çekmişti.⁶⁶ Ben de bunu hem ittifakları gözetmesi hem de ticari çıkarlarının öncelenmesi ve riskten uzak kalması ile realizm bağlamında değil EP özelinde ele aldım. Enerjiyi ise bunun alt başlığı olarak işledim. Tam bu noktada EP bizlere hafızalarda yer edinmiş, savaş öncesinin acımasız Japonya'sı ile savaş sonrasının pasifist Japonyası klişe algılamalarının dışında “üçüncü bir yol”un örüntülerini anlamlandırmamıza yardımcı olacaktır. Japonya'nın duygusallıktan uzak ve akılcı çizgiden ayrılmayan enerji odaklı politikalarından hareketle elinizdeki tez JDP okumalarına üçüncü bir yol önermektedir. Ülkenin çelişkili veya tutarsız gözükten dış politikası aslında birbirine alternatifler sunan ve manevralar yapabilmesinin önünü açan mekanizmalar içermektedir. Ekonomiyi merkeze alan ve millî menfaatlerinden ödün vermeyen JDP, OD özelinde EP temelde ve bilinçli adımlarla yürütülmüştür. Tüm bunlardan hareketle, Japonya'nın bölge ülkeleri ile ayrı ayrı mahiyetlerde tesis ettiği çok katmanlı dış siyaset stratejilerine sahip olduğunu ileri sürüyorum.

Son olarak tezin geneli itibarıyla JDP'de bir Batı karşıtlığı vurgumun olmadığını belirtirim. Japonların hegemonun yanındalık esasına dayanan büyük stratejisine ek olarak, zaman zaman bir alt başlık şeklinde zaman zaman ise çok yönlü politik ilişki ihtimallerinin uzantısı olarak Batı karşıtlığına yer verdim. Dönem boyunca ABD ile ilişkilerde farklılaşma görülmüş ama bir kutuplaşma söz konusu olmamıştır.

1.8. Tezin Sınırlılıkları

Enerjinin bir güvenlik meselesi olarak nasıl ele alınması ve hangi metotlarla çalışılması gerektiği üzerine tartışmalarından hareketle bu konudaki mevcut kaygılar tezin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Ekonomik boyutu siyasi boyutuna oranla daha belirgin olan

⁶⁵ Kawashima, *Japanese Foreign Policy at the Crossroads: Challenges and Options for the Twenty-First Century Paperback*, ss. 10-11.

⁶⁶ Heginbotham, Samuels, “Mercantile Realism and Japanese Foreign Policy”, s. 193.

EG'nin sınırları⁶⁷ ve çerçevesi EP alanın konusu haline gelmektedir. Özellikle 2004'te yaşanan petrol talep şoku ile küresel petrol tüketimi zirveye ulaşırken EG de buna paralel küresel gündemde ilk sırayı almıştır. Bu gelişmelerle EG, enerji arzının istikrarlı ve makul fiyatlar üzerinden sürekliliğinin uygunluğu olarak tanımlanmıştır.⁶⁸ Ancak 2004 yılı bu tartışmalar için bir zirve işlevi görse de aslında bu süreç tarihsel olarak 1973 Petrol Krizi ve 11 Eylül Saldırıları ile daha ilişkilidir.

1973 Petrol Krizi ile başlayan ve 11 Eylül ile son bulan bu dönem, UI açısından birçok kırılma ve dönüşümü barındırmaktadır. Örneğin bu dönemde devlet, güç, güvenlik ve egemenlik gibi birçok kavram yeniden yorumlanmıştır. Özellikle güvenlik ve güvensizliğin kaynağı sadece sonuçlar üzerinden değil nedenler üzerinden de sorgulanırken eleştirel güvenlik çalışmaları ön plana çıkmıştır.⁶⁹ Böylece klasik güvenlik çalışmalarının yerini yeni güvenlik çalışmaları alırken eleştirel ve klasik çizginin tam ortasında kabul edilen Kopenhag Okulu daha kapsayıcı ve bütünsel çerçeveler sunmayı başarmıştır.⁷⁰ Bu dönem Japonya açısından da önemli gelişmelerin yaşandığı dönemdir. İlk defa Japon dış yardımlarını kapsamının OD ülkelerini de içerecek şekilde genişlemesi ve Japan Öz Savunma Kuvvetleri'nin (JÖSK) ülke dışına gönderilmesi gibi JDP'de köklü değişimlerin önü açılmıştır.⁷¹ Ancak bu gelişmeler JDP açısından keskin kırılmalardan ziyade EP odaklı JDP'nin birer uzantısıdır.

Her ne kadar OD tez başlığında yer alsa da bölge ülkelerin tamamı yerine özellikle Japonya'nın daha yoğun ilişkilerinin olduğu İran, Suudi Arabistan, Katar, Irak, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi ülkelere yer verilecektir. Ayrıca bölge ülkelerinin belirli açılardan ortak hassasiyetlerini içeren gelişmelerin beşiği Filistin, Irak ve İsrail gibi ülkelerin taraf olduğu siyasi krizlere, bu tez çalışmasında bağlamsal bir şekilde yer verilecektir.

⁶⁷ Jonna Nyman, *The Energy Security Paradox: Rethinking Energy Security in the United States and China*, Oxford Scholarship Online, 2018.

⁶⁸ a.g.e., s. 3; İpek, "Enerji Güvenliğinin Ekonomi Politikası ve Türk Dış Politikası", s. 225.

⁶⁹ Fikret Birdişli, "Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü", *Güvenlik Stratejileri*, C. 20 (2010), s. 229.

⁷⁰ Pınar Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları", *Stratejik Araştırmalar*, C. 8, S. 14 (2010), ss. 30-53.

⁷¹ Tunçoku, *Japon Dış Politikası*, ss. 276-77.

Son olarak, "EG politikalarında ortak üç ana boyuttan söz edebiliriz: ekonomi, çevre ve güvenlik".⁷² Tezim de ise ekonomi ve güvenlik (dış politika) boyutuna eğilmekteyim. Ayrıca EG çalışmaları esasında 1973 Petrol Krizi başlamış ve bu konu OD ülkeleri ile bölgedeki büyük güçlerin rolü bağlamında algılarda yer edinmiştir. Ancak Toby Jones, EG'nin enerji kaynaklarının çeşitliliğinden üretim ve taşıma süreçlerine kadar geniş ve kompleks bir yapıya denk düştüğünü vurgular.⁷³ Tezimin başlığında yer alan EG'nin kapsamı, diğer enerji kaynaklarının üretim ve taşıma süreçlerinden daha ziyade sadece petrol ürünleri ile sınırlı tutulmuştur.

⁷² İpek, "Enerji Güvenliğinin Ekonomi Politikası ve Türk Dış Politikası", s. 226.

⁷³ Toby Jones, "Energy Security", Report 271, *Middle East Research and Information Project*, Summer.2014, <https://merip.org/2014/07/energy-security/>.

2. TEORİK ÇERÇEVE

II. DS'nin ardından JDP, daha çok askeri olmayan unsurlara odaklanılarak pasifizizm ve ekonomik unsurların kullanılış yöntemleri üzerinden analiz edilmiştir. Thomas U. Berger, Sun-ki Chai ve Peter J. Katzenstein gibi Yapılsacılar JDP'nin anti-militarist normlar tarafından nasıl kısıtlanarak şekillendiğini akademik yazına dökmüşlerdir.⁷⁴ Aynı zamanlarda Japon Anayasası'nın nev-i şahsına münhasır mahiyeti ve savaşıma giden her türlü süreci açık bir şekilde yasaklamasıyla gelen pasifist rolü tartışılmaya başlanmıştır.⁷⁵ Japonya'nın askeri ve siyasi derinlikli bir dış politikasının yokluğunu vurgulayan görüşler⁷⁶ karşısında bu ekonomik başarının aktif bir pasifist misyona sahip olduğunu ileri süren görüşler eklenmiştir.⁷⁷ Bu meyanda tezimin esasını, Japonların millî menfaatleri için en kârlı ve en düşük maliyetli dış politika üretim becerileri teşkil etmektir. Zira pasifist çizginin OD özelinde ve enerji politikaları odağında farklı dış politika araçları ile nasıl aktif bir çizgiye kayabildiği, Petrol Krizi ile başlayan 28 yıllık bir dönemde görülmüştür. Böylelikle bu çalışmayı yukarıda bahsi geçen klasik JDP okumalarının dışına çıkaran ise Japonya'nın genelde EP özelde ise EEP bağlamında millî menfaati açısından kendi içinde tutarlı ve istikrarlı politikalar ürettiğini açıklama gayesidir.

II. DS sonrasında Japonya ekonomik anlamda ABD'nin rakibi olmaya başladığı anda EP'nin politik yönü ağır basmaya başlamıştır. Bu dönüşüm bir meydan okumadan ziyade ekonomik alanın siyasi bir satranç tahtası olarak tasvir edilmesidir. Çünkü Japonya'da petrol krizine kadar ekonomik büyümeyi esas alan iş odaklı yönetim birliği iyi işlerken krizden sonra hükümet yeni ekonomik ve siyasi refah

⁷⁴ Thomas U. Berger, "From Sword to Chrysanthemum: Japan's Culture of Anti-Militarism", *International Security*, C. 17, S. 4 (1993); Sun-ki Chai, "Entrenching the Yoshida doctrine: Three Techniques for Institutionalization", *International Organization*, C. 51, S. 3 (1997); Peter J. Katzenstein, *Cultural Norms and National Security: Police and Military in Postwar Japan*, Cornell University Press, 1996.

⁷⁵ Gavan Gray, *Japan's Defence Industry: Pacifism, Pragmatism, and Necessity*, Osaka Jogakuin University, 2011, s. 77.

⁷⁶ Gen Yamamoto, "Japan: Government and the Defense Industry", *RUSI Defense Systems*, 2004, s. 22; Sugio Takahashi, "Transformation of Japan's Defense Industry? Assessing the Impact of the Revolution in Military Affairs", *Security Challenges*, C. 4, S. 4 (2008), ss. 101-15; Yukari Kubota, "Japan's Defense Industrial Base in Danger of Collapse", *Japan Institute of International Affairs*, 2010.

⁷⁷ Robert Gilpin, *The Political Economy of International Relations*, Princeton University Press, 1987, s. 85.

programlarına yönelmek zorunda kalmıştır. Aslında bu durum Çin ve ABD'nin yakınlaşması olan 1971 Nixon Şoku ile başlasa da zirveyi 1973 Petrol Krizi teşkil etmiştir. Arap-İsrail savaşının dramatik sonucu olarak gelen bu enerji krizi, Soğuk Savaşın yumuşama dönemlerine denk gelmiş ve politikayı ve ekonomiyi ayrı kulvarlarda götürebilen Japonya'yı yeni arayışlara itmiştir.⁷⁸ Böylece bu zamana kadar salt ekonomik büyümeyi muhafaza eden JDP daha derin bir EP vizyona bürünmüştür.

2.1. Ekonomi Politik (EP) ve Enerji Ekonomi Politik (EEP)

Bir gösterge olarak iyi bir ekonomiye sahip olmak her ülke için en üst idealler arasında yer alırken bu durumun gereklilikleri de ülkelerin ihtiyaçlarına göre temel iç ve dış politika yönelimlerine şekil vermektedir. Enerji ise ekonomik gelişmişliğin en önemli sağlayıcılarından olup yaklaşık iki asırdır dünya siyasetinin de belirleyicisidir. Uluslararası güvenlik meselelerinin birçoğu enerji başlığı ile doğrudan veya dolaylı olarak bağlantılı hale gelmiştir. Nihayetinde enerji ve güvenlik meselelerini anlamlandırmak EP bir çerçeve ile mümkün olmuştur.⁷⁹ Çünkü petrole erişim aynı zamanda siyasi bir sorundur ve petrol krizlerinin de gösterdiği üzere ticari düzenlemeler artık istenilen miktarda ve istikrarlı düzeyde enerji akışını garanti etmek için yeterli değildir.

2.1.1. EP

Genellikle Adam Smith'in ekonomi bilimin temellerini attığı, Malthus, Anderson ve Senior'un önemli doktrinler ekledikleri, Ricardo'nun bütünü sistemleştirdiği ve son olarak Mill'in bu bilimi detaylandırarak büyük oranda açıkladığı varsayılmıştır.⁸⁰ XX. yüzyılın başlarında ekonomik faktörleri analiz etmek için daha titiz istatistiksel yöntemlerin geliştirilmesiyle bu bilim dalı farklı boyutlar kazanmıştır.⁸¹

⁷⁸ J. Rey Maeno, "Japan 1973: The End of an Era?", *Asian Survey* (University of California Press), C. 14, S. 1 (1974), s. 52.

⁷⁹ Jeff D. Colgan, "Oil and Security: The Necessity of Political Economy", *Journal of Global Security Studies*, C. 0, S. 0 (2020), s. 1, doi:10.1093/jogss/ogaa008.

⁸⁰ William Stanley Jevons, "The Theory of Political Economy", *The Library of Economics and Liberty*, (09.04.2020), <https://www.econlib.org/library/YPDBooks/Jevons/jvnPE.html>.

⁸¹ Steinar Strøm (ed.), *Econometrics and Economic Theory in the 20th Century: The Ragnar Frisch Centennial Symposium*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Bu yeni boyutların ve çeşitliliğin bir sonucu olarak EP, ekonomik sistemlerin ve politikanın birbirini nasıl etkilediğini açıklamaya çalışmıştır.⁸²

Literatürde öncelikle bir 'politik ekonomi' kavramı vardır ve Rousseau'ya kadar götürülebilmektedir; dar anlamda, bir ailenin tümünün ortak iyiliği için evin bilgece ve dürüstlikle yönetilmesini ifade ederken, geniş anlamda ise bu durumun büyük bir aileye yani devlete uyarlanmasını ifade eder.⁸³ Literatürde bir de 'ekonomi politik' kavramı vardır ki bu Antoine de Montchrétien'e atfedilirken⁸⁴ (1615) aslında ilk defa Louis Turquet de Mayerne tarafından (1611) *Aristokratik Monarşi* (*La Monarchie Aristodémocratique*) adlı eserde, "Ekonomi politik deyimini yazar tarafından egemen devletin yurttaşları karşısındaki görevleriyle ilişkili olarak kullanılmıştır".⁸⁵ Aslında 'politik ekonomi' ve 'ekonomi politik' kavramları zamanla örtüşmüştür. Sir James Steuart (1713-1780) EP'yi; "Bir ailede ekonomi ne ise bir devlette ekonomi politik odur" şeklinde tanımlamıştır.⁸⁶

1500-1800 yılları EP deyiminin öne çıktığı zaman aralığıdır ve 17. yüzyılın hemen başlarında yaygınca kullanılmaya başlanmıştır.⁸⁷ Yani bu dönem bir şeyin değişim değerlerinin kullanım değeri karşısında (ticaretin temel tüketime) galip geldiği bir dönemdir. Bu dönemin diğer bir karakteristiği olarak EP'nin araştırma nesnesi zenginlik (servet) haline gelmiştir. Bu yeni toplumda (sanayi toplumu) gerçekleşen 'birikimin' sırrını çözmek ve çözümlemek, yine bu dönemde yaşanan bilim devrimi ile birlikte EP'nin temel maksadı haline gelmiştir.⁸⁸

EP'nin doğuş zamanlarında vergi toplama tekeli başta olmak üzere ekonomi ve politik konular tamamıyla siyasal erklerin elindeydi. Böyle bir ortamda ekonomi, bağımsız bir

⁸² Will Kenton, "What Is Political Economy?", *Investopedia*, (09.04.2020), <https://www.investopedia.com/terms/p/political-economy.asp>.

⁸³ "Rousseau, J. J. (1996) 'Ekonomi Politik [Manevi ve Politik]'", *Diderot & D'Alembert Ansiklopedi ya da Bilimler, Sanatlar ve Zanaatlar Açıklamalı Sözlüğü*, çev. S. Hilav, İstanbul: Yapı Kredi, t.y.; Üşür İşaya, "Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları?", *Praksis*, C. 10 (2003), s. 212.

⁸⁴ C. Gide, C. Rist, *A History of Economic Doctrines*, Trans. R. Richards, Second Edition Londra: George G. Harrap&Co. Ltd., 1948; İşaya, "Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları?", s. 213.

⁸⁵ J. E. King, "The Origin of the Term Political Economy", *Journal of Modern History*, C. 20 (1948), s. 231; İşaya, "Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları?", s. 213.

⁸⁶ Sir J. Steuart, *An Inquiry in to the Principles of Political Economy*, A. Skinner (der), L London, 1761, s. 2; İşaya, "Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları?", s. 219.

⁸⁷ İşaya, "Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları?", ss. 213-15.

⁸⁸ a.g.e., ss. 216-17.

alan değilken, zamanla ekonomik alan ile siyasi alanın ayrılmasıyla ile EP devletin ekonomiye dönük politik işlemlerinin tasviri ve takibi için kullanılmıştır.⁸⁹

Hegel'e göre EP, insanın (toplumun) tüketim taleplerine odaklanır ve bu eksenindeki insan davranışlarını nicel ve nitel olarak kategorize ederek açıklamaya çalışır.⁹⁰ EP'nin bilim dalı oluşu Adam Smith ile beraber net bir şekilde yerleşmiştir ki ona göre EP hem halkı hem de mevcut hükümeti zenginleştirme hedefindedir.⁹¹ Ricardo'ya göre ise EP, üretim süreçlerine dahil olan toprak sahipleri, sermayedarlar ve emekçiler arasında bu süreçlerden elde edilenlerin dağıtımını düzenleyendir.⁹²

19. yüzyılın sonları ile beraber EP daha da sadeleşerek sadece iktisat (*economics*) olarak literatürde ve kitap kapaklarında yerini almaya başlamıştır.⁹³ 1950'lerden itibaren ise ekonomi ile demokrasi arasındaki ilişkinin irdelenmeye başlamasıyla iktisat ve politika tekrar birlikte anılmaya başlanmıştır. Keynesçi uygulamalar özelinde iktisat ile politika akademik olarak tartışılmaya başlanmıştır. Hatta bu gelişme 'yeni EP' ya da Chicago EP'si ismini almıştır.⁹⁴

Günümüz EP yaklaşımına göre, ekonomi ve siyaset yekdiğerinin mütemmim cüzüdür. Siyaset, ekonomiyi yapılandırır ve ekonomi de siyaseti mümkün kılar. Devlet, nihai kerte de vatandaşlarından topladığı vergilerle yine vatandaşlarına hizmet sunar. Ekonomik güç ulus-devletin sınırları içinde ve ötesinde siyasi gücün vektörü olarak işlev görür.⁹⁵

Nihayetinde EP, vatandaşının faydasına olan iktisadi değişikliklerin siyasetin eliyle hangi yollarla hayata geçirildiğine eğilmektedir.⁹⁶ Böylece EP⁹⁷ bireyler, hükümetler ve kamu politikaları arasındaki ilişkilere odaklanan disiplinler arası bir sosyal bilim olduğu için

⁸⁹ a.g.e., s. 218.

⁹⁰ G. W. F. Hegel, *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*, İstanbul: Sosyal, 1991, s. 164; G. W. F. Hegel, *The Philosophy of Right*, 1952, ss. 65-66, 189.

⁹¹ A. Smith, *Ulusların Zenginliği*, İstanbul, 2002, s. 139.

⁹² D. Ricardo, *Ekonomi Politğin ve Vergilendirmenin İlkeleri*, İstanbul, 1997, s. 139.

⁹³ İşaya, "Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları?", ss. 228-29.

⁹⁴ H. W. Arndt, "Political Economy", *The Economic Record*, C. 60 (1984), s. 270; İşaya, "Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları?", s. 231.

⁹⁵ Ganesh Sitaraman, "Ten Theses on Political Economy and Foreign Policy", *The American Prospect*, 29.04.2019, <https://prospect.org/api/content/cc457524-e307-5c54-9311-a4548c1db98d/>.

⁹⁶ Drew R. McCoy, *The Elusive Republic: Political Economy in Jeffersonian America*, Chapel Hill: University of North Carolina, 1980.

⁹⁷ Politik ekonominin teorik inşasına dair bkz; James A. Caporaso, David P. Levine, *Theories of Political Economy*, New York: Cambridge University Press, 1992, s. 217.

siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler,⁹⁸ ekonomi, sosyoloji, hukuk, tarih ve kültürel çalışmalar gibi birçok akademik alandan yararlanmaktadır.⁹⁹ İşin özü, EP öğrenen kişiler siyasi kültürün, tarihin ve geleneklerin bir ekonomik sistemi nasıl etkilediğini anlamaya çalışırlar. Günümüzde ülke vatandaşlarının temel ihtiyacı sayılan enerji başlığı özelinde yürütülecek bir çalışma ise en çok da EP bir yaklaşım ile kristalleşir.

2.1.2. EEP

I. DS öncesinde İngiliz Donanması'nın Winston Churchill'in kararıyla kömürden petrole geçmesiyle OD'nin zengin petrol bölgelerinin işgal edilmesi, 20. yüzyıl tarihine yön veren önemli olaylardandır. Aynı enerji kaynakları II. DS'nin da en önemli nedeni kabul edilir. Çünkü Hitler'in petrol zengini bölgeleri işgal etme arzusu bir yana, Japonya'nın da ABD'ye saldırmasının en önemli nedenlerinden birisi Japonya'ya karşı uygulanan petrol ambargosudur.¹⁰⁰ Haddi zatında tarihsel olarak bu durum daha öncesinde belirli yönlerden enerji ticareti anlamına da gelen köle ticaretine ve sonrasında 1914'de Azeri petrolünün keşfine ve endüstriyel manada kullanımına kadar götürülebilmektedir.

Tarih boyunca kadim veya modern ekonomiler enerji kaynakları ve teknolojileri etrafında şekillene gelmiştir. Yaşamın kendisinin bir tür enerji olması enerji güvenliğini devletler, toplumlar ve hatta bireyler eşyanın tabiatı gereği olarak yaşamsal hale getirmiştir. Bu minvalde Hamilton'a göre, enerji kaynaklarının güvence altına almak "ulusal savunmanın ikinci unsuru"¹⁰¹ olarak tanımlanmıştır. Böylece modern zamanlarda güvensizliğin kaynaklarından sayılan jeopolitik istikrarsızlık, doğal afetler ve terörizm gibi nedenlere¹⁰² enerji arz güvenliğinin de eklenmesiyle enerji güvenliği ve onun EP etkileri güncel araştırma konuları haline gelmiştir. Ülkelerin dış ve güvenlik

⁹⁸ Gilpin, *The Political Economy of International Relations*, ss. 8-11.

⁹⁹ Kenton, "What Is Political Economy?", s. kenton.

¹⁰⁰ B. Barton vd., *Energy Security: Managing Risk in a Dynamic Legal and Regulatory Environment*, Oxford: Oxford University Press, 2004, s. 3; Özgür Özdamar, "Energy, Security, and Foreign Policy", *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, 01.03.2010, s. 1415.

¹⁰¹ L.H. Hamilton, "Foreword", *J.H. Kalicki and D.L. Goldwyn (ed.) Energy and Security: Toward a New Foreign Policy Strategy*, Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2005, s. xxi; Özdamar, "Energy, Security, and Foreign Policy", s. 1415.

¹⁰² Barton vd., *Energy Security: Managing Risk in a Dynamic Legal and Regulatory Environment*, Özdamar, "Energy, Security, and Foreign Policy", s. 1416.

politikalarında giderek belirleyici olan EG, Siyaset Bilimi ve Uİ öğrencilerini de EP özelinde çalışmalara yöneltmektedir.

Vijay Vaitheeswaran'a göre, petrol rezervlerinin hızla tükendiğine yönelik iddialar gerçeği yansıtmamaktadır.¹⁰³ Tanımı gereği petrolün yenilenemeyen bir enerji kaynağı olmasından hareketle petrol kaynaklarının tükeneyeceği üzerine yapılan tahminlere rağmen gelişen yeni teknolojiler ile beraber 21. yüzyılın da petrol çağı olacağı vurgulanmıştır.¹⁰⁴ Petrol şirketleri güncel teknolojiler eşliğinde yeni petrol rezervlerini keşfetmeye devam ettiği gibi mühendislik alanındaki gelişmeler ise daha tasarruflu enerji kullanımını getirmiştir. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelimin teşvik edildiği ve öncelendiği çağımızda ülkeler için petrol halen temel enerji kaynaklarının başında gelmektedir. Nihayetinde petrolün alıcısı veya satıcısı ülkeler için asıl tehdit, petrol kaynaklarının tükenmesinden daha ziyade petrol piyasalarına güvenli bir şekilde erişim meselesidir. Bu noktada enerji arzını sorunsuz bir şekilde sağlamak, üretici ve tüketici ülkelerin dış politikalarının öncelikleri arasında olmaya devam etmektedir. Bu durum EEP'ye bir önem ve süreklilik getirmektedir.

Jonna Nyman Nyman, *Enerji Güvenliği Paradoksu (The Energy Security Paradox)* adlı eserinde, enerji güvenliğine dair süregiden tartışma ve çalışmaları incelemiştir. Devletlerin aldığı kararlarla enerji kaynakları birey, toplum ve çevre sağlığı açısından hayati sonuçlar doğurmaktadır. Ancak enerji güvenliği denilince, enerjinin yaşama ve yaşam kaynakları üzerine etkileri anlaşılması gerekirken aksine hâkim algının enerji talebinin güvenilir enerji yolları ve arz sağlayıcılar aracılığıyla istenilen miktarda ve zamanda karşılanması anlaşıldığını vurgulamıştır. Enerji güvenliğinin ikinci anlamında, enerji kaynağının yaşamsal döngüler açısından niteliği nerdeyse tamamen geri planda kalırken enerji güvenliğinin anlamları birbirinden tamamen ayrılarak 'hem öyle hem de öyle değil' durumundan ileri gelen paradoksa sebep olmuştur.¹⁰⁵ Bu tezde EG'nin ikinci

¹⁰³ Vijay V. Vaitheeswaran, "Oil", *Foreign Policy*, C. 163 (2007), s. 24; Türkan Arslan, *Emerging Energy Trends in East Asia: The Relationship between Production Levels and World Oil Prices*, (Master's Thesis Tezi), Institute of Social Sciences: Boğaziçi University, 2019, s. 16.

¹⁰⁴ N. Alazard, L. Montadert, "Oil resources for the next century: What's ahead?", *Nonrenewable Resources*, C. 2, S. 3 (1993), s. 3, doi:10.1007/bf02257915; R. Anderson, "Oil Production in the 21st Century", *Scientific American*, C. 278, S. 3 (1998), s. 86, <http://www.jstor.org/stable/26057710>.

¹⁰⁵ Nyman, *The Energy Security Paradox: Rethinking Energy Security in the United States and China*; Enerji güvenliği konusunu askeri çözümler, pazar (market) çözümleri ve çevresel çözümler odağında ele alan bir diğer çalışma için ayrıca bkz; Simon Langlois-Bertrand, "The Contemporary Concept of

akla gelen anlamından hareketle JDP’de enerjinin konumuna ve dolayısıyla EP boyutuna odaklanılmaktadır.

EG üzerine süre giden literatür kıtlığı (öne çıkan çalışmalar¹⁰⁶ incelenerek bu yorum yapılmıştır), bu çalışmanın maruz kaldığı en temel meydan okumalardan biridir. Joseph Nye’in, “siyaset bilimindeki akademik modaların genellikle kamu politikasındaki güncel endişeleri yansıttığı” yorumunu da doğrular nitelikte bir gelişme olarak, 1973 ve 1979 Petrol Krizleri sonrasında siyaset bilimciler ve ekonomistler EG konusuna farklı zaviyelerden yaklaşan çeşitli eserler üretmişlerdir.¹⁰⁷ Ancak bu literatür; kavramsal titizlik, kapsam ve teorik gelişim yönlerinden halen gelişime muhtaçtır.¹⁰⁸ Bu tez sadece Japonya özelinde yapılsa bile mevcut kıt literatür şu açıklamayı zorunlu kılmaktadır: UEP’nin ticaret, finans, yabancı yatırım ve ekonomik yardımlar kadar enerji güvenliği konusunu da önceliklendirmesi gerekmektedir. Esasında görsel 2.1’de görüleceği üzere enerji konusunda ABD merkezli yayınlarda ilk başlarda petrol fiyatlarının artışına paralel bir artış söz konusu olsa da zamanla bu oran gerilerken görsel 2.2’de görüleceği üzere Japonya’nın EG’si bağlamında yapılan yayınlarda doğrusal büyüme eğrisi görülmüştür. Diğer bir ifade ile Japonya’nın EG’si hakkındaki yayınlar her sene doğrusal bir artış göstermiştir.

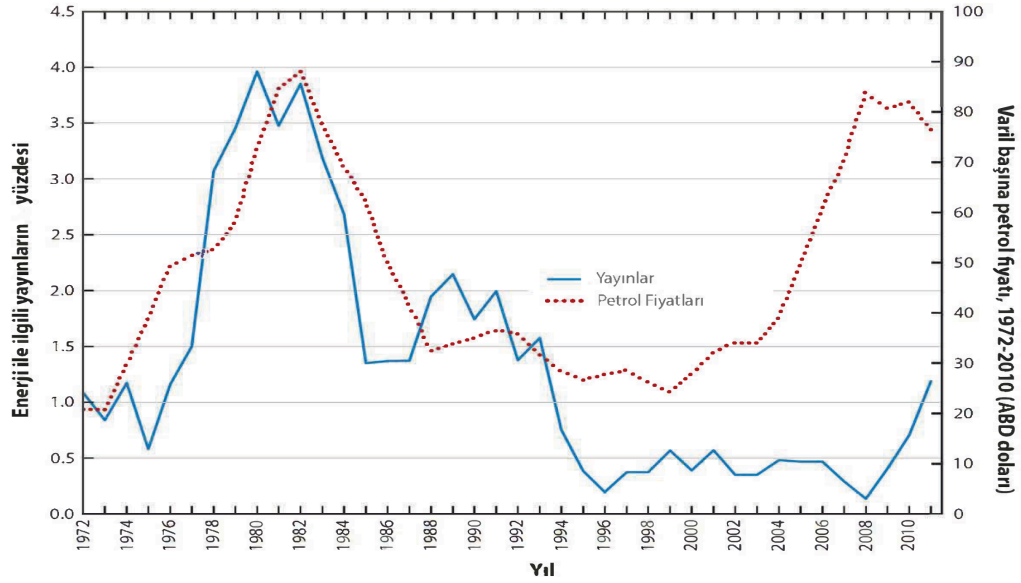
Energy Security”, Affiliation: Defense R&D, Canada: Center for operational research and analysis, 2010.

¹⁰⁶ Joseph Nye, “Energy and Security in the 1980s”, *World Politics Volume*, C. 35, S. 1 (1982), ss. 121-34; Daniel Yergin, “Energy Security in the 1990s”, *Foreign Affairs*, C. 67, S. 1 (1988), ss. 110-32; William J. Nuttall, Devon L. Manz, “A new energy security paradigm for the twenty-first century.”, *Technological Forecasting and Social Change*, C. 75, S. 8 (2008), ss. 1247-59, doi: 10.1016/j.techfore.2008.02.007.

¹⁰⁷ Richard Chadbourn Weisberg, *The Politics of Crude Oil Pricing in the Middle East, 1970-1975: A Study in International Bargaining*, Berkeley: University of California Press, 1977; Burton L. Kaufman, *The Oil Cartel Case: A Documentary Study of Antitrust Activity in the Cold War Era*, Westport: CT: Greenwood Press, 1978; Christopher T. Rand, *Making democracy safe for oil: Oilmen and the Islamic East*, 1st edition Little, Brown, 1975.

¹⁰⁸ Ernest J. Wilson, “World Politics and International Energy Markets”, *International Organization*, C. 41, S. 1 (1987), s. 126; Özdamar, “Energy, Security, and Foreign Policy”, s. 1417.

Görsel 2.1: Petrol fiyatları ile enerji üzerine siyaset bilimi özelinde yapılan yayınların ilişkisi (1972–2010)¹⁰⁹

Görsel 2.2: Japonya’nın EG’si konusunun literatür büyümesi ($R^2 = 0,7872$)¹¹⁰

¹⁰⁹ Llewelyn Hughes, Phillip Y. Lipsky, “The Politics of Energy”, *Annu. Rev. Polit. Sci.*, S. 16 (2013), s. 453.

¹¹⁰ Searched for: TOPIC: (Japan) and TOPIC: (energy security). TIMESPAN: All Years. Indexes: SCI-EXPANDED, SSCI&HCI, ESCI from Web of Science Core Collection.

2.2. Enerji Güvenliği (EG) ve Japon Dış Politikası (JDP)

Jacques Attali, dünyada yeni bir güç merkezinin ortaya çıkmasının temel nedeninin kültürel olduğuna dikkat çekmiştir. Ona göre;

“Bir güç merkezinin her doğuşu, çoğu zaman coğrafi bir soruna ya da temel bir kaynağın eksikliğine kültürel bir tepkidir. Örneğin Japonya’da yaşanabilir toprakların azlığı minyatürleştirici nesnelerin gelişmesine, tecrit korkusu iletişim araçlarının gelişmesine, sık sık meydana gelen depremler, kolayca değiştirilebilen hafif, portatif, ucuz nesnelerin bulunmasına ve son olarak enerji kaynaklarının eksikliği ise seyahat rotaları için yeni bilgilerin araştırılması ve edinimine teşvik etmiştir.”¹¹¹

Attali’nin burada kısmen değinmiş olduğu enerji kaynakları, aslında Japonya’ya ekonomik bir dev vasfını kazandıran endüstriyel gelişimin temelinde yatan etken olduğu için JDP’de oldukça öncelenmiştir. Nitekim Japonya açısından ülkenin tüketim kapasitesini karşılamaktan uzak ve eksikliği yüzyıllardır hissedilen enerji kaynakları oldukça önemlidir.¹¹² Bu sebeple Japonya için enerji kaynaklarına erişim, teknolojik üstünlük ve yüksek refah seviyesi kadar gelişmişliğin garantör parametreleridir.

Benzer meyanda Richard J. Samuels (1994) ilk defa; "teknolojinin ulusal güvenliğin temel bir unsuru olduğu, bir ulusu zengin ve güçlü kılmak için yerleştirilmesi, yayılması ve beslenmesi gerektiği inancına atıfta bulunarak Japonya için teknonasyonalizm” (*technonationalism*) kavramını kullanmıştır.¹¹³ II. DS sonrası JDP’nin millî menfaati 1947 yılındaki pasifist anayasa ile çizilen kalıbına artık sığmaz hale gelmiştir. Böylece teknonasyonalizm çizgisindeki Japonya için bu konudaki üstünlüğü edinmek ve sürdürmek yeni dış politika kalıbı haline gelirken yine bu konudaki meydan okumalar da ulusal güvenlik meseleleri olarak kabul edilmiştir.

Japonya’yı ilgilendirecek EG’ye dair modern endişe ise 1973-4 Arap-İsrail savaşı sırasında OAPEC üyesi ülkelerin ‘petrol silahını’ kullanmasıyla vuku bulmuştur. OAPEC ülkelerinin Avrupa ülkeleri ve ABD gibi enerji ithal eden büyük ülkeleri boykotu, modern toplumlara enerji arzını güvence altına almanın önemini göstermiştir. EG üzerine yapılan çalışmalar bu petrol ambargosunun enerji piyasalarına etkisini odağa almışlardır. Bir kartel gibi davranan petrol üreticisi ülkelerin neleri başarıp

¹¹¹ Jacques Attali, *Millennium: Winners and Losers in the Coming World Order*, New York: New York Times Books, 1991, s. 46.

¹¹² Masakazu Toyoda, *Evaluating Japan’s Energy Needs and its Economic Environment*, Keith W. Rabin, 01.2013, ss. 7-9, https://www.jetro.go.jp/ext_images/en/reports/survey/pdf/2013_01_other.pdf.

¹¹³ Richard J. Samuels, *Rich Nation, Strong Army: National Security and the Technological Transformation of Japan*, Cornell University, 1994, s. x.

başaramadıklarının altının çizildiği çalışmalarda, bu krizin dünya petrol piyasasına ne tür bir tehdit teşkil ettiğinin analizleri yapılmıştır. Yine aynı çalışmalarda OAEPEC'in petrol silahını gerek üyeler arası işbirliği eksikliğinden¹¹⁴ gerekse zamanlama hatalarından¹¹⁵ dolayı etkin bir şekilde kullanılamadığına değinilmiştir.¹¹⁶ Yine de petrol krizlerinin hükümetler, iş dünyası ve bireyler de dahil olmak üzere toplumdaki herkese zarar verebileceği ortaya çıkarken¹¹⁷ 1970'lerden bu yana ülkelerin dış politika yapımlarında kilit unsurlardan biri de enerji kaynaklarını güvence altına almak olmuştur.¹¹⁸

Öte yandan EG kavramı üzerine tartışmalar 1956'daki Süveyş Krizi sırasında Avrupa'da yaşanan petrol arzındaki istikrarsızlıklarına kadar götürülmektedir. Sonrasında ise 1973'deki Yom Kippur Savaşı ve 1979'daki İran Devrimi önemli iki petrol krizini tetiklemiş ve EG tartışmalarını da derinleştirmiştir. Ancak ilk hali ile EG, özellikle OD bölgesindeki ulus-devletler arasında veya bölgede süre giden çatışmalar ve jeopolitik risklere karşı, enerji kaynaklarına (çoğunlukla petrole) istikrarlı bir erişim olarak algılanmıştır.¹¹⁹

Diğer bir kırılma anı olarak 11 Eylül 2001 Saldırıları ile sadece ulus devletlerin değil aynı zamanda şiddet içeren devlet dışı aktörlerin de ulusal güvenliğe tehdit oluşturabileceği görülmüştür. Ulusal güvenliğin ayrılmaz bir parçası olarak EG'de bu yeni tehditleri önemsemek zorunda kalmıştır. Petrol ticaretine ek olarak, elektrik tedarik sistemi gibi diğer enerji dağıtım yapıları da terör saldırıları için¹²⁰ potansiyel

¹¹⁴ Douglas R. Bohi, Michael A. Toman, *The Economics of Energy Security*, Boston, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1996.

¹¹⁵ P. MacAvoy, *Crude Oil Prices as Determined by OPEC and Market Fundamentals*, Cambridge: Ballinger, 1982.

¹¹⁶ M.A. Adelman, *The World Petroleum Market. Published for Resources for the Future*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1972; M.A. Adelman, "The Real Oil Problem", *Regulation*, C. 27, S. 1 (2004), s. 66; M.A. Adelman, "Politics, Economics, and World Oil", *The American Economic Review*, C. 64, S. 2 (1974), ss. 58-67; M.A. Adelman, "OPEC the Clumsy Cartel", *The Energy Journal*, C. 1, S. 1 (1980), ss. 43-52; M.A. Adelman, "Mineral Depletion, with Special Reference to Petroleum", *Review of Economics and Statistics*, C. 72, S. 1 (1990), ss. 1-10; Özdamar, "Energy, Security, and Foreign Policy", ss. 1418-19.

¹¹⁷ Gilpin, *The Political Economy of International Relations*, s. 133.

¹¹⁸ Özdamar, "Energy, Security, and Foreign Policy", s. 1415.

¹¹⁹ W. F. Martin, R. Imai, H. Steeg, "Maintaining Energy Security In a Global Context", Technical Report, New York: Trilateral Commission, 31.12.1996, ss. 6-22.

¹²⁰ Gal Luft, Anne Corin, *Energy Security Challenges for the 21st Century*, California: Praeger, 2009, s. 3.

hedefler olarak kabul edilmiştir.¹²¹ Ayrıca büyük radyolojik tehlikeleri nedeniyle nükleer santrallerin ve ilgili tesislerin korunması da önemli biri ihtiyaç haline gelmiştir. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) yeni 'nükleer güvenlik'¹²² kavramı altında çeşitli koruyucu tedbirler ilan etmiştir.¹²³ Fiziksel saldırılara ek olarak, teröristler tarafından bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) aracılığı ile siber saldırıların da kullanılması ise yeni yeni tehditler oluşturmuştur. Sonuç olarak, yeni tehdit ve eylem yöntemleri, politika yapıcılarını yeni güvenlik konseptleri oluşturmaya zorlarken EG'de karmaşıklaşmıştır.¹²⁴

EG'ye yeni boyutlar 21. yüzyılda eklenmeye devam etmiştir. 2005-2006'da Rusya-Ukrayna doğal gaz anlaşmazlığı Avrupa'da doğal gaz arzında kıtlığa neden olurken 2005'deki Katrina Kasırgası ABD'nin Meksika Körfezi'ndeki ham petrol üretim ve arıtma tesislerine ciddi hasarlar vermiştir. Katrina Kasırgası doğal afetlerin de EG'ye ciddi bir tehdit oluşturduğunu göstermesi açısından önemlidir. Nitekim doğal afetler çeşitli ülkelerde EG'yi tehdit etmeye devam etmektedir. 2011'deki Büyük Japonya Depremi Fukushima Daiichi nükleer felaketini getirmiş ve Japonya'nın enerji altyapısına ciddi zararlar vermiştir.

Görüleceği üzere bu yüzyılın başından bu yana devlet dışı aktörlerin, doğal afetlerin ve siber saldırıların da birer tehdit olarak dahil edilmesiyle EG farklı boyutlara ulaşmıştır.¹²⁵ Bu boyutların neredeyse tamamının etkilerini bizzat yaşamış Japonya için

¹²¹ Emre İşeri, A. Oğuz Dilek, "Yeni Enerji Jeopolitiğinde NATO'nun Enerji Güvenliğinde Tamamlayıcı Rolü ve Türkiye'nin Potansiyel Katkıları", *Gazi Akademik Bakış*, C. 5, S. 10 (2012), s. 242, <https://dergipark.org.tr/en/pub/gav/86458>.

¹²² Türkiye Bilimler Akademisi'nin 2020 yılı Üstün Başarılı Genç Bilim İnsanları (GEBİP) Ödülü sahibi ve aynı zamanda enerji güvenliği üzerine yaptığı çalışmaları öne çıkan Eliza Gheorghe ile 12 Şubat 2020 tarihinde Bilkent Üniversitesi'nde bu tezim özelinde bir saatlik bir mülakat gerçekleştirdim. Bu görüşmede Japonya'nın Ortadoğu'daki enerji güvenliği özelindeki politikalarının başarısını açıklama noktasında Alman sosyolog Georg Simmel'e atfedilen 'tertius gaudens' kavramının kullanılabileceğini belirtmiştir. Tanım olarak bu kavram; bir tarafın diğer iki taraf arasındaki çatışmadan yararlandığı bir durumu ifade etmektedir. Bu bağlamda yapılacak diğer çalışmalar için güzel öneri olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Eliza Gheorghe'un nükleer güvenlik konusundaki makalesi için bkz; Eliza Gheorghe, "Proliferation and the Logic of the Nuclear Market", *International Security*, C. 43, S. 4 (2019), ss. 88-127, doi:10.1162/isec_a_00344.

¹²³ "Nuclear Security Series", official website, *International Atomic Energy Agency*, 2020, <https://www.iaea.org/resources/nuclear-security-series>.

¹²⁴ Irie, "The Evolution of the Energy Security Concept and APEX Energy Cooperation", s. 38.

¹²⁵ a.g.e., ss. 38-39.

doğal afetler ve enerji bağımlısı olduğu ülkelerdeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar EG bağlamında ciddi tehditler içermeye devam etmektedir.

Tezimde yukarıdaki doğal afetlerin dışında Japonya açısından EG'nin daha çok siyasi krizlerden kaynaklı boyutunu ortaya koymaya çalıştım. Nitekim Japon hükümetlerinin 1970'lerden beri neredeyse her girişimi ülkenin ithal enerji kaynaklarına bağımlılığını ve bu bağımlılıkla ilişkili riskleri yönetme ihtiyacını esas almıştır.¹²⁶ EG ve taşıdığı riskler tezinin esasını teşkil ettiği üzere Japonya için hayatidir.¹²⁷

Hayati enerji ihtiyacının da bir uzantısı ve sonucu olarak II. DS sonrasında Japonya dünya ekonomisinin belirleyicisi ve yürütücüsü kabul edilen birçok üst kuruluşa yerini almayı ihmal etmemiştir. “Bu çerçevede Japonya, 1952 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF), 1955 yılında ise ileride Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) dönüşecek Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'na (GATT) üye olmuştur. 1975 yılında ise Japonya G-7'nin kurucu üyelerinden biri olmuştur.”¹²⁸ Japonya'nın buradaki amacı küresel ekonominin yönetim araçlarının içinde kalarak ekonomik gelişimini küresel ekonominin yönetim süreçlerinde de yer alarak desteklemektir. Ancak Japonya, küresel ekonominin önde gelenlerinden olmasını sağlayan gelişmişliğinin arkasındaki itici güç olan petrol ürünlerini ithal edildiği OD ülkeleri ile ilişkileri konusunda yukarıdaki EP etkinliği ve derinleşmeyi sağlayamamıştı. Bu durumda gelen Petrol Krizi küresel ekonominin önde gelen aktörlerini ve dolayısıyla bu kuruluşların ortaklarını hedef alsa da petrol ambargolarının Japonya'ya etkisi, ABD ve Batılı ülkelere nazaran daha fazla olmuştur. Çünkü OD ülkeleri askeri harcamalar yönünden gelişmiş Batılı ülkelere muhtaçken Japonya'ya böyle bir ihtiyaçları oluşmamıştı. OAPEC ülkeleri silah olarak kullandıkları enerjinin güvenliğini, petrol ambargosu ile hedef aldıkları ülkelerin silahlarıyla sağlıyor olmaları da OAPEC ülkeleri için bir asimetri teşkil etmiştir.¹²⁹ Ancak bölge petrol üreticisi ülkeler bu asimetriyi Japonlar üzerinden elde ettikleri

¹²⁶ Llewelyn Hughes, “Climate Converts: Institutional Redeployment, Industrial Policy, and Public Investment in Energy in Japan”, *Journal of East Asian Studies*, C. 12 (2012), s. 105; Hughes, Lipsy, “The Politics of Energy”, s. 451.

¹²⁷ “Diversification and Energy Security Risks: The Japanese Case”, *Japanese Journal of Political Science*, C. 5, S. 1 (2004), ss. 1-2, doi:10.1017/S146810990400129X.

¹²⁸ Mustafa Cüneyt Özşahin, “II. Dünya Savaşı Sonrası Japon Dış Politikasını Muhafazakârlık Üzerinden Okumak”, *Muhafazakâr Düşünce*, C. 14, S. 51 (2017), s. 112.

¹²⁹ Bohi, Toman, *The Economics of Energy Security*; Özdamar, “Energy, Security, and Foreign Policy”, s. 1419.

tavizler ile ikame ederek işgalci İsrail'in askeri ve finansal anlamda birçok ülke tarafından boykot edilmesini sağlamışlardır. Bu gelişmeler özelde Japon EP'si üzerinde genelde ise JDP'de önemli dönüşümlere sebebiyet vererek ülkenin iç politikasına¹³⁰ ve bürokratik yapısına sirayet etmek¹³¹ kaydıyla ülkenin kendine has pasifist tutumuna yeni boyutlar getirmiştir.

Petrol krizlerinin uluslararası sistem ve hegemon güç üzerinden de analizleri yapılmıştır. Özellikle İngilizlerin Basra Körfezi'nden çekilişi sonrası ABD'nin bölgedeki kararsızlığının ve isteksizliğinin, OPEC ülkelerine petrol piyasasında karar verici olma noktasında önemli avantajlar sağladığı Nye tarafından ifade edilmiştir. ABD, 1971'e kadar en büyük petrol üreticisiyken artık bu özelliğini kaybetmişti.¹³² Bu durumun olumsuz etkilerini OD özelinde belki de en çok hisseden ülke Japonya olmuştur. Enerji konusunda OD ülkelerine %70 kadar bağımlıyken 1985'e kadar OD petrolüne bağımlılığını azaltmak istese de Japonya için bu bağımlılık 1973'tekinden daha yüksek bir seviyelere ulaşmıştır.¹³³ Dış politikasında ikilemler yaşayarak ABD'nin boşaltmış olduğu ya da geri durduğu alanlarda inisiyatif almak zorunda kalan Japonya için bunun en bariz örneği ise Filistin meselesinde uygulamaya koyduğu kararlardır.

Öte yandan enerji konusundaki çalışmalarıyla öne çıkan Daniel Yergin EG'yi sağlamada 10 temel bileşeni şöyle sıralamıştır;

“(1) Arzın çeşitlendirilmesi, (2) Küresel enerji piyasalarının istikrarı, (3) Yedek kapasite (örn. stratejik petrol rezervleri), (4) Serbest piyasa, (5) Üretici ile işbirliği ilişkileri kurma ve ihracatçı ülkeler, (6) Tüketici ülkelerle diyalog ve işbirlikçi ilişkiler, (7) Tüm tedarik zincirinin bozulmasını önleyen dış politika dahil olmak üzere proaktif bir güvenlik çerçevesi, (8) İyi bilgilendirilmiş bir kamuoyu, (9) Sağlıklı, teknoloji odaklı enerji endüstri, (10) Geniş bir yelpazede araştırma, geliştirme ve yenilikçilik taahhüdü.”¹³⁴

¹³⁰ L.B. Miller, “Energy, Security and Foreign Policy: A Review Essay”, *International Security*, C. 1, S. 4 (1977), ss. 111-23; M. Greenberger, *Caught Unawares*, Cambridge: Ballinger, 1983; Wilson, “World Politics and International Energy Markets”, s. 138; Özdamar, “Energy, Security, and Foreign Policy”, s. 1420.

¹³¹ R.C. Moe, “Government Corporations and the Erosion of Accountability: The Case of the Proposed Energy Security Corporation”, *Public Administration Review*, C. 39, S. 6 (1979), ss. 566-71; J.H. Matlary, “Energy Policy in the European Union”, New York: St. Martin's Press, 1997; Özdamar, “Energy, Security, and Foreign Policy”, s. 1421.

¹³² Nye, “Energy and Security in the 1980s”, s. 12; Joseph Nye, *Understanding International Conflicts: an Introduction to Theory and History*, New York: Pearson/Longman, 2005; Özdamar, “Energy, Security, and Foreign Policy”, s. 1422.

¹³³ Nye, “Energy and Security in the 1980s”, s. 12; Nye, *Understanding International Conflicts: an Introduction to Theory and History*; Özdamar, “Energy, Security, and Foreign Policy”, s. 1422.

¹³⁴ D. Yergin, “Energy Security and Markets”, *J.H. Kalicki and D.L. Goldwyn (eds) Energy and Security: Toward a New Foreign Policy Strategy*, Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2005, ss. 51-64; Özdamar, “Energy, Security, and Foreign Policy”, ss. 1425-26.

Bu bileşenler özelinde düşünüldüğü zaman Japonya birçoğunun eksikliğini yaşamakla beraber özellikle yedek kapasite ve proaktif bir güvenlik çerçevesi oluşturma konusundaki eksikliklerinin sonuçlarıyla yüzleşmiştir. Japonya'nın 1985–99 arasında OD petrollerine bağımlılığını ve risklerini, 1970–84 dönemine oranla azalttığı yönünde yorumlar yapılsa bile¹³⁵ uluslararası enerji piyasalarında siyasi krizlerden kaynaklı riskler var olmuş ve var olmaya devam ederken¹³⁶ bu riskleri en aza indirmenin yolu aktif bir dış politikadan geçmekte¹³⁷ ve dış politikanın tüm enerji tedarik zincirlerinde aktif bir şekilde kullanılması önem arz etmekteydi.¹³⁸ Kararlı bir dış politikanın önemi, 1973-2001 dönemi olayları uzantısında Japon yöneticilerce hissedilmiştir. Ekonominin ihtiyaçlarını karşılamak için enerji ithalatına makul fiyatlarla ve yeterli düzeyde erişim sağlama Japonya'nın dönem dış politikası üzerinde temel şekillendirici haline gelmiştir.¹³⁹ Bu durumun bir sonucu olarak Japonya'nın pasifist tutumu evrilerek EP bir zemine oturmuştur.

2.2.1. Dış Politika Analizi (DPA)

JDP'nin EG bağlamında EP dönüşümüne geçmeden evvel ana akım dış politika analiz ve yorumlama yöntemlerine kısaca değinmek yerindedir.

DPA ülkelerin UI'yi yürütme şekil ve yöntemlerinde odaklanır. Kavram olarak dış politika dar anlamda;

“...devletlerin uluslararası sistem içerisinde diğer devletlere karşı davranışları olarak tanımlanabilirken”,¹⁴⁰ “en geniş anlamıyla bir devletin yabancı devletlerle ve başka uluslararası aktörlerle ilişkilerinde çıkarlarını maksimize etmek için uluslararası alanda maksatlı bir şekilde uyguladığı siyaset/strateji veya yaklaşım olarak tanımlanabilir.”¹⁴¹

¹³⁵ Lesbirel, “Diversification and Energy Security Risks: The Japanese Case”, s. 2.

¹³⁶ R. Cornes, T. Sandler, *The Theory of Externalities, Public Goods, and Club Goods*, Second Edition Cambridge: Cambridge University Press, 1996, s. 336.

¹³⁷ Bohi, Toman, *The Economics of Energy Security*, s. 24,46.

¹³⁸ J.H. Kalicki, D.L. Goldwyn, “Conclusion: Energy, Security and Foreign Policy”, *Energy and Security: Toward a New Foreign Policy Strategy*, Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2005b, ss. 561-78; a.yer; Özdamar, “Energy, Security, and Foreign Policy”, s. 1429.

¹³⁹ Lesbirel, “Diversification and Energy Security Risks: The Japanese Case”, s. 1.

¹⁴⁰ M. Fatih Tayfur, “Main Approaches to the Study of Foreign Policy: A Review”, *METU Studies in Development*, C. 21, S. 1 (1994), s. 113; Fulya Ereker, “Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu”, C. 9, S. 36 (2013), s. 47.

¹⁴¹ W. Carlsnaes, *Ideology and Foreign Policy: Problems of Comparative Conceptualization*, First Edition: Blackwell, 1986; C. Hill, *Foreign Policy in the Twenty-first Century*, Second Edition London: Palgrave Macmillan, 2016; Valerie M. Hudson, *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*, Rowman & Littlefield Pub., 2007; C. Alden, A. Aran, *Foreign policy*

Bu çerçeveyi esas alan DPA, devlet davranışlarını belirleyen materyal ve fikirselsel faktörler arasındaki teorik kesişim noktalarını belirler.¹⁴² Tablo 2.1’de görüleceği üzere devletlerin dış politika oluşturma süreçlerine etki eden unsurlar çeşitlidir.

Tablo 2.1: Devletlerin Dış Politikalarını Etkileyen Faktörler¹⁴³

Psikolojik Faktörler	İç Faktörler	Uluslararası Faktörler	Sosyolojik Faktörler
Liderin Kişiliği	Devlet Kurumları	Sistemin Yapısı	Tarih
Liderin Algılama Şekli	Medya	Evrensel Değerler	Din
Liderin Bilişsel Kapasitesi	Kamuoyu		Milliyetçilik
Liderin Politika Emelleri			Siyasal Kültür
Liderin Değer Yargıları			

DPA, bir dış politikanın içerik ve niteliğinden daha ziyade onun oluşum ve uygulama süreçlerine odaklanmaktadır.¹⁴⁴ James Rosenau, Charles Hermann, Maurice East ve Patrick McGowan gibi isimlerin başı çektiği dış politika analistlerinin temel amacı “dış politika hakkında genellenebilir bilgileri ortaya çıkarmak” olmuştur.¹⁴⁵ Bunu yaparken DPA yaklaşımları bir inceleme/analiz birimini kaçınılmaz olarak benimsemek durumundadır.

Uİ’de davranışsalci teorilerin doğusu ile¹⁴⁶ dış politikayı bilimsel olarak yorumlayan karşılaştırmalı DPA ön plana çıkarken klasik teorilerin bütüncül aktör odaklı yaklaşımların yerini karar vermeyi odağa alan analizler almıştır.¹⁴⁷ Bu çerçevede

analysis: New Approaches, Second Edition London: Routledge, 2011; Murat Çemrek, Süleyman M. Güder, Hüseyin Mercan, “Geleceğin Türkiye’sinde Dış Politika”, *Geleceğin Türkiye’si Raporları*, İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı, 2020, s. 2, E-ISBN: 978-605-06975-4-4.

¹⁴² Valerie M. Hudson, *Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations*, Brigham Young University, 2005, s. 3.

¹⁴³ Yaşar Onay, “Dış Politika Analizi”, (Ders Notları), Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü-ATASAREN, 10.2017 Prof. Dr. Yaşar ONAY’ın kendisinin izni dahilinde kullanılmıştır.

¹⁴⁴ Ereker, “Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu”, 2013, ss. 62-63.

¹⁴⁵ İşyar, *Karşılaştırmalı Dış Politikalar: Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası*, s. 5.

¹⁴⁶ Erdem Özlük, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Davranışsalci Paradigmanın Anlamı, Kökeni ve Çatışma Çözümlemesi Örneğinde Davranışsalcılığın Katkısı”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2008, ss. 376-78.

¹⁴⁷ James N. Rosenau, Gary D. Hoggard, “Foreign Policy Behavior in Dyadic Relationships: Testing a Pre-Theoretical Extension”, *Comparing Foreign Policies: Theories, Findings, and Methods James*

aktif aktör olarak bireyi esas alan bu yaklaşım devleti soyutlamıştır. Böylece analiz seviyesi devlet iken analiz birimi bireyler ve bireyin türevi gruplara ve yapılara dönüşmüştür.¹⁴⁸ Kısacası literatürde yaygın analiz seviyeleri birey, devlet ve uluslararası sistem üzerinden üç ana ekseninde şekillenmiştir.¹⁴⁹

DPA bağlamında öne çıkan ‘Uluslararası Politika Teorisi’ (1979) kitabında Kenneth Waltz, yapı kavramını öne sürerek devleti merkeze alan klasik dış politika analizlerinden ve bireyi merkezi alan karşılaştırmalı dış politika analizlerinden ayrılmıştır.¹⁵⁰ Öte yandan, “...birey, devlet, sınıf vb. aktörlerin tümü yalnızca uluslararası yapının etkilerinin bir ürünüdür” yaklaşımı da Wallerstein’den gelmiştir.¹⁵¹ Son olarak “geleneksel kuramların toplumu verili alarak insanı bu toplumun dönüştürülmesi aşamasında önemsizleştirmesine karşılık, eleştirel kuram insanın dönüştürücü potansiyeline dikkat çekerek”¹⁵² bireyi/toplumu daha çok merkeze alan analizler ile karşımıza çıkar.

Görüleceği üzere DPA yöntem ve kapsam bakımından değişimlere açık bir şekilde yoluna devam etmektedir. Günümüz DPA çalışmaları ülkelerin uluslararası politikalarını lider, birey, devlet ve sistem birimleri odağında farklı yönleriyle alırlar. Nitekim JDP’de benzer süzgeçlerden geçirilerek birimler üzerinden analiz edilince daha somut bir hal almaktadır. Örneğin Eylül 2015’de Japonya’da eski Başbakan Shinzo Abe’nin çabaları ile gerçekleştirilen Kolektif Meşru Müdafaa Yasası değişikliği Japon vatandaşlarca toplu gösterilerle protesto edilmişti.¹⁵³ Benzer şekilde zaman zaman Japon liderler, küresel terörle mücadele gibi konularda toplum adına belirli politikaları (ülkenin Jandarma görevi yürüten Japon Öz Savunma Kuvvetlerini ülke dışı

N. Rosenau (der.), New York-Londra: John Wiley & Sons, 1974, s. 119; Ereker, “Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu”, 2013, s. 50.

¹⁴⁸ Hudson, “Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations”, s. 2; Ereker, “Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu”, 2013, s. 50.

¹⁴⁹ Çemrek, Güder, Mercan, “Geleceğin Türkiye’inde Dış Politika”, s. 5.

¹⁵⁰ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, New York: Random House, 1979.

¹⁵¹ Immanuel Wallerstein, *World-Systems Analysis: An Introduction*, 7/28/04 Edition Londra: Duke University Press, 2004, s. 21; Fulya Ereker, “Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu”, *Uluslararası İlişkiler*, C. 9, S. 36 (2013), s. 53, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/540232>.

¹⁵² Ereker, “Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu”, 2013, s. 55.

¹⁵³ Hughes, “Japan’s Strategic Trajectory And Collective Self-Defense: Essential Continuity or Radical Shift?”, ss. 96-97.

misyonlara göndermek gibi) hayata geçirme girişimlerinde bulunmuş olsalar dahi Japon toplumun pasifizme bağlılığı, bu ve benzeri girişimlerin dış politikada uygulanabilirliğini engellemiştir. Japonya’da liderlerin (güçlü devlet olma arzusu)¹⁵⁴ dönüştürücü talepleri toplumca kabul görmemiştir. Bu durumda, değişikliği kabul etmeyen kitlenin aktörü özelde birey genelde toplumdur. Burada JDP’yi analiz ederken eleştirel kuramların dış politikada bireyi temel, etkin ve belirleyici aktör kabul edişinin bir örneği karşımıza çıkar.

Öte yandan uluslararası sistemin özelliklerini çok iyi hisseden yönetici ise tüm halka söylemde bulunabilme ayrıcalığından yararlanarak dış politikayı şekillendirmesi ise -ilk hali ile birey etkin bir süreç gibi görünse de- yöneticinin sistemin/yapının baskısıyla hareket etmesi, DPA’nın klasik kuramlarını anımsatmaktadır.¹⁵⁵ Örneğin petrol krizi sonrası Japon liderlerce OD bölgesinin öneminin sıklıkla vurgulanması¹⁵⁶ şu şekilde açıklanabilir;

“...bir konuşma eylemi sık sık benzer sonuçlarla tekrarlanırsa artık bir anlaşmaya/mutabakata dönüşür. İnsanlar sürekli yaptıkları bir şeyi aynı şekilde yapmaya devam etmeleri gerektiğine karar verdiklerinde ise bu mutabakat bir kurala dönüşmüş olur.”¹⁵⁷

Onuf’un yukarıdaki birey ve insan temelli yaklaşımından ayrılan Wendt’e göre; “nasıl toplumun failleri bireylerse/insanlarsa, uluslararası sistemin failleri de devletler olmaktadır”¹⁵⁸ yaklaşımı da önemlidir. Çünkü bazı zamanlarda Junichiro Koizumi (2001-2006) gibi Japon devlet adamları, Japonya’da halkın pasifist kalma çağrılarına rağmen devlet olmanın ve uluslararası yapının beklentilerini yerine getirmenin bir sonucu olarak 11 Eylül Olayları sonrasında ülke anayasal sınırlarını zorlayarak ve askeri birliklerin ülke dışında kullanılmasına izin vererek JDP’de kısmi kırılmalara yön vermişlerdir. Başbakan Koizumi bu durumu kendisi şu şekilde ifade etmiştir;

¹⁵⁴ Takashi Inoguchi, “Japan’s Ambition for Normal Statehood”, *Between Compliance and Conflict East Asia, Latin America and the “New” Pax Americana* (Ed.) Jorge Dominguez, Byung Kook Kim, Lynne Rienner, 2003, s. 2.

¹⁵⁵ İşyar, *Karşılaştırmalı Dış Politikalar: Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası*, ss. 110-11.

¹⁵⁶ “Promotion of Relations with Other Countries”, *Diplomatic Bluebook*, Edition.1983, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1983/1983-3-1.htm>; James Krick, *Resource Diplomacy in Jeopardy: Japan’s Changing Role in The Middle East*, (MA International Studies Tezi), Leiden University, 2015, s. 3.

¹⁵⁷ Nicholas G. Onuf, Paul Kowert, Vendulka Kubalkova, “Nicholas G. Onuf, Constructivism: A User’s Manual”, *International Relations in a Constructed World*, New York: Armank, 1998, s. 66; Ereker, “Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu”, 2013, s. 59.

¹⁵⁸ Ereker, “Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu”, 2013, s. 61.

“Eğer ben halkın görüşünü takip etseydim hata yapmış olacaktım. Halkın büyük çoğunluğunun benim kararımı anlamamış olmasına rağmen ben bizim uygulamamız gereken politikayı uyguladım.”¹⁵⁹

Klasik DPA çerçevelerinden realizm, devletin çıkarlarını insan doğasının kötülüğüne dayandırıp bu çıkarlarının şekillenme süreçlerini sormaktan geri durarak onları verili kabul eder. Bu çerçeve, insanı ve devleti eşit kabul ederken dolayısıyla devletin doğası da insanın doğası ile eşitlenir. Böylece insanın iyi olduğu bir seçenek en başından kapsam dışı kalırken devletlerin de fonksiyonel olarak ayrışması da mümkün kabul edilmez. Ancak Japonya, bu fonksiyonel olarak aynı kabul edilmiş klasik devlet yapılarının dışında, şahsına münhasır bir yapıya sahiptir. Zira II. DS sonrasının Japonya’sı için temelde bir güç iddiası var ise ve tek gayesi hayatta kalmak ise bu güç ekonomik mahiyettedir ve hayatta kalma ise küresel ekonomik sistemdeki etkisinin korunması demektir.

Yukarıda sıralanan teorik tartışmalar, DPA’da birim ve aktör kabulü konusunda farklılıklara dikkat çekerek sentez ve olay bazlı dış politika analizlerini kaçınılmaz kılmışlardır. Nihayetinde DPA’nın analiz birimlerini ve aktörlerini, ülkelerin siyasal niteliklerinin, kurumlarının ve kültürlerinin şekillendirdiği görülebilmektedir.

2.2.2. Dönem Japon Dış Politikasının Kurumları

JDP oluşum ve yürütme süreçlerinde hangi kurumların ön plana çıktığına kısaca değinmek gerekir. Çünkü; “günümüzde devletler arası münasebetlerin çok boyutlu, girift bir yapıya sahip olması, dış politikaya dair değerlendirme yapmayı her zamankinden çok daha zor bir hâle getirmektedir”.¹⁶⁰ Bu süreci karmaşık kılan ise devletlerin kurumlarının yanında kişilerin de artık gerek iç siyaset gerekse de dış politika yapım süreçlerinin önemli bir aktörü kabul edilmeleridir. Japonya özelinde dış politikanın oluşumu ve kurumların etkileşimi yekdiğerine göre kısmen farklılıklar göstermektedir.

Her şeyden önce Japonya yönetiminde hangi siyasi partinin olduğu fark etmeksizin Anayasasının çizdiği pasifist dış politika sürdüren bir devlettir. Bütün politikaların

¹⁵⁹ Ishibashi, “The Dispatch of Japan’s Self-Defence Forces to Iraq: Public Opinion, Elections and Foreign Policy”, s. 776.

¹⁶⁰ Çemrek, Güder, Mercan, “Geleceğin Türkiye’inde Dış Politika”, s. 1.

tartışması Japon Anayasasında 'devlet iktidarının en yüksek organı' olarak tanımlanan¹⁶¹ Japon Yasama Meclisi'nde (*Kokkai*-国会) başlar. Bu zamana kadar bu meclisten anayasal sınırları zorlayan politikaların çıkması söz konusu olmamıştır. Yasamanın kalbi Kokkai'nin ve büyük partilerin merkezleri Tokyo'nun Nagatacho mahallesinde bulunurken, Kasumigaseki'de ise devlet bürokrasisinin merkezi bulunur.¹⁶²

Japonya'da bürokrasi, siyaset ve ekonomik sistem oldukça iç içe geçmiş bir haldedir. Chalmers Johnson, Japon ekonomi yönetimini güçlü (mutlakiyetçi olmasa da) bir devlet ve kapitalist ekonominin varlığı ile karakterize ederek “yumuşak otoriteryanizm” (*soft authoritarianism*) olarak tanımlamıştır.¹⁶³ Selçuk Esenbel ise yumuşak otoriteryanizm kavramının kullanımını şansız bir ifade olarak yorumlayarak tez izleme toplantısı esnasında şu şekilde bir yaklaşımda bulunmuştur; "Batı özelinde Amerikalıların kritik terminolojisini dikkatle dönüştürmek gerekir. Otoriteryanizm çok yüklü bir kavram, özenle kullanılmalıdır. Düzenlenmiş kapitalizm (*regulatory capitalism*) daha uygun olacaktır".

Japonya'da hükümet kendine has rehber rolüyle endüstriye önyak olmaya devam etmektedir. Bunu başaran Japonya 1970'lerden sonra artık ekonomik anlamda ABD'nin bile rakibi haline gelmiştir. Endüstriyi merkeze alan strateji bizzat Japon Endüstri-Teknoloji-Maliye Bakanlığı'na (MITI/METI- *Tsūshōsangyōshō* - 通商産業省) yürütülmüştür.¹⁶⁴ Bu gelenek devletin sürekli iş dünyasının çıkarlarını gözettiği korporatist bir mahiyette tasvir edilir.¹⁶⁵ Yerli üreticinin gelişimine dikkatlice rehberlik etmek için üreticilerle devlet yetkilileri (özellikle Liberal Demokrat Parti üyeleri)

¹⁶¹ “Governmental Structure: Changing with the times”, Web Japan, *Japan Fact Sheet*, (02.05.2020), https://web-japan.org/factsheet/en/pdf/e08_governmental.pdf.

¹⁶² Takashi Inoguchi, “Japanese Politics in Transition: A Theoretical Review”, *Government and Opposition*, C. 28, S. 4 (1993), s. 453.

¹⁶³ Chalmers A. Johnson, “Political Institutions and Economic Performance: the Government-Business Relationships in Japan, South Korea, and Taiwan”, *The Political Economy of the New Asian Industrialism Frederic Deyo (ed.)*, Ithaca: Cornell University Press, 1987, s. 137; B. Akgün, Şaban H. Çalış, “Reluctant Giant: The Rise of Japan and Its Role in the Post-Cold War Era”, *Perceptions: Journal of International Affairs*, C. 8, S. 1 (2003), s. 5, <https://dergipark.org.tr/en/pub/perception/625251>.

¹⁶⁴ Chalmers A. Johnson, *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy, 1925-1975*, 1st Edition Stanford University Press, 1982.

¹⁶⁵ David Arase, *Buying Power: The Political Economy of Japan's Foreign Aid*, Denver: Lynne Rienner Publisher, 1995; Saori N. Katada, “Japan's Two Tracks Aid Approach”, *Asian Survey*, C. 42, S. 2 (2002), ss. 322-23; Ali Balcı, Murat Yeşiltaş, “Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği”, *Uluslararası İlişkiler*, C. 2, S. 8 (2005), s. 172.

işbirliği yapmışlardır. Bazı şirketler devlet sübvansiyonlarından ve ucuz kredilerden daha fazla faydalanmalarıyla Amerikan ve Avrupa firmaları ile rekabet edebilmişlerdir.¹⁶⁶ JDP oluşturulurken de üst düzey LDP yetkilileri ile ileri gelen iş dünyası yöneticileri arasındaki gayri resmi toplantılar ve tartışmalar oldukça belirleyicidir. JDP'de iş dünyasının talepleri büyük önem taşımıştır ve bu etkileşim OD politikasına da açıkça şekil vermiştir.

1973-2001 dönemi boyunca Japonya, kârlı OD pazarındaki payını korumak için bölgedeki konumunu güçlendirmek ve güvence altına almakla ilgilenirken iş dünyasının talepleri üst düzey politikacıların taleplerinin önüne geçmiştir. Japon ekonomi politikaları ticaret firmaları, bakanlıklar ve iktidar partisi gibi büyük aktörler arasındaki bu koordinasyona göre şekillenmiştir.¹⁶⁷ Bu sektörlerin ve aktörlerin değişen ekonomik ortama uyum yöntemleri ise Japon siyasetini ve JDP'yi etkilemiştir.¹⁶⁸ Dış politikanın öncelikleri de dolayısıyla bu üretim ve pazar ağlarının aktörlerini desteklemek üzere kurgulanmıştır. LDP'nin II. DS sonrası, bazı kesintiler dışında, 50 yıldan fazla bir süredir iktidarda kalabilmiş olması, bu sistemin istikrarı ve başarısı noktasında katkılar sağlamıştır.

Etkin çalışan böyle bir sisteme sahip Japonya'yı yavaşlatacak veya sınırlandırılacak unsurların başında ise enerji kaynaklarına bağımlılık gelmektedir. 1973 petrol krizi Japon ekonomisinin hızlı büyüme gösterdiği zamanlarında vuku bulan unutulmaz olaylarından biridir. 1973'te krizin patlak vermesiyle Japon ekonomi ve siyasi yapıları arasındaki ilişkiler dönüşüm geçirirken bu sistemde politikacıların rolü artmıştır.¹⁶⁹ Esasen 1973 krizi öncesinde de MITI (2001'den sonra METI) nezdinde enerji arzını güvence altına almak maksadıyla bazı girişimlerde bulunulmuştur. EG noktasında MITI, 1961'de Enerji Komitesi, 1962'de Enerji Konseyi ve Danışma Kurulu ve 1965'te Enerji Komitesi (ACE) gibi çeşitli danışma kurumlarını oluşturmuştur. Bu kurumların tümü konunun çeşitli yönlerini ele alan çalışmalar yürüterek MITI'ye danışmanlık yapmışlardır. Aralık 1963'te Enerji Konseyi, Japon petrol endüstrisinin Batı petrol şirketlerine bağımlılığını azaltmayı amaçlayan

¹⁶⁶ Balaam, Dillman, *Introduction to International Political Economy*, s. 63.

¹⁶⁷ Karel Van Wolferen, *The Enigma of Japanese Power: People and Politics in a Stateless Nation*, A.A. Knopf, 1989, ss. 25-26.

¹⁶⁸ Inoguchi, "Japanese Politics in Transition: A Theoretical Review", s. 447.

¹⁶⁹ a.g.e., s. 453.

birçok önleme ek olarak, istikrarlı bir petrol tedariki sağlamak için Japon şirketlerinin yeni girişimlere ihtiyaç duyacağını deklare etmiştir. Bu danışma organları enerji endüstrisinden, büyük enerji tüketicilerinden, akademisyen temsilcilerden oluşmaktaydı. Böylece EG konusunda geniş bir literatür oluşurken Ken Koyama'ya göre, bu danışma organları MITI'nin günümüzde izlediği enerji politikalarının formülasyonun temellerini oluşturmuştur.¹⁷⁰

Diğer yandan 1962'de Japon hükümeti ve iş çevrelerinin işbirliği ile Petrol Endüstrisi Yasası (*Sekiyugyōhō*-石油業法) yürürlüğe koyulmuştur. Bu yasanın temelde iki hedefi vardı; Birincisi, bağımsız petrol arıtma-pazarlama şirketlerini büyümeye ve geliştirmeye teşvik etmek ve ikincisi, toplam ham petrol ithalatının yüzde 30'unu yabancı sermayeden arındırmaktı. Bu yasa, MITI'ye öncü bir rol yükleyerek petrol endüstrisinde devlet müdahalesini teşvik etmede büyük rol oynamıştır.¹⁷¹ Yine bu dönemde Japonya, ekonomik güvenceler noktasında 'ulusal proje' olarak adlandırdığı girişimleri kayıplara karşı garantiler ile donatmıştır. Burada MITI'nin asistanlık rolü yine öne çıkmıştır. Bu bağlamda özellikle kaynak zengini fakir ülkelere destekler ve krediler uygulamaya alınmıştır.¹⁷²

1973 Petrol Krizi, sadece hükümet yetkililerine değil aynı zamanda Japon halkına da ülkelerinin enerji kaynaklarına muhtaç bir ada ülkesi olduğunu ve üretip ihraç etmeden

¹⁷⁰ Ken Koyama, *Japan's Energy Strategies towards the Middle East*, (Ph.D. Thesis Tezi), Center for Energy, Petroleum and Mineral Law and Policy: University of Dundee, 2001 Ken Koyama ile Zoom programı üzerinden 25.01.2021 tarihinde yarım saatlik bir mülakata yapılmıştır. Kendisi, dönem JPD'sinin bazı yönlerden özerk olarak tanımlanabileceğini söylese de ABD'nin Japonya için her zaman en önemli müttefik olduğunu da eklemiştir. Ayrıca OD'den gelen enerjinin her zaman iyi ilişkilerle sağlanamadığını ve bu durumu enerji piyasalarının da belirlediğini söylemiştir. Ona göre OD ile iyi ilişkilere sahip olmak EG'yi sağlama noktasında tek başına yeterli değildir. Yine OD petrol krizlerinin Japonya akademik dünyasından yeterli düzeyde çalışıldığını düşünüyor musunuz şeklindeki soruma ise; Japonca kaynaklarda bu durumun derinlemesine analiz edildiğini söylemiştir. Son olarak Taro Yamashita'nın (Arabian Oil Company'nin kurucusu) Japon enerji çalışmalarındaki önemine dair soruma ise; kendisi her kadar genç nesil tarafından tanınmasa da yaşlı nüfus arasında oldukça bilinen önemli bir olduğuna değinmiş ve enerji konusundaki girişimleri ile Taro Yamashita'nın her zaman öne çıkan örnek bir olduğunu söylemiştir.

¹⁷¹ Takeo Kikkawa, "Deregulation and Japan's industry: The case of the petroleum industry", *Global Economic Review: Perspectives on East Asian Economies and Industries*, C. 29, S. 3 (2000), ss. 20-54, doi:10.1080/12265080008449794.

¹⁷² Daniel I. Okimoto, *Between MITI and the Market: Japanese Industrial Policy for High Technology*, Stanford: Stanford University Press, 1989, s. 30; Ahmed Kandil, "Political Economy of International Cooperation Between Japan and Saudi Arabia: The Arabian Oil Company as a Case Study", *AJAMES*, Tokyo: Dig Printing Co. Ltd, 2006, s. 40.

bu sistemde var olamayacaklarını derinden hissettirmiştir. Muadillerine göre enerji tasarrufu ve küçük hacimli seçenekler sunmasıyla başta otomobiller olmak üzere Japon endüstri ürünleri, petrol prizi anlarında bile ABD ve Avrupa pazarlarına satılmaya devam etmiştir.¹⁷³ Fakat endüstrinin en önemli girdisi olan enerji krizi, yeni ürünlerin üretimi için kaynak sağlama kaygılarını da beraberinde getirmiştir. Bu kriz zamanında MITI ekonomik temelde girişimlerde bulunsa bile İsrail'in işgal politikalarına karşı petrol ambargosu uygulayan OAPEC ülkeleri Japonya'dan daha fazlasını beklediklerini açıklamışlardır. Bu durumda Japonya'da gözler bu zamana kadar ekonomik sorun anlarında odakları üzerinde toplayan MITI'ye ilaveten Japon Dışişleri Bakanlığı'na çevrilmiştir.

OAPEC'in petrol ambargo kararı ile Japon politikacılar bir tarafta ABD yanlısı (Dışişleri Bakanı Masayoshi Ōhira /1972-1974) ve diğer tarafta Arap yanlısı (MITI Bakanı Yasuhiro Nakasone) kesim olmak üzere ikiye bölünmüştür. Bölünmenin sebebi, enerji piyasasının ihtiyaçlarına öncelik verilmesi için Suudi Arabistan Kralı Faysal bin Abdülaziz el-Suud'un (1964-1975) Japonların İsrail ile savaşta Arapların yanında yer alması yönündeki talebine verilecek yanıtların farklılaşmasından ileri gelmekteydi.¹⁷⁴ Bu durumda ABD yanlısı politikacılar, Japonya'nın ABD'nin taleplerini es geçmemesi konusunda ısrar etmişlerdir. Bu ayrışma Japon kamuoyunda yaşanan ekonomik kaygıların artması ile iş dünyasının ekonomik çıkarlarının korunması ve Japonya'nın petrol ihtiyacının güvence altına alınması esasında karara bağlanmıştır. Sürecin sonunda MITI baskın gelirken JDP, Arap ülkelerinin yanındalığa doğru evrilmiştir.¹⁷⁵

JDP'nin OD'de Arapların yanındalığını hayata geçiren araçlardan dış yardımlar, JDP'nin en önemli saç ayağını teşkil etmişlerdir. Dış yardımlar “dört basamaklı sistem” (*yonshōtaisei* - 四省庁体制)¹⁷⁶ olarak adlandırılan ve Dışişleri Bakanlığı,

¹⁷³ İşyar, *Karşılaştırmalı Dış Politikalar: Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası*, s. 244.

¹⁷⁴ Yaakov Cohen, “Japanese-Israeli Relations, the United States, and Oil”, *Jerusalem Center for Public Affairs*, C. 17, S. 1/2 (2005), ss. 135-55.

¹⁷⁵ Makoto Iokibe, *The Diplomatic History of Postwar Japan*, 1st Edition Oxon: Routledge, 2011, s. 123.

¹⁷⁶ Buritanika kokusai daihyakkajiten ブリタニカ国際大百科事典, “4 Shōchō taisai (小項目事典)”, コトバンク, (08.04.2020), <https://kotobank.jp/word/4%E7%9C%81%E5%BA%81%E4%BD%93%E5%88%B6-159064>.

Maliye Bakanlığı, MITI ve Ekonomi Planlama Ajansı arasında paylaşılan bir sistem ile yürütülmüştür.¹⁷⁷ Son yıllarda akademik çalışmalarda öne çıkan Resmi Kalkınma Yardımı (*Official Development Assistance-ODA / Seifu Kaihatsu Enjo-政府開発援助*) ise Dışişleri Bakanlığı'nın bünyesinde olup gelişmekte olan ülkelere başta inşaat sektörü olmak üzere benzer yardımlarla kalkınmalarına yardımcı olmaktadır. ODA Japonya'nın, ihtiyacı olan uluslara yardım sağlama sözü veren Colombo Planı'nı imzalamasının ardından 1954'de başlamıştır.¹⁷⁸ JDP'nin en önemli kurumlarından ODA'nın özellikle OD bölgesi bağlamındaki yardım ve yatırımları çalışmamızın sonraki bölümlerinde detaylandırılacaktır.

2.2.3. Japon Büyük Stratejisi

1931-1945 dönemi hariç tutulmak üzere 1868'den itibaren JDP'nin ana eksenini Batı'nın güçlü devlet/ler/i ile müttefiklik olagelmıştır. Nitekim, "Japonya'nın ABD ve aslında bir bütün olarak Batı ile kurduğu münasebet ve işbirliğinin kökleri oldukça geriye uzanan Batılılaşma ve kimlik inşa sürecinden azade değerlendirilemez".¹⁷⁹ 1902-1922 İngiltere-Japonya İttifakı bunun bir örneğidir.¹⁸⁰ Sonrasında Japonya'nın Batı karşıtlığına yönelmesinin nedenleri, 1918'den sonra ABD ile Pasifik Okyanusu'ndaki rekabetin kızışması, 1929 Dünya Bunalımının etkisiyle küresel ticaretin ciddi ölçüde zedelenmesi ve Avrupa'da Hitler'in iktidara gelişi olarak sıralanabilir.¹⁸¹ Her ne kadar Japonya'nın yenilgiden sonra ABD'nin Soğuk Savaş jeo-stratejisi doğrultusunda sıkı bir askeri ittifak kurması zorunlu gibi gözükse de bu durum -özellikle merkez sağ siyasetçileri için- eskiden İngiltere ile olduğu gibi Batı'nın lider gücüyle müttefiklik stratejisine geri dönüş olarak kabul edilmiştir.

¹⁷⁷ Steve Chan, "Humanitarianism, Mercantilism, or Comprehensive Security? Disbursement Patterns of Japanese Foreign Aid", *Asian Affairs, an American Review*, C. 9, S. 1 (1992), s. 9; Jr. Robert M. Orr, "The Rising Sun: Japan's Foreign Aid to ASEAN, The Pasific Basin and the Republic of Korea", *Journal of International Affairs*, C. 41, S. 1 (1987), s. 40; Balcı, Yeşiltaş, "Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği", s. 173.

¹⁷⁸ "Official Development Assistance (ODA)", *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 2020, s. oda, <https://www.mofa.go.jp/policy/oda/>.

¹⁷⁹ Hasan Kösebalaban, "Torn Identities and Foreign Policy: The Case of Turkey and Japan.", *Insight Turkey*, C. 10, S. 1 (2008), s. 6.

¹⁸⁰ S.C.M. Paine, *The Japanese Empire: Grand Strategy from the Meiji Restoration to the Pacific War*, New York: Cambridge University Press, 2017, s. 23.

¹⁸¹ a.g.e., s. (98-99) (148-149).

Dolaysıyla II. DS öncesinde kısmen ayrılık olsa da JDP'nin büyük stratejisinin temelini Batı'nın gücüyle yakınlık olduğu söylenebilir.

II. DS sonrasında da neredeyse bütün küresel siyasi ve ekonomik kriz anlarında JDP'de Batıcılığın durumu öne çıkan başlık olagelmıştır.¹⁸²

“Modern Japonya'nın temel jeopolitik yaklaşımında, Japonya'nın millî menfaatinin ve içinde bulunduğu bölgenin istikrarının ancak Batı'nın en güçlü ülkesi ile işbirliği halinde hareket etmekle sağlanacağı görüşü baskındır. 1868 yılından itibaren, çoğu Japon hükümeti, Japonya'nın gerçek bağımsızlığının, reformlar yoluyla Batı dünyasına ayak uydurmak ve Batı hukukuna dayalı uluslararası düzen içinde faaliyet göstermek ile elde edilebileceği görüşünü benimsemiştir.”¹⁸³

Nitekim 1955-1974 arasında Japon bürokrasisi tüm yönleriyle Batı'ya yetişme misyonunda hareket etmiştir.¹⁸⁴ Bu durumun en büyük göstergesi elbette 1952'deki ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması'dır. Bu antlaşma ile ABD Japonya'da asker bulundurma¹⁸⁵ karşılığında saldırı durumunda Japonya'nın savunması sorumluluğunu da üstlenmiştir. Son 30 yıldır BM operasyonlarına katılan JÖSK'ün ise Kore Savaşı zamanında ABD öncülüğünde iç güvenlikte kullanılmak üzere canlandırıldığı unutulmamalıdır. Son zamanlarda ABD ile Hint ve Pasifik Okyanusu'ndaki bazı tatbikatlar sonrasında bu birliklerin askeri kapasitesini önceki zamanlara oranla arttırdığı söylenebilir. Bu göstergelerden hareketle 1952'den sonra Japonya-ABD ikilisinin ittifak seviyesi çeşitli anlaşmalarla derinleştirilmiş ve JDP'nin ana dayanağını ABD ile süregiden güvenlik anlaşması teşkil ederken¹⁸⁶ diğer hiçbir devletin JDP'de bu denli etkili olmadığı görülmüştür. Ancak OD ülkelerinin 1970'lerde Japon enerji ihtiyacını karşılama noktasında artan etkisi¹⁸⁷ -özellikle 1973-2001 arası- Japonya-ABD ittifakını ayırışan çıkarlar üzerinden belirli sınavlara tabi tutmuştur.

¹⁸² Malafaia, “Japanese International Relations: an Assessment of the 1971-2011 Period”, s. 1.

¹⁸³ Selçuk Esenbel, “Değişen Dünya Düzeni Işığında Japonya ve Güney Kore'nin 21. Yüzyıldaki Jeopolitik Vizyonları ve Dış Politikaları”, Dış Politika Forumu Araştırma Raporu, Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD, 02.12.2018, s. 9.

¹⁸⁴ Inoguchi, “Japanese Politics in Transition: A Theoretical Review”, s. 452.

¹⁸⁵ Günümüzde bu sayı 54.000'dir; Hannah Beech, “The Tense Relationship Between Japan and the U.S. Military”, *TIME*, (08.06.2016), <https://time.com/4360940/us-military-navy-japan-okinawa-alcohol-bases/#:~:text=There%20are%20more%20American%20soldiers,the%20peace%20in%20the%20Pacific>.

¹⁸⁶ Esenbel, “Değişen Dünya Düzeni Işığında Japonya ve Güney Kore'nin 21. Yüzyıldaki Jeopolitik Vizyonları ve Dış Politikaları”, s. 10.

¹⁸⁷ Lesbirel, “Diversification and Energy Security Risks: The Japanese Case”, s. 2.

Japon büyük stratejisinin bu mahiyeti ve UI'nin fırsatlar ekosistemi olduğu göz önünde alındığında uluslararası gelişmeler devletlere uluslararası kriz anlarında statülerini yenileme veya kendilerini yukarıya taşıma fırsatları bahşeder. Bu konuda Türkçe karşılıkları noktasında tam olarak bir uzlaşma sağlanamamakla beraber 'riskten kaçınma' (*hedging*), 'peşine takılma' (*bandwagoning*) ve 'bedavacılık' (*free-riding*) kavramları literatürde kullanılmaya başlanmıştır.¹⁸⁸ Bu kavramlar devletlerin bahse konu sıçramalarını yapış şekillerini sınıflandırmak amacıyla kullanılmıştır. Örneğin iki süper gücün var olduğu bir sistemde, her ikisiyle de aynı anda müzakerelerde bulunup onların alanlarından faydalanmaya çalışma 'riskten kaçınma' olarak tanımlanmıştır. 'Peşine takılma' kavramına göre hegemon bir devletin peşine takılarak gücünü artırma hali söz konusuysa bunun en iyi örneklerinden birinin aslında Japonya olduğu söylenmiştir.¹⁸⁹ Son olarak 'bedavacı' devletler yine hegemon devletlerin açmış olduğu alanların avantajlarından zahmetsizce yararlanabilen ülkeleri resmetmektedir. Japonya ekonomik gelişim noktasında bu modelin içinde kabul edilmiştir.¹⁹⁰

ABD'nin güvenlik şemsiyesi altındaki Japonya'nın ticari bağlamda büyük stratejisini Esenbel şu şekilde ifade etmiştir;

*"Meiji devrinden bugüne kadar, Japonya açısından dış ticarete en önemli hedef, ileri teknolojiye dayalı güçlü bir ihracat ekonomisinin geliştirilmesi ve yoksun olduğu doğal kaynakların ithalinin istikrarlı bir şekilde sağlanmasıdır. Japonya'da sanayi üretimini ve dış ticareti yürüten Mitsubishi ve Mitsui gibi büyük özel şirketlerin başlıca görevi de bu doğrultuda üretim yapmak ve Japonya'nın ihtiyaç duyduğu doğal kaynakların ithal edilebilmesi için gerekli olan maddi kaynağı yaratmaktır."*¹⁹¹

Böylelikle II. DS sonrası JDP'si şu iki sütun üzerinde yükselmektedir; Japonya-ABD ittifakı ve ekonomi üzerine diplomasinin güçlendirilmesi.¹⁹² Bu bağlamda petrol kriz anlarında olduğu gibi bu iki sütun arasında zaman zaman ayrışma yaşanabilir. Benzer şekilde Çin'in askeri ve ekonomik anlamda gelişiminin devam etmesinin,

¹⁸⁸ Randall L. Schweller, "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In", *International Security*, C. 19, S. 1 (1994), ss. 72-107; Michael A. Glosny, *The Grand Strategies of Rising Powers: Reassurance, Coercion, and Balancing Responses*, (Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy Tezi), Massachusetts Institute of Technology, 2012, s. 33.

¹⁸⁹ Reinhard Drifte, *Japan's Security Relations with China since 1989: From balancing to bandwagoning?*, London: Routledge, 2003, s. 90; Tunçoku, *Japon Dış Politikası*, s. 122.

¹⁹⁰ Misato Matsuoka, *Hegemony and the US-Japan Alliance*, Abingdon: Routledge, 2018, s. 42.

¹⁹¹ Esenbel, "Değişen Dünya Düzeni Işığında Japonya ve Güney Kore'nin 21. Yüzyıldaki Jeopolitik Vizyonları ve Dış Politikaları", ss. 10-11.

¹⁹² a.g.e., s. 13.

Japonya'ya bölgedeki en önemli ticaret ortağı ile ilişkiler konusunda bazı seçimler yaptırma ihtimali her zaman gündemdedir.¹⁹³ Bu noktada Japonya'nın EG noktasında OD'da yaşadığı ikilemler Çin ile yaşanmaya başlayan serüvenlerle de başa çıkma noktasında önemli tecrübeleri ihtiva etmektedir.

Esasında her ne kadar ulusal üstünlük bir zamanlar askeri gücün bir ürünü olsa da uzunca bir süredir ekonomik güç de önemli bir ulusal üstünlük göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ekonomik güç ise öncelikle teknoloji üretme yeteneği tarafından şekillenmektedir.¹⁹⁴ Petrol krizleri yıllarındaki Japonya'nın büyük stratejisinin, Japonların hayatta kalmasının yabancı teknolojinin hızlı bir şekilde elde edilmesine ve endüstriyel tabanının modernizasyonuna bağlı olduğu 19. yüzyıl stratejisi ile benzerdir. Japonya o zamanlarda askeri gücünü arttırmak ve ekonomik tabanını güçlendirmek amacıyla bu politikaları izlese de 1973-2001 döneminde Japonya için güvenlik ve güç kavramları sıklıkla teknolojik, endüstriyel ve ekonomik terimlerle tanımlanır hale gelmiştir.¹⁹⁵ Böylece II. DS sonrası JDP okumalarında Eric Heginbotham ve Richard J. Samuels'in ileri sürdüğü bir kavram bu tezin kavram ve içerik araştırmaları ile örtüşmektedir; 'tekno-ekonomik güvenlik çıkarları' (*techno-economic security interests*).¹⁹⁶ Bu kavram JDP'nin genel olarak tekno-ekonomik üstünlüğü koruma ve ilerletme hedefi etrafında şekillendiğine ve tekno-ekonomik çıkarların siyasi ve askeri çıkarlar pahasına takip edildiğine vurgu yapmıştır.¹⁹⁷ Bu değişimin II. DS sonrası Japon devlet zihniyetince çok iyi kavranması ve takibi sonucu Japon büyük stratejisi de kendini EP bir çizgide değişimlere adapte etmiştir.¹⁹⁸

¹⁹³ Brian Harding, "The U.S.-Japan Alliance in an Age of Elevated U.S.-China Relations", *Center for American Progress*, 17.03.2017, <https://www.americanprogress.org/issues/security/reports/2017/03/17/426709/u-s-japan-alliance-age-elevated-u-s-china-relations/>.

¹⁹⁴ Heginbotham, Samuels, "Mercantile Realism and Japanese Foreign Policy", s. 201.

¹⁹⁵ a.g.e., s. 173.

¹⁹⁶ a.g.e., s. 171.

¹⁹⁷ a.g.e., s. 191.

¹⁹⁸ Christopher W. Hughes, Alessio Patalano, Robert Ward, "Japan's Grand Strategy: The Abe Era and Its Aftermath", *Survival*, C. 63, S. 1 (2021), ss. 125-60, doi:10.1080/00396338.2021.1881258.

2.2.4. JDP'de Liderler, Doktrinler ve Kavramlar

II. DS arkasından gelen dönemde Japonya'nın iç siyasetini ve dış politikasını tanımlayan normlar enternasyonalizm, pasifizm, ekonomizm ve kalkınmacılık olarak sıralanabilir.¹⁹⁹ Savaş sonrasında Japonlarca oldukça benimsenen pasifizm/anti militarizm uzun yıllar ülke siyasetinin önemli bir unsuru haline gelerek içselleştirilmiştir. Çünkü Japonlar II. DS'i ağır ve travmatik bir şekilde kaybetmişlerdir. 1930'lar ve 40'larda Japonya'da hâkim olan militarizm ve Asya'da uyguladığı emperyalist yayılmacı siyaset Japon İmparatorluğunu, İngiltere, Hollanda, Fransa, ABD'ye karşı savaşa sürüklemiştir. II. Dünya Savaşı'na Japonya, Almanya'nın başını çektiği Mihver Güçleri tarafında girmiştir. 1945'de Müttefiklere teslim olan Japonya, 1945-1952 yılları arasında ABD'nin işgal yönetimi tarafından Japon devlet kurumları, parlamentosu, imparatorun uyum gösterdiği işbirliği çerçevesinde demokratik ve pasifist bir güce dönüştürülmüştür.²⁰⁰ Böylece ABD'nin bu iki ülkeyi müttefiki olarak inşa etmesinin sonucunda Japonya, Almanya ile uluslararası siyasetin sivil aktörleri olarak tasvir edilegelmişlerdir.²⁰¹

“Japonya'nın pasifist/anti-militarist pozisyonunun ete kemiğe bürünmesine vesile olan ve bir dış politika pratiği haline getiren kişi ise Başbakan Shigeru Yoshida'dır.”²⁰² Kendi adıyla anılan Yoshida Doktrini (1948-1954) ile Japonya, kalkınmacı bir ekonomi yaklaşımı esasında dış politikasını kurgulamıştır.²⁰³ Bu doktrin JDP'nin anti militarist -pasifist- mahiyetinin ilk uygulamalarındandır. Nitekim bu doktrinden hareketle Japonya için sert güç unsurlarına başvurmayan ‘isteksiz bir dev’²⁰⁴ nitelendirmesi yapılmıştır.²⁰⁵ Örneğin 1951-52 döneminde barış ve güvenlik anlaşmalarının baş müzakerecisi John Foster Japonlara, JÖSK'ü 110.000'den 350.000 askere çıkartarak

¹⁹⁹ Hook vd., *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*, s. 232.

²⁰⁰ Başlıca reformlar; Anayasa reformu, toprak reformu, eğitim sistemi reformudur ve Batı Almanya'nın reformları ile eş zamanlı gerçekleştirilmiştir; “Reconstruction of Japan”, *Modern Japan in archives: political history from the opening of the country to post-war*, *National Diet Library*, 2010, <https://www.ndl.go.jp/modern/e/cha5/index.html>.

²⁰¹ H. W. Maull, “Germany and Japan: The New Civilian Powers”, *Foreign Affairs*, C. 69, S. 5 (1990), ss. 91-106.

²⁰² Özşahin, “II. Dünya Savaşı Sonrası Japon Dış Politikasını Muhafazakârlık Üzerinden Okumak”, s. 111.

²⁰³ Bahadır Pehlivan Türk, “From Peace State to Peacekeeping State: Japan's Changing National Role Conception and Foreign Policy Norms”, *Perceptions*, C. 21, S. 1 (2016), ss. 63-82.

²⁰⁴ Duus, *The Rise of Modern Japan*, s. 255.

²⁰⁵ Akgün, Çalış, “Reluctant Giant: The Rise of Japan and Its Role in the Post-Cold War Era”, ss. 1-13.

genişletmeleri için baskı yaptığında Yoshida, Japonya'nın güçlerinin Japonya'yı savunmak için kesinlikle gerekli olandan daha büyük olmasından korktuğu için ABD'nin bu isteğini reddetmiştir.²⁰⁶ Yoshida'nın ABD'nin kendisinden Kore'ye kuvvet göndermesini isteyeceğini sezerek bu talebi geri çevirdiği bilinmektedir.

Yoshida Doktrini'nin JDP'de ekonomik gelişmeyi öncelendirme başarısı ABD'nin sağlamış olduğu koruma şemsiyesinin imkanlarına da atfedilmektedir.²⁰⁷ Ancak bu doktrinin çok fazla vurgulanmayan yönü, savaş sonrası Japonya'nın günümüze kadar ki siyasal iktisadını oluşturmasıdır. Nitekim; "ABD'nin güvenlik şemsiyesi altına girme isteği, sadece ülkeye güvenlik bağlamında sağlayacağı faydalardan değil aynı zamanda geniş Amerikan pazarlarına giriş kolaylığı sağlayacağına yönelik inancından da kaynaklanmaktaydı."²⁰⁸ Siyasi konularda ABD'ye teslimiyetçilik olarak da yorumlanan doktrinin devam eden zamanlarında Kitle İmha Silahları (KİS) konusunda kesin bir karşıtlık sergilenerek 1955'de nükleer silah kullanımını sınırlayan Atom Enerji Yasası çıkarılmıştır. Aynı dönemde Vietnam Savaşı etkileri sonrasında 1969'da ABD'nin dünya jandarmalığından çekildiği Nixon tarafından ilan edilirken Japon kamuoyunda ABD ile ilişkilerin akıbeti tartişılmaya başlanmıştır.²⁰⁹ Bu tarz tartişmalar devam etse de JDP'nin risk ve sorumluluk almaktan uzak profili, Yoshida Doktrini'nin geleneğinden bir sapma olmadığını göstermiştir. Örneğin; "1967 yılında, ülkede nükleer silah bulundurmama, bunları üretmeme ve ülkeye girişlerine izin vermeme ilkelerini kapsayan 'Üç Prensiş' (*Three Non-Nuclear Principles*) benimsenmiştir."²¹⁰ "Soğuk Savaş süresince Japonya'nın Batı Bloğu ve ABD tarafından belirlenen düşük profilili bir siyaset izlediği"

²⁰⁶ John Dower, *Empire and Aftermath: Yoshida Shigeru and the Japanese Experience, 1878-1954*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1979, ss. 388-89; Heginbotham, Samuels, "Mercantile Realism and Japanese Foreign Policy", s. 175.

²⁰⁷ D. Hellmann, "The Imperatives for Reciprocity and Symmetry in U.S.-Japanese Economic and Defense Relations", *Sharing World Leadership? A New Era for American Japan*, edited by J. H. Makin and D. C. Hellmann, Washington, DC: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1989, ss. 242-46; Wan, "Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade", s. 96; Jennifer M. Lind, "Pacifism or Passing the Buck? Testing Theories of Japanese Security Policy", *International Security*, C. 29, S. 1 (2004), s. 118.

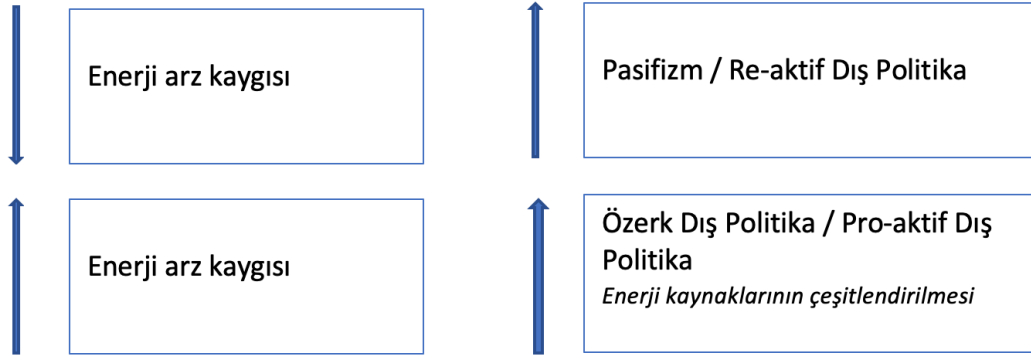
²⁰⁸ Gönen, "ABD-Japonya Güvenlik Antlaşmaları: Oluşumu, Evrimi ve Sonuçları", s. 123.

²⁰⁹ Janet E. Hunter, *Modern Japonya'nın Doğuşu*, Müfit Günay (çev.) Ankara: İmge, 2002, s. 425; Gönen, "ABD-Japonya Güvenlik Antlaşmaları: Oluşumu, Evrimi ve Sonuçları", s. 130.

²¹⁰ Gönen, "ABD-Japonya Güvenlik Antlaşmaları: Oluşumu, Evrimi ve Sonuçları", s. 128.

söylenmiştir.²¹¹ Ancak bahse konu düşük profilin rehberi Yoshida Doktrini'nin Japonya'da ekonomiyi politikaya entegre etmekle kalmayıp aslında iktisadi çıkarları her şeyin merkezine aldığını vurgulamak gerekir.

Japonya kalkındıkça uluslararasılaşma süreçlerini de geliştirmiştir. Bu sürecin altyapısı Soğuk Savaş döneminde hazırlanırken dönemin Başbakanı Yasuhiro Nakasone (1982-1987) iktidarıyla önem kazanarak uygulanmaya başlanmıştır. Nakasone, Japonya'nın küresel girişimlerde daha aktif rol üstlenmesini isterken ve ABD karşısında daha özerk bir dış politika izlenmesi noktasındaki inancını, uluslararası devlet vizyonunu hayata geçirerek pekiştirmiştir.²¹² Böylece 1980'lerin ardından Japonya hem Amerikan hegemonyasına meydan okuyan hem de bundan faydalanmasını bilen bir ülke olarak tasvir edilmiştir.²¹³ Çünkü yukarıda bahsedilen ekonomik önceliklerin şekillendirdiği dış politikadan ciddi bir kopuş söz konusu olmamakla beraber bu dönemde, özellikle petrol krizleri ile Japonya, yurtdışından gelen enerji kaynakları sayesinde elde ettiği ekonomik istikrarının, belli sorumluluklar ve maliyetler gerektirdiğinin farkına varmıştır.

Şekil 2.1: Japon Enerji Arz Güvenliği Endişesi ve Dış Politika İlişkisi

JDP'nin en güncel stratejisi, Abe döneminde 'güvenlik elmâsı' (*security diamond*) olarak tanımlanan Hindistan, Avusturya ve ABD ile yakın çalışmayı amaç edinen

²¹¹ Bruce Stronach, *Beyond the Rising Sun: Nationalism in Contemporary Japan*, London: Praeger, 1995, s. 131; Gönen, "ABD-Japonya Güvenlik Antlaşmaları: Oluşumu, Evrimi ve Sonuçları", s. 133.

²¹² Pehlivan Türk, "From Peace State to Peacekeeping State: Japan's Changing National Role Conception and Foreign Policy Norms", s. 70.

²¹³ Takashi Inoguchi, "Japan's Images and Options: Not a Challenger, but a Supporter.", *Journal of Japanese Studies*, C. 12, S. 1 (1986), doi:10.2307/132448.

politikalardır.²¹⁴ Özellikle ABD ile Çin arasında daha da artan siyasi sürtüşmeler sonucunda bu diyalog ittifakı bir kez daha gündeme gelmiş ve ‘dörtlü güvenlik diyalogu’ (*quadrilateral security dialogue*) olarak kullanılmaya başlanmıştır.²¹⁵ Oldukça geniş bir coğrafyayı kapsayan bu yeni dış politika yol haritalarını ise Esenbel şöyle yorumlamıştır:

“Bugünkü Japon dış politikası, değişen dünya ortamında, dünya barışı adına etkin adımlar atmayı amaçlamaktadır. Üzerinde durulan yeni strateji, ‘Özgür ve Açık Hint-Pasifik Stratejisi’ olarak tanımlanmakta, Hint Okyanusu ve Pasifik Okyanusu’nda kurulacak ekonomik, stratejik ve asker işbirliklerinin dünya düzenine katkı sağlayacağını öngörmektedir.”²¹⁶

JDP’de öne çıkan doktrinlere değindikten sonra yer verilmesi gereken bir kavram ise Türkçeye “dış baskı” olarak çevrilebilecek *gaiatsu*’dur (外圧) ve bu kavram son 170 yıldır, JDP’de belirleyici bir rol oynamıştır. Japon hükümeti ya da kamuoyu kritik öneme sahip konularla yüzleştiğinde, nihai kararlar çoğu zaman dış baskılara atfedilmiştir. Örneğin, ABD Deniz Kuvvetleri Komutanı Matthew Perry’in imzaladığı

²¹⁴ Shinzo Abe, “Asia’s Democratic Security Diamond”, *Project Syndicate*, 27.12.2012, <https://www.project-syndicate.org/onpoint/a-strategic-alliance-for-japan-and-india-by-shinzo-abe>; L. Lee, J. Lee, “Japan-India Cooperation and Abe’s Democratic Security Diamond: Possibilities, Limitations and the View from Southeast Asia”, *Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs.*, C. 38, S. 2 (2016), ss. 284-308.

²¹⁵ Jesse Johnson, “With Eye on China, U.S. Aims to ‘formalize’ Four-Nation ‘Quad’ Security Grouping”, *The Japan Times*, 01.09.2020, <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/09/01/asia-pacific/china-us-quad/>.

²¹⁶ ‘Dörtlü güvenlik diyalogu’ Asya’da Çin’in artan etkisi üzerine ona karşı ön alıcı temelde güncellenmeye devam etmiştir. Özellikle Japonya ile Hindistan’ın Hint Okyanusu’ndaki askeri tatbikatlarının yanında siyasi ve ekonomik anlamda da yeni eylem planlarını kararlaştırmaları bu diyalogu günümüzde beklenilenin ötesine taşımıştır. Bu gelişmelere Yoichiro Sato’nun çalışmalarına değinerek dikkat çeken Selçuk Esenbel, Çin’in yükselişinin ve hedeflerinin artık daha net görülebildiği bu zamanlarda benzer gelişmelere karşı Japonların tam olarak nasıl bir dış politika izleyeceğinin cevaplarını da bu girişimin vereceğine dikkat çekmiştir. Yine Esenbel, Birleşik Krallığın yakın zamanda bu diyalogun bir partneri olmak isteyeceğini söyleyerek, acil bir şekilde alınan BREXIT kararının ülke dış politika gündeminin tekrar İndo-Pasifik’e kaymasının bir işareti olduğu yorumunda bulunmuştur; Esenbel, “Değişen Dünya Düzeni Işığında Japonya ve Güney Kore’nin 21. Yüzyıldaki Jeopolitik Vizyonları ve Dış Politikaları”, ss. 11-12; Yoichiro Sato, Tan See Seng, *United States Engagement in the Asia-Pacific*, Amherst- New York: Cambria Press, 2015; Vindu Mai Chotani, Yoichiro Sato, “Now Is a Good Time for Japan to Re-Focus on Quality Infrastructure Lending in the Indo-Pacific”, *The Japan Times*, 18.10.2020, <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/10/18/commentary/japan-commentary/japan-quality-infrastructure/>; Yoichiro Sato, “Industrial Policies, the East Asian Miracle, and Regional Integration after the 2008 Global Financial Crisis”, *Kolmaš, Michal, and Yoichiro Sato, eds. Identity, Culture and Memory in Japanese Foreign Policy.*, Bern, Switzerland: Peter Lang-US, 2021; Yoichiro Sato, “The QUAD in Japan’s Image”, Japanese Studies Association (JAD): Boğaziçi University Asian Studies Center, 16.05.2021, https://www.youtube.com/watch?v=KW_OzhZDzAA.

1854 Barış ve Dostluk Anlaşması'na²¹⁷ sebep Gunboat Diplomasisi²¹⁸ Tokugawa Shogunu'nun 200 yıldan fazla sürdürdüğü inziva (*sakoku*-鎖国) dönemini sona erdirmiştir.²¹⁹ Japonya'da 1910-20 döneminde demokratik hükümet yapısı ve uluslararasılaşma ile başlayan süreç ciddi kırılma ve sapmaların sonucunda 1945'deki Pasifik Savaşı'nda alınan ağır yenilgiyle sonuçlanmıştır. ABD öncülüğünde yeniden inşa süreci sonrasında ise Japonya-ABD ticari sürtüşmeleri, Nixon Şoku,²²⁰ 1985'teki Plaza Anlaşması, Japonya'nın ekonomi politikalarını yeniden şekillendirmiştir. Artık Japon karar alıcılar değişen ekonomik koşullar ile başa çıkabilmek için geleneksel para, ticaret vb. politikalarını değiştirmek zorunda kalmışlardır. 1973 Petrol Krizi ile gelen Arap çağrılarının sonrası Japonlar enerji ihtiyacı üzerinde gelen yeni bir dış baskı ile yüzleşerek OD'de Arap-Müslüman ülkelerin yanında yer almak durumunda kalmışlardır. Son olarak, 2010'da Japonya'nın Senkaku adaları çevresinde Çinli ve Japon denizcilerin karıştığı deniz kazası²²¹ sonrasında yine bir dış zorlayıcı etken söz konusu olmuş ve Çin'in bu girişimlerine karşı Japon silahlı kuvvetlerinin uzun zamandır beklediği modernizasyonunun önü de Abe'nin ısrarı ile 'gaiatsu' mazeret gösterilerek kısmen açılmıştır.²²²

²¹⁷ "Copy of the U.S.-Japan Treaty of Peace and Amity", 1855, <https://www.wdl.org/en/item/14449/>.

²¹⁸ Zafer Ay, "Gambot Diplomasisi (Gunboat Diplomacy)", *Çağ Üniversitesi*, (29.04.2020), <https://www.gencdiplomalar.com/masalar/gambot-diplomasisi-gunboat-diplomacy.html>.

²¹⁹ Tunçoku, *Japon Dış Politikası*, ss. 11-12.

²²⁰ Nixon Şoku: 1971-72 yıllarında Çin-ABD yakınlaşmasının Japonya'ya etkilerine verilen addır. 1971 Dünya Masa Tenisi Şampiyonası bitiminde kazanan Çin Halk Cumhuriyeti takımının Amerikan takımını Çin turuna davet etmesi ile Batı Bloğu ile Doğu Bloku arasındaki buzların erimesi gündeme gelmiştir. Bu girişim Ping-pong Diplomasisi olarak adlandırılırken ve Japonlar buradaki öncü pozisyonlarının takdirini beklerken devam eden zamanlarda Japonlara danışılmaksızın Birleşmiş Milletler'de Çin'i Tayvan'ın yerine Halk Cumhuriyeti'nin temsil etmesi ile süreç devam etmiştir. Richard Nixon (1969-1974) 1971'de Çin'e bir ziyaret gerçekleştireceğini dünya kamuoyu ile paylaşırken ABD'nin bu ziyareti Asya-Pasifik'teki en önemli müttefiki Japonlar ile iletişim kurmadan sürpriz bir şekilde duyurması Japonlara şok yaşatmıştır. Ayrıca Şubat 1972'de Pekin'de gerçekleşecek ziyaret öncesi Japonlar davet bekleseler de Çin'in de isteksizliği sebebiyle son ana kadar bir davet yapılmamıştır. Nixon ziyaretinin hemen öncesinde Başbakan Eisaku Satō'yu (1964-1972) da bu ziyarete katılması için davet etmiştir; L. W. Farnsworth, "Japan: The Year of the Shock", *Asian Survey*, C. 12, S. 1 (1972), ss. 46-47, doi:10.2307/2642919.

²²¹ Zhu Feng, "De-Escalating Territorial Conflict Between China and Japan", *The Asia Maritime Transparency Initiative*, 04.02.2015, <https://amt.csis.org/de-escalating-territorial-conflict-between-china-and-japan/>.

²²² Kuni Miyake, "COVID-19: Another Case of 'gaiatsu' for Japan?", *The Japan Times*, 27.04.2020, <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/04/27/commentary/japan-commentary/covid-19-another-case-gaiatsu-japan/>.

Gaiatsu kavramının bir yönü daha vardır ve Japon iktidarları tarafından birçok kez, yapmak istedikleri politikalar için ‘mazeret’ olarak kullanılma taktiğini içermektedir. Örneğin, II. DS’den sonra iktidarı belirleyen Başbakan Yoshida militarizme karşı bir muhafazakâr siyasetçidir. O askeri harcamaların azalmasını Japonya’nın ekonomisinin sivilleşmesi için bir fırsat görüyordu. Onun gibi liberal muhafazakâr siyasetçiler, ABD’nin ön ayak olduğu Anayasa reformunda Anayasa’nın 9. maddesi noktasında halkı ikna etmek için bunun ABD’nin zorunlu bir talebi olduğunu söyleyerek ‘dış baskı’ siyaseti yürütmüşlerdir.

Nihayetinde II. DS sonrası JDP’de belirleyici olan lider Yoshida ve belirleyici kavram ise gaiatsu iken bu iki yönlendiricinin getirmiş olduğu ‘soğuk politika, sıcak ekonomi’²²³ JDP’nin ana eksenini olagelmıştır.

2.2.5. JDP’de Fenomenler

EG ve JDP üst başlığında son olarak, JDP’de zaman zaman ekonomi temelli politikalarla aynı zamanda kendine yer bulmuş siyasi akımlara/fikirlerle değinilecektir. Tezimin açıklayıcı yönteminin de bir gereği olarak 1973-2001 döneminin ülke içi siyasi okuması JDP’nin enerji arz güvenliği odaklı politikalarını belli açılardan temellendirmeye imkân sağlayacaktır.

Günümüz JDP’sinin en temel hedefi “...ortak siyasi değerlere sahip rejimlerin içinde bulunduğu, ekonomi ve güvenlik odaklı bir ‘işbirliği kuşağı’ için çalışmak”²²⁴ olmasına ek olarak tarihsel anlamda dış politikada zaman zaman yeni ve yaygın akımlar kendini göstermiştir. Yutaka Kawashima, II. DS sonrası bu akımların ana tartışma eksenlerini şu şekilde sıralamıştır;

- Batı’yı yakalamayı veya Asya kimliğini korumayı savunanlar,²²⁵
- Güvenlik konusunda pasifistler veya realistler,

²²³ Ryosei Kokubun, vd., *Japan–China Relations in the Modern Era*, 1st Edition London: Routledge, 2017; Tunçoku, *Japon Dış Politikası*, s. 111.

²²⁴ Esenbel, “Değişen Dünya Düzeni Işığında Japonya ve Güney Kore’nin 21. Yüzyıldaki Jeopolitik Vizyonları ve Dış Politikaları”, s. 23.

²²⁵ Bu tartışmaların kökeni için ayrıca bkz; Tetsuo Najita, H. D. Harootunian, “Japan’s Revolt against the West Chapter.”, *Modern Japanese Thought, edited by Bob T. Wakabayashi*, Cambridge: Cambridge University Press, 1998, ss. 207-72; Cemil Aydın, “Modern Japon tarihinde Batı karşıtlığı: Ôkawa Shûmei’nin Asyacılık düşüncesi”, *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi*, C. 13, S. 2 (2002), ss. 107-33, <https://www.divandergisi.com/tr/Dergi/Makale/13/114>.

- Reelpolitikçiler veya idealistler,
- Apolojistler veya apolojist olmayanlar,
- Milliyetçiler veya uluslararasıçılar,
- Ekonomik kırılganlık noktasında takıntılı olanlar.²²⁶

JDP analizlerinde sıkça yer verilen 'revizyonistler' ifadesi ise aşağıdaki liderleri tanımlamak için kullanılmıştır;

- Savaş sonrasında yeni demokratik Japonya'sını Batı Almanya ile aynı çizgide yeniden militaristleştirmek noktasında anayasayı değiştirmek için başarısız bir girişimde bulunan ve Yoshihide Suga'dan önceki Başbakan Shinzo Abe'nin Büyükbabası olan Kishi Nobosuke (1950'ler),
- 1980'lerde Başbakan olan Yasuhiro Nakasone (petrol krizinin bu tutumda etkisi büyüktür),
- 1990'larda Japon iç siyasetinin en etkili isimlerinden ve 'normal Japonya' teriminin en büyük destekçisi olan Ichiro Ozawa,
- 2000'lerin başındaki karizmatik politikacı ve Liberal Demokrat Parti'yi yeniden canlandıran Junichiro Koizumi.²²⁷

Revizyonist Japon liderlere ek olarak JDP'nin az bilinen tartışmalarından *Nihonjinron* (日本人論-Japonlar hakkında teoriler/tartışmalar) ise 1970'lerin başında Japon akademisinde belli bir süre tartışılmıştır. *Nihonjinron* tartışmalar ile beraber Japon ulusal ve kültürel kimliği konularını irdeleyen metinlere eğilim artmıştır. Bu tür metinler Japonya'nın benzersizliğine dair genel inancı paylaşmıştır. Bu dönemdeki *Nihonjinron* patlamanın geri planında ise Japonya'nın bir ekonomik manada büyük güç haline gelmesi ve Çin-Amerikan yakınlaşması yatmaktadır. Örneğin, periyodik olarak yapılan ulusal karakter araştırmalarından elde edilen verilere göre; 1960'lardan 1980'lere kadar Japonların geleneksel anlayışa dönme eğiliminde artışlar görülmüştür.²²⁸ Araştırma verilerini geleneksel (Batılı anlayışın zıttı olma- Batı karşıtı olma) ve modern kriterlere göre kodlayan Amerikalı siyaset bilimci Scott Flanagan çalışmalarında;

²²⁶ Kawashima, *Japanese Foreign Policy at the Crossroads: Challenges and Options for the Twenty-First Century Paperback*, ss. 1-22.

²²⁷ Pehlivanürk, "From Peace State to Peacekeeping State: Japan's Changing National Role Conception and Foreign Policy Norms", s. 76.

²²⁸ J. V. Koschmann, S. M. Lipset, "The Nationalism of Cultural Uniqueness", *The American Historical Review*, C. 102, S. 3 (1997), ss. 758-59, doi:10.2307/2171510.

1963 ve 1988 arasında yaptığı anketlere göre Japon halkın modern alışkanlıklardan geleneksel olanlara doğru değişim yaşadığını saptamıştır. *Nihonjinron* akımın en parlak dönemi 1970'ler olmasına rağmen, sonraki dönemlerde de varlığı devam etmiş²²⁹ ve bu dönem 1980'lerde Japon uzmanların ülkelerinin dünyanın ekonomik hegemon gücü olarak tanımlamalarına kadar gitmiştir. Ancak Asya'da Yeni Sanayileşen Ekonomiler'in (*Newly Industrialized Countries-NICs*) krize girmesi ile Japonya da bu süreçten etkilenmiş ve kendini neoliberal küreselleşme koşullarına adaptasyon sürecinin ortasında bulmuştur. Bu durum ise Japon akademisinde yeni fenomen haline gelmiştir.²³⁰ Böylelikle Japonya bir kesim tarafından belli bir süreliğine de olsa bir 'süper güç'²³¹ olarak tasvir edilmiştir.

Nihonjinron akımı literatür yardımı ile anlamlandırma noktasında (bkz: Tablo 2.2) hegemonya hakkında akıl yürüten neorealistler için oldukça popüler bir kaynak haline gelen Paul Kennedy'nin 1987'de kaleme aldığı *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*²³² isimli kitabı yol göstericidir. Kennedy, zenginliklerini ve güçlerini artırmak isteyen devletlerin tarihini, 15. yüzyılda Avrupa'daki büyük güçlerin küresel yükselişlerine dayandırmıştır. Ona göre servet askeri gücü desteklemek için gereklidir, askeri güç ise serveti elde etmek ve korumak için gereklidir. Hem askeri güç hem de zenginlik dikkatle dengelenmelidir. Askeri amaçlara gereğinden fazla kaynak ayrılırsa göreceli ekonomik düşüş an meselesidir. Askeri hırsların engellenemediği bir senaryoda ise bu genişleme ekonomik kazanımlar ile telafi edilemez.²³³ Böylelikle Kennedy, lider ülkeler arasındaki farklı büyüme oranlarının hegemon ekonomik ve askeri gücün değişimini getirmesiyle hegemon güçlerin yükselişinin ve düşüşünün gerçekleştiğini açıklamıştır.

²²⁹ Scott C. Flanagan, "Value Cleavages, Contextual Influences, and the Vote", *The Japanese Voter*, Flanagan (Ed.), New Haven, Conn., 1991, ss. 84-102; Koschmann, Lipset, "The Nationalism of Cultural Uniqueness", ss. 759-60.

²³⁰ Hartwig Hummel, "Pax Nipponica? Global Hegemony and Japan in IR Theory", *The Global Meaning of Japan: European and Asian Perspectives*, University of Braunschweig: Institute for Social Sciences, 1998, s. 2.

²³¹ Duus, *The Rise of Modern Japan*, s. 271.

²³² Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, 15. Baskı Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

²³³ Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers*, Great Britain: Unwin Hyman, 1988, s. xvi; Hummel, "Pax Nipponica? Global Hegemony and Japan in IR Theory", s. 5.

Tablo 2.2: Ana Akım UI Teorilerinin Temel Paradigmaları²³⁴

	Neorealizm	Liberal Kurumsalcılık	Eleştirel Teori
Analiz Düzeyi	Uluslararası güç dengesi	Birbirine bağlı dünya toplumu	Küresel ekonomi politik
Uzun Dönemli Yönelimler	Büyük güçlerin yükselişi ve düşüşü	Ticaretin ve liberal barışın yükselişini içeren medeniyet süreci	Büyük sosyoekonomik dönüşümlerin ve siyasi devrimlerin tarihi
Yapısal Çelişkiler	Toplu eylem sorunları (güvenlik ikilemi, bedavacı ülkeler) Hegemonik rekabet İdeolojik/kültürel çeşitlilik (<i>Medeniyetler Çatışması</i>)	Dengesiz gelişme Kusurlu çoğulculuk Modernite krizi İrrasyonel ideolojiler	Kapitalist üretim tarzının yapısal krizi Sosyal çelişkiler
Aktörler	Gücü önceleyen üniter aktörler olarak ulus-devletler	Bireysel serveti önceleyen devlet ve devlet-dışı aktörlerinin çoğulculuğu	Üretim ilişkilerinin ve siyasi bilincin yeniden değerlendirilmesine dayalı sosyal güçler
Dünya Düzeni Senaryoları	Hegemonik kararlılık ve bölünemez çok kutupluluk	Küresel yönetim veya küresel bozukluk	Hegemonik veya hegemonik olmayan (karşı hegemonik) dünya düzeni projeleri
Küresel Hegemonyanın Anlamı	Askeri süper güç	Gelişim modeli	Küresel bir “tarihsel bloğun” meşruiyeti

Kennedy’ye göre Japonya diğer büyük güçlere göre dikkate değer bir ekonomik yükseliş yaşamıştır. Japonya’nın küresel GSMH’sı veya dünya ticaretindeki payı rekabet gücü, yüksek teknolojideki lider konumu ve üstün pazar gücü onu göreceli olarak süper güç tanımına dahil etmiştir.²³⁵ Ancak klasik ve neo-realizm, Japonya’nın ekonomik gücünü nasıl kullanacağını açıklama noktasında yetersiz kalmaktadır.²³⁶ Japonya, ABD benzeri hegemon bir güç olmaya aday olsa da klasik ve neorealist teorilerdeki küresel hegemonyanın anlamı noktasında henüz uluslararası sistemde hegemonik bir pozisyonu

²³⁴ Hummel, “Pax Nipponica? Global Hegemony and Japan in IR Theory”, s. 4.

²³⁵ Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers*, ss. 467-71; Hummel, “Pax Nipponica? Global Hegemony and Japan in IR Theory”, ss. 5-6.

²³⁶ Wan, “Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade”, s. 105.

hak etmemektedir.²³⁷ Hegemon olmanın en önemli şartını askeri kapasite üzerinde kurgulayan neorealist düşünürler, 21. yüzyılda Japonya'nın ekonomik gücünün ardından askeri güce de kavuşacağı savını ileri sürmüşlerdir. Ancak nükleer güce erişmiş ve yurtdışındaki çatışmalara müdahil olabilen bir Japonya için ülke içinde bazı düzenlemelere ve anayasa değişimine ihtiyaç vardır. Ayrıca 1991'de yayınlanan *Hayır Diyebilen Japonya (The Japan That Can Say 'No')*²³⁸ isimli kitapta da ileri sürüldüğü gibi Japonya'nın yüksek teknoloji ürünü silahlarda tek pazar haline gelme senaryosu mümkün görülmemiş ve bu teknolojilerin ancak özel şirketler aracılığıyla elde edilebilirliği vurgulanmıştır.²³⁹ Japon EP'sinde öncelenen ve korunan bu şirketler ise böylesine politik ve riskli bir sürece mesafeli durmuşlardır.²⁴⁰

Samuel Huntington; "Japonya, realizmin tüm varsayımlarını kabul etti, ancak bunları sadece ekonomik alanda uyguladı"²⁴¹ demiştir. Ancak yapısal realistler, ekonomik ve askeri çıkarların aynı anda sürdürülemediği durumlarda, savaş tehdidi nedeniyle her devletin ekonomik çıkarlarını, askeri güvenliği en üst düzeye çıkarmak için kullanılacağını ileri sürmektedirler. II. DS sonrası Doğu Asya ülkelerinin savunma bütçelerinin çarpıcı bir şekilde büyümesine rağmen, Japonya askeri gücünün boyutunu azaltma yönlü uzun vadeli bir savunma planını takip etmiştir. İkinci olarak yapısal realistlerin göreceli kazançlar yaklaşımı gereği ulusal savunma için hayati önem taşıyan ürünler, sahip devletlerce kendilerine yakın askeri tehdit gördükleri ülkelere satılmazlar ya da kısıtlanırlar. Ancak, Çin Japonya'nın en önemli potansiyel askeri rakibi olmasına rağmen Japonya, Çin ile olan ticaretinden böyle bir ayırım götmemiştir.

²³⁷ Hummel, "Pax Nipponica? Global Hegemony and Japan in IR Theory", s. 6.

²³⁸ Shintaro Ishihara, Frank Baldwin, *The Japan That Can Say No: Why Japan Will Be First Among Equals*, Ezra Vogel (Trans.) New York: Simon and Schuster Trade, 1991.

²³⁹ Ancak 2020 yılı itibari ile Mitsubishi ile Lockheed Martin arasına F-35 modellerinin geliştirilmesi ve Japonya'da üretilmesi konusunda bir antlaşma imzalanmıştır; Caleb Larson, "Japan's F-X Stealth Fighter Program Could Have F-35 DNA", *The National Interest*, (02.11.2020), <https://nationalinterest.org/blog/buzz/japan%E2%80%99s-f-x-stealth-fighter-program-could-have-f-35-dna-171789>.

²⁴⁰ Hartwig Hummel, "The Policy of Arms Export Restrictions in Japan", *PRIME, International Peace Research Institute Meigaku Occasional Paper Series*, Yokohama, 1988, s. 4; Masako Ikegami-Andersson, "Japan. A latent but large supplier of dual-use technology", *Wulf, Herbert (ed.): Arms Industry Limited*, London: Oxford Univ Press, 1993, ss. 326-44; Joseph P. Jr. Keddell, *The Politics of Japanese Defense: Managing Internal and External Pressures*, Armonk/NY, London: M.E. Sharpe, 1993; Hummel, "Pax Nipponica? Global Hegemony and Japan in IR Theory", s. 6.

²⁴¹ Samuel P. Huntington, "Why International Primacy Matters", *International Security*, C. 17, S. 4 (1993), s. 72, doi:10.2307/2539022.

Hatta, Japonya Çin'in en büyük ticaret ortağı ve ülkenin en büyük ikili ve çok taraflı yardım tedarikçisi olmuştur. Diğer yandan Japonya, ABD ve Batı Avrupa ülkeleri ile ilişkilerinde de ticaret ve yatırımlardan elde edilen görece kazanımlara karşı çok daha duyarlı davranmıştır.²⁴² Ekonomik meseleler ve askeri güvenlik kaygılarının birbiriyle ilişkili olduğunu ileri süren çağdaş realistler Japonya'nın bu durumunu açıklamada büyük ölçüde yetersiz kalmışlardır.²⁴³

Japonya'nın askeri kapasite noksanlığı ise 'bigemoni' kavramını gündeme getirirken Japonya süper güçten ziyade ABD-Japon ortaklığı bahis konusu olmuştur. Buna göre, ABD esas olarak dünya jandarması ve Japonya ise finansal lider olarak hareket edebilirdi. Devlet merkezli neorealist paradigmanın içinde kalmak içinse ABD ile Japonya arasında siyasi bir *Nichibei* (日米, Japon-Amerikan) federasyon yapısı tasvir edilmiştir. Böylece Japonya, aslında ABD'nin bir tür 51. eyaleti olarak tasavvur edilmiştir.²⁴⁴ Bu şekilde neorealist teoriye dahil olmak için gerçeklik oldukça zorlansa bile Japonya'nın 1970'lerde hegemonik bir statüye kavuşması söz konusu değildi. Ancak Kennedy gibi önde gelen düşünürlerin çalışmaları JDP'nin çok da öne çıkarılmayan bir görüngüsünü ve ülke içinde yapılan *Nihonjinron* tartışmalarının UI teorilerindeki izdüşümlerini test etmesi noktasında önemlidir.

Liberalizm perspektifinden bakıldığında her şeyden önce demokrasilerin birbirini savaşmayacağı iddiası önemlidir. Bu anlayış klasik liberalizmin temel dayanağıdır. Rasyonalite gereği insan akli savaşın yıkıcı maliyetini göze alamaz. Ancak liberaller, uluslararası sistemde gelişmekte olan veya demokratikleşmemiş devletler de varlığını sürdürürken ileri demokrasilerin tehdit altında olduğunu kabul etmiştir. Bu yüzden demokratik rejimlerin katı bir şekilde pasifist değerlere bağlı kalmaları söz konusu olamazken liberal kurumsalcılık²⁴⁵ demokratik devletlerin saldırgan devletlere

²⁴² Heginbotham, Samuels, "Mercantile Realism and Japanese Foreign Policy", s. 172.

²⁴³ a.g.e., s. 174.

²⁴⁴ U. Alexis Johnson, *The United States and Japan: Cooperative Leadership for Peace and Global Prosperity*, Lanham/MD: University Press of America, 1990; Yoichi Funabashi, "Global Partners: Japan and America", *Foreign Policy*, 1992, ss. 24-39; Aurelia George, "Japan as America's Global Partner: Problems and Prospects", *Journal of Northeast Asian Studies*, C. 11, S. 3-18 (1992); Hummel, "Pax Nipponica? Global Hegemony and Japan in IR Theory", s. 7.

²⁴⁵ Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston: Little, Brown and co., 1977 Keohane, R., *After Hegemony: Cooperation And Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, Princeton, 1984. Keohane, R., 'International Institutions: Two Approaches', *International Studies Quarterly*, Vol.32, December, 1988. Bull, H.

karşı savunma kapasitelerini ve askeri ittifaklarını sürdürmeleri düşüncesinin temsilcisi olagelmışlerdir.²⁴⁶

Liberal her ülkenin askeri donanımlar peşinde olmadığını gösteren bir örnek olarak Japonya, bu hali ile Francis Fukuyama'nın meşhur 'Tarihin Sonu Mu?'²⁴⁷ tezinde kendine yer bulmuştur. Fukuyama, insanlığın ideolojik evriminin son noktasının ve en ideal yönetimin, Batı tipi liberal demokrasi modeli olduğunu ilan ettikten sonra, bu konuda en ideal örneklerden birinin Japonya olduğunu işaret etmiştir;

*"... ekonomik ve politik liberalizmin temel unsurlarının benzersiz bir şekilde Japon geleneklerine ve kurumlarına bu kadar başarılı bir şekilde aşılanmış olması, onların hayatta kalma sürelerini uzun bir zaman dilimine yayıyor. Daha da önemlisi Japonya'nın dünyaya katkısı, ABD'nin izinden giderek evrensel homojen devletin hem sembolü hem de dayanağı haline gelen gerçekten evrensel bir tüketici kültür olarak tarihe geçmesidir (...) Asya'da yeni sanayileşen diğer ülkelerin (NIC'ler) ekonomik başarısı, Japonya örneğinin tanınmış bir temsilidir. Önemli olan (...) siyasal liberalizmin ekonomik liberalizmi takip etmesidir, bu birçoğunun umduğundan daha yavaş ama kaçınılmaz görünmektedir."*²⁴⁸

Eisuke Sakakibara²⁴⁹ ve Robert Wade²⁵⁰ de liberal değerleri yansıtan özellikleri dolayısıyla Japonya Gelişim Modelini ileri sürmüşlerdir. Fakat Japonya'nın teknolojik bir süper güç, iyi bir yönetim modeli, Asyalı devletler için bir gelişim profili ve uluslararası arenada önemli imajıyla, liberal kurumsalcılık açısından ve uluslararası arenadaki gelişmelere tepki verebilme noktasında bir hegemon güç atfının söz konusu olmadığı açıktı.²⁵¹ ABD koruması olmadan bu vasıflarının bir çoğunu edinemeyeceği ve demokratik her devletin bu imkanlara sahip olamayacağı gerçeklerinden hareketle Fukuyama'nın örnekleri arasına girmiş Japonya'nın, askeri ve operasyonel anlamda mevcut uluslararası sistemde makul ulus-devlet vasfını tam olarak karşılayamadığı unutulmamalıydı.

Japonya'nın dünyanın finansal hegemonu olma ihtimalini neorealist ve liberal çizgilerde tartıştıktan sonra yeni bir çerçeve olarak üç taraflılık (*trilateralism* - tablo 2.3)

And Watson, A Ed., *The Expansion Of International Society*, Clarendon Press, Oxford, 1984.
Hoffman, S., 'The Crisis of Liberal Internationalism', *Foreign Policy*, No, 98, Spring 1999, pp. 159-177.

²⁴⁶ Hummel, "Pax Nipponica? Global Hegemony and Japan in IR Theory", s. 9.

²⁴⁷ Fukuyama Francis, "The End of History?", *National Interest*, C. 16 (1989), ss. 3-18.

²⁴⁸ Hummel, "Pax Nipponica? Global Hegemony and Japan in IR Theory", s. 10.

²⁴⁹ Eisuke Sakakibara, *Beyond Capitalism: The Japanese Model of Market Economics.*, Lanham: University Press of America, 1993.

²⁵⁰ Robert Wade, "Japan, the World Bank, and the Art of Paradigm Maintenance: The East Asian Miracle in Political Perspective", *New Left Review*, C. 217 (1996).

²⁵¹ Hummel, "Pax Nipponica? Global Hegemony and Japan in IR Theory", s. 11.

Japonya'nın uluslararası sistemdeki konumunu anlamak için daha makul bir çerçeve sunmaktadır. Kavram olarak üç taraflılık; ABD, Batı Avrupa ve Japonya özelinde²⁵² entelektüel düşünce ve dünya düzeninin siyasi örgütlenmesine eşit katılım anlamında kullanılmıştır. Bu kavramın ABD temsilcileri Ronald Reagan (1981-1989) ve Bill Clinton (1993-2001) olarak kayda geçerken Japonya'daki sancaktarıysa günümüz iktidar partisi LDP'dir.²⁵³

Tablo 2.3: UI Paradigmaları ve Japonya²⁵⁴

	Neorealizm	Liberal Kurumsalcılık	Eleştirel Teori
Japonya kimdir?	Diğer devletlerle ilişkilerde, Japonya'nın gücünü en üst düzeye çıkarmak isteyen üniter bir ulus-devlet olarak temsil eden Japon hükümeti	Ortak değerlere dayalı bir dizi kurum ve aktör olarak Japon toplumu	Sınıf oluşumuna bir odak olarak Japon kapitalizmi ve kimlik inşasının odak noktası olarak Japon devleti
Japonya'nın yükselişi ne anlama geliyor?	Japonya'nın artan ekonomik gücü askeri güce dönüştürülecek	Japonya'nın sosyo-ekonomik ve kültürel gelişiminin ilerlemesi	Japonya'nın küresel ekonomi politikte merkezietini artırmak
Japon hegemonyası ne anlama geliyor?	Japonya'nın dünya politikasında liderliği	En gelişmiş toplum olarak Japonya	• Uluslararası işbölümünün merkezinde Japon kapitalizmi • Üç taraflılığın (<i>trilateralism</i>) merkezinde Japon seçkinleri ve firmaları

Üç taraflılıkta Japonya'nın yeri, onun ekonomik yükselişiyle gelen küresel ölçekteki etki seviyesidir. Yine üç taraflılık, EP bağlamda enerjinin JDP'deki yönlendirici etkisini açıklama noktasında diğer fenomenlere oranlara daha kabul edilebilir bir çerçeve sunmaktadır. Çünkü enerji (arz) güvenliğinin bahse konu olduğu 1973-2001 döneminde Japonya'da devlet yetkilileri, iş dünyası ve kamuoyu ortak kaygılarla hareket etmişlerdir. EG özelinde uygulanan politikalar ve Japonya'nın ekonomik istikrar ve kalkınmasını koruma kaygısı, bu trileteral yapının saç ayaklarından biri olmaya verilen önemin göstergesidir. Nitekim Japonya OD'deki kriz anlarında liberal ve realist teorilerin tanımladığı bir ulus-devletten ziyade küresel ekonomik sistemin politik bir sınıfı gibi hareket ederek ekonomik itibarını ve haklının refahını koruma esasından ayrılmamıştır.

²⁵² Matsuoka, *Hegemony and the US-Japan Alliance* Japonya-ABD İttifakını, Neo-Gramscian Teorik Çerçevesinden Ele Alan En Güncel Kaynaklardan Biridir.

²⁵³ Hummel, "Pax Nipponica? Global Hegemony and Japan in IR Theory", s. 14.

²⁵⁴ a.g.e., s. 4.

2.3. Güvenlik Çalışmalarının Dönüşümü ve EG

JDP'nin 1973-2001 dönemi genel çizgisini EG uzanımında ele alırken dış politikanın önemli birleşenlerinden bir diğeri ise güvenlik politikalarıdır. EG'nin iktisadi boyutu onu devlet politikaları üzerinden analiz edilebilir kılmaktadır. Ülkelerin enerji ihtiyaçlarını güvenlik politikaları üzerinden nasıl anlamlandırdıkları ve güvence altına almaya çalıştıkları, özellikle petrol krizinden sonra literatürde tartışılmıştır. Bu tartışmalardan güvenliğin farklı çevrelerini kuramsal olarak irdeleyen Kopenhag Okulu ışığında Japonya'nın son yıllardaki güvenlik politikalarının yönelimleri bu başlıkta incelenecektir.

Eleştirel güvenlik çalışmaları klasik güvenlik algısının anlamını ve kapsamını değiştirmiştir. Beraberinde Japonya gibi silahlanma ve savaş hakkından feragat etmiş ülkelerin askeri amaç ve yöntemlere başvurmaksızın güvenlik kaygılarını adlandırarak dış politikalarını sürdürmeleri, teorik olarak yorumlanabilir hale gelmiştir. Çünkü güvenlik meseleleri askeri alanın dışına taşıp sivil alana sıçrayarak bu ülkeler için yeni argümanların kullanılması söz konusu olabilmıştır. Nitekim 'kapsayıcı güvenlik' kavramı ABD için etkin bir askeri donanımı ve gündemi ifade etmektedir. Ancak Japonya için bu kapsayıcılık, askeri bir karşılıktan ziyade,²⁵⁵ sert güç unsurlarından uzak bir şekilde hayata geçirilen, içerisinde insani güvenliğin,²⁵⁶ ikili ilişkilerin, karşılıklı bağımlılığın,²⁵⁷ insani yardımların artırılması²⁵⁸ ve agresif devletlere mesafe konulması gibi yöntemleri içeren politikaların daha da öncelenmesi manasına gelmektedir. Bu sayede devletlerin ilişkilerinde güvenlik kavramının uzay-uzam bağlamında aynı anlamı içermediği görülebilmektedir.

2.3.1. Kopenhag Okulu ve Güvenliğe Yeni Bir Yorum

Güvenlik, tüm devletlerin temel kaygısıdır ve sağlanmadıkça diğer ulusal hedeflere ulaşılamayacağına inanılır. Ancak askeri güvenlik konusu devletlerin temel endişe kaynağı iken ekonomik ve çevresel güvenlik gibi güvenliğin askeri olmayan boyutları

²⁵⁵ P. J. Katzenstein, N. Okawara, "Japan's National Security: Structures, Norms, and Policies", *International Security*, C. 17, S. 4 (1993), s. 92, doi:10.2307/2539023.

²⁵⁶ Acharya, Buzan, *The Making of Global International Relations Origins and Evolution of IR at its Centenary*, s. 155.

²⁵⁷ Mina Pollmann, "Japan's 'Mercantile Realism' in the Middle East", *The Diplomat*, 2015, <https://thediplomat.com/2015/01/japans-mercantile-realism-in-the-middle-east/>.

²⁵⁸ T. Akaha, "Japan's Comprehensive Security Policy: A New East Asian Environment", *Asian Survey*, C. 31, S. 4 (1991), s. 332, doi:10.2307/2645387.

da oldukça önemli hale gelmişlerdir.²⁵⁹ Ayrıca günümüzde askeri olmayan güvenlik kaygılarından EG dünyanın her köşesini etkiler bir hal almıştır. Öte yandan EP alanın öne çıkan başlıklarından EG'nin ülkelerin güvenlik meselelerine dahil edilmesi konusunda literatürde tam olarak bir uzlaşma söz konusu olmamakla beraber bu bölümde Kopenhag Okulu'nun önde gelen düşünürlerinden Buzan ve Weaver'ın çalışmaları başta olmak üzere okulun konuya dair diğer kaynakları irdelenecektir.

İlk olarak 1940'larda Stratejik Çalışmalar adıyla literatüre girerek zamanla Uİ'nin alt disiplinine evrilen güvenlik kavramı, Güvenlik Çalışmaları başlığı altında serüvenine devam etmektedir.²⁶⁰ Baldwin ve Wolfers güvenliğin tanımında değinilmesi gerekenleri şöyle sıralamışlardır; "Kim ve hangi değerler için, hangi tehditlere karşı, hangi araçlarla ne pahasına ne kadar sürede ne ölçüde güvenlik?"²⁶¹

Güvenlik sınıflandırmalarından hareketle kavramın ilk hali devlet merkezli klasik teorilerde kendine yer bulmuştur. Özellikle klasik realizmin güvenliği aktör, tehdit ve politika odağında tanımlaması oldukça öne çıkarken 1987'den sonra Buzan ve Weaver öncülüğünde Güvenlik Çalışmaları adıyla bilinen Kopenhag Okulu ise klasik teorinin bu üçlü tanımına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.²⁶²

Kopenhag Okulu'nun Uİ teorileri arasından hangisi özelinde ele alındığına bakılırsa bazı yapısalcı güvenlik yaklaşımlarında bu okul, eleştirel güvenlik yaklaşımlarından kabul edilirken bazılarında ise Okulun devleti de merkeze alan yapısı gereği eleştirel yaklaşımların dışında tutulmuştur.²⁶³ Yapısalcı güvenlik çalışmaları, klasik ve eleştirel güvenlik yaklaşımlarının adeta bir karışımıdır. Nitekim yapısalcı yaklaşımın günümüzde önde gelenlerinden Buzan ve Lane Hansen yaptıkları bir yorumda,

²⁵⁹ David A. Baldwin, "Security Studies and the End of the ColdWar", *World Politics*, C. 48, S. 1 (1996), s. 122; Lesbirel, "Diversification and Energy Security Risks: The Japanese Case", s. 7.

²⁶⁰ Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", s. 44.

²⁶¹ Arnold Wolfers, "National Security as an Ambiguous Symbol", *Political Science Quarterly*, C. 67, S. 4 (1952), ss. 483-85, 498, 499, 502; David A. Baldwin, "The Concept of Security", *Review of International Studies*, C. 23, S. 1 (1997), ss. 13-17; Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", s. 44.

²⁶² Ken Booth, "Critical Explorations", *Ken Booth (der.)*, *Critical Security Studies and World Politics*, Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005, s. 15; Steve Smith, "The Contested Concept of Security", *Ken Booth (der.)*, *Critical Security Studies and World Politics*, Londra: Boulder, 2005, s. 37; Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", s. 46.

²⁶³ Alan Collins, *Contemporary Security Studies*, 3rd Edition Oxford University Press, 2013, s. 67.

yapılsalıcı güvenlik yaklaşımlarını düzensiz/söylemsel (*discursive*) olarak nitelendirmişlerdir.²⁶⁴

Eleştirel güvenlik yaklaşımı aslında UI'de uzun süredir devam eden yeni aktör tanımlama çalışmalarının güvenlik özeline çekilmesi olarak görülebilir. Nitekim küresel düzeyde ekonomik karşılıklı bağımlılığın artması, gelişmişlik ve yaşam standartlarına dair verilerin önceliklendirilmesi ve çok-uluslu şirketlerin (ÇUŞ) de devletler kadar UI'yi etkilemeye başlaması devlet dışı aktörlerin odağa alınmasına neden olmuştur.²⁶⁵ Devleti tehdit eden unsur savaş iken şirketleri tehdit eden unsurun da zarar olduğu bir dünyada devletin güvenlik kaygısı diğer devletlerken şirketlerin güvenlik kaygıları da enerji, emek, üretim, ulaşım, dağıtım ve elbette kâr gibi başlıklarda şekillenmektedir. Nihayetinde güvenliğin ve güvensizliğin kaynakları da alt başlıklara ayrılabilir.

Güvenlik çalışmalarındaki evrime dair kesin bir tarihlendirme yapmak mümkün görünmemektedir. Ancak Pınar Bilgin güvenlik kavramının kapsamının sorgulanmasını 1980'lerin öncesine dayandırmaktadır.²⁶⁶ Bu durum 1973 petrol krizinin klasik güvenlik algılamaları kapsamında çalışmaktan ziyade eleştirel güvenlik çalışmaları çerçevesinde çalışma noktasında tezime dayanak sağlamaktadır. Aynı meyanda Richard Wyn Jones “Soğuk Savaşın sona erışı genişletilmiş gündeme [güvenlik gündemi] meşruiyet ve itibar kazandırmıştır”²⁶⁷ derken 1970'lerdeki enerji meselelerinin de güvenlik yelpazesini genişleteceğine dikkati çekmiştir.

Güvenlik araştırmaları 1983'de ciddi bir literatüre dönüşerek Buzan'ın *İnsanlar, Devletler ve Korku* kitabı²⁶⁸ ve Richard H. Ullman'ın “*Güvenliği Yeniden*

²⁶⁴ Barry Buzan, Lane Hansen, *The Evolution of International Security Studies*, UK: Cambridge, 2009, s. 212.

²⁶⁵ Keohane, Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*; Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, s. 47.

²⁶⁶ Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, ss. 30-53; Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, s. 47.

²⁶⁷ Richard Wyn Jones, “Travel Without Maps: Thinking About Security After the Cold War”, *M. Jane Davis (der.), Security Issues in the Post-Cold War World*, Cheltenham: Edward Elgar, 1996, s. 206; Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, s. 48.

²⁶⁸ Barry Buzan, *People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations*, Brighton: Harvester Wheatsheaf, 1983.

Tanımlama” makalesi²⁶⁹ ile güvenlik kavramı askeri alanın dışına çıkartılmıştır.²⁷⁰ Benzer şekilde Soğuk Savaşın sonlarına doğru güvenlik kavramına dair çalışmalarıyla öne çıkan Jessica Tuchman Mathews nüfus ve çevresel etkenler özelinde, Theodore Moran ekonomik konular özelinde ve Brad Roberts ise insan hakları özelinde kavramı irdelemişlerdir.²⁷¹ Bu derinleşme Buzan and Weaver’ın ortaya koydukları Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi (*The Regional Security Complex Theory*) ile devam etmiştir.²⁷²

Adım adım ilerleyen bu derinleşme aşağıdaki sınıflandırmayı da beraberinde getirmiştir;

“Buzan ve Hansen’in yaptığı sınıflandırma örneğinde olduğu gibi geleneksel güvenlik çalışmalarının yanı sıra, belli başlı güvenlik teorileri olarak anılan Barış Araştırmaları, Eleştirel Güvenlik Çalışmaları, Feminist Güvenlik Çalışmaları, Kopenhag Okulu, Post-Yapısalcılık ve İnşacı Güvenlik Çalışmaları güvenliğin tehdit unsurlarına farklı perspektiflerden yaklaşmaktadır.”²⁷³

Ancak EG bu çalışma alan başlıklarının tam olarak hangisi bağlamında çalışılabileceği net olmamakla²⁷⁴ beraber Barry Barton, Catherine Redgwell, Anita Ronne ve Donald N. Zillman, EG’nin ve risklerinin yönetimi konularında eserler kaleme almışlardır.²⁷⁵ Bu çalışmalarda EG’yi, güvenlik kavramının kendisi gibi, tartışmalı olarak irdelemişlerdir. Bu çalışmalarda EG, kapsamlı bir şekilde tanımlanmak yerine enerji akışındaki 'risklere karşı sigorta' kavramını ile açıklanmıştır. Bu haliyle EG, ekonomik refahın ve devlet iktidarının sürdürülmesi için gerekli enerji kaynaklarına

²⁶⁹ Ullman, “Redefining Security”, ss. 129-53.

²⁷⁰ Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, s. 48.

²⁷¹ Jessica Tuchman Mathews, “Redefining Security”, *Foreign Affairs*, C. 68, S. 2 (1989), ss. 162-77; Theodore Moran, “International Economics and National Security”, *Foreign Affairs*, C. 69, S. 5 (1990), ss. 74-90; Brad Roberts, “Human Rights and International Security”, *Washington Quarterly*, C. 13 (1990), ss. 65-75; Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, s. 48.

²⁷² Barry Buzan, “Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World.”, *Söderbaum F., Shaw T.M. (ed.) Theories of New Regionalism. International Political Economy Series*, London: Palgrave Macmillan, 2003.

²⁷³ Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, s. 49.

²⁷⁴ Wilson, “World Politics and International Energy Markets”, ss. 125-49.

²⁷⁵ Barton vd., *Energy Security: Managing Risk in a Dynamic Legal and Regulatory Environment*.

yeterli erişimi sağlamak amacıyla devletlerin kendilerini enerji ithalatının aksama risklerine karşı güvence altına alma kapasitesi olarak tanımlanmaktadır.²⁷⁶

Genel olarak uluslararası enerji piyasalarındaki olası aksaklıklar nedenleri ile şu şekilde sıralanmaktadır;

- Uluslararası enerji piyasaları siyasal krizler ile düzensizliğe bürünebilirler,
- Üretim süreçlerindeki kazalar enerji arzını riske atabilir,
- Sadece arz tarafından değil aynı zamanda pazarın talep tarafında da krizler çıkabilir,
- Siyasi krizlerle gelen piyasa aksaklıkları zamanla daha da derinleşerek karmaşık etkileşimler ortaya çıkarabilir,
- Bir veya daha fazla tedarikçiden kaynaklı eşzamanlı aksamalar meydana gelebilir.²⁷⁷

EG tüm bu noktaları barındıran karmaşık bir süreç olması hasebiyle enerji marketlerindeki her türlü kriz olasılığı ve etkileşimler potansiyel olarak bu süreci kırılgan yapmaktadır.

Devletlerin ise bu karmaşık EG meselesini tam olarak nasıl ele aldıkları uygulamalarda çeşitlilik göstermiştir. ABD'nin ve birkaç Avrupa ülkesinin kırılgan noktaları,²⁷⁸ EG kapsamına giren politikalarının saldırgan içeriğe sahip olmasıdır. AB'nin askeri güç zafiyetine rağmen -EG sorunlarına karşı çok taraflı ve ekonomik odaklı bir yaklaşım benimsediği söylene de²⁷⁹ - bazı AB üyesi ülkelerin NATO operasyonlarında yer alması ve silahlı mücadeleye destek sağlaması AB'yi Japonya'dan ayırmaktadır. Nitekim, Süveyş Krizi, İran Devrimi ve Irak Savaşı zamanlarında mevzubahis ülkeler saldırgan stratejileri kullanmayı tercih etmişlerdir. Ancak güvenlik anlayışında saldırgan askeri varlık yerine uluslararası kurumları ve hukuku ön plana alan politikaların benimseyicisi Japonya için karşılıklı çıkarların sonucu gelen karşılıklı bağımlılıklar²⁸⁰ siyasi bir ittifaktan farksız hale gelmiştir. Diğer yandan Pınar İpek,

²⁷⁶ Bohi, Toman, *The Economics of Energy Security*; Keohane, Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*; Lesbirel, "Diversification and Energy Security Risks: The Japanese Case", ss. 7-8.

²⁷⁷ Lesbirel, "Diversification and Energy Security Risks: The Japanese Case", s. 9.

²⁷⁸ John C. Campbell, *On Power: Oil Power in the Middle East Foreign Affairs Oct.*, Washington: Council on Foreign Relations, 1977; Özdamar, "Energy, Security, and Foreign Policy", s. 1424.

²⁷⁹ Özdamar, "Energy, Security, and Foreign Policy", s. 1416.

²⁸⁰ Ehteshami Anoushiravan, Yukiko Miyagi, *The Emerging Middle East – East Asia Nexus*, Routledge, 2015.

Robert Gilpin'den aktararak bu karşılıklı bağımlılık durumunu enerji özelinde şu şekilde anlatmıştır;

“Realist kurama göre karşılıklı bağımlılık eşitlik getirmez; aslında bağımlılık demektir ve bağımlı taraf, özellikle üstün olan tarafın tercihlerine göre zayıf gösterebilir. Örneğin, petrol ithalatına bağımlı bir ülke, petrol ihraç eden ülkelerin petrol ambargosuna veya fiyat artışına karşı kırılgan bir durumdadır. Dolayısıyla, petrol ya da doğal gaz ithalatına bağımlı ülkelerle bu enerji kaynaklarını ihraç eden ülkeler arasında asimetrik bir bağımlılık mevcuttur.”²⁸¹

Bu asimetrik durum EG'nin klasik güvenlik teorileriyle açıklanamayacak kadar sofistike bir hal almasının önünü açmıştır. Nitekim klasik güvenlik yaklaşımlarında hissedilen bu boşluk Waltz ile beraber uluslararası yapıya atıfla savunmacı ve saldırgan temelde yeniden tanımlanmıştır.²⁸² Waltz'ın savunmacı realizmi, güvenlik ikilemlerinin siyasi krizlere dönüşme evrelerine dikkat çekerek işgalin maliyetinden hareketle savunmanın saldırıya nazaran olumlu yönlerini öne çıkarmaktadır.²⁸³ Yine neorealizmin güvenlik açılımına göre, güç dağılımı ve sistemdeki anarşiye ek olarak devletin iç siyaseti, niyeti ve eylemleri de bu politikaların üretilmesinde etkin kabul edilirler.²⁸⁴ Yani bu yaklaşımda siyasi partiler, baskı grupları, ideoloji ve düşünsel öğelerin de karar vericiler üzerinde etkin olduğu vurgulanır.²⁸⁵

Yukarıda sıralananlardan hareketle neo-realizmin güvenlik algılamaları askeri nitelikli olsa da birey, birim ve yapıyı görmezden gelmemesiyle klasik realizmden ayrılarak

²⁸¹ Robert Gilpin, *U.S. Power and the Multinational Corporation*, New York: Basic Books, 1975; İpek, “Enerji Güvenliğinin Ekonomi Politikası ve Türk Dış Politikası”, s. 229.

²⁸² Kenneth N. Waltz, “Structural Realism After the Cold War”, *International Security*, C. 25, S. 1 (2000), s. waltz; Savunmacı ve saldırgan realizmin ilk ayrımını yapan bkz; Jack Snyder, *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 1991, ss. 11-12; Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, s. 51.

²⁸³ John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: Norton Publishing, 2001, s. 20; Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, s. 52.

²⁸⁴ Randall L. Schweller, “Neorealism's Status Quo Bias: What Security Dilemma?”, *Security Studies*, C. 5, S. 3 (1996), s. 320; Gideon Rose, “Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy”, *World Politics*, C. 51, S. 1 (1998), ss. 150-51; Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, s. 54.

²⁸⁵ Jeffrey W. Taliaferro, “State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State”, *Security Studies*, C. 15, S. 3 (2006), ss. 487-94; Jennifer Sterling Folker, “Neoclassical Realism and Identity: Peril Despite Profit Across the Taiwan Strait”, *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, ed. by Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, and Jeffrey W. Taliaferro, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, ss. 1-2, <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511811869.004>; Rose, “Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy”, s. 168; Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, s. 56.

eleştirel güvenlik çalışmalarına yaklaşmaktadır.²⁸⁶ Ancak Japonya'nın güvenlik meselelerini askeri alanın dışında gören ve onları insani yardımlar ve ikili ilişkilerle çözme yoluna giden tutumu, neo-realizmin kısmen yeni sayılan güvenlik yaklaşımının da dışına sıçratmaktadır. Nitekim JDP'nin ABD çizgisinde oluşu genel bir kabuldür.²⁸⁷ Ancak Japonya, 1973-2001 döneminde ulusal çıkarlarını korumak için farklı politikalara yönelerek genelde dış politikasında ve özelde de OD özelindeki²⁸⁸ güvenlik politikalarında belli açılardan değişikliğe gitmiştir. Bu değişiklik Japonya'nın güvenliğini kapsayıcı²⁸⁹ boyuta taşıyışı ve EG'yi de ülke güvenliğine dahil etmesidir. Esas itibariyle bu durumu realizm resmediyor gibi görünse de Japonya'nın uyguladığı politikalarını realizm ekseninde analiz etmek pek mümkün değildir. Bu noktada enerjinin ne tür bir güvenlik meselesi olabileceğini sorgulamak amacıyla Kopenhag Okulu'nun²⁹⁰ yaklaşımlarına başvurulmalıdır. Böylece Japonya için enerji arzı güvenliğinin açık bir dış tehdit kadar ülkenin güvenliğini tehlikeye atan konu olabildiği açıklanabilmektedir. Nitekim Japonya'da pasifistler, 'güvenliği' 'barış'ın zıttı olarak görme eğilimindedirler. Bu nedenle, pasifistlerin kapsamlı ve caydırıcı güvenlik politikalarından nefret etmesinin gerekçesi güvenlik kavramını tek bir boyutta anlamlandırmalarındandır.²⁹¹ Böylece, Japonya'da 'barışsever' muhalefet, 'güvenliği' vurgulayanları realist atfetmekte ve şiddetle eleştirmektedirken petrol krizleri sonrasında gelen enerjinin güvenlileştirilmesi ile bu tabuları yıkılarak, güvenliğin yeni bir boyutu ile tanışmışlardır.

Kopenhag Okulu'nun güvenliğin tartışma alanlarından bakılınca bir meselenin güvenlik tehdidi kabul edilmesi için bu konuda karar vericilerin bu meseleyi olağandışı

²⁸⁶ Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", s. 57.

²⁸⁷ Michael Penn, *Japan and the War on Terror: Military Force and Political Pressure in the US-Japanese Alliance*, New York: I.B. Tauris., 2014.

²⁸⁸ Yukiko Miyagi, *Japan's Middle East Security Policy: Theory and Cases*, 1st Edition London: Routledge, 2008.

²⁸⁹ Nakanishi Hiroshi, "Redefining Comprehensive Security in Japan ed., Challenges for China-Japan-U.S. Cooperation", *Japan Center for International Exchange (Kokubun Ryosei)*, C. Tokyo (1998), ss. 44-70.

²⁹⁰ Sezer Özcan, "Securitization of Energy Through the Lenses of Copenhagen School", *West East Institute, Orlando International Conference*, S. Orlando/USA. (2013), <https://www.westeasinstitute.com/wp-content/uploads/2013/04/ORL13-155-Sezer-Ozcan-Full-Paper.pdf>.

²⁹¹ Kawashima, *Japanese Foreign Policy at the Crossroads: Challenges and Options for the Twenty-First Century Paperback*, s. 10.

tanımlayarak alınacak tedbirleri meşruiyet kazanmış bir kabul ile ifade etmeleri yeterlidir.²⁹² Weaver, güvenliği dile denk ve ifadenin kendisi olarak kabul ederken devlet yetkililerinin söylemleriyle belli bir alana aktarılan meseleye karşı artık önlem alma sürecinin başladığına dikkat çeker.²⁹³ Alınacak önlemlerin askeri olma zorunluluğu da böylece ortadan kalkmaktadır ve bu durumun belli bir zaviyeden de olsa Japonya'nın 1973-2001 dönemi OD güvenlik politikalarına anlam kazandırmaktadır. Örneğin savaşma hakkından feragat etmiş ve halkının pasifizme bağlılığı oldukça katı bir şekilde devam eden Japonya'da hükümet yetkilileri, enerji arz güvenliğini tehdit eden unsurları ülke güvenliğine açık bir tehdit olarak görmüşlerdir. Bu durum Carl Schmitt'in "egemen, istisnalara karar verendir"²⁹⁴ yorumuna dayandırılabilir. Ayrıca "Savaş, terörizm, hastalık ya da kirlilik siyasi müteşebbis onları tehdit olarak tanımlarsa tehdiye dönüşmektedir"²⁹⁵ diyen Johan Eriksson da karar vericinin alanının sınırlarının genişliğini vurgulamıştır. Burada değinilmesi gereken diğer bir nokta ise kitledir ki güvenlikleştirmenin maksadına ulaşması, fail kadar karşı kitleye de bağlıdır.²⁹⁶ Bu durum güvenlikleştirmenin failer arası yapısına dikkat çeker. Böylece karşılıklı bir inşa süreci işlemeye başlar ve bir tehdidin hayati mi yoksa önemsiz mi olduğu yapılandırılır.²⁹⁷

²⁹² Buzan, Waever, De Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, ss. 23-24; Barry Buzan, Ole Weaver, *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, 2009, s. 491; Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", s. 59.

²⁹³ Ole Weaver, "Chapter 3, Securitization and desecuritization", *On security*, ed. Ronnie D. Lipschutz, New York: Columbia University Press, 1995, C. New directions in world politics, s. 55, <https://contentstore.cla.co.uk/secure/link?id=bb7af99e-ed1d-e611-80bd-0cc47a6bddeb>; Ole Weaver, *Concepts of Security*, Kopenhag, University of Copenhagen Press, 1997, s. 48; Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", s. 61.

²⁹⁴ Carl Schmitt, *Political & Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*, (Trans.) G. Schwab, Cambridge, MIT Press, 1985; Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", s. 62.

²⁹⁵ Johan Eriksson, "Debating the Politics of Security Studies: Response to Goldmann, Wæver and Williams", *Cooperation and Conflict*, C. 34, S. 3 (1999), s. 347; Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", s. 66.

²⁹⁶ Michael C Williams, "Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics", *International Studies Quarterly*, C. 47, S. 4 (2003), s. 523; Buzan, Waever, De Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, s. 31; Baysal, Lülecı, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi", s. 82.

²⁹⁷ Buzan, Waever, De Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, s. 30; Baysal, Lülecı, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi", s. 82.

Petrol krizinin önemi noktasında bakılırsa bu kriz sonrasında Japonya, Suudi Arabistan başta olmak üzere OAPEC üyesi ülkelerin baskıları sonucu İsrail'in işgal etmiş olduğu Filistin topraklarından çekilmesi gerektiği yönünde çağrılarda bulunmuş ve yaptırım kararları almıştır. Burada Japonlar, İsrail ile bir kopuşun en önemli müttefiki ABD ile ilişkilerine zarar verebileceği ihtimalinin farkındadırlar. Nitekim bu gelişmeler karşısında Henry Kissinger (1973-1977) Kasım 1973'de Japonya'ya bir ziyarette bulunmuştur. Başta Başbakan Kakuei Tanaka (1972-1974) olmak üzere Japon yetkililer ile görüşmelerinde, Arapların isteklerine bu seviyede boyun eğmemeleri yönündeki söylemleri karşısında Japonlar, Kissinger'dan OD petrolleri kesildiği takdirde Amerika'nın bu durumun krize dönüşmesini önleyecek petrol rezervlerini bulundurup bulundurmadığını sorarak cevap vermişlerdir.²⁹⁸ Japonlar daha ileri giderek petrol arz güvenliği konusundaki ülke hassasiyetine Kissinger'ın dikkatini çekmek için, İmparatorun ve dolayısıyla Japonya'nın 1941'de ABD ile savaşmak zorunda kalmasının nedeninin ABD'nin uygulamış olduğu petrol ambargosu olduğunu hatırlatmışlardır.²⁹⁹ Bu yıllarda Amerika'nın ve Arapların arasında kalan Japon bürokrasisinde de çeşitli bölünmeler yaşanmış ve sonraki yıllarda Japonya Başbakanı olacak olan Yoshihiro Nakasone gibi birçok lider Arapların talep ve hassasiyetlerine önem vererek öncelemiştir. Bu dönemde daha da ileri gidilerek Japonya için OD petrollerinin ve pazarının önemi ülkenin kendi güvenliği ile eşdeğer bir konu olarak nitelendirilmiştir.³⁰⁰ Başbakan Nakasone OD'nin Japonya için önemine şu sözlerle dikkat çekmiştir;

*“Orta Doğu petrolüne sadece ticareti yapılabilen bir ticari mal olarak değil, aynı zamanda politik olarak daha derinlemesine bağlantılı bir şey olarak yaklaşma ihtiyacının farkına vardım. Petrol, Japonya için kritik bir kaynaktır ve petrol ticareti, tek başına Japon şirketleri veya tüccarlar tarafından ele alınamaz. Japon hükümetinin ve halkının desteği gereklidir. Gelecekte Japon hükümeti petrol diplomasisine daha fazla dahil olmalıdır.”*³⁰¹

²⁹⁸ Cohen, “Japanese-Israeli Relations, the United States, and Oil”, ss. 1-2; Doğrul, “Filistin-İsrail Sorununun Muhtemel Arabulucu Aktörü olarak Japonya'nın Kapasitesi/İmkanları”, s. 91.

²⁹⁹ Fox Butterfield, “Kissinger Called Unable to Assure Tokyo on Oil”, *The New York Times Archives*, (16.11.1973), <https://www.nytimes.com/1973/11/16/archives/kissinger-called-unable-to-assure-tokyo-on-oil.html>.

³⁰⁰ Martha Caldwell, “The Dilemmas of Japan's Oil Dependency”, *The Politics of Japan's Energy Strategy Resources—Diplomacy—Security* Ronald A. Morse, Editor, University of California: Berkeley, 1981, s. 67.

³⁰¹ H.A. Al-Ebraheem, “The GCC and Japan: Past, Present and Future Relations: An Overview”, *The Arab Gulf States and Japan: Prospects for Cooperation*, ed. Walid Sharif, London, Sydney: Croom Helm, 1986, ss. 187-88; Kandil, “Political Economy of International Cooperation Between Japan and Saudi Arabia: The Arabian Oil Company as a Case Study”, s. 53.

Bu açıklamayı anlamlandırmayı kolaylaştıran ise Kopenhag Okulu'nun güvenlik çerçevesidir. Zira güvenlik çıkardan daha başka bir şey olmayıp söyleme denk sayılır. Söylem ile bir şeyler ortaya konularak belli bir gelişme bir devlet adamı tarafından dillendirilerek bir duruma karşın güvenlik araçlarının kullanım hakkı istenmiş olur.³⁰² Bu konu çözülmediği taktirde diğer meselelerin anlamsızlacağı vurgulandıkça bahse konu olay öncelik kazanır.³⁰³ Kissinger'in tutumuna karşın Japon liderlerin tutumu, Japonların Filistin meselesini kırmızı çizgi haline getirdiklerinin (güvenlikleştirdiklerinin) bir göstergesidir. Ancak bu güvenlikleştirme ise doğrudan Japonya'yı ilgilendirmeyen bu meselede enerji arz güvenliğinin bir uzantısıdır ve gerekliliğidir.

Genel olarak Kopenhag Okulu'nun getirdiği yeni güvenlik çalışmalarının çerçevesi, normal şartlarda insanlar tarafından güvenlik kapsamına alınamayacak meselelerin nasıl kırmızı çizgilere dönüşebildiğini resmetmektir. Başka bir ifade ile “güvenlikleştirme çalışmaları, kimin (güvenlikleştirici), hangi konuları (tehditler), kimin için (referans nesneleri), neden, hangi sonuçlarla ve hangi şartlar altında güvenlikleştirdiğinin net olarak anlaşılmasını hedefler”.³⁰⁴ Güvenlikleştirmenin referans unsurları Bush'un Irak Savaşı güvenliklestirmesi ile örneklendirilecek olursa, Saddam Hüseyin dünya barışına bir tehdit olarak insan haklarını ve demokrasiyi çiğnemiş ve Batı'nın evrenselleştirdiği değerlerine zarar vermiş biri olarak sorunsallaştırılmıştır.³⁰⁵

Japonya'nın pasifist yapısı gereği güvenlikleştirmenin şekli veya yöntemi de farklılaşmaktadır. Şahsına münhasır yapısı ile Japonya'da güvenlikleştirme söylemlerinin kamuoyunda ne kadar yer bulduğu ve ne ölçüde halka ulaştığı da önemlidir. Çünkü güvenlikleştirmenin gerçekleşmesi, bu girişimin halkın veya kamuoyunun taleplerini karşılamasıyla doğru orantılıdır. Bu yüzden güvenlikleştirmenin

³⁰² Weaver, “Chapter 3, Securitization and desecuritization”, ss. 7-8; Baysal, Lüleci, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, s. 65.

³⁰³ Buzan, Waever, De Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, s. 24.

³⁰⁴ a.g.e., s. 32; Baysal, Lüleci, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, s. 77.

³⁰⁵ Emma Rothschild, “What Is Security”, *Daedalus*, C. 124, S. 3 (1995), s. 39; Baysal, Lüleci, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, s. 78.

karşı/kritik kitleyi (*critical mass*) iyi okuması ve razı etmesi gerekmektedir.³⁰⁶ Böylece bir konu ikna oranında güvenlikleştirilmiş kabul edilir.³⁰⁷

Sonuç olarak, Kopenhag Okulu EG'ye özel bir başlık açmamıştır ancak enerjinin nasıl güvenlik meselesi edilebileceğinin referanslarını sunmuştur. Çünkü uluslararası sistemin yapısı gereği birçok mesele sanılanın ve bilinenin ötesine geçerek güvenlik sorunu haline gelebilmektedir. Devletlerin kendi kendine yeterliliği oldukça önemsendiği bu çağda enerji güvenliği oldukça geniş bir önem haizdir. Çünkü enerji ekonominin en önemli kaynağı iken piyasalar istikrar üzerine kurgulanmaya devam eder. Tam da bu noktada enerjiden kaynaklı bir öngörülmezlik ise ekonomiye ve dolayısıyla siyasete sirayet eder.

Japonya özelinde enerjini arzının güvenliği noktasında Kopenhag Okulu çerçevesinde ve petrol krizi olayı örtüşmesi sonrasında JDP'ye mündemiç temel tartışma eksenlerine karşılaştırma imkânı sağlaması açısından Japonya'nın yakın dönem güvenlik politikalarına kısaca yer verilecektir. Böylece 1973-2001 döneminin uygulamalarının öncesi ve sonrası döneme nazaran nasıl bir istisna teşkil ettiği görülebilecektir.

2.3.2. Japon Güvenlik Politikalarının Dönüşümü

Soğuk Savaş sonrasında Japonya'nın güvenlik tehdit algılamaları yükselen güç Çin, nükleer risk Kuzey Kore ve etkisini giderek artıran Rusya olarak sıralanabilir.³⁰⁸ Bu bölgesel algılamalara enerji arz güvenliği de eklenerek Japon güvenlik politikalarının kapsamı bölgesel boyutun ötesine genişlemiştir.

Christopher W. Hughes, 2015'de Japonya'da tartışmalı bir şekilde yürürlüğe giren Güvenlik Yasası Değişikliğinin ülkede radikal bir güvenlik yönelişinin dönüm noktası olduğunu belirtmiştir.³⁰⁹ Bryce Wakefield ve Craig Martin de bu konuda Hughes'e katılarak, dönem Başbakanı Abe'nin uygulamaya koyduğu politikaların

³⁰⁶ Thierry Balzacq, "The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context", *European Journal of International Relations*, C. 11, S. 2 (2005), s. 173,184; Baysal, Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi", s. 86.

³⁰⁷ Ciaran O'reilly, "Primetime Patriotism: News Media and the Securitization of Iraq", *Journal of Politics and Law*, C. 1, S. 3 (2008), s. 67; Baysal, Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi", s. 87.

³⁰⁸ Bhuhindar Singh, "Japan's post-Cold War security Policy: Bringing Back the Normal State.", *Contemporary Southeast Asia*, C. 24, S. 1 (2002), ss. 87-88.

³⁰⁹ Hughes, "Japan's Strategic Trajectory And Collective Self-Defense: Essential Continuity or Radical Shift?", s. 98.

“derin sistematik bir dallanmaya” işaret ettiğini ve bu durumun Abe taraftarlarının sandığından daha erken bir zamanda Japonya’nın savaflara katılmasına neden olabileceği ön görüşünde bulunmuşlardır.³¹⁰ Michael Auslin ise Abe ile gelen güvenlik politikalarını “Japonya’nın yeni realizmi” olarak tasvir ederek Abe’nin ülkesini savaş sonrası sürekli dillendirilen pasifist profilden uzaklaştırdığını öne sürmüştür.³¹¹

Hughes başta olmak üzere birçok akademisyende, Japonya’nın güvenlik politikasının sert dönüşümü konusunda bir uzlaşi havasının hâkim olduğunu eleştiren ve son yıllarda Japonya’da yeniden silahlanma belirtilerinin arttığına yönelik vurguya dikkat çeken Andrew L. Oros, onlardan ayrılarak Japonya’da Abe’nin güvenlik rönesansının ortasında bile savaş sonrası anti-militarist mirasın etkisinin oldukça canlı olduğunu savunmuştur.³¹²

Andrew L. Oros, savaş sonrası Japonya’nın güvenlik politikasının temel mahiyeti olan ‘anti-militarizm politikasını’ şu terminoloji ile tasvir etmiştir:³¹³

- Japonya’nın güvenlik kimliğinde yeni bir çizgiye erişmek (*reach*),
- Yeni çizgiyi eleştirenler ile uzlaşmak (*reconcile*),
- Savaş yıllarının militarist Japonya’sına dönülmeyeceğine dair güvence vermek (*reassure*).

Oros, Japonya’nın güvenlik politikaları üzerine temel sorgulamalar yaptığı *Japonya’yı Normalleştirme*³¹⁴ kitabında ülkenin güvenlik politikalarına kökten yeni bir yorum sunmak yerine, daha önceki güvenlik yaklaşımlarını genişletmiştir. Bu minvalde, Japonya’nın güvenlik politikalarının temel önceliği, OD özelinde zaman zaman ayrışmalar görülse de uluslararası katılımların artırılması sonucunda ABD ile ittifaka daha somut askeri katkılar sağlamaktır.³¹⁵ 2000’lerin başında Tokyo’nun, ABD liderliğindeki terörizme karşı küresel savaşı desteklemek için JÖSK’ü Körfez bölgesine

³¹⁰ Bryce Wakefield, Craig Martin, “Reexamining”, *The Asia-Pacific Journal | Japan Focus*, C. 10, Article ID 4803 |188, S. 54 (2012), s. 1.

³¹¹ Michael Auslin, “Japan’s New Realism: Abe Gets Tough”, *Foreign Affairs*, 04.2016.

³¹² Andrew L. Oros, *Japan’s Security Renaissance: New Policies and Politics for the Twenty-First Century*, Columbia University Press, 2017, s. 41.

³¹³ Tosh Minohara, “Normalizing Japan: Politics, Identity, and the Evolution of Security Practice. By Andrew L. Oros. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2008”, *The Journal of Asian Studies*, C. 69, S. 2 (2010), s. 608, doi:10.1017/S0021911810001178.

³¹⁴ Oros, *Normalizing Japan Politics, Identity, and the Evolution of Security Practice*.

³¹⁵ Yuki Tatsumi, Andrew L. Oros, *Japan’s New Defense Establishment: Institutions, Capabilities, and Implications*, Washington: The Henry L. Stimson Center, 2007, ss. 117-18.

göndermesi, bu birliklerin misyonlarının kapsamını genişlettiği³¹⁶ gibi önemini de artırmıştır. Çünkü JÖSK'ün Hint Okyanusu'na ve Irak'a gönderilmesinin önünde ciddi anayasal engeller bulunmaktaydı.

Japon güvenlik politikalarındaki bu kapsam genişliği ülkeyi güvenlik politikaları noktasında 'çift yönlü' (*dual-track*) bir yaklaşım benimsemeye zorlamıştır.³¹⁷ Japonya, ABD ile ittifakını güçlendirme ve önemseme hassasiyetini korurken çok-uluslu güvenlik işbirliklerine daha fazla önem vermeye başlamıştır. Nitekim Japonya'nın bugün gördüğümüz savunma yapılanması, Soğuk Savaş sırasındakinden farklı öncelikleri, misyonları ve politikaları barındırdığı için 'yeni' kabul edilmiştir.³¹⁸ Ancak Japonya'nın uluslararası güvenlik meselelerine katılımının, derin bir siyasi vizyon ve stratejik rehberlikten bağımsız olarak anlık gerçekleşmesi, güvenlik politikalarını '*modus operandi*', yani reaktif ve minimalist kılmıştır.³¹⁹

Son yıllarda Japon savunma kuruluşları sivil ve askeri olarak daha merkezi bir karar alma sürecine doğru evrilmiştir. Japon güvenlik politikasının yönetiminde Dışişleri Bakanlığı'nın ve Bakanlar Kurulu'nun rollerinin artırılmasıyla JÖSK'ün yapısında, komuta kademelerinde, kapasitesinde ve harekât özelliklerinde yeni gelişmeler görülmüştür. Eski Başbakan Abe'nin ABD ile yeni bir ortaklık oluşturma çabaları, hükümetin istihbarat ve politika oluşturma yeteneklerine yeni nitelikler kazandırma girişimleri ile devam ederken burada Ulusal Güvenlik Konseyi kilit bir rol oynamıştır.³²⁰

II. DS sonrası Japonya'nın güvenlik politikalarındaki değişiklikler yavaş ve dönemseldir.³²¹ Son zamanlarda söylenilenin aksine Japon milliyetçiliğinin tekrar ortaya çıkışının kamuoyu nezdinde bir karşılığı görünmemektedir.³²² Hatta bu eğilim 1973-2001 döneminde çok daha güçlüdür. Güvenlik politikaları özelinde savaş sonrası

³¹⁶ a.g.e., ss. 24-47.

³¹⁷ a.g.e., s. 118.

³¹⁸ a.g.e., s. 119.

³¹⁹ K. Calder, "Japanese Foreign Economic Policy Formation", *World Politics*, C. 40 (1988), ss. 519-20; Tatsumi, Oros, *Japan's New Defense Establishment: Institutions, Capabilities, and Implications*, s. 120.

³²⁰ Tatsumi, Oros, *Japan's New Defense Establishment: Institutions, Capabilities, and Implications*, ss. 9-20.

³²¹ a.g.e., s. 121.

³²² Mike M. Mochizuki, "Paradigms Lost: Japan's Nationalist Drift", *The American Interest*, C. II, S. 1 (2006), ss. 80-88.

ülkenin kimliğini şekillendiren paradigmaların (pasifizm, merkantilizm³²³ ve yeniden yapılanma) yerini alacak yeni bir paradigmadan şimdilik söz edilememektedir.

Yine de Soğuk Savaş yıllarında, Japonya’da askeri gücün ulusal savunma için gerekli olduğuna dair kabuller artmıştır. Sürekli savaş olasılığı Japonya’nın bu süreçlere hazırlıklı bulunması gerektiği yönündeki algıları beslemiştir.³²⁴ Ancak bu dönemdeki güvenlik risk ve tehditlerine rağmen ülke siyasi erki savunma kuruluşlarının kapasitelerini etkin bir şekilde en üst düzeye çıkarmaya yönelik politikalara başvurmamıştır.³²⁵ Çünkü II. DS sonrasında politikalarından ciddi bir kopuş için kamuoyu konsensüsü yanında kararlı bir siyasi ve stratejik vizyon şarttı.³²⁶ Ülkenin askeri anlamda dönüşmesi noktasındaki halk konsensüsü, ABD’nin talepleri ve çıkarları doğrultusunda oluşmak yerine Japonya’nın OD’deki çıkarlarını koruma üzerine, yani ülkenin hayati ihtiyacı olan enerji arz güvenliğini sağlama noktasında belli bir süreliğine sağlanabilmiştir. Petrol krizi sadece liderler düzeyinde kalmayarak tüketim süreçleri üzerinden Japon halkını da etkileyerek daha aktif politikaların uygulanmasının önünü açmıştır. Böylece Japonya’nın pasifist güvenlik siyasetinde ciddi bir kırılma yerine kısmen EP bir noktaya eriştiği söylenebilir.³²⁷ Bu yeni noktanın yukarıda söylendiği gibi militarist bir niteliği yoktur. Sonraki bölümde yer verilecek 1973-2001 dönemi olaylarında görüleceği üzere Japonya’nın EG uzanımındaki politikaları, yukarıdaki militarizm ve anti-militarizm tartışmalarının dışında enerji ekonomi politiği olarak adlandırılabilir üçüncü bir eksenle ilerlemiştir.

³²³ İşyar, *Karşılaştırmalı Dış Politikalar: Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası*, s. 243; Heginbotham, Samuels, “Mercantile Realism and Japanese Foreign Policy”, ss. 171-203.

³²⁴ Paul Midford, *Japanese Public Opinion and the War on Terrorism: Implications for Japan’s Security Strategy*, Washington: East-West Center, 2006, ss. 3-7.

³²⁵ Tatsumi, Oros, *Japan’s New Defense Establishment: Institutions, Capabilities, and Implications*, s. 123.

³²⁶ Wan, “Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade”, s. 100.

³²⁷ K. Pyle, “In Pursuit of a Grand Design”, *The Trade Crisis: How Will Japan Respond*, Seattle: WA: Society for Japanese Studies, 1987, ss. 5-32; S. Pharr, “Japan’s Defensive Foreign Policy and the Politics of Burden Sharing”, *Japan’s Foreign Policy after the Cold War: Coping with Change*, edited by G. Curtis, New York: M.E. Sharpe, 1993, ss. 235-62; Wan, “Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade”, s. 91.

2.4. Bölüm Sonucu

EP bağlamda EG'nin JDP özelinde teorik çerçevesinin çizildiği bu bölümde görülmüştür ki;

- 1) 1970'den itibaren EG ile EP içi içe geçmiştir. EG ve EP ilişkisinin bir sonucu olarak enerjinin arz güvenliği günümüz dünyasında ülkelerin temel tehdit algılamalarından biri haline gelmiştir. OAPEC petrol ambargosu sonrası Japonya dış siyasetinin serüveni bunun bir örneğidir,
- 2) DPA başlığı altında dış politikanın tanımı, kapsamı ve etkenlerine kısaca yer verilirken bu konuda süregiden en güncel tartışmaların oldukça çeşitlendiği görülmüştür. Böylelikle sentez JDP yaklaşımları için bilim insanlarının seçenekleri artmıştır,
- 3) Meiji Dönemi sonrasında bugüne büyük stratejisi hegemonun yanındalık olan Japonya, petrol krizi sonrası ekonomiyi merkeze alan anlayışını güçlendirerek OD özelinde çok katmanlı bir dış politika yürütmüştür,
- 4) Japonya'da pasifist anayasanın gölgesinde kendine has görev dağılımları ile dış politika üreten kurumlar re-aktif politikalar üreterek korporatist devlet yapısını kararlı bir şekilde sürdürmüşlerdir,
- 5) Japonya'nın 1973-2001 döneminde EG bağlamında OD özelinde uyguladığı politikaları, teorik olarak Kopenhag Okulu'nun açmış olduğu yeni güvenlik çerçeveleriyle büyük oranda örtüşmüştür. Özellikle EG başlığının güvenlik tartışmalarına yeni bir boyut kazandırmaya başladığı görülmüştür,
- 6) 1973-2001 dönemi Japon enerji ekonomi politiği, anti-militarizm ve normal ülke eksenlerinde yürütülen JDP tartışmalarının ötesine sıçramaktadır.

3. 1973-2001 DÖNEMİ ORTA DOĞU (OD) BÖLGESİ VE JAPONYA

Bizler İran Devrimi'nin nedenlerine,
Arap-İsrail çatışmasının kökenlerine
ve Amerika'nın İran'daki çıkarlarına ilişkin
hiç bir şey yapmadığımız halde
neden hepsinin sıkıntılarını çekmekteyiz?³²⁸

OAPEC ülkelerinin petrolün çıkarımı, üretimi ve satışı konularında birlikte hareket ederek uyguladıkları petrol ambargosu ile beraber küresel enerji marketlerinde ciddi yapısal dönüşümler yaşanmıştır. Bu andan sonra OD bölgesinin jeopolitiği daha da önemli hale gelmiştir. Satoshi Ikeuchi OD bölgesinin bugününü şöyle tanımlamıştır;

*“İlkel kimliklerin yükselişi, bir sonraki düzenin özelliklerinden birisidir. Bu yeni düzende hegemon yoktur. Güçler vardır; Orta Doğu'nun dışındaki bölgesel ya da büyük güçler Orta Doğu'ya müdahale etmektedirler ama bunlardan hiçbiri sorunu çözebilecek ve Orta Doğu'yu daha istikrarlı kılacak bir hegemonya kuramamaktadır.”*³²⁹

Böylesine kompleks bir hale bürünmüş bölge ile Japonya'nın tarihi münasebetlerine geçmeden evvel eleştirel jeopolitik bir bakışla OD'nin bölgesel karakterini analiz etmek, Japonya'nın bölgede yürüttüğü çok katmanlı ve taraflı ilişkilerini yorumlama noktasında tezime katkı sunacaktır.

3.1. Eleştirel Jeopolitik ve OD Bölgesi

Soğuk Savaş ile beraber UI'de birçok kavramın algılanımı değişirken bunun en belirgin örneklerinden biri de jeopolitik kavramı üzerine olmuştur. Ülkelerin uluslararası politikalarının coğrafik konumlarının bir gerekliliği olarak yorumlayan klasik jeopolitik³³⁰ anlayış yerini ekonomik, siyasi ve kültürel faktörleri bu denkleme dahil eden eleştirel jeopolitiğe³³¹ bırakmaya başlamıştır.

Her şeyden önce eleştirel jeopolitik dünya siyasetinde yaptığımız varsayımların tekrar çalışılmasıdır. Bu, coğrafyanın siyaseti belirlediği algısına ek olarak insanı aktör olarak bu denkleme dahil eden bir yaklaşımdır. OD bölgesi ise insanları bağlamında

³²⁸ Sugihara, Allan, *Japan in the Contemporary Middle East*, ss. 152-53; Doğrul, “Filistin-İsrail Sorununun Muhtemel Arabulucu Aktörü olarak Japonya'nın Kapasitesi/İmkanları”, s. 82.

³²⁹ Satoshi Ikeuchi, “Süregelen Orta Doğu'nun Yeniden Şekillendirilmesi”, *Değişen Dünya Düzeni: Türkiye ve Japonya'nın Perspektifleri*, A. Merthan Dünder ve Bahadır Pehlivanlı (ed.), Ankara: Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2019, C. 3, s. 23.

³³⁰ M. T. Owens, “In Defense of Classical Geopolitics”, *Naval War College Review*, C. 52, S. 4 (1999), ss. 59-76.

³³¹ T. W. Haverluk, K. M. Beauchemin, B. A. Mueller, “The Three Critical Flaws of Critical Geopolitics: Towards a Neo-Classical Geopolitics”, *Geopolitics*, C. 19, S. 1 (2014), ss. 19-39, doi:10.1080/14650045.2013.803192.

ve genel yapısı itibariyle bütünsel bir bölgeselciliğin olmadığı bir coğrafya olarak kabul edilmiştir.³³² Bu durum bölge ile ilişkilerini sürdürmek isteyen aktörlere ciddi güçlüklerle yüzleşmeyi beraberinde getirmektedir. Bölge ülkeleri ile ilişkiler yürüten bir aktörün bir taraftan Suudi Arabistan'ın çıkarlarını gözetirken diğer taraftan da İran'ın hassasiyetlerini de dikkate alma zorunluluğu bu güçlüklerden sadece bir tanesidir.

OD dünya petrol piyasasının tartışmasız en önemli bölgesidir. Ayrıca 1980'de Suudi Arabistan, Körfez ülkeleri, Irak ve İran günde yaklaşık 17,8 milyon varil üretmişler ve bu ise dünya üretiminin yüzde 40'ını oluşturmuştur.³³³ Bunun yanında OD isim olarak, siyaset olarak ve anlamlandırma olarak halen canlılığını koruyan bir bölgedir. 1990'ların başına İsrail'in Yeni OD dediği, daha sonrasında Bush yönetimi ile gelen Büyük OD³³⁴ ve sonrasında Trump ile gelen OD Barışı gibi anlamlandırmalara mahkûm edilen ve belirli bağlamlar çerçevesinde sürekli akademik tartışmalara konu olan bölge günümüz siyasi krizlerinin de temel kaynağı olagelmıştır.

Eleştirel jeopolitik yaklaşıma göre OD gibi yapay kabul edilen bölgeler ancak yerel aktörler tarafından kabul edildiği takdirde doğallaşır. Aksi takdirde dışardan anlamlandırılan bölgeler genel anlamda yapaydır ve doğal sınırları yoktur. Bu hali ile OD bölgesi, Güneydoğu Asya gibi farklı bir güvenlik projesi olan savaşız toplulukların yaşadığı bir bölge olmamıştır. Çünkü OD'de güvenlik sorunları hegemon güç³³⁵ ve bölgenin yerel aktörleri tarafından sürekli kılınmaktadır.³³⁶

Eleştirel jeopolitik yaklaşımın okumalarıyla örtüşen ve OD bölgesinin bu halini çok iyi hissetmiş bir aktör olarak Japonya'nın bölgeye yaklaşımı, bölgenin yerel aktörleri

³³² Pınar Bilgin, "Neden Eleştirel Jeopolitik: Bölgelerin Yapılışını Anlamak", *Eleştirel Jeopolitik: İndo-Pasifik ve Ortadoğu Perspektifleri*, Ankara, 2019, s. 12.

³³³ Valerie Yorke, "Oil, the Middle East and Japan's Search for Security", *International Affairs*, C. 57, S. 3 (1981), s. 430, <https://academic.oup.com/ia/article-abstract/57/3/428/2533750?redirectedFrom=fulltext>.

³³⁴ Waleed Hazbun, "The Middle East Through the Lens of Critical Geopolitics: Globalization, Terrorism, and the Iraq War", *In Is There a Middle East? edited by Michael E. Bonine, Abbas Amanat and Michael Ezekiel Gasper*, Redwood City: Stanford University Press, 2020, ss. 207-30; Bilgin, "Neden Eleştirel Jeopolitik: Bölgelerin Yapılışını Anlamak", s. 13.

³³⁵ David Slater, "Interventionism, invasiveness and the geopolitics of the imperial; in search of the pathways of power", *Cairo, H., & Bringel, B. (Eds.) Critical Geopolitics and Regional (Re)Configurations: Interregionalism and Transnationalism Between Latin America and Europe*, Routledge, 2019, s. 27.

³³⁶ Bilgin, "Neden Eleştirel Jeopolitik: Bölgelerin Yapılışını Anlamak", ss. 14-16.

tarafından sürekli kılınan güvenlik sorunlarının aşılması ve bölgeselciliğin öneminin yerleştirilmesi konusunda en ideal örneklerden biri kabul edilebilir. Ancak bunun zorluğu ise bölge ülkelerinin örtüşmeyen çıkarlarıdır. Zira günümüzde OD'de halen güvensizlikleri dikkate almayan ve tepeden inmeci yönetim ve ittifak anlayışları hüküm sürmektedir.³³⁷ Bu yönetimleri eş zamanlı memnun kılmak imkânsız hale gelmektedir. Örneğin OD meselelerinde deneyimli Japon diplomat Kunio Katakura'ya göre, metinlere yansıyan Japon-Arap ilişkileriyle bu ülke insanların algıları arasında uçurumlar vardır. Sömürgecilikten uzak bir ülke olarak Japonya'nın, OD'de istikrarı sağlamaya ve ekonomik kalkınma planlarını teşvik etmeye yardım etmesine rağmen yine de Arap beklentilerini karşılayamadığı için Araplar'ca eleştirilebildiklerine değinmiştir.³³⁸ Bu durumun sebebi bölgenin yapaylığı (krizler üretmesi), yönetim şekillerinin farklılığı ve insan çeşitliliğidir.

Esenbel'e göre OD ve Asya-Pasifik'in bölgesel ve niteliksel farkları şöyledir;

*“Doğu Asya bölgesinde bulunan ülkelerin aralarındaki rejim farklılıklarına rağmen (Japonya, meşruti bir demokrasi; Çin, komünist tek parti rejimi; Güney Kore, demokratik başkanlık rejimi; Malezya, anayasal parlamenter sultanlık sistemi; Endonezya, İslam cumhuriyeti gibi) çeşitli düzeylerde başarıyla sürdürdükleri işbirlikleri sayesinde bölge, Rusya ve ABD'nin Orta Doğu'da görüldüğü gibi yerel vekil savaşlarıyla var oldukları bir rekabet alanına dönüşmemektedir. Bölge, ekonomik, teknolojik ve güvenlik işbirlikleri kümesiyle kendi düzenini korumaktadır.”*³³⁹

Güvenliğin 'diğerini' güvenlikleştirerek tanımlandığı ve bölgesel güvenlik rejimlerinin sınırlı kaldığı OD gibi çatışmalı bölgelerde, devletler çıkarlarını göreceli kazançlar yerine mutlak olarak tanımlarlar. Alexander Wendt, bütünlüğün olmadığı böyle ortamlarda çıkarların diğer aktörleri dikkate alınmadan hesaplanacağına dikkat çekmiştir.³⁴⁰ Nihayetinde benlik ile öteki arasındaki güvenlik ilişkisi sadece 'düşmanlık' sınırlarına hapsedilmiş olur.³⁴¹ Bölgenin bu hali 1973-2001 dönemi boyunca Japonya'yı bölge ile ilişkilerinde sürekli itidalli davranmaya sevk etmiştir.

³³⁷ a.g.e., s. 17.

³³⁸ Kunio Katakura, “Japan and the Middle East”, *Energy Policy*, C. 20, S. 11 (1992), ss. 1032-36, doi:10.1016/0301-4215(92)90158-x; Kandil, “Political Economy of International Cooperation Between Japan and Saudi Arabia: The Arabian Oil Company as a Case Study”, s. 51.

³³⁹ Esenbel, “Değişen Dünya Düzeni Işığında Japonya ve Güney Kore'nin 21. Yüzyıldaki Jeopolitik Vizyonları ve Dış Politikaları”, s. 23.

³⁴⁰ Alexander Wendt, “Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization*, C. 46, S. 2 (1992), s. 386.

³⁴¹ Özden Zeynep Oktav, “The Gulf States and Iran: A Turkish Perspective”, *Middle East Policy*, C. 18, S. 2 (2011), s. 142.

3.2. Orta Asya'dan OD'ye Japonya

Japonya'nın OD ülkeleri ile siyasi ilişkilerine geçmeden evvel, II. DS öncesinde başlamış ve savaştan sonraki mağlubiyetle kesintiye uğramış Orta Asya ilişkilerine değinmek önemlidir. Çünkü Japonya savaştan sonra da İç Asya, Orta Asya ve Kafkaslar ile özel ilişkilerine devam ettirerek bu bölgeleri ihmal etmemiştir.³⁴² Bu dolayısıyla Japonya'nın OD bölgesine yaklaşımının şekillenmesinde, çoğunlukla Müslüman nüfusun yaşadığı Orta Asya devletleri ile münasebetlerin tercübesi yadsınamaz. 1973-2001 Japon OD politikası, 1945 öncesinin düşünce mirasını, günün şartlarına uyarlayarak, Japonya'ya özgün bir strateji geliştirmiştir.

Japonya'da alt bir bilim disiplini olarak Orta Doğu-İslâm Tarihi çalışmaları, Doğu Tarihi Araştırmaları bölümünde bulunur³⁴³ ve 1937 Japon-Çin Savaşı ile başlatılır. II. DS'nin ardından³⁴⁴ 1950-60 yılları ile Japon araştırmacıların Orta Doğu-İslâm Araştırmaları adıyla OD ülkeleri üzerine yaptıkları araştırmalarla derinleşmişler.³⁴⁵

Japonların İslâm politikası 1908 yılında 'Pan İslamcı'³⁴⁶ olarak tanınan Rusya Türk-Tatarlarından Kadı Abdürreşid İbrahim Efendi (1857-1944) girişimleri ile başlar.³⁴⁷ 12 Mayıs 1938'de Tokyo Camisinin görkemli açılışı bu politikanın önemli göstergelerindendir. Abdürreşid İbrahim Efendi hem Tokyo Caminin imamı

³⁴² Esenbel, "Değişen Dünya Düzeni Işığında Japonya ve Güney Kore'nin 21. Yüzyıldaki Jeopolitik Vizyonları ve Dış Politikaları", s. 10; Stronach, *Beyond the Rising Sun: Nationalism in Contemporary Japan*, s. 134.

³⁴³ Haruka Suemori, "Japonya'da Doğu Tarihi ve Orta Doğu-İslâm Araştırmaları Kapsamında Osmanlı Araştırmaları", *Cihannüma, Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, C. V, S. 2 (2019), s. 151.

³⁴⁴ II. DS öncesinde Japon devlet politikasını olumsuz etkilediği düşüncesiyle savaştan sonra İslâm araştırmaları yapan kurumların tümü kapatılmıştır. 1956 Arap-İsrail Savaşı'nda Kobayashi Hajime tarafından Japonya Orta Doğu Enstitüsü'nün (Chutō Chōsakai-中東調査会) kurulmasıyla birlikte Orta Doğu-İslâm araştırmaları yeniden canlılık kazanmaya başlamıştır. Ardından 1963 Altı Gün Savaşı zamanında Büyük Japonya İslam Birliği'nin (Dai Nippon Kaikyō Kyōkai-大日本回教協会) devamı niteliğindeki Japon İslâm Kurumu (Nihon Islam Kyōkai-日本イスラム協会) kurulmuştur; a.g.e., s. 155.

³⁴⁵ a.g.e., s. 145.

³⁴⁶ Japonya, Türkiye Cumhuriyeti, ABD ve İngiltere resmî arşiv kayıtlarına dayanarak Pan-İslâmizm, Pan-türkizm, Pan-Turanizm, Pan-Asyacılık ve Büyük Asyacılık kavramlarının Osmanlı ve Japonya için tarihî süreç içinde ne anlama geldiğini inceleyen bir kaynak için ayrıca bkz; Dündar, *Panislamizm'den Büyük Asyacılığa Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*.

³⁴⁷ Komatsu Hisao, "Abdurreshid Ibrahim and Japanese Approaches to Central Asia", *Japan on the Silk Road Encounters and Perspectives of Politics and Culture in Eurasia* (Ed. Selçuk Esenbel), Leiden-Boston: BRILL, 2018, s. 146.

hem de aynı yıl Japonya ve Mançurya'daki bütün Müslüman örgütlerin faaliyetlerini yönetmek üzere kurulan Büyük Japon Müslüman Birliği'nin (*Dai Nippon Kaikyō Kyōkai* – 大日本回教協会) Japon olmayan tek yöneticisiydi. Bu birlik İmparatorluk yolundaki Japon Asyacıları ile Rusların Çarlık devrinden beri Rus Müslümanları üzerinde kurmuş olduğu egemenliği yıkmaya çalışan Pan İslâmistler arasında dikkat çekici bir ittifaktı.³⁴⁸ Bolşevik İhtilali'nden kaçan Tatarlar büyük kitleler halinde Mançurya'ya ve 1000 kişilik bir grup olarak da Kobe ve Tokyo'ya yerleşerek Çin ve Hindistan Müslümanlarıyla birlikte Japonya'daki İslâm toplumunun ve faaliyetlerinin çekirdeğini oluşturdular.³⁴⁹ Buna karşılık Japonya, Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı (*Greater East Asia Co-Prosperity Sphere*) ismi ile Çin ve Güney Denizlerinde Müslümanlara yönelik politikalar hayata geçirdi. 1930'larda askeri bir bağlamı bulunan İslami Araştırma Enstitüsü kuruldu.³⁵⁰ Ayrıca, Japon öğrenciler Kahire'deki El-Ezher Üniversitesi'ne gönderildi ve Asya'daki Müslüman ile iletişim güçlendirildi.³⁵¹ Ancak İslam üzerine çalışan Japonların sadece birkaçı dil ve bölge konusunda uzmanlaşabilmiştir. Çoğunun temel gayesi ise Japonya'ya İslâmı yaymak için yola çıkan, halkları ve kültürleri üzerinde nüfus sahibi çeşitli Müslüman elitlerden emperyal politikaları ve gayeleri oranında yararlanmak olmuştur. Japonya'da Pasifik Savaşı öncesi dönemin İslamcı yayınları, örgütleri ve

³⁴⁸ Selçuk Esenbel, “İslam Dünyasında Japonya İmgesi: Abdürreşid İbrahim ve Geç Meiji Dönemi Japonları”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, C. 19 (1995), s. 18; Abdürreşit İbrahim Efendi hakkında en güncel eserlerden biri için bkz; A. Merthan Dünder, *Japonya Seyyahı Abdürreşit İbrahim'in İzinde*, Doğu Kütüphanesi, 2020.

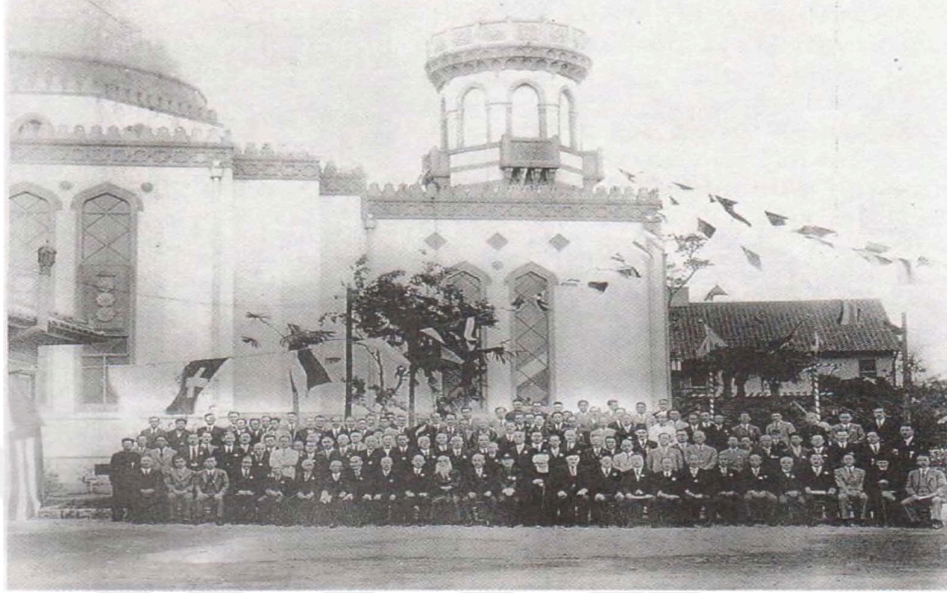
³⁴⁹ Esenbel, “İslam Dünyasında Japonya İmgesi: Abdürreşid İbrahim ve Geç Meiji Dönemi Japonları”, s. 21.

³⁵⁰ Japon-Çin Savaşı'nın 1937'de başlamasına kadar Japon devlet üniversitelerinde İslâm veya İslâm Tarihi üzerine eğitim ve araştırmalara sıcak bakılmamıştır. Sadece Budizm'in bir mezhebi olan Sōtōshu'na bağlı Komazawa Üniversitesi'nde İslâmiyet üzerine araştırmalar yapılmaktaydı. Nukariya Kaiten, İslâm'ın peygamberi olan Hz. Muhammed hakkında bir kitap yazmış, daha sonra “İslâm Dünyası Araştırmaları Enstitüsü”nde araştırmacı olarak çalışacak olan Okubo Kouji ve Kobayashi Hajime de Komazawa Üniversitesi'nde dersler vermiştir. 1937 Çin savaşının başlamasıyla “Müslüman Sorunu” ile karşılaşıldığında, Japonya'da İslami Çalışmaların savaşı sürdürmedeki önemini kavranmaya başlanmıştır. Sonrasında İslâm araştırmaları hızlı bir gelişim göstermiş ve Orta Doğu üzerine çeşitli araştırma enstitüleri kurulmuştur. Bu enstitülerde Iida Tadazumi, Naito Chishu, Yagi Kametarō, Gamō Reiichi, Maejima Shinji, Matsuda Hisao, Kobayashi Hajime ve Izutsu Toshihiko gibi Arabistler yetişmiştir; Suemori, “Japonya'da Doğu Tarihi ve Orta Doğu-İslâm Araştırmaları Kapsamında Osmanlı Araştırmaları”, s. 154.

³⁵¹ Akira Mizuguchi, “From Ancient to Modern Times: A Retrospective of Japan's Relationship with the Middle East”, *Asia-Pacific Review*, C. 9, S. 2 (2002), ss. 97-98, doi:10.1080/1343900022000036106.

bunların denizaşırı bağlantıları, bu Orta Asya merkezli İslâm politikasının sonuçlarıdır.³⁵²

Görsel 3.1: Tokyo Camii açılışından Bir Görsel (1938)³⁵³

JDP, OD özelinde dil engeli odağında kamu diplomasisinde yetersizlik yönünden eleştiriler almıştır.³⁵⁴ Çünkü 1900'lere kadar OD konusundaki bilgiler Japonya'ya

³⁵² Esenbel, "İslam Dünyasında Japonya İmgesi: Abdürreşid İbrahim ve Geç Meiji Dönemi Japonları", s. 19.

³⁵³ Tokyo Camii'nin açılışından bir kare; Selçuk Esenbel, "Japan's Global Claim to Asia and the World of Islam: Transnational Nationalism and World Power, 1900–1945", *The American Historical Review*, C. 109, S. 4 (2004), s. 1160, doi:10.1086/ahr/109.4.1140.

³⁵⁴ Satoru Nakamura, "Challenges for Qatar and Japan to Build Multilayered Relations", *Gulf Studies Center Monographic Series*, 2016, s. 8, https://www.qu.edu.qa/static_file/qu/research/Gulf%20Studies/gulf%20studies%20monograph%20N2.pdf Prof. Dr. Satoru Nakamura ile 29 Mart 2021 tarihinde bir çevrimiçi mülakat gerçekleştirerek tezim özelinde 12 soruyu kendisine yönelttim. Görüşmenin tezime katkı sunan sonuçları şöyledir; (1) Petrol krizinden sonra Japonya, tüm dünyada dış yardım politikasını yeniden yönlendirdi ve OD yeni bir odak noktası haline geldi. Bu yardımları yaparken Japonya her zaman askeri olmayan politik yöntemleri kullanıyordu. 1990-1'deki Körfez Krizi ve Körfez Savaşı'ndan sonra Japonya, özel bir odaklanma ile Filistin'e yardımlara girişmeye yöneldi. Filistin yardımları, 1990'larda Filistin-İsrail çatışmasının yoğunlaşması nedeniyle durakladı. 2001'den sonra ise Japonya, barış inşası için Afganistan, Irak ve Filistin'de yeniden angajmana başladı. (2) Japonya, OD'de barış inşası için birçok STK'sı ile girişimde bulunuyor ve Japon akademisyenler bu noktalara odaklanamıyor. (3) Herhangi bir Japon politika belgesini dikkatlice okuduğunuzda Japonya'nın OD'deki ilk önceliğinin enerji değil, çatışma önleme olduğunu görebilirsiniz. Japon stratejisini anlamak herkes için zor çünkü Japonya askeri araçlar olmadan çatışmayı önlemeyi hedefliyor. Japon politika yapıcılar, EG'nin kriz yönetimi veya çatışma önlemeyle ve OD ülkeleriyle iyi ikili ilişkiler yoluyla sağlanabileceğini açıkça anlamışlardır. (4) 'Normal devlet', Japon enternasyonalist politika savunucularının Japon kitlesine hitap etme sözüdür. Çünkü Japon halkı diğerleriyle aynı şekilde davranmayı tercih eder (normal olan ile birlikte). (5) Japon güç projeksiyonu, hedefleri ve davranışları bugüne kadar benzersizdir. Henüz

çeviri eserler vasıtasıyla sadece Avrupa'lı bir bakışla aktarılmıştır.³⁵⁵ Bunun dışında Abdürreşid İbrahim Efendi vesilesiyle İslam ile tanışan ve bilinçli bir şekilde İslamı kabul ederek 1909'da Mekke'ye hac yolculuğu yapan ilk Japon³⁵⁶ Omar Yamaoka 'Arabistan Seyahatnamesi; Dünyanın Gizemli Bölgesi' başlıklı kitabını 1912'de Tokyo'da yayımlanmıştır.³⁵⁷ Taisho döneminin başlangıcına kadar (1912-26) bölge ile önemli bir temas yokken Japonların çoğunluğu arasında OD'nin tarihi, kültürleri, dinleri ve toplumları hakkında çok az bilgi mevcuttu. Daha öncesinde ise bölgeye dair Japonya'daki veri kıtlığının temsili bir örnek mahiyetinde Meiji döneminden bir ders kitabında şu şekilde bir bilgi yer almıştır; "Kudüs'te, Hristiyanlığın kurucusu Muhammed'in mezarı vardır".³⁵⁸

Rus-Japon Savaşı'ndan (1904–1905) sonra, OD'deki sömürge yönetimleri üzerine Japonya'da birçok eser yayımlanmıştır. Bunlardan biri 1908'de yazılan Modern Mısır (*Modern Egypt*) kitabının 1911'deki çevirisiydi.³⁵⁹ Bu kitap daha sonra Japonya'nın Kore Yarımadası'ndaki emperyalist arayışlarının referansı haline gelmiştir.³⁶⁰ Böylece II. DS'ye kadar Orta Asya ülkeleri özelinde yapılan bölge çalışmalarıyla bölgenin hâkim dini İslam üzerine çalışmalar artmıştır.

başka hiçbir ülke Japonya ile aynı değildir. Bir örnek olarak; JÖSK askeri davranışı gereği diğer büyük güçlerden ve küçük devletlerden hala çok farklıdır. Dolayısıyla Japonya 1973-2001 döneminde OD bölgesinde 'kendi normalinin' sınırları içindedir. (6) Taro Yamashita önemli biridir ve görünüşe göre Suudi Arabistan'daki uzmanlar, işadamları ve diplomatlar ona oldukça hayranlık duyuyorlar. (7) Japonya artık petrol krizi vb. krizlere karşı, tedarikçi ülkeleri çeşitlendirmesi ve yenilebilir enerji yatırımları ile eskiye nazaran daha hazırlıklıdır.

³⁵⁵ Mizuguchi, "From Ancient to Modern Times: A Retrospective of Japan's Relationship with the Middle East", s. 95.

³⁵⁶ İlk Japon Müslüman tartışmaları Shotaro NODA (1868-1904), Torajirou YAMADA (1866–1957) ve Omar Yamaoka Kotaro (1880-1959) isimleri üzerinden devam etmektedir. Bu konuda bkz; Nobuo Misawa, Gökür Akçadağ, "The First Japanese Muslim, Shotaro Noda (1868-1904)", *Annals of Japan Association for Middle East Studies*, No.23-1, Tokyo: AJAMES, 2007, ss. 85-109; Esenbel, "İslam Dünyasında Japonya İmgesi: Abdürreşid İbrahim ve Geç Meiji Dönemi Japonları", ss. 18-28; Esenbel, "Japan's Global Claim to Asia and the World of Islam: Transnational Nationalism and World Power, 1900–1945", ss. 1140-70.

³⁵⁷ 山岡 (Yamaoka) 光太郎 (Kotaro), *世界の神秘境アラビヤ縦断記 (Sekai no Shinpikyō Arabia Jūdanki-Arabistan Seyahatnamesi; Dünyanın Gizemli Bölgesi)*, 東亜堂書房 Tokyo, 1912.

³⁵⁸ Yoshiho Maeda, "Perception of the Arab World in Japan," in *Arab-Japanese Relations*, *Mishima Symposium, Tokyo, Japan National Committee for the Study of Arab-Japanese Relations*, 1982, ss. 12-23; Kimura, "Japan's Middle East Policy: Impact of the Oil Crises", s. 19.

³⁵⁹ Mizuguchi, "From Ancient to Modern Times: A Retrospective of Japan's Relationship with the Middle East", s. 97.

³⁶⁰ Japon-Çin Savaşı ve Japon-Rus Savaşı'nın kazanılmasıyla birlikte yurt dışına Japon gücü ve egemenliğinin genişletilmesini hedefleyen havanın belirginleşmeye başlamasıyla birlikte İngiltere ve

II. DS sonrası dönemde OD bölge çalışmaları her ne kadar savaş öncesindeki Müslümanlar üzerine yapılan çalışmalarından faydalansa da emperyalist amaçlara hapsedilmemiştir. Japon araştırmacılar insan bilimlerinin ve sosyal bilimlerin bir savaş aracı olarak kullanıldığı tarihsel bir eğilimi tekrarlamamışlardır. Böylece bu çalışmalar sömürgeci bir perspektifinden ayrılmış ve OD ülkeleri özelindeki uluslararası ilişkiler çalışmalarının eksikliği giderilmeye çalışılmıştır. Özellikle 1973'teki petrol krizinin ardından Japonya'da OD ve İslam dünyası bağlamındaki çalışmaların önemi artmış ve 1985 yılında JAMES (*Japan Association for Middle East Studies*) kurulmuştur. Edward W. Said'in Oryantalizm adlı eseri de 1986'da Japonya'da yayımlanmıştır.³⁶¹ Bu meyanda öne çıkan çalışma diplomat Kunio Katakura ve antropolojist eşi Dr. Motoko Katakura tarafından kaleme alınmıştır.³⁶² Benzer çalışmalar³⁶³ ile Japonya, bölgeye yaklaşımını hem savaş öncesi dönemden hem de müttefiki ABD'nin politikalarından kendi hassasiyetleri ve faydaları bağlamında ayırtılabiliştir.

Burada eleştirel jeopolitiğin bir uzantısı olarak güvensizliğin kaynaklarının her ülke ve bölge için farklılaşabildiğini kavrar bir mahiyette her bir bölge ülkesi ile ayrı diyaloglar ve ilişkiler konsepti oluşturulmaya çalışılmıştır. OD özelindeki kriz anlarında Japonya'nın girişimleri ve çok taraflılık ilkesiyle geliştirilen bu yöntem 'yaratıcı diplomasi' (*creative diplomacy*) olarak adlandırılmıştır.³⁶⁴ Yine uzun süredir kaynak fakiri Japonya için petrol arayışı merkezi bir endişe kaynağı olmasına rağmen, OD dış politikası bölgenin kaynaklarına merkantilist bir ilgiyi yansıtmamaktadır. Son olarak Orta Asya'da Müslüman ülkelere yönelik politikasında İslamın kurtarıcısı şiarıyla hareket eden ve imparatorluk oluşturmak için İslâm'ı bir araç olarak kullanan Japonya'dan, OD ülkelerine daha hassas ve onların kimliklerini ve sorunlarını ayrı ayrı ele alan bir Japonya'ya evrilmiştir. Bu değişimde Orta Asya ile ilişkilerin tarihi belirleyicidir.

Fransa'nın Orta Doğu'daki sömürge sistemi Japonya'nın Tayvan ve Kore'deki yönetiminin örneği olarak görülmeye başlamıştır; Suemori, "Japonya'da Doğu Tarihi ve Orta Doğu-İslâm Araştırmaları Kapsamında Osmanlı Araştırmaları", s. 153.

³⁶¹ Nakamura, "Challenges for Qatar and Japan to Build Multilayered Relations", s. 9.

³⁶² Kunio Katakura, Motoko Katakura, *Japan, and the Middle East*, Tokyo: The Middle East Institute of Japan, 1991.

³⁶³ Petrol kaynaklarının keşfinin öncesi ve sonrası Körfez-Japonya ilişkileri üzerine bir karşılaştırma için bkz Shuji Hosaka, "Japan and the Gulf: Historical Perspective of Pre-Pol Relations," *Kyoto Bulletin of Islamic Ares Studies*, C. 4, S. 1 & 2 (2011), ss. 3-24.

³⁶⁴ Katakura, Katakura, *Japan, and the Middle East*, s. 98.

3.3. Japonya-OD Enerji İlişkiler Ağı

Genel olarak Japonya'nın OD ile ilişkileri beş ana özellikle şu şekilde karakterize edilmiştir: [1] az ilgi ve geç varış, [2] düşük siyasi profil, [3] askeri işbirliğinin eksikliği, [4] sınırlı ekonomik yardım ve [5] Japon toplam doğrudan yatırımlarında OD'nin küçük oranı.³⁶⁵ Bu maddelendirmeler esasen değenlendirilirse, aslında bölge ile ilk diplomatik ilişki 1920 yılında Mısır'da Port Said konsolosluğunun açılmasıyla kurulmuştur.³⁶⁶ Bir iddiaya göre I. DS'nin hemen ardından Japon Dışişleri Bakanlığı'ndan çıkarılan pasaportta Mısır Port Said 'İtalya toprakları' olarak geçmiştir. 1925'te ilk büyükelçilik Türkiye'de ve ardından 1929'da İran'da açılmıştır.³⁶⁷ 1920'lerde Japonya petrol arzını ABD ve Avrupalı petrol şirketlerinde sağlarken onlarla ilişkilerin bozulmaya başlaması ile birlikte enerji arzı güvenliği noktasında petrol rezervi bulunan Arap ülkeleri ile müzakerelere ilk defa yönelmiştir. Japonların Osmanlı ile münasebetleri dışında OD bölgesinde ilk üst düzey diplomatik görüşme 1939'da Japon Bakanı Masayuki Yokoyama'nın Mısır'ı ve Suudi Arabistan'ı (Kral İbn Suud Abdülaziz / 1932-1953) ziyaret etmesiyle gerçekleşmiştir. Ancak Japonya ileride oluşacak petrol arzının güvencesi olacak ikili ilişkileri tesis edemedi II. DS'ye girmiştir.³⁶⁸

II. DS sonrası ise çalışmanın birinci bölümünde değinildiği üzere Yoshida Doktrini odağında ekonomik ve siyasi anlamda yeniden toparlanma dönemine girilmiştir. Bu dönemde uluslararası ilişkiler ve siyasi meseleler geri planda kalmıştır. 1950'lerde dünyanın birçok bölgesiyle olduğu gibi OD bölgesiyle ilişkilerde de bu durum ön plana çıkmıştır. Japonlar, II. DS sırasında düşman devlet olarak tabi olduğu ayrımcı tarifelerin OD ülkelerince kaldırılması için girişimlerde bulunmuştur.

³⁶⁵ Kandil, "Political Economy of International Cooperation Between Japan and Saudi Arabia: The Arabian Oil Company as a Case Study", s. 44.

³⁶⁶ Tokutomi Roka 徳富蘆花 (1868-1927) 1905'te Leo Tolstoy ile tanıştığı seyahati sırasında Rusya'dan ve Filistin'e gitmiştir. Roka, 1919'da eşi Tokutomi Aiko ile dünya turu kapsamında yeniden Mısır ve Filistin'i ziyaret etmiş ve 1921'de "Japonya'dan Japonya'ya" (日本から日本へ) adlı seyahat kitabını yayımlamıştır. Kitap daha sonra Arapçaya da çevrilmiştir; Akira Usuki, "Tokutomi Roka's Trip from Egypt to Palestine by Train in 1919: How did he describe Port Said?", *The Roots of the Japanese Policy against the Middle East and Islam: Reconsiderations on 100th Anniversary of Paris Peace Conference (1919) at the International Symposium Nobuo MISAWA (ed.) June 22-23, 2019*, Research Paper Series: 17, Tokyo: Asian Cultures Research Institute (東洋大学 アジア文化研究所), Toyo University, 2020, ss. 13-23.

³⁶⁷ Kimura, "Japan's Middle East Policy: Impact of the Oil Crises", s. 19.

³⁶⁸ a.g.e., s. 20.

Örneğin Mısır'da, bu ayrımcı tarifelerin sonucunda pamuk ve ipek için gümrük vergisi yüzde 40'a kadar çıkmıştı. Benzer minvalde Japonya, savaşın hemen arkasından OD bölgesine ihracatı teşvik ederek döviz kazandıran faaliyetleri önceliklendirmiştir.³⁶⁹

Japon Dışişleri Bakanlığı bünyesinde, OD-Afrika Bölümü (*Middle East-Africa Section*) 1961'de kurularak 1965'te OD-Afrika Bürosu (*Middle East-Africa Bureau*) haline getirilmiştir. 1970'lere kadar hiçbir Japonya Başbakanı veya Dışişleri Bakanı OD ülkelerini ziyaret etmemiştir. Buradaki eksikliğe dikkat çeken Japon eski Dışişleri Bakanı (1979-1980) Ekonomist Suburo Okita 1967'de; "Japonya, siyasi mülahazaları ve önem arz eden kültürel alışverişi göz ardı ederek muazzam hacimlerde doğal kaynakları ithal etmeye devam ederse büyük bir başarısızlık yaşayacaktır"³⁷⁰ demiştir.

Japonya OD bölgesiyle savaş sonrası ilk diplomatik ilişkilerini; 1952'de İsrail, 1952'de Mısır, 1954'te Suudi Arabistan, 1955'te Irak, 1956'da İran, 1957'de Libya, 1961'de Kuveyt, 1962'de Cezayir ve 1971'de ise BAE ile kurmuştur. İlişkilerin çoğu petrole ve ticarete dayanırken Japonya'nın petrol krizine kadar birçok OD ülkesinde büyükelçiliğinin olmadığı görülmektedir. Örneğin Ürdün'deki Japon Büyükelçiliği bile Temmuz 1974'te açılmıştır.

Japonya-OD diplomasisinin temel özelliği yapıcı angajmandır ve bölge ülkeleri ile ilişkilerini bölge ülkelerinin kurmuş olduğu uluslararası organizasyonlar (*multilateral*) kanalıyla değil daha ziyade bölge ülkeleri ile ikili ilişkilerle (*bilateral*) yürütmektedir. OD'deki Japon faaliyetleri diplomasiye, ticarete, insani gelişmede yardıma, inşai yatırımlara ve kültürel iletişime dayanır.³⁷¹ Yapıcı angajman aynı zamanda OD'de Japon güvenlik politikasının bir aracıdır.³⁷² Ancak bu angajmanın temelinde ekonomik kaygılar vardır ve zamanla siyasi boyutlar ile desteklenmiştir.

³⁶⁹ Mizuguchi, "From Ancient to Modern Times: A Retrospective of Japan's Relationship with the Middle East", s. 98.

³⁷⁰ Kimura, "Japan's Middle East Policy: Impact of the Oil Crises", s. 24.

³⁷¹ "Archive of Japan-Middle East Relations", *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, (01.09.2020), https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/archive.html.

³⁷² Nakamura, "Challenges for Qatar and Japan to Build Multilayered Relations", s. 13.

Tablo 3.1: Japonya'nın OD bölgesi ile ticaret hacmi (1960-70-80)³⁷³

	<i>1960</i>	<i>1970</i>	<i>1980</i>
<i>İhracat</i>	180 milyon \$	1 milyar \$	15,1 milyar \$
<i>İthalat</i>	450 milyon \$	2,3 milyar \$	45 milyar \$

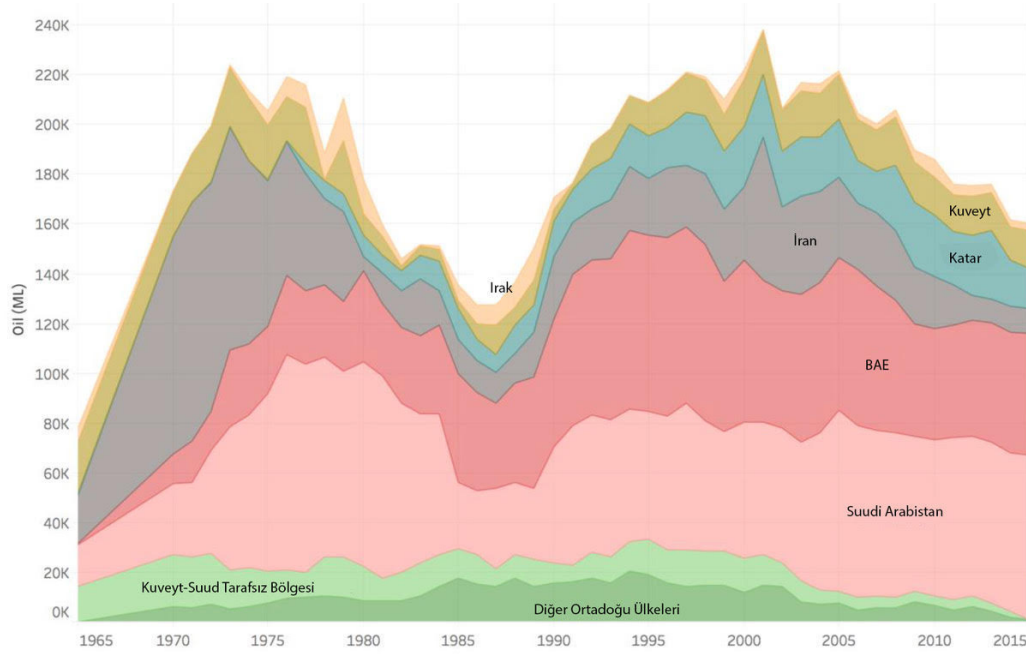
Tablo 3.1’de görülen ticaret hacmindeki artışların yaklaşık yüzde 70’i Körfez’deki petrol üreten ülkelerle yapılan ticaretin bir sonucudur. Bu minvalde 1970 ve 1980’ler boyunca Japonya’nın OD’ye yaklaşımı Basra Körfezi petrolüne erişimi güvence altına alma ekseninde Araplara koşulsuz destek dönemi olarak karakterize edilmektedir. JDP 1990’ların başında ise OD petrol üreticisi ülkeler el verdiği oranda OD olaylarında ABD’nin de bölgedeki çıkar ve politikalarını gözetme ekseninde şekillenmiştir. Ancak bu dönemlendirmeler arasında kesin bir ayrım yapılmamaktadır.³⁷⁴ Bu süre zarfında Japonya’nın OD bölgesi ile ilişkileri çok katmanlı ve karmaşık bir görünüm sergilemektedir. Günümüzde verileri ile Japonya’nın toplam enerji tüketimi 1970’lerde %80’den 2015’te %42’ye düşmesine rağmen, petrol hala Japonya’nın en büyük enerji kaynağıdır. Bu ihtiyacın %80’inin halen petrol ithalatçısı OD ülkelerinden karşıladığı³⁷⁵ düşünülürse bölge ile süren çok katmanlı ilişkilerin önemi sadece tarihi bir konu olmanın ötesindedir.

³⁷³ Mizuguchi, “From Ancient to Modern Times: A Retrospective of Japan’s Relationship with the Middle East”, s. 100.

³⁷⁴ Evron, “Implications of China’s Belt and Road Initiative for Japan’s Involvement in the Middle East”, s. 203.

³⁷⁵ Arslan, *Emerging Energy Trends in East Asia: The Relationship between Production Levels and World Oil Prices*, s. 27.

Görsel 3.2: Japonya'nın OD'den petrol ithalatı (milyon litre-1960/2015)³⁷⁶

3.3.1. Suudi Arabistan

Japon diplomat Masayuki Yokoyama liderliğindeki misyon Japonya'nın enerji kaynağı ihtiyacı bağlamında Suudi Arabistan ile ilk teması kurmuş, Mart ve Nisan 1939'da Yokoyama heyeti, Suudi krallığında Japon petrol imtiyazı için müzakereler yapmak üzere Riyad'da birkaç hafta kalmıştır.³⁷⁷ II. DS sebebiyle kesilen görüşmeler sonrası ikilinin diplomatik ilişkileri ise 1955'de başlamış, 1958'de Tokyo'da Suudi Büyükelçiliği açılmış ve 1960'da Cidde'de faaliyetlerine başlayan Japon Büyükelçiliği 1984'te Riyad'a taşınmıştır.³⁷⁸

Suudi Arabistan ile ilişkiler Japonya'ya bölge ile çoğu zaman ekonomik ve zaman zaman politik müttefiklik getirmesi ile ayrıca önem arz etmektedir. Nitekim Japonya'nın ihtiyaç duyduğu kadar petrole hiçbir ülke ihtiyaç duymamış ve hiçbir ülke bu ürünü tedarik etmek için Suudi Arabistan'dan daha iyi durumda

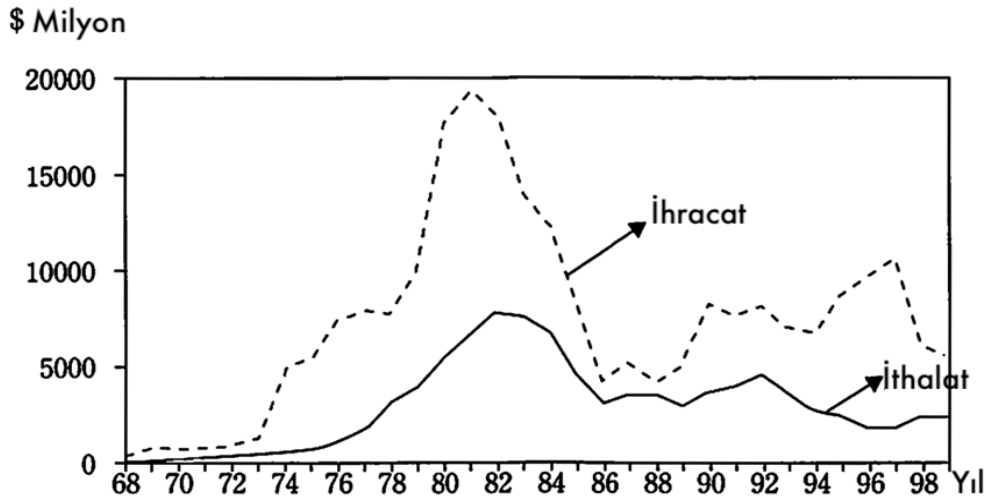
³⁷⁶ Loftur Thorarinsson, "A Review of the Evolution of the Japanese Oil Industry, Oil Policy and its Relationship with the Middle East", *Oxford Institute for Energy Studies*, 2018, s. 31, doi:10.26889/9781784671020.

³⁷⁷ Penn, "The Vicissitudes of Japan-Saudi Relations.", s. 297.

³⁷⁸ "Japan-Saudi Arabia Relations (Basic Data)", *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 23.12.2019, https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/saudi/data.html.

bulunmamıştı.³⁷⁹ Bu sebeple Japonya'nın bölgedeki en büyük ticaret ortağı Suudi Arabistan olagelirken aynı zamanda OAPEC ülkelerinin petrol krizi zamanında Japonya'yı da 'dost olmayan' devlet olarak sınıflandırmalarında öncü ülke de Suudi Arabistan olmuştur.³⁸⁰

Ticari açıdan Japonya ve Suudi Arabistan'ın güçlü bir ilişki geçmişi vardır. İkilinin ticareti 1968'den sonra kademeli olarak, 1980'lerin başında dramatik bir şekilde artmıştır. Ticari ilişkiler 1982'de 26 milyar dolarla zirveye ulaşmış, 1989 yılında ise 9 milyar dolara gerilemiştir. Ancak 1990 yılında, Asya mali krizi nedeniyle tekrar düşüşe geçmeden önce 12 milyar dolara sıçramıştır. 1990'larda Japonya, Suudi Arabistan'ın ABD'nin ardından dünyadaki en önemli ikinci ticaret ortağıydı. Genelde Suudi Arabistan lehine olan ikilinin ticareti 1968'de 403 milyon dolardan 1997'de 12 milyar dolara yükselmiş ve 30 yılda 32 kat artmıştır.³⁸¹

Şekil 3.1: Suudi Arabistan'ın Japonya'ya İhracatı ve Japonya'dan İthalatı³⁸²

1973'te Suudi Arabistan devleti 'katılım' adlı bir programla, petrol piyasasındaki rolünü genişletmek için birkaç adım attı; bunlardan ilki Aramco'nun varlıklarının yüzde 25'ini satın almaktı. 1974'te ise devletin Aramco'daki payı %60'a çıkarıldı. Nihayet Kasım 1988'de Kral Fahd bin Abdülaziz (1982-2005), Aramco'nun yerine

³⁷⁹ Penn, "The Vicissitudes of Japan-Saudi Relations.", s. 296.

³⁸⁰ Roy Licklider, "The Power of Oil: The Arab Oil Weapon and the Netherlands, the United Kingdom, Canada, Japan, and the United States", *International Studies Quarterly*, C. 32, S. 2 (1988), s. 214.

³⁸¹ Kandil, "Political Economy of International Cooperation Between Japan and Saudi Arabia: The Arabian Oil Company as a Case Study", s. 45.

³⁸² a.g.e., s. 46.

gececek ve sorumluluklarını üstlenecek Suudi Arabistan Petrol Şirketi'ni (veya Saudi Aramco) resmi olarak kuran kraliyet kararnamesini imzaladı.³⁸³ Böylece büyük oranda ABD'nin mülkiyetindeki Aramco'nun kamulaştırılması noktasında Suud hükümeti, tazminat miktarı konusunda ilgili ortaklarla (Exxon, Texaco, Socal ve Mobil) görüşmeler yapmak kaydıyla Aramco'yu millileştirmek için bir dizi zor müzakere sürecini başlatmıştır. Nihai kamulaştırma anlaşması tamamlanarak 1976'ya kadar geriye dönük olarak uygulanmıştır.

Suudi Arabistan'da Batılı şirketlerin dışındaki tek petrol çıkartma imtiyazı bulunan ve Japonya'nın denizaşırı ilk petrol üretim girişimi olan Japon Arap Petrol Şirketi'nin (Japan Arabian Oil Company-AOC) 1961'den 2000 yılına kadarki serüveni,³⁸⁴ Japon enerji politikalarının tarihine dair bilgiler içermektedir. Nitekim AOC da hükümet alımı %98'e ulaşan Aramco ile 1995'te müzakerelere oturmak zorunda kalmıştır.³⁸⁵ AOC, Suudi Arabistan ile Kuveyt arasındaki eski tarafsız bölgede bulunan Khafji petrol sahasında 1998 verileri ile günde yaklaşık 280.000 varil petrol üretebilmiştir.³⁸⁶ Japonya'nın petrol ihtiyacının %15'inden fazlası AOC tarafından karşılanmıştır; 1960 %5,1, 1965 %16,5, 1970 %10,3 ve 1975 %5,1.³⁸⁷ AOC'un Suudi hükümetine yaptığı ödeme 1999'un sonunda toplamda yaklaşık 18 milyar dolara ulaşmıştır. Bu meblağın içinde Suudi hükümetinin AOC hisselerinin yüzde 10'luk sahipliğinden elde ettiği getiriler yoktur.³⁸⁸ Ancak Şubat 2000'de Suudlar ve Japonlar arasındaki müzakerelerden olumlu bir sonuç alınamamış ve şirketin petrol çıkarma lisansı sonlandırılmıştır. AOC, Khafji sahasının Kuveyt'e ait geri kalan yarısında petrol çıkarımına devam ederken Suudi Arabistan'ın devlet petrol şirketi Saudi Aramco'nun

³⁸³ a.g.e., s. 42.

³⁸⁴ Nakamura, "Challenges for Qatar and Japan to Build Multilayered Relations", s. 14.

³⁸⁵ Kunio Katakura, "Taro Yamashita and the Rising Sun Oil; How resource-poor Japan did deal with the Middle-East and Islamic World, the major energy providers in Modern Age?", Former Ambassador to UAE, Iraq and Egypt, (15.10.2020), <http://www.gipc.akita-u.ac.jp/~tadokoro/lecture/doc/freshman/2015/Akita%20Univ.%20Special%20Lecture%20memo%2020150519.pdf>.

³⁸⁶ "Arabian Oil loses drilling rights; Saudi aid canceled", *The Japan Times*, 28.02.2000, <https://www.japantimes.co.jp/news/2000/02/28/national/arabian-oil-loses-drilling-rights-saudi-aid-canceled/>.

³⁸⁷ Penn, "The Vicissitudes of Japan-Saudi Relations.", s. 299.

³⁸⁸ Kandil, "Political Economy of International Cooperation Between Japan and Saudi Arabia: The Arabian Oil Company as a Case Study", s. 24.

alt kuruluğu ile de Suudi Arabistan tarafında faaliyetlerini Ocak 2003'e kadar devam etmiştir.

Görsel 3.3: AOC'un kurucusu Taro Yamashita ve Suudi Arabistan'lı yöneticilerden bir kare³⁸⁹

Riyad, AOC'un petrol imtiyazlarını yenilemenin bir koşulu olarak Japonya'dan çölde 1.400 km'lik bir maden demiryolu inşa etmesine istemiştir. Suudi Arabistan'ın talebi olan doğu eyaletinin sanayi bölgesini kuzey bölgesinin maden zengini ancak şimdiye kadar gelişmemiş bölgelerine bağlaması beklenen bu demiryolu projesi yaklaşık iki milyar dolara mal olacaktı. Japonlar fizibilite çalışmaları sonrası hazırladıkları raporda düşük kar ve yüksek maliyete dikkat çekmişlerdir.³⁹⁰ Tokyo bu talebe sıcak bakmamış ve bunun üzerine görüşmeler başarısız olmuştur. Dönemin Ticaret Bakanı

³⁸⁹ Görselin ön sırasında soldan ikinci kişi Taro Yamasita'dır. Onun sağındaki kişinin ise Suudi Arabistan'ın önden gelen Al Sanie ailesinin bir mensubu olduğu düşünölmektedir. Al Sanie ailesinin mensuplarından Bakr Al Sanie ise AOC tarafından desteklenerek 1960-70 döneminde Japonya'da ve sonrasında Amerika'da petrol mühendisliği üzerine eğitimler almıştır. Bakr Al Sanie ile Selçuk Esenbel Japonya'da üniversite yıllarında tanışmışlardır. Esenbel'e göre AOC'un petrol imtiyazının yenilenmesi sürecinde Suudi Arabistan'ca Japonlardan talep edilen kabul edilemeyecek isteklerin geri planında tam olarak nelerin yaşandığını Bakr Al Sanie'nin bildiğini, TİK toplantısında ifade etmiştir. Bakr Al Sanie ile temasa geçme girişimlerim devam etse de henüz bir sonuca varılamamıştır; "Al-Khafji Joint Operations [KJO]", 2018, <https://www.kjo.com.sa/irj/go/km/docs/documents/KJOWebSite/historykjo.html>.

³⁹⁰ Kandil, "Political Economy of International Cooperation Between Japan and Saudi Arabia: The Arabian Oil Company as a Case Study", s. 35.

Takashi Fukaya (1999-2000); Suudi Arabistan'ın enerji kaynaklarının taşınması için demiryoluna duyduğu ihtiyacı anlamakla beraber, vergi mükelleflerinin parası ile bu kârsız projeyi omuzlamayı kabul etmenin Japonya için imkânsız olduğunu söylemiştir. Ayrıca Japon hükümeti, sondaj haklarını yenilemek için teşvik olarak sunduğu 140 milyar Yen'lik imtiyazlı demiryolu kredisi ile 800 milyar Yen'lik ekonomik yardım paketi tekliflerini geri çekmiştir.

AOC, Suudi Arabistan'daki petrol imtiyazını yenilemediği için bazı Suudi gazetecilerce suçlanmış ve sürecin sonunda Suudi basını Japonları 'cimri tüccar' olarak tanımlamışlardır. Şirketin yerel toplumu geliştirme noktasındaki sınırlı katkılarına, petrol üretimi ve arama alanındaki verimsizliğine ve sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmediğine dikkat çekmişlerdir. Ayrıca Suudlar AOC'un, 1990'ların başında Aramco'nun Japonya'da rafineri sektörüne girmesine yardımcı olmadığını da ileri sürmüşlerdir.³⁹¹ Öte yandan Japon bilim insanları H. Fujiwara ve Y. Fukuzawa 2001 yılındaki bir yorumlarında OAC'un Suudi Arabistan'dan çekilmesini 'trajedi' olarak tanımlamışlar ve AOC'un Japonya'ya istikrarlı petrol tedariki sağlamak için 'umudun yıldızı' olduğuna dikkati çekmişlerdir.³⁹²

AOC'un petrol çıkarma imtiyazını aldığı 1950'lilerde Suudlar ve Japonlar geliştirmekte olan ve Batı'nın enerji tekeli kırma isteyen ülkelerken artık Japonya bir ekonomik dev ve Suudlar ise petrol şirketini millîleştirmiş bir petrol devi idi. Ayrışan çıkarların getirmiş olduğu yeni durumun evsafı imtiyazın sonunu getirmiştir. Japonya ile Suudi Arabistan arasındaki bu çıkarların 'uyumsuzluğu' ve politika yapıcılar arasındaki farklı düşünce tarzları da bu imtiyazın ortadan kalmasında etkili olmuştur. Suudi Arabistan'ın EG noktasında Japon devlet algısındaki önemi azalmıştı. Enerji çalışmalarıyla öne çıkan Ken Koyama'ya göre, 1980'lerin ortasından beri dünya pazarındaki petrol bolluğu, Japonya'nın petrole bağımlılığını azaltma ve petrol kaynaklarını çeşitlendirme konusundaki başarısı, bu değişimin sebebiydi.³⁹³ Ayrıca AOC'da yöneticilerinin emekli Japon bürokratlardan oluşması (amakudari-天下り), bu konudaki dinamizm ve ehemmiyetin Japonlarca göz ardı

³⁹¹ a.g.e., s. 34.

³⁹² a.g.e., s. 24.

³⁹³ Koyama, *Japan's Energy Strategies towards the Middle East*.

edilmesine sebep olmuştur. Buna Japon bürokrasisindeki isteksizlikte eklenince petrol imtiyazı yenilenmemiştir.³⁹⁴ Ayrıca MITI, Suudilerden AOC imtiyazını yenilemenin koşulu olarak gelen Suudi Arabistan'dan petrol ithalatını artırma talebini, Japonya'daki liberalleşmiş petrol piyasası ortamında imkânsız bulmuştur.³⁹⁵

Japonlar, Khafji sahasından Japonya'ya petrol akışının Aramco şirketi üzerinden devam edeceğinin garantisini alsalar da bu durum Japonların petrol krizi anlarında acı bir şekilde yüzleştikleri petrol çıkarma ve taşıma noktasında büyük petrol şirketlerine olan bağımlılıklarını artırmıştır. 1999'da OD bölgesi Japonya'nın petrol ithalatının yüzde 85,2'sini oluşturuyorken ve Suudi Arabistan ise bu toplamın yüzde 18,8'ini oluşturuyordu. Son olarak 2002 yılında Kuveyt Hükümeti ile varılan antlaşma sonunda, OAC'un 20 yıl boyunca Khafji petrol bölgesinden Japonya'ya gönderilmek üzere günde en az 100.000 varil ham petrol tedarik etmesine olanak tanınmıştır. Anlaşmaya göre AOC, Kuveyt Körfezi Petrol Şirketi (*Kuwait Gulf Oil Co.*)³⁹⁶ ile beş yıllık bir teknik sözleşmesi imzalamış ve sözleşmenin her beş yılda bir uzatılabileğine yer verilmiştir.³⁹⁷

Japonya-Suudi Arabistan ilişkileri petrol krizi sonrası Suudi Arabistan-ABD ilişkisine benzer bir şekilde 'petrol ve güvenlik mübadelesi' olarak tanımlanabilirken 1980'ler sonrası 'petrol ve teknoloji alışverişi' olarak tanımlanabilir.³⁹⁸ Suudi Arabistan'ın Filistin konusundaki hassasiyeti azaldıkça ikilinin ilişkisi de güvenlik başlığından koparak ticaret ve teknoloji eksenine evrilmiştir. Bu yeni EP yaklaşım ile Japonların tek taraflı bağımlılığı yerini öncelikle karşılıklı ticarete daha sonra çok katmanlı ilişkilere bırakmıştır.

³⁹⁴ Amakudari, yüksek rütbeli devlet görevlilerini emekli ettirme şekli; özel veya yarı özel bir şirkette kazançlı bir pozisyona tayin edilirler; Kandil, "Political Economy of International Cooperation Between Japan and Saudi Arabia: The Arabian Oil Company as a Case Study", ss. 25-26.

³⁹⁵ a.g.e., s. 41.

³⁹⁶ "Kuwait Gulf Oil Company K.S.C.C (KGOC)", (01.09.2020), <https://www.kgoc.com/>.

³⁹⁷ "Japan's Arabian Oil gets deal to work Kuwait's Khafji field", *The Japan Times*, 28.03.2002, <https://www.japantimes.co.jp/news/2002/03/28/business/japans-arabian-oil-gets-deal-to-work-kuwaits-khafji-field/>.

³⁹⁸ Nakamura, "Challenges for Qatar and Japan to Build Multilayered Relations", s. 6.

3.3.2. İran

Ağustos 1929'da Japonya'nın İran'da açtığı bir temsilcilik ile başlayan modern ilişkiler İran'ın Temmuz 1930'da Japonya'da bir temsilcilik açmasıyla devam etti. Ancak diplomatik ilişkiler II. DS sebebiyle Nisan 1942'de askıya alındı ve Kasım 1953'te yeniden başladı. Şubat 1955'te bu temsilcilikler büyükelçilik statüsüne yükseltildi. Ocak 1977'de Hürremşah şehrinde Japon Başkonsolosluğu açıldı, ancak 1981'de İran-Irak Savaşı nedeniyle geçici olarak kapatıldı (Nisan 1997'de resmen kapatıldı). Zirve düzeyinde ziyaretler ise Mayıs 1958'de Muhammed Rıza Pehlevi Japonya'yı ziyaret etmesinin ardından Kasım 1960'ta Japon Veliaht Prensi ve Prensesinin İran'ı ziyareti, Eylül 1978'de Başbakan Takeo Fukuda İran'ı ziyareti ve Ekim 2000 sonunda İran Cumhurbaşkanı Seyyid Muhammed Hatemi'nin Japonya'yı ziyareti ile devam etmiştir.³⁹⁹

Japonya, 1960'lar ve 1970'lerin başında İran petrolünün neredeyse yarısını satın alan en büyük ithalatçısıydı.⁴⁰⁰ 1973-2001 döneminde ise İran, Suudi Arabistan'ın ardından Japonya'nın en büyük petrol tedarikçisi ülke olmuştur.⁴⁰¹ Japon yatırımları, İran-Irak Savaşı öncesinde İran'a yönelmiş, ardından Suudi Arabistan'a kaymıştır. 1970'lerde Japon Mitsui grubunun dört şirketi, İran'ın Basra Körfezi'nde bir petrokimya kompleksi (*Iran-Japan Petrochemical Co.- IJPC*) inşa etme kararı aldılar. 1976'da inşaat başladı, 1979 İran Devrimi ve devamında İran-Irak Savaşı sırasında Irak'ın ağır bombardımanı ile inşaat alanının harap olmasıyla proje tamamlanmadan Japonlar ayrıldı. Projenin geriye kalan kısmı Ekim 1989'da Mitsui'nin İran ile 75 milyar Yen'lik yatırım ve 125 milyar Yen'lik kredi anlaşması yapması ile tamamlandı. Mitsui'nin ödeme desteklerine paralel 1991 yılında proje tamamlanmıştır.⁴⁰² Bu yatırım o zamana kadar Japonya'nın ülke dışındaki en büyük yatırım olmasıyla önemlidir.⁴⁰³ Ancak yatırımların akıbeti ve bölgede yaşanan

³⁹⁹ “Japan-Iran Relations (Basic Data)”, *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 2020, https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/iran/data.html.

⁴⁰⁰ B. Bryan Barber, *Japan's Relations with Muslim Asia*, Springer Nature Switzerland AG 2020: Palgrave Macmillan, 2019, s. 60.

⁴⁰¹ Thorarinsson, “A Review of the Evolution of the Japanese Oil Industry, Oil Policy and its Relationship with the Middle East”, s. 36.

⁴⁰² Nakamura, “Challenges for Qatar and Japan to Build Multilayered Relations”, s. 26.

⁴⁰³ Yasumasa Kuroda, “Japanese Perceptions of Arab World: Their Nature and Scope”, *Japan and the Middle East in Alliance Politics*, Ronald Morse (ed.), Washington D.C.: International Security Studies Program, Wilson Center, 1985, ss. 25-40.

finansal kayıplar Japonlara bir kez daha OD'deki gelişmeler noktasında bilgi ve anlayış eksikliğinin yanı sıra istihbarat edimindeki zayıflıklarını hissettirmiştir.⁴⁰⁴

İran Devrimi'nin getirdiği siyasi istikrarsızlık nedeniyle petrol üretimindeki keskin düşüş ikinci petrol krizi olarak anıldı. Japon şirketleri, 1979'daki İran Devrimi ve on sekiz ay sonrasında patlak veren sekiz yıllık İran-İrak Savaşı nedeniyle OD'de istedikleri yatırımları gerçekleştirememişlerdir. Japon şirketlerinin Körfez'de yatırım yapma konusunda bu kadar isteksiz olmasının ana nedenlerinden biri, o dönemdeki maddi kayıplardır.⁴⁰⁵

Diğer yandan Japonya'nın İran ile ilişkileri, ABD ile ilişkilerine yeni boyutlar ve krizler getirmiştir. Özellikle ABD ile İran arasında 1979 ve 2002'de yaşanan derin gerginlikler, Japon şirketlerinin İran'daki faaliyetleri sınırlandırmıştır. Bu zamanlarda Japon hükümetleri şirketlerinin zararlarının önüne geçmek için ABD'yi oyalayarak şirketlerine güçlü destekler sağlamaya çalışmıştır.⁴⁰⁶ Japonya, İran ile ABD arasındaki rehine krizi sırasında petrol alımı noktasında İran'a ambargo uygulamaya çağırılmıştır. Ancak İran, OD, Kuzey Afrika ve Türkiye üçlüsü arasında en büyük nüfusa ve altyapı yatırım imkanlarına sahip bir pazardır.⁴⁰⁷ Yine bu dönemde Japonya, petrol ithalatının yüzde 40'ından fazlasını büyük uluslararası petrol şirketlerinden yapmaktaydı. Bu yabancı petrol ithalat şirketleri siyasi kriz anlarında Japonya'ya ne kadar petrol ulaştırılacağına karar verebilmekteydi. Nitekim ABD'nin de istekleri doğrultusunda 1979 baharında Exxon, BP ve Shell, Japon petrol rafinerilerine yapılan sevkiyatları azaltmışlardır.⁴⁰⁸ Bu durumda Japonya hem enerji ihtiyacı için OD ülkeleri ile hassas ilişkilerini sürdürmek durumunda hem de bu petrolü ülkesine taşıyacak Batılı devletlerin büyük petrol şirketlerini sevkiyatın devamı için ikna etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenlere petrol arzı konusundaki bağımlılık eklenince ABD'nin İran konusundaki talepleri, dönemin JDP'sine ağır bir külfet getirmiştir.

⁴⁰⁴ Kimura, "Japan's Middle East Policy: Impact of the Oil Crises", s. 34.

⁴⁰⁵ Mizuguchi, "From Ancient to Modern Times: A Retrospective of Japan's Relationship with the Middle East", s. 101.

⁴⁰⁶ Thorarinsson, "A Review of the Evolution of the Japanese Oil Industry, Oil Policy and its Relationship with the Middle East", s. 37.

⁴⁰⁷ a.g.e., s. 38.

⁴⁰⁸ Yorke, "Oil, the Middle East and Japan's Search for Security", s. 433.

3.3.3. Katar

Diplomatik ilişkiler Mayıs 1972'de tesis edilmiş ve 1978'de Japon Başbakanı Takeo Fukuda (1976-1978) Katar'a ilk ziyareti gerçekleştirmiştir. Günümüz ticaretinde Japonya Katar'dan 14,7 milyar dolar ithalat yaparken bunun karşılığında Katar'a 1,36 milyar dolar ihracat yapmaktadır. Ayrıca Japonya Katar'a 264 milyon Yen hibe yardımlarında bulunmuştur.⁴⁰⁹

Katar-Japonya ilişkisinin gerçek koyutu Katar'daki LNG endüstrisine üzerinden açıklanabilmektedir. Katar'ın kanıtlanmış gaz rezervlerinin devamlılığının 160 yıl süreceği tahmin edilmektedir. LNG endüstrisinin Katar'da kurulmasında Japonya önemli bir rol oynamıştır.⁴¹⁰ Japonya'nın diğer ülkelere oranla doğal gaz konusunda Katar ile gerçekleştirmiş olduğu stratejik ortaklık⁴¹¹ doğalgazın diğer petrol ürünlerine oranla çok daha temiz bir enerji kaynağı olmasından ileri gelmektedir.

Katar'da faaliyet gösteren Katar Çelik Ortaklığı (*Qatar Steel Co-QASCO*)⁴¹² 1974 yılının temmuz ayında Katar hükümetinin %70, Kobe Çelik %20 ve Tokyo Ticaret Ortaklığının %10 payları ile kurulmuştur. Japonya, QASCO'ya teknoloji ve nitelikli insan transferinin yanı sıra danışmanlık ve işletmecilik konularında da destek olmuştur. Çetin çöl şartlarına adaptasyon noktasında oldukça büyük sıkıntılar çeken Japon çalışanlar çelik üretim tesislerini planladıkları tarihte tamamlamışlardır.⁴¹³ Diğer yandan doğrudan petrol ürünleri bağlamında Kuzey Alanı (*Northfield*) olarak bilinen dünyanın en büyük gaz sahası 1971'de Katar'da keşfedilmiş, ancak LNG ihracatı ancak 1996'dan sonra başlatılabilmektedir. Katar LNG Gaz Şirketi Kasım 1984'te kurulmuştur⁴¹⁴ ve 1985'ten sonra şirkete Japon şirketler katılım sağlamışlardır. Ayrıca, Japonya Katar gazının kuruluş müşterisidir. Katar'dan LNG ihracatı 1996 yılında başlamış, ilk gaz tankeri 1996 yılının sonunda

⁴⁰⁹ "Japan-Qatar Relations (Basic Data)", *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 05.08.2020, https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/qatar/data.html.

⁴¹⁰ Nakamura, "Challenges for Qatar and Japan to Build Multilayered Relations", s. 6.

⁴¹¹ Kohei Hashimoto, Jareer Ellass, Stacy L. Eller, "Liquefied natural gas from Qatar: the Qatargas project", *Natural Gas and Geopolitics: From 1970 to 2040*, ed. David G. Victor, Amy M. Jaffe, Mark H. Hayes, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 264, doi:10.1017/CBO9780511493492.009.

⁴¹² "Qatar Steel", *Official Website*, 2020, <https://www.qatarsteel.com.qa/our-main-products/>.

⁴¹³ Nakamura, "Challenges for Qatar and Japan to Build Multilayered Relations", s. 20.

⁴¹⁴ "Qatargas Operating Company Limited", 2020, <http://www.qatargas.com/english>.

Ras Laffan 'dan sevk edilmiş ve Ocak 1997'de Japonya'ya ulaşmıştır.⁴¹⁵ Exxon Mobil, Katar Gaz'ın projelerinin yürütülmesinde öncü bir rol oynasa da Japon şirketleri de Katar'ın dünyanın en büyük gaz pazarı ve LNG tesislerinin sahibi olması noktasında üst düzey teknoloji ve nitelikli insan gücünü sevk etmişlerdir. Japon firmaları bölgedeki siyasi ve askeri krizlere rağmen 1990'lı yıllar boyunca Katar'ın LNG endüstrisinin kurulum aşamasında karşılaşmış olduğu kriz anlarında desteğini sürdürmüştür. Bu durumun en öne çıkanı Chubu Elektrik Üretim şirketinin 1992 yılında yıllık 4 milyar ton LNG alım anlaşması yapmış olmasıdır.⁴¹⁶ Bunun karşılığında Katarlı yetkililer 2011 Büyük Japonya Depremi sonrası Japonya'yı ziyaret ederek LNG enerji arzı noktasında Japonlara güvence verilmişlerdir.⁴¹⁷

Görsel 3.4: Japonya-Katar ilişkilerine dair görsel

1990'larda Katar, güvenlik riskleri olan bir ülke olarak görüldüğünden, LNG projelerinin bazı işletmeler için henüz karlı olmadığı tahmin ediliyordu. Ancak Japon işletmeleri kararlı bir tavır seğileyerek Katar'ın sürdürülebilir gaz üretim sistemini kurma konusunda daimî ortağı olmuştur. Japonya burada yatırımcı, finansör ve yüklenici görevleri üstlenmiştir. EP çerçeveden bakıldığı zaman Katar LNG enerji arzı noktasında günümüzde Japonların en istikrarlı müttefidir.

日本: Japonya'nın Japoncada yazımı
قطر: Katar'ın Arapçada yazımı

Son olarak Japon işletmeleri Katar'da, Katar hükümetinin yetkisi altında faaliyet göstermişlerdir. Japon çokuluslu işletmeleri Katar ekonomilerinde öncü rol oynamışlardır. Öte yandan Katar konusunda Japonya ile ABD'nin ayrışmalarını gerektirecek bir süreç yaşanmamıştır. Böylelikle 1973-2001 dönemi ilişkileri ekonomik ve kültürel ilişkilerle desteklenerek günümüze kadar derinleşerek devam etmiştir.

⁴¹⁵ Nakamura, "Challenges for Qatar and Japan to Build Multilayered Relations", s. 25.

⁴¹⁶ "Energy Minister Delivers Speech at Annual Qatargas Reception in Japan", *Offshore Energy*, 18.10.2012, <https://www.offshore-energy.biz/energy-minister-delivers-speech-at-annual-qatargas-reception-in-japan/>.

⁴¹⁷ Nakamura, "Challenges for Qatar and Japan to Build Multilayered Relations", s. 27.

3.3.4. Mısır

Japonya Mısır'ın bağımsızlığını 1922'de tanımış, 1926'da İskenderiye'de bir başkonsolosluk ve 1936'da Mısır'da ilk büyükelçiliğini açmıştır (elçilik ve başkonsolosluk II. DS sırasında kapanmış ve 1952'de yeniden açılmıştır). Böylelikle OD'de savaştan sonra Japonya'nın ilk büyükelçiliği Aralık 1952'de Mısır'da açılırken, Mısır ise Tokyo'daki elçiliğini 1953'de açmıştır. 2016 yılı itibarı ile Mısır'ın Japonya'ya ihracatı (doğal gaz, ham petrol, petrol ürünleri, tekstil vb.) 15,3 milyar Yen iken Japonya'dan ithalatı (otomobil, genel makine vb.) 124,1 milyar Yen'dir. Ayrıca Japonya Mısır'a 763,1 milyar Yen hibe yardımı ve 156,8 milyar Yen doğrudan yardım yapmıştır. Mısır Başkanı Hüsnü Mübarek 1983-95 ve 99 yıllarında Japonya'yı ziyaret etmiştir.⁴¹⁸

Japonya, Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirme girişimi konusunda tarafsız bir tavır takınmıştır. Japonya'nın Süveyş Kanalı konusundaki bu sessizliği, AOC'un Suudi Arabistan ve Kuveyt ile petrol hakları üzerine yaptığı anlaşmanın tohumlarını atmıştır. Ayrıca Japonya, Mısır'ın ilk beş yıllık planını (1957–1962) desteklemek için Mısır'a 30 milyon dolar kredi vermiştir.⁴¹⁹

1973 yılında Başbakan Yardımcısı Takeo Miki'nin ziyareti sırasında, Mısır'a Süveyş Kanalı'nı genişletmek için 280 milyon dolarlık (38 milyar Yen) kredi teklif edilmiştir.⁴²⁰ Eylül 1978'de Camp David'de varılan anlaşmaların ardından, Mısır ve İsrail Mart 1979'da bir barış antlaşması imzalamıştır. Japonların bu anlaşma noktasında yaklaşımı yine sessiz kalmak olmuştur. Çünkü Arap devletlerinin çoğunluğu ve FKÖ, Mısır'ı Arap davasına ihanet etmekle suçlamıştır.⁴²¹ Burada da JDP'de enerji noktasındaki kaygılar ön planda tutulmuştur.

Japonya'nın petrol arz güvenliği noktasında Mısır'a bağımlılığı diğer ülkelere nazaran daha az bir seviyedeydi. Bu sebeple Mısır'a yapılan yardımlar Suudi Arabistan başta olmak üzere diğer petrol üreticisi Arapları memnun kılma temelindedir. Günümüzde de Japonya-Mısır ticareti Japonlar lehine fazla vermektedir.

⁴¹⁸ “Japan-Egypt Relations (Basic Data)”, *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 17.05.2018, <https://www.mofa.go.jp/region/africa/egypt/data.html>.

⁴¹⁹ Mizuguchi, “From Ancient to Modern Times: A Retrospective of Japan's Relationship with the Middle East”, s. 99.

⁴²⁰ Yorke, “Oil, the Middle East and Japan's Search for Security”, s. 436.

⁴²¹ Kimura, “Japan's Middle East Policy: Impact of the Oil Crises”, s. 32.

Japonya bu yardımlarda Mısır'ın OD ve Afrika arasındaki köprü komunu da hesaba kattığı düşünülmektedir.

3.3.5. İsrail

Japonya İsrail'i 1952'de tanımış, aynı yıl İsrail elçiliği Tokyo'da açılmış ve 1955'de Japonya'nın büyükelçiliği Tel Aviv'de açılmıştır. Haziran 2006'de ilk defa Başbakan Junichiro Koizumi (2001-2006) ve sonrasında Mayıs 2018'de Başbakan Shinzo Abe (2012-2020) İsrail'i ziyaret etmiştir. Şubat 2008'de ise İsrail Başbakanı Ehud Olmert (2006-2009) ve Mayıs 2014'de Benjamin Netanyahu (2009-2021) Japonya'yı ziyaret etmiştir.

İsrail'in Japonya'ya ihracatı 2018 yılı itibari ile 1,4 milyar dolar (elektrikli ekipman, kimyasal ürünler, genel makine, bilimsel ve optik aletler) ve İsrail'in Japonya'dan ithalatı ise 2,16 milyar dolardır (genel makine, nakliye makineleri, kimyasal ürünler, elektrikli ekipman).⁴²²

Öte yandan 20. yüzyılın başında Japonya'nın da koloniler arayışında olduğu zamanlarda Japonya'da OD konusunda bilgi ve etkileşim noksanlığı mevcutken Japonların İsrail'in OD'deki işgallerini desteklediği ve Versay sisteminin kurulmasına yardım ettiği için OD'ye karşı bazı tarihsel sorumluluklar taşımaktadır.⁴²³

Japon-İsrail ilişkilerinde önemli bir nokta Mayıs 1972'de Japon Kızıl Ordusu (*Nihon Sekigun*-日本赤軍) üç üyesinin Tel Aviv Havalimanı'na saldırarak 26 kişinin ölümüne ve 70 kişinin yaralanmasına neden olmasıdır. Japonya hükümeti bu olay için özür dileyerek İsrail'e 700.000 dolarlık bir ödeme yapmıştır. Ardından Japonlar petrol üreticisi Arap ülkelerine de diplomatik misyon şeflerini göndererek İsrail'e özür dilemek zorunda kaldıkları için özür dilemişlerdir.⁴²⁴

Körfez Savaşı'ndan sonra Japonya, OD politikası İsrail ile ilişkilerde belli açılardan daha dengeli bir zeminde yürütmeye çalışmıştır. İsrail-Japonya ilişkilerinin artık Arap-Japon ilişkileri ve dolayısıyla Arap-İsrail çatışmasından ayrıştırılmak istenmiştir.

⁴²² “Japan-Israel Relations (Basic Data)”, *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 13.10.2020, https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/israel/data.html.

⁴²³ Mizuguchi, “From Ancient to Modern Times: A Retrospective of Japan's Relationship with the Middle East”, s. 97.

⁴²⁴ Kuroda, “Japanese Perceptions of Arab World: Their Nature and Scope”, ss. 25-40.

Bu bağlamda Japonya'nın *Keiretsu*'ları (ticaret grubu-系列), İsrail'e karşı Arap boykotuna katılmaktan vazgeçtiler ve ilk olarak Toyota, İsrail ile ticareti başlatmıştır. Bu durumun temel sebeplerine bakılırsa;

- Japonya'nın Arap petrollerine bağımlılığı yirmi yılda belli ölçüde azalmıştı,
- Japon politikacılar, iş adamları ve halk Amerikan Yahudilerinin misillemesinden çekinmişlerdir. Nitekim ABD'nin dış baskısı burada belirleyici unsurdur,
- Yaser Arafat'ın lideri olduğu (1969-2004) FKÖ'nün İsrail'i tanıdığını ilan etmesi sonrasında Japonların nezdinde Filistin-İsrail çatışması eski önemini kaybetmiştir.⁴²⁵

Japon-İsrail ilişkileri JDP'nin ekonomi-politiğini belirgin bir şekilde resmeder. Çünkü Japon iş dünyasının istekleri özelinde 1990'larda ilişkilerin normalleştirilmesi ile geniş İsrail pazarı ile ticari ilişkiler tesis edilmiştir. Özellikle petrol üreticisi ülkelerin azalan Arap baskısı sonrası Soğuk Savaşın bitimi ile ABD ittifakına akıbetini belirleme noktasında İsrail'e önem verilmiştir. Petrol krizi sonrası iş dünyasının çıkarları ile ABD'nin talepleri farklılaşırken⁴²⁶ 1990'lar ile petrol üretici ülkelerin tepkisinin dinmesi ile İsrail ile ilişkiler normalleşmiştir. Böylece Japonya açısından iş dünyasının ve müttefiki ABD'nin isteklerini kesiştiren yeni bir dönem başlamıştır.

3.3.6. Birleşik Arap Emirlikleri

Japonya, BAE'yi Aralık 1971'de bağımsız bir devlet olarak tanımıştır. Japonlar, BAE'deki büyükelçiliğini Nisan 1974'te, BAE ise Japonya'da Aralık 1973'te açmıştır. Ayrıca Japonya, Ocak 1995'te Dubai'deki başkonsolosluğunu hizmete sunmuştur. 2017 yılı itibari ile Japonların BAE'ye ihracatı (otomobiller, makineler ve elektrikli ürünler) 7,2 milyar dolar ve ithalatı (petrol, LNG, alüminyum) 20,7 milyar dolardır. Yapılan hibe yardımı 500 milyon Japon Yen'ken BAE, 1995'te ODA yardımlarına

⁴²⁵ Sezai Özçelik, "The Japanese Foreign Policy of the Middle East Between 1904-1998: Resource, Trade and Aid Diplomacy", *Humanity & Social Sciences Journal*, C. 3, S. 2 (2008), s. 134.

⁴²⁶ Japonya'da yeni bir endüstri önemli bir gelişme alanı olarak ortaya çıkarsa (1950'lerin sonunda petrokimya ve 1970'lerin başında petrol arama gibi) her keiretsu (bağlantılı iş dünyası topluluğu) aynı anda bu endüstriye bir dayanak sağlamak için hareket ederdi ve sonuç olarak şiddetli rekabet ve de nadiren de aşırı kapasite artışı olurdu. Ayrıca bkz; Tessa Morris-Suzuki, *A History of Japanese Economic Thought*, University of Oxford: Routledge, 1991, ss. 133-34.

uygun ülkeler listesinden çıkarılmıştır.⁴²⁷ 1990'larda BAE, OD'den Japonya'ya yapılan petrol ithalatında ilk sırada yer alırken, onu Suudi Arabistan ve İran izlemiştir. 2000 yılında Japonya toplam petrol ithalatının yüzde 25,2'sini BAE'den yapmış, onu Suudi Arabistan (yüzde 25) ve İran (yüzde 11,9) izlemiştir.⁴²⁸

Japon petrol şirketi JODGO, Abu Dabi açık deniz imtiyazını BAE'den 1978'de satın almıştır.⁴²⁹ Japonya'nın BAE ile ilişkileri ülkenin enerji ihtiyacını karşılama noktasında oldukça önemlidir. Denizaşırı petrol üreten varlıkların devralınması ve genişletilmesi söz konusu olduğunda BAE, Japonya için açık ara en önemli ortak ve Japon petrol şirketlerinin tercihlerinin en çok yoğunlaştı ülke olmuştur.⁴³⁰ Japonya'nın OD bölgesi için Dubai'yi merkez olarak kullandığını söylenmektedir. Nitekim Dubai 300'den fazla Japon şirketine ev sahipliği yapmaktadır. Bu oran günümüzde OD'de bulunan tüm Japon şirketlerinin yüzde 41'ine denk gelmektedir.⁴³¹ Dubai, Japon yatırımlarında finans, inşaat, turizm sektörleri özelinde kendine yer bulmuştur.

BAE, Japonya için en önemli ham petrol tedarikçilerinden biri haline gelmiştir. Çünkü BAE ve Japonya ABD'nin güvenlik eksenine girdiğinden, Japon karar alıcıları ve firmaları, bu ülkeye yapacağı yatırımlar konusunda ABD'nin siyasi engelliyle karşılaşmamışlardır. 1990 ve 2000'lerde Japonya diğer Asyalı petrol ithalatçıları ile ticaretini artırdıkça BAE, Japon pazarını kaybetmek istememiştir. Bu durum Japon yatırımlarına kolaylıkları da beraberinde getirmiştir. Günümüzde Japonya, BAE için üçüncü en büyük petrol pazarı haline gelmiştir.⁴³²

3.4. 1973-2001 Dönemi JDP ve OD Krizleri

1973 Arap-İsrail savaşı ve bunu izleyen petrol krizi, JDP üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Petrol ambargosu ile artan petrol fiyatlarına ve petrolün mevcudiyeti

⁴²⁷ "Japan-United Arab Emirates Relations (Basic Data)", *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 27.03.2019, https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/uae/data.html.

⁴²⁸ *JETRO White Paper*, 2001.

⁴²⁹ "Japan Oil Development Co., Ltd.", *JODGO-INPEX*, 2020, <https://www.jodco.co.jp/english/>.

⁴³⁰ Thorarinsson, "A Review of the Evolution of the Japanese Oil Industry, Oil Policy and its Relationship with the Middle East", s. 33.

⁴³¹ "An Oasis for Japanese Investment in the Gulf Region," *The Japan Times*, April 29, 2011, <https://info.japantimes.co.jp/international-reports/pdf/20110429-wer-uae.pdf>.

⁴³² Thorarinsson, "A Review of the Evolution of the Japanese Oil Industry, Oil Policy and its Relationship with the Middle East", s. 32.

konusundaki endişelere yanıt olarak Japonya, uzun vadede EG'yi sağlamak için politik arayışlara yönelmiştir.⁴³³ Bir yandan kömür ve nükleer enerjiye önem verilerek ithal petrole bağımlılık azaltılmaya çalışılırken diğer yandan alternatif petrol ithalatçısı ülkeler de düşünülerek, OD petrolüne bağımlılık azaltılmaya çalışılmıştır.⁴³⁴ Ancak tüm bu çabalara rağmen OD petrolüne bağımlılığın devam etmesi, I. petrol krizi başta olmak üzere 1979 İran Devrimi, bunu izleyen İran-Irak savaşı ve 11 Eylül Olayları boyunca petrol arz noktasında endişeleri beraberinde getirmiştir. Bu endişelere cevaben Japonya'nın zenginliğini etkili bir şekilde yardım yöntemleri ile kullandığı yadsınamaz bir gerçektir. Rosecrance bu durumu şu şekilde ifade etmiştir;

*“Ticaret devleti (trading state) dünya üzerindeki nüfuz gücünü temelde zenginliğinden alır ve bugün Japonya'nın güçlü ekonomisini 1930'larda askeri araçlarla fethetmeye çalıştığı çeşitli hammadde ve petrol kaynaklarını kontrol etmek için kullanmaktadır.”*⁴³⁵

Bu durum 1973-2001 dönemi JDP'sinde OD özelinde kendini doğrulamaktadır. Japonya'nın bölge krizlerine askeri olmayan yöntemlerle ve cömertçe yaklaşımının geri planında kaynağı kutsayan yukarıdaki fikri örüntülerin etkisi büyüktür. Japonya'yı salt pasifist bir aktör⁴³⁶ olmanın ilerisine götüren bu dönem OD krizlerine değinmek, daha geniş bir JDP anlamlandırmasına imkân tanımaktadır.

3.4.1. Petrol Krizi

1960'da Japonya'da kömür enerji tüketimi noktasında petrol ürünlerinin önündeyken 1962'de petrol ürünleri kömürün önüne geçmiştir. 1970'de ise petrol ürünlerinin enerji tüketiminde karşılığı %70'e ulaşmış ve zirve yılı olan 1973'de ise %77'ye çıkmıştır.⁴³⁷ Öte yandan 6 Ekim 1973'te Mısır ve Suriye öncülüğündeki Arap ittifakının İsrail'e

⁴³³ Samuels Richard, *The Business of the Japanese State: Energy Markets in Comparative and Historical Perspective*, Ithaca: Cornell University Press, 1987; A. Baker, “Conference on ‘Japanese Energy Security and Changing Global Energy Markets: An Analysis of Northeast Asian Energy Cooperation and Japan’s Evolving Leadership Role in the Region’”, James A. Baker III Institute for Public Policy, Rice University, 2000; Lesbirel, “Diversification and Energy Security Risks: The Japanese Case”, s. 3.

⁴³⁴ Ronald A. Morse, *Japan and the Middle East in Alliance Politics*, Lanham: University Press of America, 1985; Lesbirel, “Diversification and Energy Security Risks: The Japanese Case”, s. 4.

⁴³⁵ Richard Rosecrance, *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World*, New York: Basic Books, 1986; Chalmers A. Johnson, “The State and Japanese Grand Strategy”, *The Domestic Basis of Grand Strategy (in Richard Rosecrance and Arthur A. Stein)*, Cornell University Press, 1993, s. 215; Balcı, Yeşiltaş, “Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği”, s. 191.

⁴³⁶ Calder, “Japanese Foreign Economic Policy Formation”, s. 518.

⁴³⁷ Kimura, “Japan’s Middle East Policy: Impact of the Oil Crises”, s. 18.

karşı Yom Kippur Savaşı'nı kaybetmeleri üzerine OAPEC tarafından küresel olarak petrol tedariki iki ayda yaklaşık yüzde 9,8 oranında düşürülmüştür. 1973 ile 1979 yılları arasında varil başına ham petrol fiyatı 12 ile 18 dolar civarında dalgalanmıştır. Bu ambargo temelde ABD ve Batı'yı hedef olsa da asıl zararı Japonya'ya vermiştir.⁴³⁸ Çünkü Araplar, Japonlardan AOC'un üretimini yüzde 10 azaltmasını talep etmişlerdir. Aynı zamanda, Batı merkezli büyük petrol şirketleri kendi ülke ihtiyaçlarını karşılamak için Japonya'ya yaptıkları sevkiyatlarını önemli ölçüde azaltmışlardır.⁴³⁹ Petrol krizi sonrası Japonya'nın içinde bulunduğu çaresizlik anının bir temsili olarak dönemin Başbakanı Kakuei Tanaka'nın ne yapacağını bilmez bir tavırla; "Bu korkunç, bu korkunç" diye açıklamada bulunması, krizin Japonya açısından derinliğini gözler önüne sermiştir.⁴⁴⁰

OAPEC Japonya'yı 'dost olmayan' devlet olarak sınıflandırdığında Japonya EG bahsinde çok ciddi bir düzeyde sistematik risklerle karşı karşıya kalmıştır.⁴⁴¹ İlk olarak Japon Kabine Baş Sekreteri Susumo Nikaido 1973'ün 22 Kasım'ında İsrail'in 1967'de işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi çağrısında bulunmuştur. OAPEC ittifakını destekleyen bu açıklama ile II. DS'den bu yana Japonya-Amerika ilişkilerinde ilk kopuş 'kaynak diplomasisi' (*shigengaikô*-資源外交) üzerinden yaşanmıştır.⁴⁴²

İsrail ve Filistin ile ilgili BM kararlarına ilişkin Japonya ve ABD oylama kayıtlarının karşılaştırılması noktasında Bryan Barber'in 'Japonya'nın Müslüman Asya ile İlişkileri' isimli çalışması (2019) oldukça önemlidir. Bu kaynağa göre BM'de 1967 ile

⁴³⁸ G. John Ikenberry, "Reasons of state: Oil Politics and The Capacities of American Government", *Cornell University Press, Ithaca; London, 1988*, s. 5, <http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt207g7cv>; Arslan, *Emerging Energy Trends in East Asia: The Relationship between Production Levels and World Oil Prices*, ss. 12-13.

⁴³⁹ Özçelik, "The Japanese Foreign Policy of the Middle East Between 1904-1998: Resource, Trade and Aid Diplomacy", s. 132.

⁴⁴⁰ Yoshitsu, *Caught in the Middle East*, s. 3.

⁴⁴¹ Licklider, "The Power of Oil: The Arab Oil Weapon and the Netherlands, the United Kingdom, Canada, Japan, and the United States", s. 214.

⁴⁴² Richard Halloran, "Japanese Caution Israelis on Ties", *The New York Times*, 1973, <https://www.nytimes.com/1973/11/22/archives/japanese-caution-israelis-on-ties-tokyo-hints-break-possible-if.html>.

2017 arasında Filistin Sorununa dair 15 oylama gerçekleştirilmiş ve Japonlar bunlardan 9'unda Filistin tarafına destek verirken 6 tanesinde çekimser kalmışlardır.⁴⁴³

Japonya, kesintiye uğramış tedarikleri yeniden sağlamak için savaş sonrası dış politikanın temelini oluşturan ekonomik ve politik meselelerin ayrılması ilkesini terk etmiştir.⁴⁴⁴ Japonya politik olarak Arap ülkelerinin yanında yer alarak FKÖ'ye açık destek vermiştir. Böylece Japonya gibi sanayileşmiş bir ülkenin petrol kaynaklarına ve pazarlarına uzun vadede erişiminin siyasal müzakereler ve ödünler olmaksızın sadece ekonomik ilişkiler ile sürdürebilme seçeneği ortadan kalkmıştır.⁴⁴⁵ Japonya burada ödünü ABD ittifakının taleplerinden vererek karşımıza daha aktif bir JDP ile çıkmıştır.

3.4.2. İran Devrimi

İran Devrimi, Muhammed Rıza Pehlevi (1941-1979) iktidarındaki monarşiden Ayetullah Ruhullah Humeyni (1979-1989) liderliğindeki Şii İslam Cumhuriyetine 1979'daki geçiştir. Devrimin oluşum sürecinde rantiyeci devlet modelinin çökmesi, devamında gelen ABD ile sürtüşmeler ve Irak'ın, İran'ın zengin petrol bölgelerinde hak talep ederek saldırıya geçmesi ile ikinci petrol krizi vuku bulmuştur.

İkinci petrol krizi iki açıdan Japonya'yı etkilemiştir. Bunlardan ilki olumsuzdur ve Japonya için Arap petrol üreticilerinin müzakerelere yatkın olduğu 1973'ün krizinin aksine II. petrol krizi petrol üreticileri arasında yaşanan bir kriz olmasıyla karmaşık bir hale gelmiştir. Bu kriz ile beraber bir önceki yıl Japonya petrol ihracatı için toplamda 23 milyar dolar öderken bu 1979'da keskin bir artışla 33 milyar dolara yükselmiştir.⁴⁴⁶ Petrol giderlerinin maliyetleri artsa da bu krizin Japonya ikinci ve olumlu bir etkisi olmuştur ve Japonlarda birinci krizin paniği yaşanmamıştır. Çünkü Japonya küresel petrol ithalatını diğer ülkelerle kısmen çeşitlendirmişti. Ayrıca birinci petrol krizi sonrası Japonların ürettiği düşük yakıt harcayan otomobillere talepte patlama meydana gelmiştir. Japonya için 1980'ler küresel bir

⁴⁴³ İsrail ve Filistin ile ilgili BM kararlarına ilişkin Japonya ve ABD oylama kayıtları için bkz; Barber, *Japan's Relations with Muslim Asia*, s. 172.

⁴⁴⁴ Yorke, "Oil, the Middle East and Japan's Search for Security", s. 434.

⁴⁴⁵ a.g.e., s. 433.

⁴⁴⁶ Ronald A. Morse, "Introduction: Japan's Energy Policies and Options", *The Politics of Japan's Energy Strategy Resources—Diplomacy—Security* Ronald A. Morse, Editor, University of California: Berkeley, 1981, s. 5.

ekonomik aktör olarak gücünü pekiştirdiği yıllardı. Bu etkileşimler Batı ekonomilerine kıyasla Japonya'yı bu kriz anında daha güçlü kılmıştır. Bu gelişmeler Japonya açısından ABD'nin OD politikasından daha bağımsız bir politika üretiminin önünü açmıştır.⁴⁴⁷ Batılı ülkeler 1979 krizini OD'de potansiyel Sovyet ilerlemesi olarak algılamakla Japonya, İran Devrimi'nin getirdiği belirsizlikler olarak kabul etmiştir. Böylece Japonya sorunları yerel olarak algılamış ve bölgesel istikrarı teşvik etmek için müttefiklerinin askeri girişimlerine destek vermekten kaçınarak iktisadi faydasını korumaya çalışmıştır.⁴⁴⁸

Yine de II. petrol krizi Japonya'yı etkilemiştir. 1980'de İran ve Irak, Japonya'nın petrol ithalatının yaklaşık %14'ünü karşılamaktaydı. I. Petrol krizi sonrası benzer durumlarda aynı sorunları yaşamamak adına Japonların ciddi bir ülke dışı yatırımı olan Mitsui Bandar Humeyni petrol rafinerisindeki hasar yüz milyon dolarları bulmuştu. II. petrol krizi yıllarında İran'ın üretimi ise neredeyse yarıya yarıya (-%52) düşerken Irak'ın üretimi de %23 oranında azalmıştır (tablo 3.2).

Tablo 3.2: 1980 yılı toplam dünya ham petrol üretimi [bin varil/gün (petrol üretimi)]⁴⁴⁹

	Üretim	%lik Değişim (1979-80)	Kapasite
<i>Suudi Arabistan</i>	9.93	+4.2	11.30
<i>İran</i>	1.47	-52	3.00
<i>Irak</i>	2.65	-23.3	4.00
<i>Kuveyt</i>	1.65	-33.5	2.80
<i>Birleşik Arap Emirlikleri</i>	1.35	-7.8	2.10
<i>Katar</i>	0.47	-6.9	0,65
<i>OAPEC</i>	17.87	-14.5	24.24
<i>OPEC</i>	26.80	-12.9	34.44
<i>OPEC Dışı Ülkeler</i>	18.30	+3.6	
<i>Tarafsız Dünya Toplamı</i>	45.10	-6.8	
<i>SSCB</i>	11.70	-2	
<i>Batı Avrupa</i>	0.44	-8.3	
<i>Çin</i>	2.12		
<i>Dünya Toplamı</i>	59.37	-5.0	

⁴⁴⁷ Barber, *Japan's Relations with Muslim Asia*, s. 44.

⁴⁴⁸ Yorke, "Oil, the Middle East and Japan's Search for Security", s. 439.

⁴⁴⁹ a.g.e., s. 431.

Tablo 3.3: Japonya'nın OD'den Toplam Ham Petrol İthalatı (%)⁴⁵⁰

	1978	1979	1980
İran	12,9	13,0	5,8
Irak	3,8	6,1	7,4
OD Bölgesi	77,8	75,9	73,0
Toplam			

Devrim sonrasında gerçekleşen ve 444 gün devam etmesiyle literatürlerde kendine geniş bir yer bulan İran Rehine krizi, Şah Rıza Pehlevi'nin ABD'ye iltica etmesi üzerine İranlı gençlerin Tahran'da 4 Kasım 1979'da ABD elçiliğini basarak 52 ABD vatandaşını rehin almasıyla başlamış ve 20 Ocak 1981'e kadar çözülememiştir.⁴⁵¹

Carter Yönetimi (1977-1981) Tahran'da rehin tutulan Amerikalı rehinelere güvenlikleri noktasında hayati bir sorun gözükmedikçe ciddi bir kolektif kararın alınmaması kanaatinde idi. Öte yandan ABD Dışişleri Bakanı Cyrus Vance, Başkan Carter'ın İran'ın Amerikan bankalarındaki varlıklarını dondurma kararının, İran'ın sanayileşmiş dünya ile ticaretini kısıtlamada beklenenden daha başarılı olduğunu söylemişti. Rehine krizinin uzaması ile ABD Savunma Bakanı Harold Brown, Atlantik ittifakını ve dünya toplumlarını İran'a karşı somut diplomatik ve ekonomik adımlara katılmaya çağırmıştır. Japonya Başbakanı Masayoshi Ohira ise ABD'nin, Japonya'nın İran petrolünün aynı şekilde ithal etmesine dair eleştirisine yanıt vererek, ülkesinin petrole olan ihtiyacı nedeniyle İran'daki rehinelere durumunda kötüleşme olacak bir ana kadar petrol alımlarına devam edileceğini söylemiştir. Bu gelişme Japonya için 1979 İran Devrimi'ni ikinci petrol krizi yapan diğer bir durumdur. Bu dönemde ABD'nin İran'a karşı toplu ambargo taleplerinin AB ülkelerinin de petrol arzını sıkıntıya sokacağı endişeleri yaygındı. İran o dönemde Japonya ile Batı Almanya'nın önemli bir petrol tedarikçisi idi. Japonya'nın AB

⁴⁵⁰ Caldwell, "The Dilemmas of Japan's Oil Dependency", s. 81.

⁴⁵¹ David Patrick Houghton, *US Foreign Policy and the Iran Hostage Crisis*, Cambridge University Press, 2001 Robert Wright, "Our Man in Tehran: The Truth Behind the Secret Mission to Save Six Americans during the Iran Hostage Crisis and the Ambassador Who Worked with the CIA to Bring Them Home", Other Press, 2011; Justin Williamson & Jim Laurier, "Operation Eagle Claw 1980: The Disastrous Bid to End the Iran Hostage Crisis", Osprey Publishing, 2020.

lkelerinin İran'a karşı ekimserliğini de kullanarak petrol alımını devam ettirmesi, Amerikan çabalarını baltalama yorumlarını da beraberinde getirmiştir.⁴⁵²

10 Aralık 1979'da Bakan Vance, Japonya Dışşleri Bakanı Saburo Okita ile yaptığı görüşmede Japonya'yı spot piyasada ambargo uygulanan İran'dan petrol satın alımının duyarsızlık olduğunu iletmiştir. Tokyo iki gün sonra, rehineler meselesinin uluslararası hukuk açısından kabul edilemez olduğu gerekçesiyle kınama bildirisi yayınlamıştır. Japonlar ve Batı Avrupalılar, rehine krizi sonrası ABD'ye diplomatik destek verirken bu arada Washington'un askeri bir seçeneği düşünmesini de engellemeye çalışmışlardır. Japonya, ABD ile Körfez lkeleri arasındaki gerilimleri gidermeyi amaç edinmiştir. Japonlar, askeri bir müdahalenin önemli petrol tedarikçilerinden gelecek petrolü tamamen sonlandırabileceği bilinciyle hareket etmişlerdir. Ayrıca ABD'nin isteklerine olur verilmesinin, İran ile ilişkilere vereceği zararı da göz önünde bulundurmuşlardır. Körfez genelinde Japonlar, güçlü Amerikan karşıtı algıyı bilerek ve kendilerinin genelde ABD ile birlikte anıldıklarını unutmadan bu durumun petrol üreticileriyle ikili bağlantılarını tehlikeye atmasının önüne geçmeye çalışmışlardır.

Nitekim II. petrol krizi öncesinde de Japonya 1973-79 arasında büyük petrol şirketleri üzerinden yapmakta olduğu petrol ticaretini ikili devlet antlaşmaları kanalıyla ikame etmeye çalışmıştır. Bunu yaparken petrol üreticisi ülkelere petrol karşılığında teknoloji transferinin ve yatırımların sağlanması konularında girişimlerde bulunulmuştur. Bu girişimler 1979 krizinde Japonya'nın petrol arzını sağlarken büyük Batılı petrol şirketlerin engellerine takılma ihtimalini azaltmıştır.

3.4.3. Körfez Savaşı

Petrol fiyatlarını etkileyen bir diğer önemli olay ise 1990 İran-Irak Savaşıydı. Savaş sırasında İran petrol üretimini neredeyse durdurmuştur. Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle Soğuk Savaş sona ermiş ve Japonya-ABD ittifakı gözden geçirilmeye başlanmışken Körfez Savaşı sırasında Washington, Japonya'dan Irak'a karşı savaşan ittifaka destek vermesini istemiştir. Bunu Japonya'nın Körfez bölgesinden güvenli bir

⁴⁵² Richard Burt, "U.S. Is Moving Toward a Decision on Economic Boycott Against Iran", *New York Times*, 12.12.1979, <https://www.nytimes.com/1979/12/12/archives/us-is-moving-toward-a-decision-on-economic-boycott-against-iran.html>.

şekilde gelen petrolün önemli bir faydalanıcısı olmasına atfen talep etmiştir.⁴⁵³ Ancak OD özelinde ABD ile hareket eden bir Japonya'nın EG'sini tehlikeye atması an meselesiydi. Bu talep konusunda askeri bir katkı sağlayamayan Japonya bunun yerine çoğu ABD'ye giden 13 milyar dolarlık bir mali katkı sağlamıştır. Arkasından Nisan 1991'de resmi bir ateşkesin ardından Tokyo, Basra Körfezi'ne mayın temizleyicileri göndermiştir.⁴⁵⁴ Bu JÖSK'ün ilk denizaşırı askeri operasyonu olmasıyla önemlidir. Bu sebeple Haziran 1992'de Tokyo, Uluslararası Barış İşbirliği Yasası'nı (*International Peace Cooperation Law-PKO Law*) yürürlüğe koyarak, JÖSK'ün BM Barış Koruma operasyonlarına katılımının hukuki çerçevesini netleştirmiştir. Yine de bu yasa ile JÖSK'ün sadece ve ancak savaş dışı operasyonlara katılımının önü açılmıştır.⁴⁵⁵ Böylece;

*“Körfez Savaşı sonrasında Japonya'nın karşı karşıya kaldığı eleştiriler, 1992 yılında kabul edilen ve sıcak çatışma alanlarının dışında Japonya'nın sınır aşan operasyonlara izin veren Barış Koruma Operasyonlarına yönelik yasa değişikliğine izin vermesi ile giderilmeye çalışıldı.”*⁴⁵⁶

Eric Heginbotham and Richard J. Samuels, Irak kaynaklı siyasi krizlilerin Tokyo'yu nasıl bir 'ikili kuşatma' (*dual hedge*) içine hapsedtiğini ele aldıkları bir makalede şu şekilde yorumlamışlardır;

*“...Irak Savaşı meselelerinde Tokyo'nun önceliği, kendilerini iş yapmak istediği diğer devletlerle karşıya karşıya getirecek eylemlerden bariz bir şekilde kaçınmaktır. Japon hükümeti bir terk ediliş yaşamamak için de ABD'nin Irak konusundaki tutumuna destek vermesi gerektiğine inanmıştır.”*⁴⁵⁷

Körfez Savaşı, Japonya'nın prestiji açısından bir olumsuzluk olarak algılanmasıyla önemlidir. Körfez Savaşı ile ilgili gelişmeler Japonya'nın uluslararası prestijinin

⁴⁵³ Yoshinori Kaseda, “Japan's Security Policy towards East Asia”, *Perceptions*, C. 17, S. 4 (2012), s. 29.

⁴⁵⁴ Katsutoshi Kawano, “From the Frontlines of Defense to Aegis Ashore: Japan's changing security environment and Japan-U.S. Alliance”, No.62, 22.12.2020, <https://www.japanpolicyforum.jp/diplomacy/pt20201222145259.html>.

⁴⁵⁵ Kaseda, “Japan's Security Policy towards East Asia”, s. 29; SDF, Kamboçya'da (1992), Mozambik'te (1993), Golan Tepeleri'nde (1996), Doğu Timor'da (1999, 2002), Nepal'de (2007), Sudan'da (2008), Haiti'de (2010) ve Güney Sudan (2012) BM Barış Operasyonlarına katıldı. Son olarak 2019 yılında yaşanan gelişmelerden dolayı Basra Körfezi'nde güvenliğe katkı sağlanması noktasında SDF Deniz Kuvvetlerinden asker gönderme kararı aldı Tomomi Inada, “Sending More SDF Assets to Mideast Will Protect Japan's Interests And Raise its Diplomatic Profile”, *The Japan Times*, (Now.2019), <https://www.japantimes.co.jp/news/2019/11/28/national/politics-diplomacy/sdf-mideast-japan-interests/#.XeSzNpMzafX>.

⁴⁵⁶ Özşahin, “II. Dünya Savaşı Sonrası Japon Dış Politikasını Muhafazakârlık Üzerinden Okumak”, s. 113.

⁴⁵⁷ Eric Heginbotham, Richard J. Samuels, “Japan's Dual Hedge”, *Foreign Affairs*, 01.03.2003, <https://www.foreignaffairs.com/articles/japan/2003-03-01/japans-dual-hedge>.

zayıflığını ortaya çıkardığı söylenmektedir. Unutmamak gerekir ki, bu savaş Japonya'nın dünya sahnesinde ekonomik bir süper güç olarak ortaya çıkmasıyla aynı zamana denk gelmiştir.⁴⁵⁸ Prestijinin zayıflığı yönündeki eleştirilerden rahatsız olan Japonya'nın, ulus olarak uluslararası prestijini artırmak için ABD'nin daha fazla yük paylaşım çağrılarına daha etkin cevaplar verdiği belirtilmiştir.⁴⁵⁹ Ancak burada sadece prestij üzerinden JDP'nin okunması onu katmansız ve dar koridora sevk edeceğine dikkat çekilmelidir. Japonya'nın OD bölgesi ile ilişkileri en az ABD'nin ki kadar önemliken ve enerji bağımlılığı söz konusu iken, Japonların bunları bir kenara bırakarak sadece prestij için daha fazla katkı sunduğu düşüncesi tekrar üzerine mülahaza edilmesi gereken bir yaklaşımı ihtiva etmektedir. Nitekim Kuveyt hükümeti, Kuveyt'in kurtuluşu için çaba gösteren ülkelere teşekkür maksadı ile öne çıkan uluslararası dergilere verdiği demeçlerde Japonya'dan hiç bahsetmemiştir. Bu sebeple, Japon hükümetinin savaş boyunca takip ettiği Çek Defteri Diplomasisinin prestij getirmeyen bir çaba olduğuna ve güçlü iç ve dış eleştiriler getirdiğine dikkat çekilmiştir.⁴⁶⁰ Ancak II. DS sonrası ekonomi politikaları ile belli doktrinler ile ekonomik gelişimin en nadir ve başarılı örneklerinden birini sergileyen⁴⁶¹ ve Soğuk Savaş döneminde bile bu çizgisinden ödün vermeyen Japonya'nın, bir kırılma ile anayasasıyla çelişerek harekete geçmesini beklemek elbette abartılı bir durumdur. Yine bu konuda bölge petrol üreticilerinin neredeyse tamamıyla ticaret ortağı olan Japonya'nın, bölge dengelerini gözetmeksizin alacağı kararların maliyetinin, harcamış olduğu paradan daha fazla olacağını hesaba katmış olmasının da vurgulanması arzu edilmektedir.

Irak'ın Kuveyt'i işgali ile başlayan Körfez Savaşı, Suudi Arabistan ile Kuveyt arasındaki bölgede faaliyet gösteren Japon petrol şirketi AOC'u da olumsuz etkilemiştir. Çünkü Saddam Hüseyin, AOC'nin de petrol çıkarmakta olduğu Kuveyt'in Basra Eyaleti'nin Irak'ın ayrılmaz bir parçası olduğu ve Japonların öncülüğünde kurulan Şeyhdom petrol rafinerisinin Irak petrolünü çaldığını iddia etmiştir.

⁴⁵⁸ Y. Funabashi, "Japan and the New World Order", *Foreign Affairs*, C. 70, S. 5 (1991), s. 58, doi:10.2307/20045003.

⁴⁵⁹ Pehlivan Türk, "From Peace State to Peacekeeping State: Japan's Changing National Role Conception and Foreign Policy Norms", s. 70.

⁴⁶⁰ a.g.e., s. 71.

⁴⁶¹ Akaha, "Japan's Comprehensive Security Policy: A New East Asian Environment", s. 340.

Bu dönemlerde AOC "Minimum yatırımla maksimum etki"⁴⁶² sloganıyla hareket etse de bölge özelinde aktif siyasi ve diplomatik ilişkiler dizinine ihtiyaç duyulmuştur. Bu noktada iş dünyasının çıkarları JDP'nin öncelikleri haline getirilerek, MITI ve Japon Dışişleri Bakanlığı daha aktif bir politikaya yönelmiştir.

Ardı sıra gelen süreçlerde bölgeye yapılacak mali ve insani katkıların önemi ülke kamuoyunda kendine yer bulmuştur.⁴⁶³ JDP, ülke enerji arz güvenliğinin teminatı (tablo 3.4) ve ticaret ortağı olan bölge ülkeleriyle ilişkileri odağında, ABD'yi memnun kılma ve BMGK'nın daimî üyesi olma eksenlerinde evrilmiştir. Tüm bu etmenleri aynı anda hissettiren bir durum olan Körfez Savaşı JDP'nin OD özelindeki envanterini çeşitlendirmiştir.

Tablo 3.4: Ocak-haziran 1990 petrol tüketimi (milyon varil/gün)⁴⁶⁴

	<i>OECD toplam</i>	<i>ABD</i>	<i>Japonya</i>	<i>Japonya'nın tüketiminde OD ülkeleri</i>
Toplam Tüketim	37.9	17.0	5.5	
Basra Körfezi ithalatı	9.7	2.1	3.3	%60
İran İthalatı	1.6	-	0.32	%5,8
Irak İthalatı	1.7	0.58	0.25	%4,5
Kuveyt İthalatı	1.1	0.16	0.39	%7,1
Katar İthalatı	0.25	-	0.24	%4,4
Suudi Arabistan İthalatı	3.5	1.3	0.82	%14,9
BAE İthalatı	1.3	0.02	1.1	%20,0

Not: Savaş zamanında Japonya'nın Basra Körfezi ülkelerinin petrolüne bağımlılık oranı (Suudi Arabistan ve Irak hariç) ABD'den daha fazladır.

3.4.4. 11 Eylül Olayları

Toplamda 2158 insanın hayatını kaybettiği 11 Eylül 2001 Terör Olayları esnasında 25 Japon vatandaşı da hayatını kaybetmiştir.⁴⁶⁵ Bu saldırılar sonrası BMGK kararı olmaksızın başlatılan 2003 Irak Savaşı'na JÖSK'ün katılımını mümkün kılmak için Japonya, Terörle Mücadele Özel Tedbirler Yasası'nı

⁴⁶² Katakura, "Taro Yamashita and the Rising Sun Oil; How resource-poor Japan did deal with the Middle-East and Islamic World, the major energy providers in Modern Age?"

⁴⁶³ Pehlivan Türk, "From Peace State to Peacekeeping State: Japan's Changing National Role Conception and Foreign Policy Norms", s. 71.

⁴⁶⁴ Barber, *Japan's Relations with Muslim Asia*, s. 205.

⁴⁶⁵ "Deaths in World Trade Center Terrorist Attacks New York City, 2001", *U.S. Department of Health & Human Services*, 11.09.2002, <https://www.cdc.gov/mmwr/preview/mmwrhtml/mm51spa6.htm>.

(*Anti-Terrorism Special Measures Law-ATSML*) çıkartmıştır.⁴⁶⁶ Bu yasa ile mültecilerin ve yaralı hizmet personelinin korunması için JÖSK'ün silah kullanımı mümkün hale gelmiştir.⁴⁶⁷ Diğer yandan Japonya, Irak'a doktor ve mühendis gibi savaşçı olmayan JÖSK personeli göndermiş ve bu personel Hollanda Barışı Koruma Gücü'nün korunması altında çalışmalarını yürütmüştür. Japonya, Afganistan'da benzer bir sistem kurmak istemiş ve sivil JÖSK yetkililerinin burada Türk kuvvetlerinin korunması altında çalışabilmesi amacıyla Türkiye ile müzakereler yürütmüştür. Ancak, Türk birliklerinin de Afganistan barışı koruma misyonu ile bulunması, herhangi bir saldırı karşısında Japon görevlileri korumasız bırakacağından bu konuda işbirliği gerçekleştirilememiştir.⁴⁶⁸ Tüm bu çabalarda JDP'nin temel eksenini yeni bir düşman edinmeksizin⁴⁶⁹ müttefikini taleplerini yerine getirmek üzerine kurgulanmıştır.

Bu dönemde bir araştırmada, Japonların %39'u terörle mücadelede ABD'ye verilecek desteklere olumsuz tavır takınırken %57'si bu girişimleri desteklemiştir. Aynı araştırmada %63'lük bir dilim ise Afganistan'da askeri faaliyetler noktasında ABD'yi haklı bulmuşlardır. Son olarak yine bu dönemin başlangıcında Başbakan Koizumi'ye desteğin %73'e yükseldiği görülmüştür.⁴⁷⁰ Salt ekonomik destek verdiği Körfez Savaşı'na nazaran Japonya'nın 11 Eylül sonrası Japonya'nın

⁴⁶⁶ 29 Ekim 2001 tarihinde yasalaşan Anti-Terörizm Özel Önlemler Yasası'nın ana hatları; (1) Öncelikle yasanın amacı Japonya'nın 11 Eylül terörist saldırılara karşı alınacak önlemlerle sınırlıdır. (2) Yasa, alınan önlemlerin gerçekleştirilmesine yönelik temel ilkeleri öngören hükümler içermektedir. Buna göre birinci ilke, yasaya göre alınacak herhangi bir önlemin tehdit veya güç kullanımı oluşturmayacağı vurgulanmakta, bir diğer ilke ise, yasa altında alınan önlemlerin sadece Japonya ana karasında, karasularında veya hava sahası üzerinde uygulanabileceği belirtilmektedir. (3) Yasaya göre alınan bir önlemin uygulanabilmesi için, hükümet Diet meclisinin onayını almak zorundadır. (4) Anti-Terörizm Özel Önlemler Yasası, JÖSK'ün silah kullanabileceği durumları sınırlandırıcı bir hükme sahiptir; "East Asian Strategic Review", *The National Institute for Defense Studies*, C. Tokyo (2002), <http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/east-asian/e2002.html>; Gönen, "ABD-Japonya Güvenlik Antlaşmaları: Oluşumu, Evrimi ve Sonuçları", ss. 135-36.

⁴⁶⁷ Julie Gilson, "Building Peace or Following the Leader? Japan's Peace Consolidation Diplomacy", *Pacific Affairs*, C. 80, S. 1 (2007), s. 34.

⁴⁶⁸ Pehlivan Türk, "From Peace State to Peacekeeping State: Japan's Changing National Role Conception and Foreign Policy Norms", s. 73.

⁴⁶⁹ Barış gücü mensupları "Düşmanı olmayan asker" olarak tanımlanır; K.R. Holmes, "New World Disorder: A critique of the UN", *Journal of International Affairs*, C. 46, S. 2 (1993), ss. 323-40; Masanori Naito vd., *Orta Doğu Barışı İçin Türk Japon İşbirliği*, Kyoto: Doshisha Üniversitesi, 2015, s. 85.

⁴⁷⁰ "Ministry of Defence Japan", s. 39; Gönen, "ABD-Japonya Güvenlik Antlaşmaları: Oluşumu, Evrimi ve Sonuçları", s. 136.

tavrının güvenlik konularında artık daha askeri bir boyuta yöneldiği görülmüştür. Burada Başbakan Junichiro Koizumi'nin (2001-2006) lider olarak kararlılığı önemli bir etkidir. JDP'de askeri enstrümanın kullanımı, özellikle JÖSK'ün OD bölgesinde konuşlandırılması, 1990-91 Körfez savaşından sonra geçici bir süreliğine söz konusu olurken 11 Eylül sonrasında Afganistan ve Irak savaşlarında barış gücü olarak kullanılmıştır.⁴⁷¹ Ancak bu *ad hoc* misyonların tamamen BM misyonları kapsamında yer alması ve çok taraflılık ilkesinin gözetilmesi her zaman ön şart olmuştur. Böylece BM'de birçok müttefik ile birlikte hareket edilmesi, Japonya'nın OD ülkeleri nezdinde işgalci bir güç atfedilmesinin önüne geçmiştir.

Öte yandan ABD öncülüğündeki 'teröre karşı savaş' operasyonlarına petrol üreticisi OD devletlerinin (Irak hariç) bir itirazı olmamıştır. Yine Japonya'nın ekonomisini önceki krizler kadar etkileyecek bir petrol arz krizi de söz konusu değildi. Bu durum Japonlara ABD'ye tam destek verme imkânı tanımıştır. Ülke içinde ise bu dönemin terörle mücadele yasa ve faaliyetleri belli oranda sol gruplardan tepki alsa da Japon halkın çoğunluğu tarafından desteklenmiştir. Ancak bu dönemde bir müttefik olarak ABD beklenenin ötesindeki talepler ile Japonya'yı belli açılardan çekimserliğe sürüklemiştir. Japonya'nın Afganistan ve Irak'taki savaşlar konusunda ABD'ye desteği, Kuzey Kore'nin o dönemde giriştiği nükleer silah programına atfetmiştir. Tokyo, Kuzeydoğu Asya'daki güvenlik kaygıları konusunda destek alabilmek için Washington'un çıkarlarına bağlılık göstermek zorunda kalmıştır.⁴⁷²

Bu tezin dönemi içerisinde son kriz olan 11 Eylül Olayları sırasında da itidalli bir çizgide kalan JDP, savaşlara askeri bir dahil olumdan uzak durarak Irak ve Afganistan'daki işgallerde silahlı mücadelenin tarafı olmaktan kaçınmıştır. Siyasi girişimlerinde bölge petrol üreticisi ülkelerin çıkarlarını hesaba katarak hareket etme temel öncelik olmuştur. Irak Savaşı sırasında özellikle Japonya-İran petrol ticareti ve Japon iş dünyasının çıkarlarını gözetilmiştir. Örneğin 2004'te Koizumi döneminde Azerbaycan ve İran petrol yataklarının geliştirilmesine iki milyar dolarlık

⁴⁷¹ Yukiko Miyagi, "Japan's Middle East Security Policy: Rethinking Roles and Norms", *Ortadoğu Etütleri*, C. 3, S. 1 (2011), s. 12, <https://pdfs.semanticscholar.org/dd75/94b6ee60a3f055cd65d59ab72b6b10002b7c.pdf>.

⁴⁷² Barber, *Japan's Relations with Muslim Asia*, s. 207; Amy L. Catalinac, "Identity Theory and Foreign Policy: Explaining Japan's Responses to the 1991 Gulf War and the 2003 U.S. War in Iraq", *Politics & Policy*, C. 35, S. 1 (2007), s. 70, doi:10.1111/j.1747-1346.2007.00049.x.

destek kredisi sağlanmıştır.⁴⁷³ Ayrıca Arap-Japon Diyalog Forumu, OD meseleleri hakkında fikir alışverişinde bulunmak ve Araplar ile karşılıklı işbirliğini sağlamak için 2003 yılında Koizumi'nin başlattığı diğer bir diplomatik girişimdir. Bu platformlarda Irak meselesine özel bir ilgi gösterilmiş ve 2007'de ise Arap-Japon yıllık formu düzenlenmiştir.⁴⁷⁴

Tablo 3.5: OD krizleri ve JDP'nin yönelimleri

1973 Petrol Krizi	• Tehdit: Petrol arzında kesinti • Tutum: Petrol arzının güvenlikleştirilmesi ve Arap ülkelerine Filistin Meselesinde tam destek • Öncelik: İş dünyasının ihtiyaçları ve ülke kamuyounun kaygıları • Katılım: Siyasi destek, ekonomik yardım ve bölge ile ilişkilerin tesisi
1979 Petrol Krizi	• Tehdit: Petrol arzında kesinti • Tutum: Petrol arzının güvenlikleştirilmesi ve İran ile ABD arasında arabuluculuk • Öncelik: İş dünyasının ihtiyaçları ve bölge yatırımlarının istikrarı • Katılım: Ticaretin ve yatırımların sürdürülmesi
1991 Körfez Savaşı	• Tehdit: Petrol arzında kesinti ve ABD ile ittifakının akıbeti • Tutum: Arapları rahatsız etmeyecek seviyede mali/sivil katılım ve ABD-Japon ittifakına destek • Öncelik: Bölge ile geliştirilmiş çok boyutlu ilişkilerin korunması • Katılım: Çek Defteri Diplomasisi
11 Eylül Olayları	• Tehdit: Küresel terör • Tutum: Bölge ile artan ilişkiler sonrası artan enerji arz güvenliği sırasında ABD'ye tam destek • Öncelik: Pasifist anayasanın izin verdiği ölçüde ABD-Japon ittifakının gereklilikleri • Katılım: BM uzanımında JÖSK'nün askeri katılımı ve çok taraflı diplomasi

3.5. Bölüm Sonucu

- 1) Japonya'nın OD bölgesine 1973-2001 dönemindeki yaklaşımı eleştirel jeopolitik yaklaşımla açıklanabilmektedir,
- 2) Savaş sonrası Müslüman ve petrol üreticisi OD bölgesi ile münasebetler savaş öncesi dönemin Orta Asya Müslüman ülkeleri ile kurulan ilişkilerin mirasından ve tecrübelerinden yararlansa da emperyal bir içerik söz konusu olmamıştır,
- 3) Japonya-OD enerji ilişkiler ağı, bölge ticari ilişkilerin gelişmesinin kaynağını oluşturmuştur. Bölgedeki her ülke Japonya için kendi içinde farklı

⁴⁷³ Cohen, "Japanese-Israeli Relations, the United States, and Oil", ss. 135-55.

⁴⁷⁴ Nakamura, "Challenges for Qatar and Japan to Build Multilayered Relations", s. 12; "日本・アラブ対話フォーラム (Arab Japan Dialogue Forum)", Gaimushou, (18.10.2020), <https://www.mofa.go.jp/mofaj/area/middleeast/jaf.html>.

ehemmiyetler göstermektedir. İlk ilişkiler Suudi Arabistan özelinde şekillense de günümüzde Katar ve BAE öne çıkmaktadır.

- 4) 1973-2001 Dönemi OD krizleri birçok yönden JDP'nin genelini etkilemiştir ve günümüz JDP'sinin içerikli bir niteliğe bürünmesini sağlamıştır.

4. 1973-2001 JAPON ENERJİ EKONOMİ POLİTİĞİ; EKONOMİK VE İNSANİ YARDIMLAR

Ekonomik güç sınırlar içinde ve ötesinde uygulanır ve bu vesile ile ekonomi, siyasi güce etki ederek bir vektör işlevi görür.⁴⁷⁵

Bu bölüm Japonya'nın dönem boyunca ekonomik kaynaklarını ne şekilde ve hangi amaçlarla kullandığı üzerine şekillenecektir. 1973-2001 dönemi JDP'si ekonomik birikimin ve donanımın beklenilenin ötesinde kullanımı ile karakterize edilebilmektedir. Enerji kaynak arzının güvenliği politik söylemler, ekonomik yönü güçlü insani yardımlar ve ikili ticaret antlaşmaları ile tesis edilmeye çalışılmıştır.

II. DS ardından bedavacı (*free-rider*) olarak anılan Japonya 1970'lerden itibaren mali destekçi ve 1990'lardan itibaren de katılımcı bir ülke profili çizmiştir.⁴⁷⁶ Önceki yıllardaki hızlı Japon ekonomik büyümesinin de bir sonucu olarak 1990'ların ortalarında Japonya dünyada en büyük bağışçı ülke vasfına erişmiştir.⁴⁷⁷ Yine 1990'ların başından bu yana, Japon ekonomik yardım faaliyetleri barışı koruma faaliyetlerine dönüşmüş ve insani güvenlik Japon diplomasisinin bel kemiği haline gelmiştir.⁴⁷⁸ Bazı uzmanlarca Japonya'nın insani yardım politikası sadece anayasanın 9. maddesi üzerinden yorumlanarak şu çıkarımda bulunulmuştur;

*“Askeri olanakların Anayasa tarafından bu şekilde [anayasanın 9. maddesinin getirdiği Pasifizm ile] sınırlandırılması Japonya'yı dış politikada yeni arayışlara itmiş ve bir devletin en temel ihtiyacı olan güvenliği sağlama konusunda ABD ile güvenlik ittifakına gitmesinin yanı sıra, uluslararası alandaki etkinliğini arttırmak için de ekonomiyi bir dış politika aracı olarak kullanmıştır.”*⁴⁷⁹

Ancak burada anayasal sınırlandırma ön plana çıkarılırken, Japon devletinin bu sınırlandırmaya rızasına değinilmemektedir. Hakeza, Japonların dış politikada yeni arayışları askeri yöntemler üzerine değil de insani yardımlar üzerinden ilerletmesi ve hatta zaman zaman ABD'nin askeri ve operasyonel konulardaki isteklerini geri

⁴⁷⁵ Sitaraman, “Ten Theses on Political Economy and Foreign Policy”.

⁴⁷⁶ Wan, “Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade”, s. 94.

⁴⁷⁷ E. Vogel, “Pax Nipponica?”, *Foreign Affairs*, C. 64 (1986), s. 767.

⁴⁷⁸ Pehlivan Türk, “From Peace State to Peacekeeping State: Japan's Changing National Role Conception and Foreign Policy Norms”, s. 66.

⁴⁷⁹ Balcı, Yeşiltaş, “Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği”, s. 169.

çevirerek, farklı sivil yöntemler ile bu süreçleri geçiştirmesi önemlidir. İlk istenildiği anda bahse konu anayasa maddesinde ivedi bir değişikliğin güvenikleştirme söylemleri ile gerçekleştirilebileceği, 2015 Güvenlik Yasası Değişikliği’nde görülmüştür. Ancak Japonya akılcı ve faydacı bir dış politikanın neticesinde, Japonlar anayasanın bu maddesini bir ‘sınırlandırma’ yerine ‘fırsat’ bilerek hareket etmiştir. Netice itibari ile ekonomik ve insani yardımlar, JDP’nin OD özelinde daha az maliyetli çizgilerde sürdürmesine imkân tanımıştır.

Birinci bölümde yakın dönem Japon büyük stratejisinde yer verdiğim üzere Japonya için g maddi ve ekonomik kaynaklar üzerinden tanımlanmaktadır.⁴⁸⁰ Bu gücün kapsamı genişletilerek dış yardımlar güvenlik kaygılarını giderme konusunda önemli bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Petrol krizinin devam eden etkileri ile 17 Temmuz 1980’de Başbakan Suzuki Zenk (1980-1982), Kapsamlı Ulusal Güvenlik Konseptini (*Sg Anzen Hosh*-ntehasei Anzen Hosh)⁴⁸¹ uygulamaya almıştır. Bunun amacı Japonya’nın güvenliğine ve uluslararası güvenliğe katkıda bulunabilecek ülkelere yönelik etkin ekonomik yardımların hayata geçirilmesi idi.⁴⁸² Güvenliğin buradaki bağlamı enerji arzının güvenliğidir.

4.1. Enerji Bağımlılığından ok Boyutlu İlişkiler Ağına

Japonya, petrol, kömür, demir cevheri ve diğer hammaddeler gibi ekonomik kalkınma için hayati unsurların çoğundan yoksundur. lke, halkını beslemek için pirinç yetiştirmek dışında, neredeyse her bakımdan son derece karmaşık endüstriyel çarkını döndürmek için dış kaynaklara bağımlıdır. Bu, nerede olursa olsun ithal etme ve onları evde işleyerek ihraç etme döngüsünün çeşitli pazarlara ihtiyaı vardır. Bu nedenlerle Japonya, bu ihtiyaçlara cevaben hayatta kalmak ve ilerlemek için ticaretin ustası bir

⁴⁸⁰ Wan, “Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade”, s. 88.

⁴⁸¹ Bir rapor olarak bu konseptin ilk hali 1980 yılında Başbakan Masayoshi Ohira’ya (1978–1980) sunulmuştur; Akaha, “Japan’s Comprehensive Security Policy: A New East Asian Environment”, ss. 324-25.

⁴⁸² Sueo Sudo, James C. Hsihng, “A Reinvigorated Version of Japan’s Comprehensive Security: Key to Stability in the Asia Pasific”, *Twenty-First Century World Order and the Asia Pasific*, New York: Palgrave, 2001, s. 290; Chan, “Humanitarianism, Mercantilism, or Comprehensive Security? Disbursement Patterns of Japanese Foreign Aid”, s. 11; Dennis T. Yasutomo, “Why Aid? Japan as an Aid Great Power”, *Pacific Affairs*, C. 62, S. 4 (1989), s. 494; Balcı, Yeşiltaş, “Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya rneği”, s. 178.

ülke olagelmıştır.⁴⁸³ Dolayısıyla JDP'nin öncelikleri bu ekonomik ve ticari döngüsüne yaşam alanları sağlamaktır. Nitekim II. DS sonrası Japonya, yerel ve uluslararası kimliğini oluşturan Yoshida Doktrini ile ticaret devleti (*shonin kokka*-社士国家) olarak uluslararası rolünü yeniden tanımlamış ve ekonomik süreçlere odaklanarak tırmanarak ekonomik bir süper güce dönüşmüştür.⁴⁸⁴ 1970'lerin başında, Japonya'nın yükselen yaşam standartları ve yüksek ekonomik büyüme oranları Japonya'yı uluslararası para ve finansal konularda önemli bir oyuncu haline getirmiştir.⁴⁸⁵ Ekonomik süper güç tanımını Japonlara kazandıran ise sadece kendi bölgesi ile sınırlı kalmayan ekonomik ilişkiler ağı olmuştur.

Daha 1950'lerin ortalarında Körfez bölgesinde petrol ticareti arayışında bulunan AOC'un Başkanı iş adamı Taro Yamashita'nın (*Arabian Taro*) girişimleri Körfez ile Japon petrol ilişkilerinin başlangıcı kabul edilir.⁴⁸⁶ II. DS'nin öncesinde ABD'nin Japonya'ya uygulamış olduğu petrol ambargosunu da görmüş AOC'nin kurucusu Taro Yamashita'ya (1889-1967) göre 'bir damla petrol, bir damla kan kadar hayati öneme sahipti'.⁴⁸⁷ Yamashita, "Japonya'nın kendi petrol kaynakları üzerinde kontrol sahibi oluncaya kadar birinci sınıf bir ülke olarak kabul edilmeyeceğine" inanan ve o zamanın Japonya'sındaki en etkili politikacılarından Başbakan Shigeru Yoshida'nın (1946-1947 ve 1948-1954) da desteğini almıştır.⁴⁸⁸

Temmuz 1956'da Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi ile İngiltere ve Fransa artan Arap Milliyetçiliği karşısında bölgedeki nüfusunu kaybederken Taro Yamashita, Basra Körfezi'ndeki Suud-Kuveyt Tarafsız Bölgesi'nde ısrarlı ve uzun soluklu girişimlerini sürdürmüştür. Kral Suud bin Abdülaziz (1953-1964), Taro'ya Süveyş karışıklıkları nedeniyle Fransız bir şirketin iptal etmek zorunda kaldığı petrol imtiyaz antlaşmasını teklif etmiştir. Buna cevaben Taro, peş peşe üç kez Suudi Arabistan ve Kuveyt'i ziyaret etmiş ve bir yıl süren bu zorlu müzakerelerin ardından 1958'de,

⁴⁸³ Akgün, Çalış, "Reluctant Giant: The Rise of Japan and Its Role in the Post-Cold War Era", s. 1.

⁴⁸⁴ Pehlivan Türk, "From Peace State to Peacekeeping State: Japan's Changing National Role Conception and Foreign Policy Norms", s. 69.

⁴⁸⁵ Balaam, Dillman, *Introduction to International Political Economy*, s. 167.

⁴⁸⁶ Kimura, "Japan's Middle East Policy: Impact of the Oil Crises", s. 23.

⁴⁸⁷ Kandil, "Political Economy of International Cooperation Between Japan and Saudi Arabia: The Arabian Oil Company as a Case Study", s. 32.

⁴⁸⁸ a.g.e., s. 33.

iki Arap Körfezi ülkesinden petrol alanlarında imtiyaz alabilmiştir.⁴⁸⁹ Burada Suud devletinin kabine yapısı, yetişmiş insan gücü eksikliği, ekonomik yetersizlikler ve ABD'ye olan bağımlılık AOC'ye verilen petrol imtiyazının diğer önemli nedenleri olarak kabul edilmiştir.⁴⁹⁰

Görsel 4.1: Taro Yamashita, ekibi ve Suudi yöneticilerden bir kare⁴⁹¹

Bu ilk girişimin ardından OD bölgesi ile ekonomik ilişkiler diplomatik ilişkiler de olduğu üzere belli bir süreliğine kısıtlı bir seviyede kalmıştır. Öte yandan petrol krizi sonrası JDP'de bölgenin önemi kaçınılmaz bir şekilde artmıştır. 1982 yılında, Japonya'nın toplam ithalatında OD ülkelerin yeri yaklaşık %49,6 iken Japonya'nın ihracatında ise listenin başında %51 ile Asya ülkeleri ve ardından %27 ile OD ülkeleri gelmiştir. Tezimin ele aldığı bu dönemde görülmektedir ki OD bölgesi Japonya'nın en büyük ihracatçısı ve ikinci büyük ithalatçısı konumundadır.⁴⁹²

1973 sonrasında Japonya petrol arzındaki sorunları enerji politikalarında bir takım değişiklik yapmak kaydı ile çözmeye çalışmıştır;

⁴⁸⁹ Katakura, "Taro Yamashita and the Rising Sun Oil; How resource-poor Japan did deal with the Middle-East and Islamic World, the major energy providers in Modern Age?"

⁴⁹⁰ Kandil, "Political Economy of International Cooperation Between Japan and Saudi Arabia: The Arabian Oil Company as a Case Study", s. 31.

⁴⁹¹ Carla Chahrouh, "The evolution of oil trade between Japan and the Middle East", *Arab News Japan*, 21.10.2020, https://www.arabnews.jp/en/business/article_29338/.

⁴⁹² Kimura, "Japan's Middle East Policy: Impact of the Oil Crises", s. 17.

- enerji kaynaklarını çeşitlendirmek,
- diğer petrol zengini coğrafi ülkelerle iş alanlarını genişletmek,
- enerji tasarrufuna⁴⁹³ ve azalan enerji yoğunluğuna yönelmek,
- enerji giderlerini karşılamak için ihracat ekonomisini artırmak.⁴⁹⁴

Bu maddeler OD ülkeleri ile ekonomik ilişkilerde de öncelik bulmuştur. 1985 yılından itibaren OD enerji bağımlılığında bir azalma odağında Japonya'nın toplam enerji ithalatında bölgesel bağımlılıkları da önemli ölçüde değişmiştir. OD enerji ithalatının oranı %85'ten %59'a düşerken, Asya-Pasifik'in enerji ithalatındaki payı %40'a yükselmiştir. Asya-Pasifikte tercihler ise Endonezya, Malezya ve Brunei gibi bölge Müslüman ülkelerine kaymıştır.⁴⁹⁵ Japonya'nın dönem ithalat modelinde, Avustralya'nın ithalat payı sıfırdan %15'e, Doğu Asya'nın ithalat payı ise dönem içinde %13'ten %23'e yükselmiştir.⁴⁹⁶

Tablo 4.1: 1970-1999 dönemi enerji türlerine göre Japonya'nın ithalat oranları ve OD bölgesinin payı⁴⁹⁷

<i>Enerji Türü (toplam)</i>	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1999
<i>Petrol</i>	%98	%95	%86	%73	%70	%66	%61
<i>LNG</i>	%1	%2	%7	%12	%13	%13	%15
<i>LPG</i>	%1	%2	%4	%5	%5	%4	%4
<i>Kömür</i>	%0	%0	%3	%10	%12	%16	%20
<i>OD Bölgesinin Payı</i>	%85	%76	%66	%56	%55	%57	%59
<i>Petrol</i>	%85	%78	%71	%70	%72	%79	%86
<i>LNG</i>	%0	%0	%12	%8	%6	%9	%18
<i>LPG</i>	%84	%74	%82	%81	%78	%79	%84
<i>Kömür</i>	%0	%0	%0	%0	%0	%0	%0

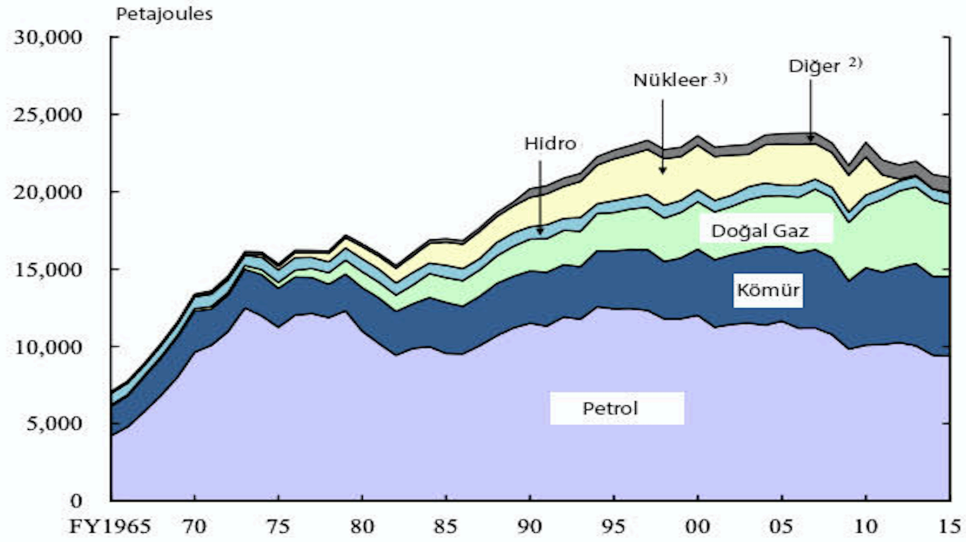
⁴⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz; Japonya'nın Enerji Tasarrufu Kronolojisi (Energy Conservation Chronology of Japan) "Japan Energy Conservation Handbook", 2013, ss. 26-28, <https://www.asiaecc-col.eccj.or.jp/wpdata/wp-content/uploads/handbook13.pdf>; Arslan, *Emerging Energy Trends in East Asia: The Relationship between Production Levels and World Oil Prices*, ss. 79-84.

⁴⁹⁴ Yorke, "Oil, the Middle East and Japan's Search for Security", s. 428.

⁴⁹⁵ Japonya'nın ham petrol/LNG tedarikçileri (1995-2015) için bkz; Barber, *Japan's Relations with Muslim Asia*, ss. 71-73.

⁴⁹⁶ Lesbirel, "Diversification and Energy Security Risks: The Japanese Case", s. 4.

⁴⁹⁷ a.g.e., s. 5.

Not: 1) Petajoules bir enerji birimidir, 2) Fotovoltaik, rüzgâr enerjisi, jeotermal enerji vb., 3) 2014 mali yılında, Japonya'daki tüm nükleer santrallerin askıya alınması nedeniyle yerel nükleer enerji arzı sıfırdı.

Şekil 4.1: 1965-2015 döneminde Japonya'nın toplam birincil enerji talebi⁴⁹⁸

OD ülkelerine bağımlılığın azaltılmasında öne çıkan girişimlerden bir diğeri ise Japonya Ulusal Petrol Ortaklığı (*Japan National Oil Corporation-JNOC*) 1967'de petrol konusunda ülke dışı faaliyette bulunma noktasında resmi bir kurum olarak faaliyetlerine başlamıştır.⁴⁹⁹ Buna ek olarak 1980'lerde Japonya, özel şirketlerin de ülke dışı petrol yatırımlarını teşvik etmeye başlamıştır. 1990'lardan itibaren JNOC un yerini Japonya Petrol, Gaz ve Metaller Ulusal Ortaklığı (*Japan Oil, Gas, and Metals National Corporation-JOGMEC*) almıştır.⁵⁰⁰

Değişen enerji ithalat çeşitlendirmesinin genel bir analizi yapılırsa, toplam düzeyde Japonya'nın OD'den Asya-Pasifik bölgelerine yönelimi kayda değerdir. Burada bir çıkarıma değinmek gerekmektedir; Petrol krizi sonrası Japonya bir taraftan petrol arzını güvence altına alma yönünde politikalarını sürdürürken diğer yandan enerji tüketimini en aza indirecek donanımlara haiz otomotiv ürünlerine yönelmiştir.⁵⁰¹

⁴⁹⁸ *Statistical Handbook of Japan 2017*, 2017, s. 76.

⁴⁹⁹ "A Fresh Start", *Petroleum Economist*, 01.06.2004, <https://www.petroleum-economist.com/articles/politics-economics/asia-pacific/2004/a-fresh-start>.

⁵⁰⁰ "JOGMEC-Japan Oil Gas and Metals National Corporation", 29.02.2004, <http://www.jogmec.go.jp/english/index.html>.

⁵⁰¹ J. Ogawa, F. Noda, Y. Yamashita, "Japan's Energy Management Policy Experiences and Their Implications for Developing Countries", *The Institute of Energy Economics, Japan-IEEJ*, 2010, s. 2.

Böylece kriz kısmen fırsata çevrilmiş ve Japon otomobilleri⁵⁰² başta olmak üzere birçok ürün dünya pazarlarında geniş bir şekilde tüketilmeye başlanmıştır.

Japonya'nın 1960'larda başlayan ve petrol krizleri ile daha da önemsenen enerji kaynak edinimini çeşitlendirme politikası, 1980'lerin ortasından bu yana belirli oranlarda etkisini göstermiştir.⁵⁰³ Bu çeşitlendirme çabalarının yanında ekonomiyi merkeze alan dış politika ve bölge ülkeleri ile derinleştirmeye çalıştığı ikili ekonomik ve insani ilişkiler ile desteklenerek çok katmanlı bir yapıya bürünmüştür. 1970'lerin ve 1980'lerin başlarındaki siyasi çalkantılar petrol piyasasını siyasallaştırılmış ve JDP aktif bir enerji-ekonomi politığının takipçisi olmuştur. Bu minvalde Japonya, OD bölgesine sadece petrol ithalat kaynağı olarak değil, aynı zamanda ihracat hedefi olarak da bakmıştır. Enerji sektörünün dışından Japon firmaları, bölgenin çeşitli pazarlarından yararlanmak için bölgeye Japon ürünlerini ihraç etmeye yönelmişlerdir. Örneğin, Toyota, Honda ve Mitsubishi gibi Japon otomobil şirketlerinin araba ticareti yıllar içinde istikrarlı bir şekilde artmaya devam etmiştir. Ayrıca Japon inşaat şirketleri bölgede çeşitli altyapı projeleri bağlamında mühendislik ve teknoloji alanlarında yatırımlar yapmışlardır. Örneğin, Dubai Ticaret ve Sanayi Odası'nın bina tasarımını Japon mimarlık firması *Nikken Sekkei* yapmıştır. BAE'nin telekomünikasyon altyapısında Panasonic, Sharp, Toshiba gibi birçok ileri teknoloji alanlarında 300'den fazla Japon şirketi görev almıştır. Toyobo, Japon *thobe* kumaşının OD'ye ihracatında lider kumaş üreticisi olmuştur. Diğer yandan alüminyum, demir ve çelik gibi diğer ürünler de OD bölgesine ihraç edilmiştir.⁵⁰⁴ Körfez ülkeleri 1970'lerden günümüze Japonya'nın OD ile ticaretinin yaklaşık %80'ini oluşturması hasebiyle özellikle öne çıkmıştır.⁵⁰⁵ Günümüzde de OAPEC üye ülkeleri Japonya'nın toplam petrol ithalatının %87,2'sini tedarik ederken, birinci sırada Suudi Arabistan (%37,4) ve ikinci sırada BAE (%23,7) gelmektedir.⁵⁰⁶

⁵⁰² J. D. Hamilton, "Causes and Consequences of the Oil Shock of 2007–08", *Brookings Papers on Economic Activity*, S. 1 (2009), s. 29.

⁵⁰³ Lesbirel, "Diversification and Energy Security Risks: The Japanese Case", s. 20.

⁵⁰⁴ "An oasis for Japanese investment in the Gulf region", *The Japan Times*, 29.04.2011, <https://info.japantimes.co.jp/international-reports/pdf/20110429-wer-uae.pdf>.

⁵⁰⁵ Kimura, "Japan's Middle East Policy: Impact of the Oil Crises", ss. 17-18.

⁵⁰⁶ Thorarinsson, "A Review of the Evolution of the Japanese Oil Industry, Oil Policy and its Relationship with the Middle East", s. 5.

4.2. Japonya Resmi Kalkınma Yardımı (ODA) ile OD'de Japonya

Pasifik Savaşı hafızalarda kazanmış ve halen canlılığını korurken, Asyalı ülkeler Japonya'nın ekonomi stratejilerine karşı sürekli temkinli durmuşlardır. Bu sebeple Japonya, ODA kanalı ile Asyalıların 'kalplerini ve zihinlerini' kazanmak için cömert ve etkili girişimleri hayata geçirmiştir. Böylece, bölge ülkeleri ile ilişkiler Mitsubishi ve Fujitsu gibi öne çıkan şirketlerin yanı sıra yine devlet kurumları, grup yatırımcılar, işveren holdingler ve büyük aile şirketleri⁵⁰⁷ [Japonca bu gruplar *keiretsu* (系列), *zaibatsu* (財閥) ve *zaikai* (財界) olarak geçer] vasıtasıyla sürdürülmüştür. Aynı şirketlerin Katar ve Suudi Arabistan gibi OD ülkelerinde girişimlerde bulunması Asya'daki kadar zor olmamıştır. Tarihi bir düşmanlıktan ziyade model alınan bir ülkenin temsilcileri olarak daha esnek bir anlayış ve faaliyet alanı bulabildiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca Batılı devletlerin güvenlik politikalarının askeri boyutunun sorunlu doğasının aksine, Japon anayasasından kaynaklı olarak JDP'de en popüler politika, gelişmekte olan ülkelere ekonomik yardım seçeneği olagelmıştır. Ancak ODA yardımları ise bazen genel bir ODA felsefesi veya ideolojisinin yokluğu temelinde eleştirilmiştir.⁵⁰⁸ Bu yardımlar politik ve ideolojik bir boşluk yerine Japon EP'sinin bir uzantısıdır. Bu noktada Dışişleri Bakanlığı OD'ye yapılan yardımları gerekli göstermek için karşılıklı bağımlılığı vurgulamıştır. Bu ekonomik yardımlar sayesinde belli ölçüde diğer OD ülkeleri ile de kültürel alışveriş ve siyasi diyalog sağlanmıştır. Ayrıca, ODA yardımları dış ticaretin güçlü bir vektörü olarak işlev görmüştür.

“Japonya'nın dış yardımları kendi çıkarları doğrultusunda kullandığı”⁵⁰⁹ –her devletin yaptığı gibi- yadsınamaz. Ancak Japonya'nın bunu daha sistemli yürüttüğü düşünülmektedir. Bu sistemde MITI ve Maliye Bakanlığı, ülke bütçesine göre ne kadar yardımda bulunulacağını optimize ederken Dışişleri Bakanlığı ise bahse konu yardımların hangi ülkelere nasıl ulaştırılacağını Ekonomi Planlama Ajansı (2001'de bu görevini tamamen Dışişleri Bakanlığı'na devretti) ile gerçekleştirmektedir. Bu işleyiş dünyada en çok yardım yapan ülkelere biri olma vasfını kazanma, koruma

⁵⁰⁷ Malafaia, “Japanese International Relations: an Assessment of the 1971-2011 Period”, s. 11.

⁵⁰⁸ Akaha, “Japan's Comprehensive Security Policy: A New East Asian Environment”, s. 333.

⁵⁰⁹ W. Steven Hook, Guan Zhang, “Japan's Aid Policy since the Cold War: Rethoric and Reality”, *Asian Survey*, C. 38, S. 11 (1998), ss. 1053-56; Balcı, Yeşiltaş, “Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği”, s. 174.

ve sürdürme başarısını Japonya'ya kazandırmıştır.⁵¹⁰

Küresel ölçekli bir ekonomik aktör olmak isteyen Japonya, dış bağımlılığını çok net bir şekilde ortaya çıkaran 1973 petrol krizi sonrası yardım hinterlandında değişikliğe gitmiştir. Hemen bu krizin arkasından Arap ülkelerine üç milyar dolar yardım sözü verilmiştir. Böylece bu tarihten itibaren Japonya enerji kaynakları bakımından oldukça zengin OD bölgesini öncelik yönünden ilk sıraya almıştır.⁵¹¹ Bu bağlamda Japon dış yardımları, ABD'nin Japonya'dan isteklerinin bir sonucu gibi algılansa da yardımların miktarı, yöntemi ve niteliği konusu Japonya'nın takdirinde ilerlemiştir. Örneğin Japonya'nın ASEAN ülkelerinden Kamboçya (1979) ve Filipinler'e (1992) yardım yapma girişimi, ABD'nin eleştirilerine takılarak geciktiği bilinmektedir.⁵¹² Ancak Japonya, Filistin meselesi başta olmak üzere OD'deki yardımlar konusunda Amerika'dan gelen olumsuz görüşleri çok fazla dikkate almayarak kendi milli menfaatleri doğrultusunda hareket etmiştir. Bunun istisnai bir örneği olarak, Japonya 1993'te İran'a ekonomik yardımda bulunmak isterken ABD'nin uyarılarına maruz kalmıştır.⁵¹³ Sonrasına 1995'de bu yardımları tekrar hayata geçirmek isterken ABD'nin pahalı Japon arabalarına iki katı gümrük tarifesi uygulanacağını duyurması üzerine, yardımlar askıya almıştır.⁵¹⁴ Sonrasında Japonya kendi enerji arz güvenliği odağında İran'a yardımlarını sürdürmüştür. Bu durum OD özelinde JDP'nin belli açıdan özerkliğine işaret etmektedir.

Japonya'nın ODA yatırım politikalarından yapılacak diğer bir çıkarım ise Japonya nezdinde oldukça derin ticari bağları bulunan ASEAN ülkelerinin dönem JDP'sinde, OD ülkeleri ile karşılaştırıldığı zaman daha geri planda kaldıklarıdır.

⁵¹⁰ Wan, "Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade", s. 93; Akgün, Çalış, "Reluctant Giant: The Rise of Japan and Its Role in the Post-Cold War Era", s. 10.

⁵¹¹ Yasutomo, "Why Aid? Japan as an Aid Great Power", ss. 492-93; Wan, "Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade", s. 92; Orr, "The Rising Sun: Japan's Foreign Aid to ASEAN, The Pasific Basin and the Republic of Korea", s. 41; William L. Brooks, Jr. Robert M. Orr, "Japan's Foreign Economic Assistance", *Asian Survey*, C. 25, S. 3 (1985), s. 326; Balcı, Yeşiltaş, "Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği", s. 177.

⁵¹² Orr, "The Rising Sun: Japan's Foreign Aid to ASEAN, The Pasific Basin and the Republic of Korea", s. 54.

⁵¹³ Akitoshi Miyashita, "Gaiatsu and Japan's Foreign Aid: Rethinking the Reactive-Proactive Debate", *International Studies Quarterly*, C. 43, S. 4 (1999), s. 696.

⁵¹⁴ a.g.e., s. 704.

Çünkü 1970’lerde Japonya’nın Asya ülkelerine yaptığı yardımların tutarı toplam yardımların %98’ini teşkil ederken 1990’larda bu yüzde 65’e gerilemiştir.⁵¹⁵

Aralık 1980’de MITI tarafından yayınlanan Beyaz Kitap’ta, ülke güvenliğinin sağlanmasında etkili bir araç olarak ekonomik işbirliğinin önemi vurgulanmıştır. Ocak 1981’de Japon Bakanlar Kurulu, 1981-85 dönemi ODA’nın yardım tutarının 1976-80 döneminin en az iki katı olmasına karar vermiştir. Örneklerle bakılırsa, Japonya 1980’de Pakistan’a 160 milyon dolar, Türkiye’ye 100 milyon dolar yardımda bulunmuş ve Mısır ile teknik işbirliğini artırmayı kabul etmiştir. Yine 1988’de BM ajanslarına yaptığı 85 milyon dolarlık katkı, ABD’den sonra ikinci büyük üye katkısı (toplamın %9,9’u) mahiyetinde olmuştur. 1989’da Japonya’nın Barışı Koruma Operasyonlarına yaptığı katkılar, toplam üye katkılarının %11,4’ünü teşkil etmiş ve bu oran ile ABD (%30,8) ve Sovyetler Birliği’nden (%12,3) sonra üçüncü sırada yer almıştır. 1988’de Afganistan’daki Arabuluculuk Misyoununun kurulmasına beş milyon dolarlık, İran-Irak Askeri Gözlem Grubu’nun (UNIIMOG) 10 milyon dolarlık gönüllü katkılarda bulunmuştur. Ayrıca 1989 yılında Lübnan’daki Geçici Kuvvet’e (UNIFIL) ve Ayrılma Gözlemci Gücüne (UNDOF) önce 14,1 milyon dolarlık ve sonrasında 3,1 milyon dolarlık katkıda bulunmuştur.⁵¹⁶

1972’de OD’nin ODA payı %0,8 iken bu rakam petrol krizinden bu yana artmış ve 1977’de %24,5’e ulaşmıştır. 1991’deki Körfez Krizi sırasında, Mısır, Suriye ve Ürdün’e yapılan acil kredilerde dikkate alındığında, bölgenin ODA yardımlarında yeri %20,4 seviyelerinde kalmıştır. Zamanla enerji piyasalarındaki istikrar ve yapısal değişiklikler ile bu pay %10’a gerilemiştir. 1992’den bu yana ise bu pay %6 ila %7 civarında değişiklik göstermektedir. Diğer bölgeler ile karşılaştırıldığında Asya’nın (%54,5), Afrika’nın (%12,6) ve Orta ve Güney Amerika’nın (%10,8) ardından OD bölgesi gelmektedir.⁵¹⁷ Sonuç olarak OD bölgesinin Japon yardımlarındaki yeri bölge kriz anlarında hızlı bir şekilde yükselirken 2001 yılına doğru sonra gerilemiştir.

⁵¹⁵ Balcı, Yeşiltaş, “Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği”, s. 180.

⁵¹⁶ Akaha, “Japan’s Comprehensive Security Policy: A New East Asian Environment”, ss. 328-29.

⁵¹⁷ “Japan’s Economic Cooperation in the Middle East”, *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 27.09.2018, https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/relation/coop.html.

4.3. OD’de Yumuşak Güç Sert Güç Arayışlarına Farklı Bir Yaklaşım

1970’li yıllarla beraber insani diplomasi ve barış inşası girişimleri JDP’nin güvenlik politikasının önemli araçları haline gelmiştir.⁵¹⁸ Hatta Holsti JDP’yi karakterize ederken 'geliştirici' (*developer*) kelimesini kullanmıştır. Bunu ise Japonya’nın dış politika normlarını barışı koruma ve insani güvenlik politikaları üzerine inşa etmesine atfetmiştir.⁵¹⁹ Japonya’nın OD’ye yaklaşımında insani diplomasi ve ekonomik enstrümanlar, askeri araçların yerini almıştır.⁵²⁰

Ali Balcı ve Murat Yeşiltaş Japon dış yardımlarını realist teori bağlamında irdeledikleri yazılarında; "... dış yardımın 1950’lerden beri Japon ulusal çıkarını geliştirmek ve Japon ulusal güvenliğini garanti altına almak amacıyla kullanıldığı” ve “Japon dış yardım politikasının ekonomik ve güvenlik temelli bir çıkar algılaması doğrultusunda şekillendiği ve insani kaygıların ikincil planda kaldığı” sonucuna varmışlardır.⁵²¹ Bu sonuç ekonomi ve güvenlik merkezli JDP okumamızla örtüşmekteyken salt realist temelde olmasıyla ayrılmaktadır. Uluslararası işbirliği ve askeri olmayan unsurlar yolu ile yardımda bulunma veya cezalandırma şekli realist teorinin kendisi ile çelişmektedir. Bu doğrultuda burada bir kez daha salt pasifist veya militarist JDP okumalarının dışında ‘üçüncü bir yol’ önerisini vurgulamak yanlış olmayacaktır.

Teorik çevrenin yer aldığı tezin birinci bölümünde yer verildiği üzere 1970’ler itibari ile Japonya, OD bölge ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkeyle ilişkilerinde giderek daha etkin roller üstlenmeye başlamıştır. Nitekim Japonya, ekonomik bir süper güç olarak ortaya çıkmasına paralel olarak OD bölge çatışmaları sırasında BM kuruluşları ve barışı koruma operasyonları aracılığıyla bölgeye yaptığı ekonomik yardımlarını artırmıştır. Özellikle 1994 yılına kadar Filistinlileri destekleme noktasında BM Filistinli Mülteciler Ajansı’nın (UNRWA) en büyük bağışçı haline gelmiştir.⁵²²

⁵¹⁸ Pehlivantürk, “From Peace State to Peacekeeping State: Japan’s Changing National Role Conception and Foreign Policy Norms”, s. 64.

⁵¹⁹ K. J. Holsti, “National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy”, *International Studies Quarterly*, C. 14, S. 3 (1970), s. 296, doi:10.2307/3013584.

⁵²⁰ Miyagi, “Japan’s Middle East Security Policy: Rethinking Roles and Norms”, s. 12.

⁵²¹ Balcı, Yeşiltaş, “Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği”, s. (167)-(192).

⁵²² “Japan-Palestine Relations (Basic Data)”, *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 19.09.2018, https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/palestine/data.html.

Yine benzer gayelerle JÖSK'ün BM Barışı Koruma Birliklerine sivil personelleri ile destek vermiştir. Afganistan/Pakistan, İran-Irak Askeri Gözlemci Grubu'nda (UNIMOG) ve 1991'de BM Irak-Kuveyt Gözlemci Misyonunda (UNKOM) da aynı gayelerle yer almıştır.⁵²³

Körfez Savaşı'ndan sonra Japonya'nın geleneksel politikasından en önemli sapma, şimdiye kadar kullanımından kaçınmış olduğu askeri enstrümanlarını kısmen harekete geçirmesi ile yaşanmıştır. Körfez Savaşı zamanında Çek Defteri Diplomasisi ile geçiştirebildiği taleplere cevaben 1992'de Uluslararası Barış İşbirliği Yasası'nın kabul edilmesinden sonra, JÖSK'ü Basra Körfezi'ne mayın temizleme misyonu ile göndermiştir. Körfez savaşını takip eden on yıl boyunca Japonya, JÖSK'ün yurtdışında daha 'somut' destek faaliyetleri üstlenebilmesi için engelleri kademeli olarak gevşetmiştir. Ardından Japon sivil misyonları Filistin, Irak ve Afganistan'a, Ocak 1996'da Filistin Konseyi seçimlerine ve Ekim 1996 ile Haziran 1998 arasında Afganistan'daki BM Yardım Misyonuna (UNSM) gönderilmiştir. Ayrıca 1998'de, BM Özel Komisyonu'na (UNSCOM) katılmak üzere ve Irak'taki BM Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (IAEA) nükleer denetim ekibine araştırmacılar gönderilmiştir.⁵²⁴ Bu girişimler JDP'nin normal çizgisinin dışında kalırken görüleceği üzere askeri sorumluluktan uzak kalınma noktasında istikrarlı bir tavır sergilenmiştir. Burada ABD'den gelen askeri katılımı içeren destek taleplerine karşın çoğu zaman petrol tedarikçisi ülkelerin hassasiyetleri gözetilmiştir.

OD krizleri Japonlara, anti-militarist bir devletten kendi yöntemleri ile bağımsız bir dış politikaya sahip ve dünya siyasetinde askeri rol oynayan normal bir devlete dönüşme noktasında ABD'nin de destekleyebileceği bir aktör olma hakkı tanısa da⁵²⁵ bu sürecin maliyeti ve uzun dönemli etkileri iyi analiz edilerek ekonomik öncelikler insani temelli politikalar ile korunmuştur. OD kapsamında JDP'nin askeri olmayan bir eksenden zaman içinde askeri eksene doğru kademeli bir değişim sergilediği söylene⁵²⁶ de bu durumun ekonomi odaklı daha aktif bir katılımdan öteye geçtiğini

⁵²³ Masashi Nishihara, "Japan-US cooperation in UN peace efforts", *S. S. Harrison and M. Nishihara, (eds.) UN Peacekeeping: Japanese and American perspectives*, Washington D.C.: A Carnegie Endowment Book, 1995, ss. 163-75; Miyagi, "Japan's Middle East Security Policy: Rethinking Roles and Norms", s. 19.

⁵²⁴ Miyagi, "Japan's Middle East Security Policy: Rethinking Roles and Norms", s. 22.

⁵²⁵ a.g.e., s. 15.

⁵²⁶ a.g.e., s. 9.

söylemek doğru değildir. Nitekim askeri katılımlar bile silah kullanma noktasında keskin bir şekilde sınırlandırılmıştır. Japonya pasifist kimliğinden bir şey kaybetmemiştir. Sadece 1990'lar ile beraber Japonya millî menfaatleri ve hedefleri hakkında daha iddialı ve açık sözlü hale gelmiştir. Bunu yaparken ABD ve diğer uluslararası toplum ile var olan yarım asırlık yakın siyasi, ekonomik, kültürel ve maliyetsiz ilişkilerine sadık kalmaya çalışmıştır.⁵²⁷ Bu çerçevede bölge politikasını siyasi söylemler ve enerji ihtiyacı özelinde güvenlikleştirme ile sınırlı tutmuştur. Bu durum ise JDP'deki birçok yönelimin normatif olmaktan öteye geçmesini engellemiştir. Böylece güç kullanımından kaçınabilen bir ülke olarak Japonya OD bölgesinde diğer ülkelere nazaran kabul edilebilir bir aktör haline gelmiştir. Ayrıca OD ülkelerine yardımlarla ve aktif BM katılımları ile taçlanan Japon diplomasisi, Japonlarda uzun yıllardır var olan BMGK'nın bir üyesi olma⁵²⁸ arzusunu güçlendirmiştir.

4.4. Bölüm Sonucu

- 1) Japonya'nın OD bölgesi ile olan enerji bağımlılığı teknolojik işbirlikleri ile dengelenmeye çalışılmış ve ek olarak alternatif pazarlara ve kaynaklara yönelim stratejisi izlenmiştir. Ancak OD'nin enerji kaynaklarına bağımlılık kısmen azalsa da Japonya için kritik eşik aşılamamıştır,
- 2) Petrol krizi Japonya'nın yardım hinterlandının genişletmiştir. Japon'un ODA yardımları OD'de Asya ülkelerine nazaran daha etkin bir şekilde kullanılmıştır. Bunda OD bölgesi ile tarihi bir düşmanlığın yokluğu belirleyicidir,
- 3) Japonya'nın ekonomik gücünü ve insani yardımları kullanım şekli onun Uİ'de geliştirici devlet olarak literatüre girmesini sağlamıştır. Bunu millî menfaatlerinden taviz vermeksizin petrol tedarikçisi ülkelerin hassasiyetleri ile ABD'nin talepleri arasında bir orta yol tutturarak edinmiştir.

⁵²⁷ Wan, "Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade", s. 87.

⁵²⁸ Jun Honna, "Japan and the Responsibility to Protect: Coping with Human Security Diplomacy", *The Pacific Review*, C. 25, S. 1 (2012), s. 109.

5. 1973-2001 DÖNEMİ JDP’NİN YÖNELİMLERİ: PASİFİST ÜLKEDEN PRO-AKTİF AKTÖRE

Bir daha asla oğullarımızın savaşta
katledilmesine izin vermeyeceğiz⁵²⁹

Devletlerin uluslararası siyasetteki rolleri, coğrafi konum ve kapasitelerine göre genel karar, taahhüt, kural ve eylem tanımlarını ifade etmektedir.⁵³⁰ Japonya’da bu minvalde uluslararası toplumda belirli roller edinmiştir. OD devletleri ile ABD ve BM Güvenlik Konseyi üyeleri arasında yürüttüğü arabuluculuk ve kilit devlet rolü ise bunlardan bir tanesidir.⁵³¹ Japonya, 1980’lerden buyana BM Barışı Koruma ve insani yardım faaliyetlerine mali ve personel katkılarını genişletmiştir.⁵³² Bu genişlemede önemli oranda etkili olan OD bölgesi, Japonya’ya arabulucu aktör vasfı getirmiştir. Bu durum Japonya’nın kendi bölge ülkeleri ile olan ilişkilerine de yansımıştır.

Amitav Acharya, devletlerin etkileşimler ve sosyalleşme yoluyla uluslararası anarşiyi yönetebilecekleri ve hatta realizm, liberalizm, neo-relizm ve neo-liberalizm teorilerinin Uİ’nin kalıcı özelliği olarak tanımladıkları güvenlik ikilemi gibi tuzaklardan kurtulabileceğine dikkat çekmiştir.⁵³³ Asya bölgesindeki gelişmelerin Uİ’nin mevcut teorilerine farklı yorumlar getirme olasılıkları yüksektir. Nitekim Çin’in devam eden kapasite artışının Japonya nezdinde cevabı güvenlik ikilemi ve dolayısıyla sürtüşme olması beklenirken Japonya’nın Çin ve ASEAN ülkeleri ile daha da artan ekonomik ve ticari ilişkileri öngörüler silsilesini daha ezber bozan bir noktaya yöneltmektedir. Esasında bu ezber Japonya’nın OD bölgesinde takip ettiği enerji ekonomi politikası ile bozulmuştur.

5.1. Kendine Özgü Bir OD Politikası

II. DS arkasından iki kutuplu düzende Japonya, ABD ile ilişkileri dolayısıyla politikasını genellikle Batı Bloğu ile koordineli bir şekilde ilerletmiştir.

⁵²⁹ Kawashima, *Japanese Foreign Policy at the Crossroads: Challenges and Options for the Twenty-First Century Paperback*, s. 111.

⁵³⁰ K. J. Holsti, *International Politics*, 4th ed. Englewood Cliffs: NJ: Prentice-Hall, 1983, s. 116; Wan, “Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade”, s. 89.

⁵³¹ Miyagi, “Japan’s Middle East Security Policy: Rethinking Roles and Norms”, s. 11.

⁵³² Akaha, “Japan’s Comprehensive Security Policy: A New East Asian Environment”, s. 328.

⁵³³ Amitav Acharya, *Constructing a Security Community in Southeast Asia; ASEAN and the Problem of Regional Order*, Second Edition New York: Routledge, 2009, s. 1.

Burada ülkenin siyasi kimliği halini alan pasifizm kadar ABD'nin fiili baskısı ve dış baskı (*gaiatsu*) etkili olmuştur.⁵³⁴ Yine 1947 Anayasası pasifist Japon Anayasasından sonra ülkenin tek güvenlik gücü olan JÖSK, her ne kadar bir ordu ve donanmaymış gibi geliştirilmişse de 150,000 askerin ulusal deniz sularından çıkması nadiren ve sadece silahsız bir şekilde uluslararası misyonlara katkı şeklinde mümkün olmuştur. Böylece Japonya askeri enstrümanlar dışında bir envanter ile dış katılım politikasını şekillendirmiştir.

1973'den bu yana JDP'nin en önemli gündem maddelerinin başında EG ola gelirken bu konuda bölgede ABD'nin desteğini bulamamış ve aksine EG'yi sağlama konusunda müttefiki ile zaman zaman karşı karşıya gelmiştir. Bu duruma ek olarak Çin'in yükselişi, Kore'nin yeniden birleştirilmesi gibi başlıklar Japonya'yı kendi güvenliği noktasında endişelere sürüklemiştir. Böylece EG ve bölgesel güvenlik konularında Japonya'nın millî menfaatlerini çok fazla dikkate almayan baş müttefik ABD'nin küresel terörizme karşı mücadele konusunda da Japonya'nın isteklerini ne kadar gözetceğini sorgulanır hale getirmiştir. Nitekim Washington, 1979 İran Devrimi ve 11 Eylül Olayları sonrasında müttefiklerinin hayati çıkarlarını tehlikeye atma riski bulunan askeri hareketleri, müttefiklerine önceden danışmadan yapabileceğini göstermiştir. Tüm bu yaşananlar noktasında Japonların aktif politikalar dizisine ihtiyaç duyduğu vurgulanmıştır.⁵³⁵ Çünkü enerji ihtiyacında olduğu gibi Japonya'nın millî menfaatlerinin görmezden gelindiği anların tekrarı, onu özerk bir dış politikaya ve ABD ittifakını zorunlu bir terk edişe doğru sürüklenme durumu uzak da olsa ihtimaller dahilindedir. Nitekim Esenbel, Japonların OD krizleri konusundaki 'ön-alıcı' (özerk) dış politikasından şu şekilde bahsetmektedir;

*"Japonya'ya göre ABD, 11 Eylül'de yaşadığı saldırıdan sonra askeri ve siyasi politikalarını hızla değiştirmiş; Afganistan, Irak, Libya ve en son Suriye'de askeri müdahalelere girişmiş; Doğu Asya ve Asya Pasifik bölgesinin güvenlik meselelerini ise ihmal etmeye başlamıştır. Japonya'nın bu dönemde gittikçe ön-alıcı bir dış politika yürüterek, daha özerk bir duruş sergilediği gözlemlenmektedir."*⁵³⁶

⁵³⁴ Glenn D. Hook, *Japan's International Relations: Politics, Economics, and Security*, London-New York, 2001, ss. 88-90.

⁵³⁵ "Can Japan Come Back: Understanding Tomorrow's Japan", A Pacific Council on International Policy Task Force Report, Los Angeles: Pacific Council on International Policy Task Force, 11.2002, s. 3,26,35, https://www.pacificcouncil.org/sites/default/files/related_resources_files/japan.pdf.

⁵³⁶ Esenbel, "Değişen Dünya Düzeni Işığında Japonya ve Güney Kore'nin 21. Yüzyıldaki Jeopolitik Vizyonları ve Dış Politikaları", s. 11.

Japonya'nın güvenlik politikalarının belirleyicisi Ulusal Savunma Programı Yönergeleri (*National Defense Program Guidelines-NDPG*) ilk defa 1976'da açıklanmış ve ABD, Sovyetler Birliği ve Çin ilişkileri esasında şekillenmiştir.⁵³⁷ Bu yönerge daha sonra 1995, 2004 ve 2010, 2013 ve 2018'de revize edilmiştir.⁵³⁸

1976 NDPG'sinde yer verilen askeri duruş; barış zamanında tam bir gözetim ve sürdürme hali ve bunun dışındaki hallerde ise onlara başa çıkabilmek açısından sınırlı ve küçük ölçekli saldırganlık olarak tanımlanmıştır. Bu gerçekleştirilirken Japonya-ABD ittifakının işleyişi koruma altına alınsa bile bu ittifakın güçlendirilmesine dair bir ifade yer almamıştır.⁵³⁹ Kasım 1978'de Tokyo ve Washington, olası bir askeri senaryo esnasında taraflarca yerine getirilmesi gereken sorumlulukları netleştirmek için Japonya-ABD Savunma İşbirliği Rehberini hazırlamışlardır. Bu gelişme olası ortak askeri operasyonların sorunsuz bir şekilde sürdürülmesi noktasında önemliydi.⁵⁴⁰ Soğuk Savaş sırasında Japonya'nın güvenlik politikasının temelleri ilk hali ile ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki düşmanlıkta ABD'nin yanında Sovyet karşısında olmak esasında şekillenmiştir.⁵⁴¹ Japonya'da sağ kesimin temsilcisi ve ülke içi siyaseti çoğunlukla kontrol eden LDP'nin Eylül 1997'de tekrar seçilmesiyle Japonya'nın talebi doğrultusunda, ülkenin ulusal güvenliğini ciddi şekilde etkileyebilecek durumlarla başa çıkmak için işbirliğini geliştirmek amacıyla Japonya-ABD Savunma İşbirliği Kılavuzu yeniden revize edilmiştir.⁵⁴²

İkili arasındaki bu gelişmeler kuş bakışı bir yaklaşımla ele alındığında sorunsuz bir müttefiklik göze çarpmaktadır. Ancak 1970'li yıllarda ve günümüzde her yönü ile ABD'nin yanında bir Japonya tasviri yapmak doğru olmayacaktır. Filistin Meselesi, Körfez Savaşı, İran Devrimi ve Irak, Afganistan Savaşları zamanlarında, ittifakın OD

⁵³⁷ Kaseda, "Japan's Security Policy towards East Asia", s. 28.

⁵³⁸ "National Defense Program Guidelines and the Mid-Term Defense Program", *Japan Ministry of Defense*, 2018, https://www.mod.go.jp/e/d_act/d_policy/national.html.

⁵³⁹ Kaseda, "Japan's Security Policy towards East Asia", s. 28.

⁵⁴⁰ "The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation", Japan-U.S. Security Arrangements, *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 16.10.2020, <https://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/guideline2.html>.

⁵⁴¹ Kaseda, "Japan's Security Policy towards East Asia", s. 29.

⁵⁴² "The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation (September 23, 1997)", *Japan Ministry of Defense*, t.y., https://www.mod.go.jp/e/d_act/us/anpo/19970923.html; Kaseda, "Japan's Security Policy towards East Asia", s. 32.

özelinde uyumlu bir derinlik ve koordinasyon içinde olmadığı görülmüştür. Yukarıda bahsi geçen Savunma İşbirliği antlaşmaları boyunca Japonya uluslararası operasyonlarda müftteki ABD'ye daha kapsamlı destekler sunmayı amaçlasa bile OD krizlerinde millî ekonomik menfaatini önceleyerek, ülkenin kendi faydasına ciddi anlamda etkisi olmayan konularda ve enerji müttefik OD ülkelerine karşı gerçekleştirilecek operasyonlarda pasifist anayasasının bu tarz girişimlere cevaz vermez niteliğini öne sürmeyi seçmiştir. Bu durum Japon hükümetinin bir bütün olarak Japon halkının güvenliğini ve refahını en üst düzeye çıkarma çabalarının bir sonucudur. Bir yoruma göre böylelikle Japonya, “büyük bir güç gibi görünmeden büyük bir gücün diplomasisi”ni takip edebilmiştir.⁵⁴³

1970'lerde JDP, Asya ve Batı dünyasından siyasi tecrit ve ekonomik yabancılaşma korkusuna bürünürken petrol krizleri ile dünya meselelerinin yönetimine daha fazla katılımı devam etmiştir.⁵⁴⁴ Kuzey Kore bölgesel bir tehdit olmaya devam ederken ve Çin gelişimini sürdürürken ABD ile sorun yaşamama arzusu Japonya'nın özgün bir OD politikası üretmesinde en büyük meydan okuma olmuştur. 1979'da ise Karter Doktrini ile OD'de kullanılacak Acil Müdahale Gücü (*The Rapid Deployment Force-RDP*) askerinin Japonya-Okinawa'daki ABD Deniz Piyadelerinden seçilerek gönderileceği iddiası Japonlarda endişelere neden olmuştur. Böylelikle Japon'lar kendi güvenlikleri için topraklarında bulunan askerlerin OD'ye gönderilebileceğini fark etmişlerdir. ABD ittifakına devam eden bir bağımlılığın Japonya'yı ABD siyasi sorunlarının bir tarafı haline getirdiği ve ortağına güvenerek kendi bağımsız politikasına üretemediği⁵⁴⁵ İran-Irak savaşında bir kez daha ileri sürülmüştür. Körfez Savaşı sırasında Japonya'nın takip ettiği 13 milyar dolarlık Çek Defteri Diplomasisi, Japonya'nın ülke içinden ve dışından tepkiler almıştır. LDP genel sekreteri Ichiro Ozawa (1989-1991) ekonomik bir aktör gibi davranmaktan ziyade siyasi ve askeri güce sahip ‘normal bir ulus’ gibi davranma çağrısında

⁵⁴³ Richard D. Leitch, Akira Kato, Martin E. Weinstein, *Japan's Role in the Post-Cold World*, Westport: CT: Greenwood Press, 1995, s. 6; Akgün, Çalış, “Reluctant Giant: The Rise of Japan and Its Role in the Post-Cold War Era”, s. 12.

⁵⁴⁴ J. Saito, *Japan at the Summit*, London: The Royal Institute of International Affairs, 1990, s. 53; Wan, “Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade”, s. 97.

⁵⁴⁵ Michael J. Green, *Japan's Reluctant Realism: Foreign Policy Challenges in an Era of Uncertain Power*, Palgrave, 2001, s. 23.

bulunmuştur.⁵⁴⁶ Tezimin teorik çerçevesinde yer verilen ve dış politikada 1970 sonrası görülen daha özgür ve egemen bir devlet eksenindeki fenomenlerin bu söylemleri şekillendirdiği açıktır.

Japonya OD politikası tam bir yönelimden daha ziyade anlık reaksiyonları ve katmanları içerir. Örneğin Japonya, Bush yönetiminin Irak politikalarını sıkı bir şekilde desteklerken ve Körfez İşbirliği Konseyi üyeleriyle olası bir serbest ticaret anlaşmasını tartışmaya başlayabilmiştir. Yine aynı dönemde İran ile yakın ilişkilerini sürdürmüştür. Ülke bazlı strateji ile Japonya OD bölgesindeki faydalarını açıkça önceliklendirmiştir.⁵⁴⁷ Petrol krizi sonrası bölge ile var olan ilişkileri derinleştirmek ve hükümet-iş dünyası ilişkileri geliştirilmek için Japonya’da OD Japonya İşbirliği Merkezi (JCCME-Ekim 1973) ve Japonya OD Ekonomileri Enstitüsü (JIME-Eylül 1974) kurulmuştur.⁵⁴⁸

OD özelinde JDP’de bir dizi dönüm noktası ve farklı yönelimler olsa da en etkili Şubat 1977’de Japon hükümetinin, Arap devletleri tarafından Filistin toplumunun temsilcisi olarak Filistin Kurtuluş Örgütü’nü (FKÖ) tanımasıdır ve devamında FKÖ’nün Tokyo’da bir irtibat bürosu açmasına izin verilmesidir. Ağustos 1979’a gelindiğinde, Japonya’nın ABD rızasını bekler diplomasisinin yerini daha cesur bir OD politikası almıştır. ABD Kongresi’nin uyarılarına rağmen FKÖ Başkanı Yaser Arafat, Japon Temsilciler Meclisi Diet üyeleri tarafından kurulan Japonya-Filistin Dostluk Birliği’nin (*League for Japan-Palestine Friendship*) daveti üzerine Ekim 1981’de Japonya’yı ziyaret etmiştir.⁵⁴⁹ FKÖ ile geliştirilen bu ilişkiler enerji arz güvenliğinin bir gerekliliği ve ekonomik millî menfaatini önceliklendirmenin bir sonucudur.⁵⁵⁰

Japonya OD’de hegemon ABD’ye ve işgalci İsrail’e karşı Arap ülkelerinin yanında durarak da kendisine özerk bir alan açmayı başarmıştır. Böylece 1973’den günümüze

⁵⁴⁶ T. Shinoda, *Koizumi Diplomacy*, Seattle: University of Washington Press, 2007, s. 7.

⁵⁴⁷ A. Czin Jonathan, “Japanese Foreign Policy in the Middle East: Balancing Economy and Security”, *Asian Security*, C. 4, S. 2 (2008), s. 198.

⁵⁴⁸ “JIME Review-Issued in 1983-1989”, *Institute of Middle Eastern Economies (JIME)*, (10.01.2020), <https://jime.ieej.or.jp/en/publications/jime-review-1983-1989.html>; “Overview of the 2nd Japan-Arab Economic Forum”, *Japan Cooperation Center for the Middle East (JCCME)*, (10.01.2020), <https://www.jccme.or.jp/english/index.html>.

⁵⁴⁹ Ryoji Tateyama, “Japan, Iran and the United States: A Delicate Triangular Relationship in the 90s”, *JIME Review*, C. 22 (1993), ss. 27-38.

⁵⁵⁰ Yorke, “Oil, the Middle East and Japan’s Search for Security”, s. 442.

uzanan ekonomik anlamda dengeleyici bir aktör olma vasfına erişmiştir. Bu sebeplerle Japonya'nın OD ülkelerine ekonomik, diplomatik ve kültürel bir model olma imgesinin temelleri atılmıştır.

5.2. Peşine Takılan Ülkeden Dengeleyici Aktöre

1951'deki San Francisco Barış Antlaşması ile ABD-Japonya etkileşimi uzun vadede derin bir ittifakın başlangıcı olmuş,⁵⁵¹ 1954 ve 1960 arasındaki antlaşmalar ise bu ittifakın boyutlarının belirleyen ilk dönem metinler olarak kabul edilmiştir.⁵⁵² Bu süreci 1978 yılında imzalanan Japonya-Amerika Savunma İşbirliği Yönergesi ve 1997'deki işbirliğinin çerçevesini geliştiren antlaşma takip etmiştir.⁵⁵³ II. DS sonrası Japonya'da, Japonya Komünist Partisi (UCP) hariç LDP başta olmak üzere tüm siyasi partilerin, genel anlamda Japonya-ABD Güvenlik Antlaşması'na ve JÖSK'ün anayasal sınırlılığına itirazları söz konusu olmamıştır.⁵⁵⁴ Savaş sonrasında derin ve eşine nadir rastlanan ittifakın günümüze yansıyan askeri niteliğini Selçuk Esenbel şu şekilde özetlemiştir;

*“ABD, Kore Savaşı'ndan bu yana en büyük askeri mevcudiyetini 61,000 askeri personeli ile Japonya'da bulundurmaktadır. ABD, 2014 yılından itibaren Japonya'nın savunması için yılda 5,5 milyar dolar askeri bütçe harcamaktadır. Japon devleti de buna ek olarak 4 milyar dolar harcamaktadır.”*⁵⁵⁵

Tokyo'nun, ABD askerleri için geçmişte ödediği miktar Trump (2016-2020) ile gelen yeni dönemde kabul görmemekteydi. ABD-Japonya arasında Mart 2021'de sona erecek anlaşma uyarınca, yarısı Okinawa'daki ABD hava üssünde bulunan toplamda 54.000 ABD askeri için Tokyo şu anda yaklaşık dört milyar dolar ödemektedir. ABD'li yetkililerce antlaşma yenilenmeden evvel bu ödemenin sekiz milyar dolara

⁵⁵¹ Kazuya Sakamoto, “What Is the Strengthened Japan-U.S. Alliance for? Defending and Advancing the Liberal World Order.”, *Center for Strategic and International Studies*, 2016, s. 2, http://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/160401_What_Strengthened_Japan_US_Alliance.pdf.

⁵⁵² E. Goh, “How Japan Matters in the Evolving East Asian Security Order.”, *International Affairs*, C. 87(4), S. 4 (2011), s. 889.

⁵⁵³ P. J. Katzenstein, N. Okawara, R. Sil, “Japan and Asian-Pacific Security.”, *Rethinking Security in East Asia: Identity, Power, and Efficiency*, Stanford: Stanford University Press, 2004, s. 103; Sakamoto, “What Is the Strengthened Japan-U.S. Alliance for? Defending and Advancing the Liberal World Order.”, ss. 3-4.

⁵⁵⁴ Inoguchi, “Japanese Politics in Transition: A Theoretical Review”, s. 445.

⁵⁵⁵ Esenbel, “Değişen Dünya Düzeni Işığında Japonya ve Güney Kore'nin 21. Yüzyıldaki Jeopolitik Vizyonları ve Dış Politikaları”, s. 7.

çıkartılması talebi Tokyo'ya iletilmiştir.⁵⁵⁶ Her ne kadar 2020 yılındaki ABD seçimlerinde Başkan Trump koltuğu Biden'a bıraksa da elbette buna benzer talepler ilk ve son değildir. Taleplerin karşılıklı bulması, Japonya'nın kendi dış politika öncelik ve anlam şemasının bu talebe cevaz vermesine bağlıdır. Nitekim tarihi OD örneklerinde de görüldüğü üzere bazen 'hayır diyebilen Japonya' kendini göstermiştir. Yukarıda değinildiği üzere ABD, Japonya'da 5,5 milyar dolar harcarken Japonya'nın 8 milyar dolar harcadığı bir senaryoda ikilinin savunma anlaşmasının tekrar gündeme alınması ve anayasa engelinin ortadan kaldırılarak savunmanın bizzat Japonlara devri akla gelebilir. Ancak, ABD'nin askeri korumasının sağladığı ekonomik istikrar durumunda, ticaretten elde edilen trilyon dolarların yanında, dört milyar dolarlık bir savunma gider artışı makul kalmaktadır. Savaş sonrası Japon EP'si göstermektedir ki Japonlar millî menfaatleri doğrultusunda en akılcı ve riskten uzak seçeneği olumlayacaklardır.

Diğer yandan Esenbel'in; "Çin'in bölgedeki hızlı yükselişi göz önüne alınırsa, Japonya'nın ABD savunma gücü ile ittifakını daha da güçlendirmek isteyeceği açıktır"⁵⁵⁷ yaklaşımına katkıda bulunarak Japonya'nın Çin'in peşine takılma ihtimaline de peşine takılmanın ikinci bir boyutu olarak değinmek gerekir.

Peşine takılmayı "Doğu Asya üzerinden test eden David C. Kang Çin'in komşularının onu dengelemekten ziyade peşine takılma stratejisini tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır".⁵⁵⁸ Burada en istisnai ülke Japonya'dır. Zira, son iki asırdır Japonya'nın büyük stratejisinin Batılı güçlerin yanındalık olması, son iki asırdır hegemon güçlerin Batıdan çıkmasının bir sonucudur. Olası bir küresel hegemon değişimi bu durumun sürekliliğini garanti etmez. Aksine Çin'in peşine takılma olasılığına daha çok kanalize eder. Burada Japonların ABD'den radikal bir kopuşundan daha ziyade bir 'yumuşak dengeleme' (*soft balancing*)⁵⁵⁹ öngörüsünde bulunmak, dönem olaylarına daha makul

⁵⁵⁶ Lara Seligman, Robbie Gramer, "Trump Asks Tokyo to Quadruple Payments for U.S. Troops in Japan", *Foreign Policy*, 15.11.2019, par. 10, <https://foreignpolicy.com/2019/11/15/trump-asks-tokyo-quadruple-payments-us-troops-japan/>.

⁵⁵⁷ Esenbel, "Değişen Dünya Düzeni Işığında Japonya ve Güney Kore'nin 21. Yüzyıldaki Jeopolitik Vizyonları ve Dış Politikaları", s. 23.

⁵⁵⁸ David C. Kang, "Getting Asia Wrong: The Need for New Analytical Frameworks", *International Security*, C. XXVII, S. 4 (2003), ss. 70-71; Erdem Özlük, "Dengeleme mi Peşine Takılmak mı?: Dış Politika Stratejilerini Yeniden Düşünmek", *Akademik Bakış*, C. 10, S. 20 (2017), s. 251.

⁵⁵⁹ T. V. Paul, "Soft Balancing in the Age of U.S. Primacy", *International Security*, C. 30, Published By: The MIT Press, S. 1 (2005), ss. 46-71.

bir çerçeve sunar. Örneğin Tiananmen Olayları (1989) sonrası Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Çin hükümetiyle olan ilişkilerini insanlık dışı davranışlarından dolayı durdururken, Tokyo ilerleyen zamanlarda G-7 ülkelerinin taleplerine kısmen cevap verse de ilk başta Çin'i kınamayı yeterli bularak ilişkilerini normal seviyede tutmayı tercih etmiştir.

Bugün Japonya'da değerler ve ulusal çıkarlar arasındaki çatışma çoğu zaman insan hakları ihlallerini sürdüren ülkelere karşı ekonomik yaptırımların kullanılmasıyla ilgilidir. İdealistler bu anlarda ekonomik yardımların askıya alınması gibi yöntemlere başvurulmasını savunurken realistler söz konusu ülkeyi cezalandırmanın önemli olacağını savunurlar. Avrupalılar ya da Amerikalılar bir Asya ülkesini insan hakları ihlallerini suçlamak için her ne zaman ön plana çıksalar, bölgesini önemseyen Japonlar genellikle millî ekonomik menfaatleri doğrultusunda bu taleplere boyun eğilmemesini savunurlar. Japonya Tiananmen Olayları esnasında ya değer odaklı yaklaşım ile Çin'deki korkunç insan hakları ihlallerini protesto etmek için yardımların ve ilişkilerin askıya alınmasına karar vereceklerdi ya da yardımın ve ilişkilerin sürdürüleceğini ilan edeceklerdi. Japonların bu duruşlardan ikincisini seçmesi, Batı'nın demokratik ülkelere meydan okuma olarak algılandı. Ancak Filistin'de İsrail'in devlet terörünü siyasi faydaları için engellemeyen ABD ile Tiananmen Olayları'nda ekonomik faydası için yaptırımlardan geri duran Japonya'nın duruşları noktasında pek fark yoktur. Aksine bir ülkenin egemenliğine saygı duymak, silah verip masumların öldürülmesine ve insanların topraklarının işgal edilmesine sebep olmaktan daha kabul edilebilir. EP manada ise 1980'lerde Çin-Japonya ilişkileri hızlı bir ivmelenme yaşamaktayken bu ekonomik gelişim anını tersine çevirmek Japonya için kabul edilebilir değildi. Burada Çin ile karşılıklı ticari ilişkiler, coğrafi yakınlık ve hammadde ihtiyacı gibi etkenler öne çıkmıştır.⁵⁶⁰ Ayrıca unutulmamalıdır ki Çin'deki olumsuz Japon algısının önemli nedenlerinden biri Batılı devletlerin 20. yüzyılda emperyal amaçlar ile Çin'i kontrol altına almak istedikleri zamanlarda, oldukça zayıf düşmüş olan bu ülkeye karşı Japonya'nın bir Batılı devlet gibi⁵⁶¹ savaşmış olmasındandır. Japonya'nın buradaki EP'yi önceliklendiren tavrı bir nebze de olsa tarihi bir hatanın tekrarının önüne geçmiştir.

⁵⁶⁰ Wolf Mandl, *Japan's Asia Policy: Regional Security and Global Interest*, 1st Edition London and New York: Routledge, 1997, ss. 70-72.

⁵⁶¹ Wolfram Eberhard, *Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1986, ss. 212-17.

Bu tarz algıların farkındalığını yaşayan bir ülke olarak Japonya'nın Çin'e karşı politik tutum takınmaması bölgeselciligi de ihmal etmediğini göstermektedir. Ayrıca Japonya'nın bu duruşu, Asya'nın yükselen aktörü Çin üzerinde ticari nüfusunu ve etkisini artırarak bölge huzur ve istikrarını sürekli kılmaya yöneliktir. Japonya, ikili arasında derinleşecek karşılıklı bağımlılıkların askeri uyuşmazlık ve çatışma ihtimalini en aza indireceğini bilerek Tiananmen Olayları boyunca Çin'e karşı doğrudan bir cephe alınımindan kaçınmıştır.⁵⁶² Son olarak eskiden olduğu gibi günümüzde Japonya'nın EG ile ilgilenen ülkelerin başında Çin gelmektedir⁵⁶³ (görsel 5.2 ve 5.2) ve Japonların enerji arz güvenliği kısmen stratejik Çin sularından geçmektedir. Bu bağlamlarda Japonya'nın Çin'e karşı dengeleme yapmaya devam mı edeceği yoksa peşine mi takılacağı sorgulanmalıdır.⁵⁶⁴ Günümüzde ise Doğu ve Güney Çin denizlerinde artan Çin etkisi bu konuyu daha da önemli hale getirmektedir.⁵⁶⁵

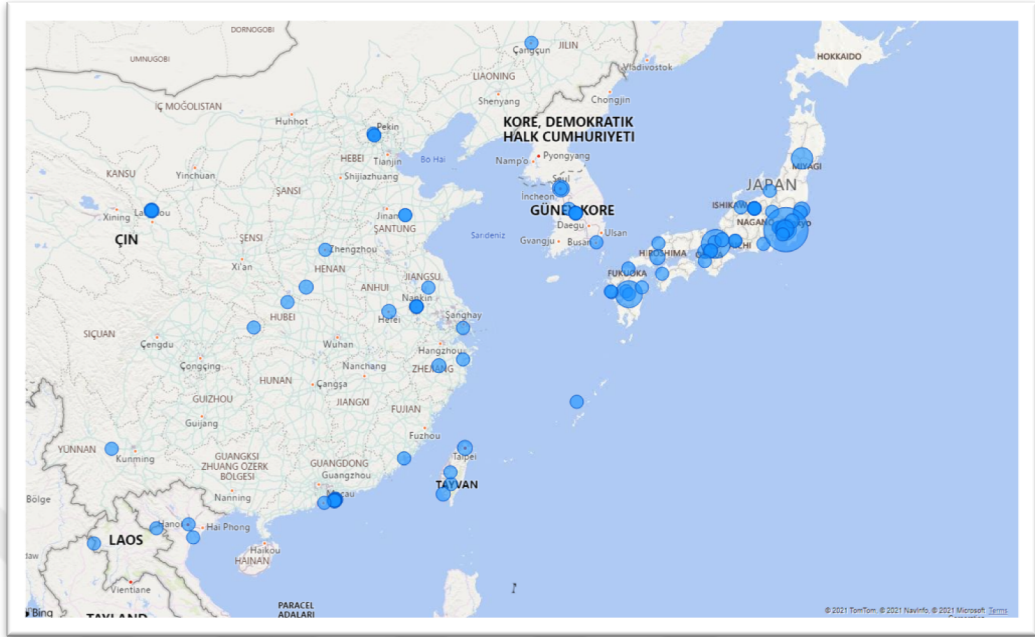
⁵⁶² Balcı, Yeşiltaş, “Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği”, s. 186.

⁵⁶³ Li Shi Hui, *日本國家安全的經濟視角: 經濟安全保障的觀點 (The Economic Perspective of Japan's National Security: a Viewpoint of Economic Security)*, First Edition China: Tai bei shi: Wu nan, 2016.

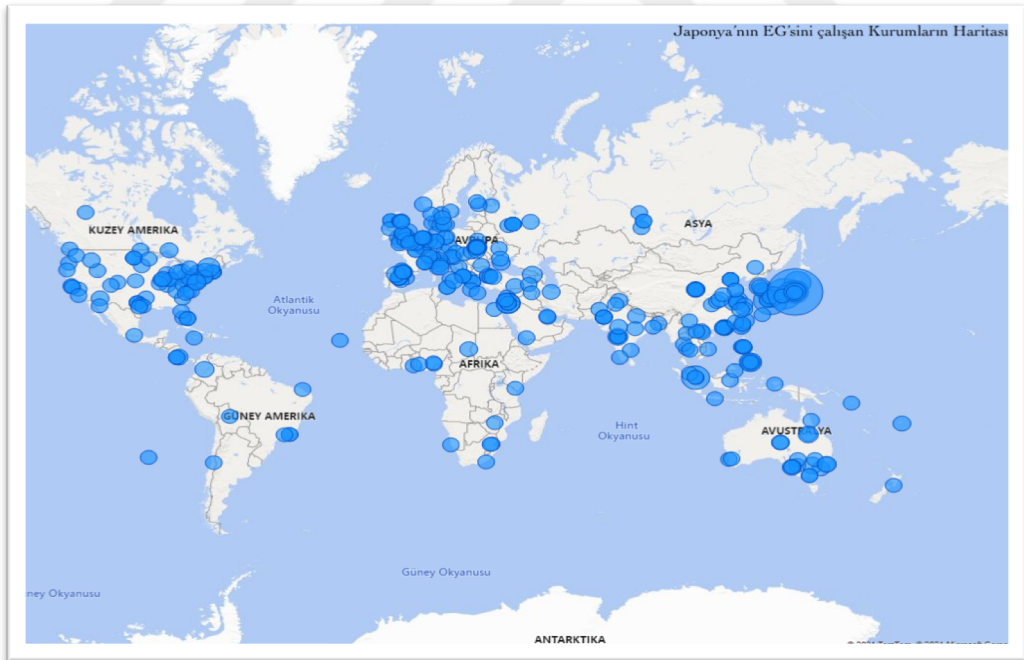
⁵⁶⁴ Drifte, *Japan's Security Relations with China since 1989: From balancing to bandwagoning?*

⁵⁶⁵ Dünya petrol taşımacılığının 2/3'ü tankerlerle yapılmaktadır. Tanker deniz trafiği için önemli boğazlar şunlardır: Hürmüz Boğazı (Umman/Gran), Bab-el Mandab (Yemen/Eritre, Kızıl Deniz-Aden Körfezi- Arab Denizi), Türk Boğazları, Süveyş Kanalı (Mısır, Kızıl Deniz- Akdeniz), Malacca (Malezya/Singapore, Hint Okyanusu- Güney Çin Denizi- Pasifik) ve Panama Kanalı (Panama, Pasifik Okyanusu- Karayib Denizi- Atlantik Okyanusu); İpek, “Enerji Güvenliğinin Ekonomi Politikası ve Türk Dış Politikası”, s. 228.

Görsel 5.1: Japonya'nın EG'si konusunda çalışan kurumların Kuzey Doğu Asya bölgesindeki coğrafi dağılımı⁵⁶⁶

Görsel 5.2: Japonya'nın EG'si konusunda çalışan kurumların dünyadaki coğrafi dağılımı⁵⁶⁷

⁵⁶⁶ Searched for: TOPIC: (Japan) and TOPIC: (energy security). TIMESPAN: All Years. Indexes: SCI-EXPANDED, SSCI&HCI, ESCI from Web of Science Core Collection.

⁵⁶⁷ a.g.e.

Öte yandan, ‘Japonya uluslararası toplumun ondan beklentilerine cevap verememiştir’ şeklinde ifadelere, özellikle Amerika kaynaklı metinlerde sıkça rastlanmaktadır. Ancak Japonya’nın, BM ve AB gibi çok aktörlü kuruluşların barışı tesis etme ve yardımda bulunma çağrılarına cevap vermediği iddiası tarihi vakıya uymamaktadır.⁵⁶⁸ Bu konuda bazı Amerikan entelektüellerin ve yöneticilerinin Japonya’dan beklentilerini uluslararası toplumun çağrısı gibi yazdıkları düşünülmektedir. Lakin günümüz JDP’si askeri ve siyasi anlamda ABD’ye, ekonomik ilişkiler anlamında AB’ye, kaynak ihtiyacı noktasında OD’ye, bölgeselcilik ve coğrafi anlamda Çin’e bağımlıdır. Diğer bir ifade ile "ekonomik başarısı ve bunun dayandığı kaynak ihtiyacı ve pazar arayışı ülkeyi dünyanın geri kalanına bağımlı kılmıştır”.⁵⁶⁹ Japonya’nın koruyuculuğunu üstlenen ABD ise özellikle 1970’lerden sonra Japonların dünyanın geri kalanı ile geliştirmiş olduğu çok boyutlu ilişkileri bir kenara bırakmasını ve çatışma alanlarında ekonomik yük ve sorumluluğun yanı sıra siyasi yükü de paylaşmasını beklemiştir ve beklemektedir.

1973-2001 dönemi OD bölgesi ve Japonya’nın kendi bölgesi özelindeki gelişmeler göstermiştir ki Japonya söylenenin aksine salt peşine takılan bir aktör olmaktan ziyade birçok kez dengeleyici aktör gibi hareket etmiştir.

5.3. 1973-2001 Dönemi Japon-ABD İttifakı

Kore Savaşı ABD’nin, Japonya’ya yönelik algısını değiştirmiş ve bu zamana kadar Japonya, kaybetmiş ve işgal edilmiş bir devletken artık ABD’nin Uzakdoğu’daki önemli çıkarlarını savunabilecek bir ülke konumuna yükselmiştir. ABD daha 1950’lerin başında JÖSK’ü üç aşamalı olarak askeri niyetlerle şu şekilde dönüştürmüş ve yüzleştiği ilk kriz anında Japonya’dan askeri destek talep etmiştir;

“(1) 1950 yılında daha önce de belirtildiği gibi iç güvenliğin sağlanması maksadıyla küçük ölçekli bir Ulusal Polis Teşkilatı’nın oluşturulması, Keisatsu Yobitai, (2) 1952 yılında, bağımsızlığın tekrar elde edilmesinden sonra, bu teşkilatın Güvenlik Gücü olarak yeniden revize edilmesi ve genişletilmesi, Hoantai ve (3) 1954 yılında bütün bunların Meşru Savunma Gücü’ne

⁵⁶⁸ Büyükelçi Yoshihiro Nakayama Türkiye’deki bir konferansında Türkiye ile Japonya’yı aynı gemide görüp Ortadoğu’da barışın inşası için iki aktörün birlikte çalışmasının önemine dikkat çekerken aynı zamanda Japonya’nın bölge barışı için BM birliklerine vb. misyonlara her türlü desteği verdiklerini ve vermeye de devam edeceklerini ifade etmiştir; *Turkish-Japanese Relations: Prospects for Development*, İstanbul: Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi, 1986.

⁵⁶⁹ Gönen, “ABD-Japonya Güvenlik Antlaşmaları: Oluşumu, Evrimi ve Sonuçları”, s. 139.

ABD, Reagan yönetimi sırasında (1981-1989), Doğu Asya'daki Sovyet kuvvetlerine karşı daha etkili bir savunma ortaya koyulması için güvenlik konularında Japonya'dan beklentilerini dile getirmişti. Bu durumda Japonya, JÖSK'ün rolü konusunda önemli bir değişikliğe gitmese de ikili güvenlik programlarıyla daha fazla işbirliği yapmaktan da geri durmamıştır. ABD'nin devam eden baskı ve söylemlerine neden yanıt verilemediğini ise Takashi Inoguchi 1993'de yazdığı bir makalesinde şöyle sıralamıştır;

*“1) Külfetli 1945 yenilgisi halen Japon hafızalarında oldukça canlı idi ve ABD-Japon ittifak antlaşması bu tarz girişim taleplerini konusunda ne tür girişimlere cevaz verdiği net değildi, 2) 1960 ve 1970'lerde ülkeler, silah ihracat sınırlandırmaları ve nükleer silahların edinimleri konusundaki kısıtlanmaları henüz uygulanmaya başlamışlardı, 3) Japon kamuoyunun bu tarz girişimlere karşı olumsuz tavrı açıldı, 4) Savaşçı bir Japonya'ya karşı diğer ülkelerin gizli bir suskunluğu mevcuttu.”*⁵⁷¹

II. DS sonrasının JDP'si Soğuk Savaş dönemi, Soğuk Savaş sonrası dönem, teröre karşı savaş ve jeo-ekonomi dönemleri özelinde kategorize edilmiştir.⁵⁷² Dönemlendirme olayların JDP'ye etkilerine göre yapılmıştır. Bu dönemlendirme arasında önemli kırılmalar ise Soğuk Savaş döneminde, Japonya'nın ABD karşısında kendisini birkaç kez zor durumda hissetmesi ile başlar. Bu durumlardan ilki ABD Başkanı Richard Nixon'ın (1969-1974) Asya-Pasifikteki en önemli müttefiki Japonlar'ı sürecin dışında bırakarak 1972'de Çin'i ziyaret etmesidir. İkincisi ise 1973'teki Arap-İsrail savaşı ile gelen petrol krizidir ve üçüncüsü ile 11 Eylül Olayları sonrası ABD'den gelen "bir şeyler yapmak zorundasınız" beklentisidir.

Ekonomik bağlamda iki sıkı müttefik Tokyo ile Washington'un ilişkileri özellikle 1973 Petrol Krizi'nden sonra çekişmeli bir hale gelmiştir. ABD, Japonya ile ticaretinde açıklar verirken ve rakamlar Japonya açısından oldukça memnuniyet vericiydi.⁵⁷³ Bu durumda ABD, Japonya'yı iç tüketimi ve ithalatı teşvik etmeye zorlamıştır.⁵⁷⁴ Japonlar, bu konuda Washington'a bazı güvenceler vermiş ancak bunlar beklentileri

⁵⁷⁰ James W. Morley, *Japan and Korea: America's Allies in the Pacific*, New Yor: Walker and Company, 1965, s. 110; Gönen, “ABD-Japonya Güvenlik Antlaşmaları: Oluşumu, Evrimi ve Sonuçları”, s. 124.

⁵⁷¹ Malafaia, “Japanese International Relations: an Assessment of the 1971-2011 Period”, s. 14.

⁵⁷² Khalil-ur-Rahman Shaikh, “Japan's Foreign Relations: An Analysis”, *Daily Times*, (28.05.2018), <https://dailytimes.com.pk/245537/japans-foreign-relations-an-analysis/>.

⁵⁷³ Maeno, “Japan 1973: The End of an Era?”, s. 58.

⁵⁷⁴ Wan, “Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade”, s. 99.

karşılammaktan uzak kabul edilmiştir. ABD daha sonra Japonların para birimlerinde devalüasyona gitmelerini istemiş ve 1985'teki Plaza Anlaşması (*Plaza Accord*) ile Japonya devalüasyonu kabul etmiştir.⁵⁷⁵ İlişkilerin artık korunan ve koruyan çizgisinden daha ziyade eşitler arası rekabet eder bir mahiyet kazanmaya başlamıştır. Ayrıca Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru, Japonya'nın ABD ile olan kronik ticaret fazlası, giderek artan üretim ve teknolojik rekabet gücü ve maliyetsiz askeri duruşu, Japonya'ya karşı rekabet duygularını içeren popülist Amerikan politikaları beraberinde getirmiştir.⁵⁷⁶ Petrol krizleri ise ikilinin süregiden bu siyasi ve ekonomik rekabetini derinleştirmiştir.

1980'ler ile beraber, ABD'nin diğer önde gelen ekonomik güçlerin katılımı olmaksızın artık dünyayı tek başına yönetemeyeceği anlaşılmıştır. Bir durum ilk olarak Japonya-ABD ittifakının patron-müşteri ilişkisine yansımıştır. Böylece Japonya'nın artık uluslararası anlaşmazlıkların çözümleri noktasında geri durması, küresel siyasi meseleler üzerinde düşük bir profil kalması, ekonomik kazanımlara konsantre olması ve dolayısıyla Yoshida Doktrini'ne bağlı kalması artık mümkün değildi. Çünkü bu zamana kadar uygulamış olduğu politikalarda başarılı olsa da şimdi uluslararası ekonomik düzenin yükünü paylaşım ve dünyaya öncülük etme vakti idi.⁵⁷⁷ Japonya tarafında ABD ile daha eşit bir ortaklık çağrısı hükümet ağzından ilk defa 1955'de Başbakan Ichirō Hatoyama (1954-1956) tarafından yapılmış olsa da bu zamana kadar Japonya-ABD ilişkilerinde bu ihtimal söz konusu olmamıştır.⁵⁷⁸ Japonya'nın ABD ittifakına tamamen muhtaç ve askeri donanımdan uzak bir ülke olmasının gerekliliğini savunan elit grubunun etkisi özellikle petrol krizleri ile hissedilen yetersizlikler sonrası zamanla azalmıştır.⁵⁷⁹

Petrol krizleri sonrası finansör kurumları ve dış yardımlar aracılığıyla enerji arz güvenliğini güvence altına almaya çalışan Japonya'nın ekonomisi, 1990'lara gelindiğinde durgunluk yaşarken ABD'de müttefikinden askeri konularda daha stratejik roller üstlenmesini yönündeki isteğini yinelemiştir. Ülke kamuoyunda ise şu

⁵⁷⁵ Malafaia, "Japanese International Relations: an Assessment of the 1971-2011 Period", s. 11.

⁵⁷⁶ Inoguchi, "Japanese Politics in Transition: A Theoretical Review", s. 449.

⁵⁷⁷ Akgün, Çalış, "Reluctant Giant: The Rise of Japan and Its Role in the Post-Cold War Era", s. 8.

⁵⁷⁸ Minohara, "Normalizing Japan: Politics, Identity, and the Evolution of Security Practice. By Andrew L. Oros. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2008", s. 610.

⁵⁷⁹ Akaha, "Japan's Comprehensive Security Policy: A New East Asian Environment", s. 325.

soru yankılanmıştır; Japonya'nın uluslararası politik sistemdeki rolü tam olarak nasıl olmalıdır? Bu sorunun üzerine tartışmalar devam ederken 11 Eylül Saldırıları ile artık bir şeyler yapmadan geri durmak Japonya için imkânsız hale gelmiştir. Eskiden BM misyonlarına bile katılmayan bu ülke artık yıllık 30-40 milyar dolar savunma veya operasyonel harcama yapmak durumunda kalmıştır.⁵⁸⁰ Böylece Soğuk Savaş'ın sonu Japonya'ya belirli sorumluklar getirmiştir ve Japonya'dan istekler ve dolayısıyla JDP'nin eğilimleri farklı boyutlara evrilmiştir. 11 Eylül Olayları sonrasında Japonya'nın ABD'ye siyasi anlamda daha fazla destek vermesi amacıyla ABD-Japonya ittifakı 'özel dostluk' statüsüne taşınmıştır.

Paul Kennedy'nin vurguladığı üzere, ekonomik refah her zaman ve derhal askeri etkinliğe dönüşmezken ülkeler bu ikisi arasında bir denge ve üretken politikalar gözetebilirler.⁵⁸¹ Bu yorumlama ABD'nin taleplerinin zamana ve olaylara yayan Japonya özelinde kendine doğrulamaktadır. II. DS sonrasının Japonya'sında I. DS yıllarının Japonya'sının aksine her şeyin bir zamanı vardır. Böylece Japonya, ABD'yi kendi ajandasına kanalize eden, 'oyalayabilen', bir müttefik olarak tasvir edilebilir.

Öte yandan karşılıklı bağımlılık, ortak çıkarlara zemin hazırlayarak stratejik tercihlerin hesaplanmasını etkiler.⁵⁸² OD bölgesinde yer alan birçok ülke ile Japonya'nın bir zaviyeden ortaklığı bulunmaktadır. Bölgenin belirli ülkeleri, Amerika'nın siyasi desteğine ve askeri kapasitesine muhtaçken, diğer yandan Japonya-ABD ilişkileri siyasi ve askeri bir ittifak ile sabittir. Bu gizil benzerlikler aslında bölge ülkelerinin ABD ile aynı çizgide olan politikaları noktasında Japonya'ya kolaylıklar getirerek hem bölge ülkeleriyle ilişkiler konusunda hem de ABD ittifakının istikrarını sağlayabilme konusunda kolaylıklar sağlamıştır/sağlayacaktır. Ancak bahse konu bölgenin aktörlerinden birinin İran diğerinin ise Suudi Arabistan olduğu göz önüne alındığında, Japonya'nın nasıl bir ikilem arasında kaldığı ve kalabileceği anlaşılabilir. Nitekim Japonya'nın iki bölge ülkesi ile de yoğun bir enerji ticareti bulunmaktadır. Aynı durum İsrail ve bölge ülkeleri ile ilişkilerde öne çıkmaktadır. Arap ülkelerinin yoğun bir şekilde İsrail karşıtı olduğu ve ABD'nin ise sürekli İsrail'in tarafında yer

⁵⁸⁰ İşyar, *Karşılaştırmalı Dış Politikalar: Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası*, s. 245.

⁵⁸¹ Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers*, s. 439.

⁵⁸² Keohane, Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*; Wan, "Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade", s. 88.

aldığı 1973-2001 yılları arasında, Japonya için ABD ittifakının gereklerini yerine getirme konusu oldukça güçleşmiştir. Sonuç olarak bölge ülkelerinin ve Japonya'nın ABD'ye muhtaçlıkları ortaklık gibi görünse de derinlemesine analiz edildiğinde aslında bu durumun Japonya için ciddi bir kaygı sebebi olduğu görülmektedir.

Bir soyutlama yapılırsa, OD ülkeleri ABD'ye enerji kaynakları satmaya devam ederek ondan ihtiyacı olan askeri donanımı satın alırken zaman zaman bu enerji ticaretini ikili ilişkilerde bir uyarıcı olarak kullanabilmektedir. Ancak aynı durumu Japon özelinde ele aldığımız zaman, bölge ülkeleri Japonya'nın enerji bağımlılığını çok iyi görerek, 1973-2001 döneminde yüzleşmek de oldukları bazı siyasi krizlerde Japonya'nın bu bağımlılığını fırsata dönüştürmüşlerdir. Japonya için enerji, üretim süreçlerinin temel kaynağını ifade etmekle beraber bu sürecin sonunda ortaya çıkan ürünlerin Batıya ve gelişmiş pazarlara ulaşımı, Japonya'nın ekonomik devasallığını sürdürebilme manası taşıdığından, bu bölgenin talepleri zaman zaman ABD ittifakının gereklerinin önüne geçmiştir. Bu durumun zoraki sonucu olarak şekillenen JDP ise ABD ile süregiden müttefikliğe yeni boyutlar kazandırmıştır.

5.4. Bölüm Sonucu

- 1) 1970'ler ile Japonya'nın Batı ülkeleri ile koordinasyonu, ekonomik ve bölgesel çıkarlar ayrıştığı noktada son bulmaktadır. Enerji arz güvenliğini sağlama noktasında ABD'nin desteğinden mahrum kalan Japonlar kendi bölgelerindeki tehditler konusunda da farklı arayışlara yönelmiştir,
- 2) OD bölgesinde olduğu gibi Japonya'nın Asya bölgesinde de dengeleyici bir aktör olması ihtimaller arasındadır. Bu durumu belirleyecek temel etken yine ekonomik ilişkilerdir. Maliyetleri artmış bir ABD-Japonya ittifakı Japonları Asyacılığa, dolayısıyla Çin ile daha kapsamlı ilişkilere yöneltebilir. Nitekim Japonlar zaman zaman Çin'e yönelik ABD'den gelen istekleri beklemeye alabilmiştir,
- 3) Japon-ABD ittifakından ABD'nin beklentileri II. DS'nin hemen ardından Japon EP ajandasının kabul edemeyeceği bir noktaya ulaşmıştır. Japonya ise beklentileri zamana yayarak bu ajandasından taviz vermemeyi başarmıştır. 1973-2001 döneminde Japonların enerji ihtiyacı ikilinin ilişkilerine yön verici bir niteliğe sahiptir.

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

6.1. Genel Değerlendirme

Japonların çok bilinen ulusal özellikleri uyarlama ve uyum sağlama kapasiteleridir. Geçmiş yıllarda, Japonya kendi fikirlerinden üstün kabul ettiği birçok fikri, ideolojiyi, kültürü ve teknolojiyi ithal etmekten geri durmamışlardır.⁵⁸³ Ancak ürünlerin ve fikirlerin olduğu gibi alındığını söylemek eksik bir açıklama olacaktır. Olanı almak, yorumlamak ve geliştirerek gerektiğinde alınana geri pazarlayabilen bir model burada bahsedilendir. Bu model ile Japonlar ürünler üzerinde yaptıkları 'kendileştirme' işlemini, fikirler noktasında da gerçekleştirebilmişlerdir. Nitekim Batı'dan alınan siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler teori, ideoloji ve kavramlarının Japon toplumundaki iz düşümleri farklılaşmıştır. Japonlar siyasetin ve uluslararası politikanın birçok yönünü Batı'da yorumlandığı ya da uygulandığı gibi almamışlardır. Bu minvalde II. DS sonrası şekillenen pasifist Japonya'nın askeri noksanlıkları, kaynak eksikliğinin yanında önceki dönemin pişmanlıkları üzerine şekillenen ve ekonomiyi kutsayan devlet politikasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.⁵⁸⁴ Japonlar kendilerine pasifist olmalısınız ve pasifist kalmalısınız dayatmasında bulunanlardan daha çok pasifizme sahip çıkmışlar ve savaşı hiçbir zaman tekrar başvurulabilecek bir seçenek olarak düşünmemişlerdir. Dünya sosyal bilim akademileri ve düşünsel sistemleri, realizm benzeri ideolojilerin okumalarını halen en makul alternatif paradigmalardan başında kabul ederken diğer taraftan 70' yıldan fazla bir süredir bir tane bile Japon askeri savaş ve çatışma nedeniyle hayatını kaybetmemiştir. Bu durum günümüz dünyası için çok müstesna bir veriyi ihtiva etmektedir. Böylece bilimin daha evrensel olduğu günümüzde Japonya için dış politikanın okunması, yorumlanması ve uyarlanması noktalarında 'kendileştirme' yapabilmiş bir ülke nitelendirmesini yapmak yanlış olmayacaktır.

Öte yandan normal ülke kavramı II. DS sonrasında Japonya ile yeni bir anlam bulmuştur. Vestfalya Sistemi sonrasında devlet, ulus ve vatan üçlüsü militarist ideolojinin şartlarının temeli kabul edilmişken, Japonya II. DS sonrasında da bunların

⁵⁸³ Akgün, Çalış, "Reluctant Giant: The Rise of Japan and Its Role in the Post-Cold War Era", s. 2.

⁵⁸⁴ Heginbotham, Samuels, "Mercantile Realism and Japanese Foreign Policy", s. 178.

hepsine haiz bir devlet haline gelmiştir.⁵⁸⁵ Ancak Japonya'nın edinmiş olduğu ekonomik ve teknolojik zenginlik düzeyinde, askeri donanım yönünden geri planda kalabilmesi ve askeri güce duyulan erişim arzusunun törpüleyebilmesi onu biricikleştirmiştir. Pasifik Savaşı ile ulusal ekonomik gücün getirdiği askeri kapasite artırımının yıkıcı sonuçları ile yüzleşmiş bir Japonya, askeri noksanlığını egemenliğine veya bağımsızlığına bir tehdit olarak görmemiştir. Aksine bu şekilde ortaya çıkan büyük finansal gücün kritik yüksek teknoloji sektörleri başta olmak üzere birçok konuda diğer aktörlere nazaran karşılaştırmalı üstünlük sağladığını fark ederek bu halinden faydalanmasını bilmiştir. Ayrıca II. DS sonrasında Japon Anayasasının pasifize edilmesine neden olan ülke ABD olmasına rağmen Kore Savaşı (1950-1953) yıllarında Japonya'dan askeri destek bekleyen, Vietnam Savaşı (1955-75) yıllarında yine aynı şekilde daha fazla askeri katkı bekleyen ve OD siyasi krizlerinde Japonya'dan askeri ve operasyonel destek bekleyen ABD olmuştur. Ancak her defasına JDP'nin EP yönü ile bir daha yüzleşmiştir.

*“Japonya'nın Almanya ile beraber ABD'nin ulus inşası projesinin prototiplerinden biri olduğu ifade edilmelidir”*⁵⁸⁶ çıkarımı temel alınır, esasen 1970'lerden sonra ABD'nin inşa etmiş olduğu Japonya kendi millî menfaatleri bağlamında bu eksenden belli oranlarda ayrılmaya başlamıştır. Burada ayrışma ticaret ve EG başlıklarında yoğunlaşmıştır. OD özelinde Japonya'nın kendi inisiyatifi ile yürüttüğü şahsına münhasır EEP'si, bu süreci ulus-inşasından farklı bir noktaya taşımaktadır. Hakeza JDP, II. DS ardından çoğunlukla kendine çizilen sınırları sahiplenmiş ve korumaya çalışmıştır. Ancak 1973-2001 döneminde, ABD eksenindeki bir ulus inşa sürecinin ötesinde özerk/otonom aktör davranışlarına rastlanmaktadır. Nihayetinde 100. yılını doldurmaya doğru giden Japonya-ABD ittifakı 1973-2001 döneminden aldığı dönüşümler ile yeni bir niteliğe doğru evirilmektedir.

Oros, *“mevcut politika tartışmalarına bir pencere ve Japonya'nın geleceği için stratejik vizyon”*⁵⁸⁷ amacıyla kaleme aldığı Japon Rönesans'ı isimli kitabında, Japonya'nın güvenlik politikalarında uzun bir zamandır süren değişimlerin en

⁵⁸⁵ Murat Belge, *Militarist Modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye*, İstanbul: İletişim, 2014, s. 157.

⁵⁸⁶ Özşahin, “II. Dünya Savaşı Sonrası Japon Dış Politikasını Muhafazakârlık Üzerinden Okumak”, s. 113.

⁵⁸⁷ Andrew L. Oros, “Author's Response: Next Steps in Japan's 'Security Renaissance'?", *Asia Policy*, C. 24 (2017), s. 189.

başından itibaren bir rönesansa işaret ettiğine dikkat çekmişti. Nasıl ki Avrupa’da gerçekleşen Rönesans dönemi öncesindeki gelişmeler de Rönesansın bir parçası sayılmaktaysa,⁵⁸⁸ JDP’nin OD odağında dönüşümleri de ileri bir zamanda adı konacak kesin bir kırılmanın/Rönesansın ön dönemleri mahiyetindedir. Ancak Oros’un çalışmasında bu dönüşümlerin 1990’lar ile başlatıldığına ve asıl Japon Rönesans’ının 2006-2016 yılları arasına işaret ettiğine ithafen bu tez çalışması boyunca aslında dönüşümlerin 1973 petrol krizi ile başlayıp⁵⁸⁹ 1990’lar ile hızlandığı⁵⁹⁰ ve 2001 ile normalleşmeye (kabul görmeye) başladığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca yine Oros’un kitabında, Japonya gibi küresel ekonomik bir aktör ele alınırken enerji bağlamına ve OD gelişmelerinin JDP üzerindeki etkilerine gerektiği ölçüde yer verilmediği görülmüştür. Böylece Oros’un JDP’nin genel mahiyetine yapmış olduğu dönemlendirme ve değerlendirmelere 1973-2001 dönemi OD özelinde üç kavram (yüzleşme, ikna ve bekletme) ile katkı verilebilmektedir;

- Petrole olan bağımlılığın sürdürülemezliği ile yüzleşme (*confrontation*),
- OD ülkelerini vazgeçilemez partnerler olduklarına ikna (*persuasion*),
- ABD’nin siyasi ve askeri destek taleplerini anayasal engel ileri sürülerek bekletme (*holding*).

Ülke içi dinamikler bağlamında bakılacak olursa ilk petrol krizinde, MITI Arap yanlısı bir duruş sergilerken öte yandan Dışişleri Bakanlığı ABD yanlısı bir duruş göstermiştir. Yani Dışişleri Bakanlığı, ABD ile iyi ilişkilerin sürdürülmesinden öncelerken, MITI ise ekonomik faydalar temelinde Araplar ile uzlaşının temel öncelik olduğunu bilerek hareket etmiştir. Dönem boyunca ABD ile ayrışmaların görülmesi ise dönem boyunca ekonominin merkeze alındığı hipotezimi doğrulamaktır. JDP’de OD’nin önemi süreklilik arz ederken⁵⁹¹ Japonya’nın OD’ye yaklaşımı bürokratik ve siyasi anlamlarda normal dış politika ve güvenlik çizgisinin çeşitlenmesine ve çok katmanlı özelliklere bürünmesine imkân tanımıştır.

⁵⁸⁸ a.g.e., s. 193.

⁵⁸⁹ Akaha, “Japan’s Comprehensive Security Policy: A New East Asian Environment”, s. 325.

⁵⁹⁰ a.g.e., ss. 328-29.

⁵⁹¹ Licklider, “The Power of Oil: The Arab Oil Weapon and the Netherlands, the United Kingdom, Canada, Japan, and the United States”, s. 217.

Zira Japonya'nın belirlediği günümüzün uzun dönemli vizyonları⁵⁹² petrol krizleri boyunca yüzleştiği zorluklardan ve tecrübelerden de hareketle şekillenecektir.

Tercih edilen politikalar, devletlerin bilgeliğini göstermede ve bu seçimler için politik desteği harekete geçirmede oldukça önemlidir.⁵⁹³ Örneğin, Japonya sürekli olarak OD petrol bağımlılığını, ulusal düzeyde nükleer enerjiye halk desteğini sürdürmek için kilit bir gerekçe olarak kullanmıştır.⁵⁹⁴ İçerde halkını nükleer endişe konusunda zorunlu tercihlere mahkûm olduğuna ikna ederken dışarda ise ülke güvenliğinin önemli unsurlarından sayılan enerji konusunda silahlı bir çaba içine girmek yerine müzakere ve insani yöntemlerle hareket ederek ne OD bölge ülkelerinin ne de kendi halkının tepkisini çekmiştir. Bu minvalde JDP'nin EP üçlemesi şu şeklide bir tasvir edilebilir; kendi halkına petrole olan bağımlılığın sürdürülemez olduğunu, OD ülkelerine vazgeçilemez bir partnerler olduğunu ve ABD'ye ise anayasal engeli gereği gereken askeri destekleri sağlayamayacağını söyleyebilmesidir. Ayrıca JDP'nin OD'deki niteliği ve değişimleri, OD toplumuna ve halkına gerçek bir ilgiden ya da bölgeyle kültürel alışverişleri derinleştirme arzusundan kaynaklanmamıştır.⁵⁹⁵ Aksine Japonya, OD kriz anlarında ekonomik istikrarını ve gelişmişliğini koruma odağında bir ulus-devletten daha çok küresel ekonomik sistemin politik bir sınıfı gibi davranmıştır.

Öte yandan petrol krizi ile başlayan süreçte halihazırda OD'deki liderler ve ülkeler kısa bir süreliğine de olsa Japonya'nın petrol arzını noktasındaki kırılganlığını iyi sezerek baskı uygulamayabilmişler ve hızlı bir şekilde manipüle edebilmişlerdir. Böylece ABD'nin her konuda Japonya'yı sağlam müttefik olarak gören anlayışı ciddi bir sınava tabi tutulmuştur. Japonya açısından ise bölgeden gelen politik talepler ekonomik programların ve ihtiyaçların kapsamına dahil edilmiştir. Böylece Japonya enerji arzını güvence altına alırken pasifist karakterinden ayrılmadan külfetli askeri kayıplardan sıyrılabilmiştir.

⁵⁹² Andrew DeWit, Riyanti Djalante, Rajib Shaw, "Building Holistic Resilience: Tokyo's 2050 Strategy", *The Asia-Pacific Journal | Japan Focus*, C. 18, S. 7 (2020), doi:5386.

⁵⁹³ Deborah Stone, *Policy Paradox: The Art of Political Decision Making*, New York and London: W.W. Norton, 1997, s. 232.

⁵⁹⁴ Lesbirel, "Diversification and Energy Security Risks: The Japanese Case", s. 21.

⁵⁹⁵ Kimura, "Japan's Middle East Policy: Impact of the Oil Crises", s. 28.

Pehlivan Türk son 200 yıldır Japonya'nın genel karakterini şu şekilde resmetmiştir;

“Tokugawa döneminin sonunda, Japonya gelenekçilik ve modernleşme arasında gidip gelirken uzun bir iç savaştan sonra modernizasyon yolunu seçti. 20. yüzyılın başında Japonya, güçlü bir iç muhasebe ile ulus devlet mi yoksa yayılmacı bir imparatorluk mu olması gerektiği ikilemlerini yaşadı ve nihayetinde onu büyük bir felakete götüren emperyalizmin yolunu seçti. Savaştan sonra Japonya, pasifist/kalkınmacı bir devlet ve silahlı/normal bir devlet olma yolları arasında seçim yapmaya çalıştı. Bunlardan pasifist/ticaret devleti modelini tercih etti, bu da onu kısılanacak başarılı bir ekonomik süper güç haline getirdi. Ancak 21. yüzyılın başında Japonya yine bir dönüm noktasındadır.”⁵⁹⁶

Tez boyunca bu yaklaşımın ilk iki dönemlendirmesine büyük oranda katılmakla beraber son sürecin 21. yüzyılın ile başladığı noktasında ayrıldım. Bu sürecin JDP'nin pro-aktif bir şekilde zamanın ve sistemin ruhuna göre gelişimini ve uyumunu başlattığı 1970'ler ile başladığı yorumunda bulunmaktayım.

Tezimin öne çıkan bir diğer bulgusu ise Japonların Orta Asya devletleri ve Müslüman toplumları ile tesis etmeye çalıştığı II. DS öncesi ilişkilerinin, 1973-2001 dönemi OD ilişkilerinin kökenini oluşturmuş olmasıdır. Bu bulgu JDP'nin savaş öncesinin emperyal çizgisinden savaş sonrasının EP çizgisine kayışının açıklanmasına yardımcı olmuştur.

Son olarak yaygın literatürde Japonya'nın enerji arz güvenliği noktasındaki hassasiyetlerinin 1973 sonrasında başladığı vurgulansa da aslında bu hassasiyetlerin II. DS öncesinde ortaya çıktığı ve II. DS sonrası Başbakan Yoshida zamanında devlet politikası haline getirilmiş olduğudur.

6.2. Sonuç

Dönem JDP'si Japonya'nın pasifist politikasını revize etmeden yeni bir dünya düzeni oluşturmada yapıcı bir katılımcı olabileceğini göstermiştir. Japonya'nın enerji özelinde OD bölgesinde yüzleştiği sorunlarla başa çıkmanın en iyi yolunun, Batı'nın III. dünyadaki güvenlik çabalarına daha fazla katılım sağlamaktan ve yeni sorumluluklar omuzlamaktan geçtiğine tez boyunca yer verilmişti. Bu durum Japonlara hem kendilerine danışılma hem de çıkarları ile uyuşmayan bir durum söz konusu olduğunda Amerikan politikalarına itiraz etme hakkı verecekti. Böylece Amerikalı ve Avrupalı müttefiklerinin ticaret ve savunma konularında Japon hassasiyetlerine ve çıkarlarına daha fazla dikkat etmesi söz konusu olabilecekti. Japon

⁵⁹⁶ Pehlivan Türk, “From Peace State to Peacekeeping State: Japan's Changing National Role Conception and Foreign Policy Norms”, s. 78.

akademik çevreleri bu amaçla, bir dizi öneri tartışılmıştır. Günümüz anayasa değişikliği tartışmaları da benzer şekilde aktif katılımın benzer getirileri üzerinden yürütülmektedir. Ancak Japonya'nın koşulsuz, yapıcı ve aktif katılımcı olduğu anlarda müttefikinin enerji arzı konusundaki hassasiyetini gözetmemesi ve petrol krizleri ve 11 Eylül Olayları gibi anlarda fevri bir şekilde hareket etmesi, Japonların beklentilerinin gerçeğe dönüşmesini engellemiştir. OD konusunda müttefiklerinden gelen talepler ile askeri bir dönüşüme girişmesi Japonya'ya o anlık bir çözüm sunuyormuş gibi görünse de hem kendi halkında ciddi bölünmelere sebep olacak hem de Asya-Pasifik bölgesindeki ticaret partnerleri nezdinde bir tehdide dönüşecekti. Bu eksenlerde 1973-2001 döneminde JDP millî menfaatlerinden ödün vermeden kendisi için en makul EP çizgilerini korumayı başarmıştır. Bunu da OD ülkeleri ile iyi geçinerek, ABD'nin talepleri karşısında bazen sessiz kalarak ve bazen de mali katkılar sunarak başarabilmiştir. Esasında tüm bunları Japonya, tezin birinci bölümünde de değinildiği üzere, dünyanın ekonomik anlamda trileteral saç ayaklarından biri ve dünya ekonomisi olma sorumluluğu ile hareket ederek gerçekleştirmiştir.

Alan literatürüne göre JDP'nin mahiyeti birbiriyle çelişen görüntüler sunmakta ve Japonya'nın dünya politikasının niteliği kafa karışıklığına sebep olmakta idi. Bu duruma OD özelinde bakılırsa, JDP bir politikasızlıktan ya da ikilemlerden mi ibaretti? Aksine, tez boyunca görülmüştür ki JDP çok katmanlı politikalar içeriyor ve ontolojisi gereği bu katmanlar da zaman zaman birbiri ile çelişiyor gibi görünmektedir. Bu durum bir kayıptan ziyade bir kazanca dönüşerek dış politikaya çok yönlülük getirmiştir. Japonya'nın bölgede tek taraflı bağımlıdan daha çok arabulucu gibi hareket edebilmesi, onun BM Güvenlik Konseyi'nin daimî üyeliği konusunda elini güçlendirmiştir. Nitekim Japonya bölgede, yumuşak güç unsurlarını ve insani diplomasiyi aktif bir şekilde yürütebilen bir rol model haline gelmiştir. Ayrıca yüzlerce silahlı çatışma yaşamış ve yaşamaya devam eden OD bölgesi, dış müdahaleye duyarlıdır ve bölgesinde konuşlanmış fazladan aktör arayışında değildir. OD'de askeri bir siyasi hırsı olmayan Japonya, enerji odaklı ekonomi politikaları ile bölgenin bu halinde bile kabul görebilmiştir.

Bir kez daha 'uluslararası toplumun Japonya'dan beklentileri' gibi ifadelerin aslında yakın müttefiki ABD'nin kendisinden beklentilerinden ibaret olduğu görülürken JDP'nin uygulamalarında Japonya'nın ekonomi ve onun itici gücü olan enerji üzerine

şekillenen ‘millî menfaatlerinin’ sonuna kadar korunduğu sonucuna varılmıştır. Nitekim Japonya için her şeyin bir zamanı vardır ve ekonomik öncelikler zamanı geldiğinde siyasi politikalar ile güçlendirilmiştir. Enerjinin güvenlikleştirilmesi bunun örneğidir. Enerji bağımlılığı/riskleri yönetilerek ve ABD’ye de açıklanarak JDP’nin OD krizlerine konusundaki sınırları net bir şekilde çizilebilmiştir. Böylece EG konusu güçlü bir söylem haline gelebilmiş ve Japon millî menfaatlerinin içine dahil edilmiştir. Bunun da bir uzantısı olarak II. DS ardından gelen dönemde Japon hükümetleri askeri olmayan kaynaklarını, özellikle ekonomik kaynaklarını, kendine has EP ajandası üzerinden takip ederek dünya düzenine katkıda bulunmuştur.

Teorik bağlamda ise 1973-2001 dönemi JDP’sine tek bir teori ve yaklaşım uygulanamamaktadır. Olay bazlı yaklaşım gerekir ki bu da ekonomik çıkarların temel belirleyici olduğunu göstermiştir. Enerji başlığı ise dönem JDP’sinin yorumlanmasında sentez bir yaklaşımı kaçınılmaz kılmıştır. Ayrıca bu tezde Uİ’nin genişleyen güvenlik yaklaşımlarından Kopenhag Okulunun söylemleri ile pasifist bir aktörün EG’yi sağlama serüveni örtüştürülmüştür. Böylece EG’yi güvence altına alma noktasında öne çıkan savunmacı ve saldırgan güvenlik yaklaşımlarının dışında, ekonomik ve insani yardımları etkin bir şekilde kullanan Japonya’nın bu konudaki başarıları istisna bir örneklik ortaya koyulmuştur.

1973-2001 döneminde OD’nin JDP’deki değeri, pasifizm veya militarizm eksenlerinde yapılan klasik tartışmalara üçüncü bir yol olarak EP yaklaşımı makul çerçeve olarak dahil etmesidir. Güvenlik çalışmalarının yeni bir boyutu olan EG, EP bir çerçevede anlam bulmuş, enerji tedarikçisi ve bağımlısı bir ülke olan Japonya’nın dönem dış politikası yorumlanabilir hale gelmiştir. Böylece EG uzanımındaki Japon güvenlik politikalarının ve dolayısıyla dış politikasının bugüne uzanan dönüşümü açıklanabilmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Acharya, Amitav. *Constructing a Security Community in Southeast Asia; ASEAN and the Problem of Regional Order*. Second Edition. New York: Routledge, 2009.
- Adelman, M.A. *The World Petroleum Market*. Published for Resources for the Future. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1972.
- AI-Ebraheem, H.A. "The GCC and Japan: Past, Present and Future Relations: An Overview." In *The Arab Gulf States and Japan: Prospects for Cooperation*, Ed. Walid Sharif. London, Sydney: Croom Helm, 1986.
- Akkemik, K. Ali. *Japonya'nın İktisadi ve Sosyal Tarihi-Cilt 1 Savaş Öncesi Dönem*. 1. Basım. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Alden, C., and A. Aran. *Foreign Policy Analysis: New Approaches*. Second Edition. London: Routledge, 2011.
- Anoushiravan, Ehteshami, and Yukiko Miyagi. *The Emerging Middle East – East Asia Nexus*. Durham University. Routledge, 2015.
- Arase, David. *Buying Power: The Political Economy of Japan's Foreign Aid*. Denver: Lynne Rienner Publisher, 1995.
- Attali, Jacques. *Millennium: Winners and Losers in the Coming World Order*. New York: New York Times Books, 1991.
- Aydın, Cemil. *The Politics of Anti-Westernism in Asia: Visions of World Order in Pan-Islamic and Pan-Asian Thought*. E-book. New York: Columbia University Press, 2007.
- Balaam, David N., and Bradford Dillman. *Introduction to International Political Economy*. Routledge, 2013.
- Barber, B. Bryan. *Japan's Relations with Muslim Asia*. Springer Nature Switzerland AG 2020: Palgrave Macmillan, 2019.
- Barton, B., C. Redgwell, A. Ronne, and D.N. Zillman. *Energy Security: Managing Risk in a Dynamic Legal and Regulatory Environment*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Belge, Murat. *Militarist Modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye*. İstanbul: İletişim, 2014.
- Benedict, Ruth Fulton. *The Chrysanthemum and the Sword: Patterns of Japanese Culture*. United States: Mariner Books; Reprint edition, 1989.
- Bilgin, Pınar. "Neden Eleştirel Jeopolitik: Bölgelerin Yapılışını Anlamak." In *Eleştirel Jeopolitik: İndo-Pasifik ve Ortadoğu Perspektifleri*, 1. Basım. Ankara, 2019.

- Blaker, M. "Evaluating Japan's Diplomatic Performance." In *Japan's Foreign Policy after the Cold War: Coping with Change*, Edited by G. Curtis, 1–42. New York: M.E. Sharpe, 1993.
- Bohi, Douglas R., and Michael A. Toman. *The Economics of Energy Security*. Boston, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1996.
- Booth, Ken. "Critical Explorations." In Ken Booth (Der.), *Critical Security Studies and World Politics*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005.
- Buzan, Barry. *People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations*. Brighton: Harvester Wheatsheaf, 1983.
- . "Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World." In Söderbaum F., Shaw T.M. (Ed.) *Theories of New Regionalism*. International Political Economy Series. London: Palgrave Macmillan, 2003.
- Buzan, Barry, and Lane Hansen. *The Evolution of International Security Studies*. UK: Cambridge, 2009.
- Buzan, Barry, Ole Waever, and Jaap De Wilde. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, Colo.: Lynne Rienner Pub., 1998.
- Buzan, Barry, and Ole Weaver. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge University Press, 2009.
- Caldwell, Martha. "The Dilemmas of Japan's Oil Dependency." In *The Politics of Japan's Energy Strategy Resources—Diplomacy—Security* Ronald A. Morse, Editor, 65–84. University of California: Berkeley, 1981.
- Campbell, John C. *On Power: Oil Power in the Middle East Foreign Affairs* Oct. Washington: Council on Foreign Relations, 1977.
- Caporaso, James A., and David P. Levine. *Theories of Political Economy*. New York: Cambridge University Press, 1992.
- Carlsnaes, W. *Ideology and Foreign Policy: Problems of Comparative Conceptualization*. First Edition: Blackwell, 1986.
- Çemrek, Murat, Süleyman M. Güder, and Hüseyin Mercan. "Geleceğin Türkiye'sinde Dış Politika." *Geleceğin Türkiye'si Raporları*. İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı, 2020. E-ISBN: 978-605-06975-4-4.
- Cheng, Joseph Y.S. "The 1979 Oil Shock and the Flying Geese Model in East Asia." In *Viewpoints Special Edition The 1979 Oil Shock: Legacy, Lessons, and Lasting Reverberations*. Washington, DC: The Middle East Institute, 2009.
- Collins, Alan. *Contemporary Security Studies*. 3rd Edition. Oxford University Press, 2013.

- Cornes, R., and T. Sandler. *The Theory of Externalities, Public Goods, and Club Goods*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Dower, John. *Empire and Aftermath: Yoshida Shigeru and the Japanese Experience, 1878-1954*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1979.
- Drifte, Reinhard. *Japan's Security Relations with China since 1989: From Balancing to Bandwagoning?* London: Routledge, 2003.
- Dündar, A. Merthan. *Japonya Seyyahı Abdürreşit İbrahim'in İzinde*. Doğu Kütüphanesi, 2020.
- . *Panislamizm'den Büyük Asyacılığa Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*. 1. Baskı. Ötüken Neşriyat, 2006.
- Dündar, Ali Merthan. *Japonya'da Türk İzleri*. 1. Baskı. Mac Medya, 2017.
- Duus, Peter. *The Rise of Modern Japan*. Boston: Houghton Mifflin School, 1976.
- Eberhard, Wolfram. *Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1986.
- Esenbel, Selçuk. *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları*. 2. Baskı. İletişim Yayınları, 2015.
- Flanagan, Scott C. "Value Cleavages, Contextual Influences, and the Vote." In *The Japanese Voter*, Flanagan (Ed.), 84–102. New Haven, Conn., 1991.
- Folker, Jennifer Sterling. "Neoclassical Realism and Identity: Peril Despite Profit Across the Taiwan Strait." In *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Ed. by Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, and Jeffrey W. Taliaferro, 99–138. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Gide, C., and C. Rist. *A History of Economic Doctrines*. Trans. R. Richards, Second Edition. Londra: George G. Harrap&Co. Ltd., 1948.
- Gilpin, Robert. *The Political Economy of International Relations*. Princeton University Press, 1987.
- . *U.S. Power and the Multinational Corporation*. New York: Basic Books, 1975.
- Green, Michael J. *Japan's Reluctant Realism: Foreign Policy Challenges in an Era of Uncertain Power*. Palgrave, 2001.
- Greenberger, M. *Caught Unawares*. Cambridge: Ballinger, 1983.
- Günaydın, Hasan. *Japon Mucizesinin Sırları Japon Tarzı Yönetim*. 1. Baskı. İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2014.
- Güvenç, Bozkurt. *Japon Kültürü*. 2. Baskı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002.

- Hamilton, L.H. "Foreword." In J.H. Kalicki and D.L. Goldwyn (Ed.) *Energy and Security: Toward a New Foreign Policy Strategy*. Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2005.
- Hashimoto, Kohei, Jareer Ellass, and Stacy L. Eller. "Liquefied Natural Gas from Qatar: The Qatargas Project." In *Natural Gas and Geopolitics: From 1970 to 2040*, edited by David G. Victor, Amy M. Jaffe, and Mark H. Hayes, 234–67. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511493492.009>.
- Hazbun, Waleed, "The Middle East Through the Lens of Critical Geopolitics: Globalization, Terrorism, and the Iraq War", In *Is There a Middle East?* edited by Michael E. Bonine, Abbas Amanat and Michael Ezekiel Gasper, Redwood City: Stanford University Press, 2020, ss. 207-30.
- Hegel, G. W. F. *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*. Çev. C. Karakaya. İstanbul: Sosyal, 1991.
- . *The Philosophy of Right*. Çev. T. M. Knox, Encyclopedia Britannica Inc, 1952.
- Hellmann, D. "The Imperatives for Reciprocity and Symmetry in U.S.-Japanese Economic and Defense Relations." In *Sharing World Leadership? A New Era for American Japan*, Edited by J. H. Makin and D. C. Hellmann, 237–66. Washington, DC: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1989.
- Hill, C. *Foreign Policy in the Twenty-First Century*. Second Edition. London: Palgrave Macmillan, 2016.
- Hiroshi, Nakanishi. "Redefining Comprehensive Security in Japan Ed., Challenges for China-Japan-U.S. Cooperation." *Japan Center for International Exchange (Kokubun Ryosei)* Tokyo (1998): 44–70.
- Hisao, Komatsu. "Abdurreshid Ibrahim and Japanese Approaches to Central Asia." In *Japan on the Silk Road Encounters and Perspectives of Politics and Culture in Eurasia* (Ed. Selçuk Esenbel), 145–55. Leiden- Boston: BRILL, 2018.
- Hobsbawm, Eric. *The Age of Extremes: A History of the World, 1914-1991*. 1st edition. Vintage, 1996.
- Holsti, K. J. *International Politics*. 4th ed. Englewood Cliffs: NJ: Prentice-Hall, 1983.
- Hook, Glenn D. *Japan's International Relations: Politics, Economics, and Security*. London-New York, 2001.
- Hook, Glenn D., Julie Gilson, Christopher W. Hughes, and Hugo Dobson. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. Oxford: Routledge, 2011.
- Hotta, Eri. *Japan 1941 Countdown to Infamy*. Vol. eBook. Published By Alfred A. Knopf, 2013.

- . *Pan-Asianism and Japan's War 1931–1945*. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
- Houghton, David Patrick. *US Foreign Policy and the Iran Hostage Crisis*. Cambridge Studies in International Relations. Cambridge University Press, 2001.
- Hudson, Valerie M. *Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations*. Brigham Young University, 2005.
- . *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. Rowman & Littlefield Pub., 2007.
- Hui, Li Shi. *日本國家安全的經濟視角：經濟安全保障的觀點* (The Economic Perspective of Japan's National Security: A Viewpoint of Economic Security). First Edition. China: Tai bei shi: Wu nan, 2016.
- Hummel, Hartwig. "Pax Nipponica? Global Hegemony and Japan in IR Theory." University of Braunschweig: Institute for Social Sciences, 1998.
- . "The Policy of Arms Export Restrictions in Japan." In PRIME, International Peace Research Institute Meigaku Occasional Paper Series. Yokohama, 1988.
- Hunsberger, Warren S. *Japan's Quest: The Search for International Role, Recognition, and Respect*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 1997.
- Hunter, Janet E. *Modern Japonya'nın Doğuşu*. Müfit Günay (çev.). Ankara: İmge, 2002.
- Ikenberry, G. John. "Reasons of State: Oil Politics and The Capacities of American Government." Cornell University Press, Ithaca; London, 1988. <http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt207g7cv>.
- Ikeuchi, Satoshi. "Süregelen Orta Doğu'nun Yeniden Şekillendirilmesi." In *Değişen Dünya Düzeni: Türkiye ve Japonya'nın Perspektifleri*, A. Merthan Dünder ve Bahadır Pehlivan Türk (Ed.), Vol. 3. Ankara: Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2019.
- Inoguchi, Takashi. "Japan's Ambition for Normal Statehood." In *Between Compliance and Conflict East Asia, Latin America and the "New" Pax Americana* (Ed.) Jorge Dominguez, Byung Kook Kim. Lynne Rienner, 2003.
- Iokibe, Makoto. *The Diplomatic History of Postwar Japan*. 1st Edition. Oxon: Routledge, 2011.
- İpek, Pınar. "Enerji Güvenliğinin Ekonomi Politikası ve Türk Dış Politikası." *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt I*, Ertan Efegil ve Rıdvan Kalaycı (der.), 225–49. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2012.
- Ishihara, Shintaro, and Frank Baldwin. *The Japan That Can Say No: Why Japan Will Be First Among Equals*. Ezra Vogel (Trans.). New York: Simon and Schuster Trade, 1991.

- İşyar, Ömer Göksel. Karşılaştırmalı Dış Politikalar: Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası. 1. Baskı. Bursa: Dora Yayıncılık, 2009.
- Johnson, Chalmers A. MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy, 1925-1975. 1st Edition. Stanford University Press, 1982.
- . “Political Institutions and Economic Performance: The Government-Business Relationships in Japan, South Korea, and Taiwan.” In *The Political Economy of the New Asian Industrialism* Frederic Deyo (Ed.), 120–45. Ithaca: Cornell University Press, 1987.
- . “The State and Japanese Grand Strategy.” In *The Domestic Basis of Grand Strategy* (in Richard Rosecrance and Arthur A. Stein). Cornell University Press, 1993.
- Johnson, U. Alexis. *The United States and Japan: Cooperative Leadership for Peace and Global Prosperity*. Lanham/MD: University Press of America, 1990.
- Kalicki, J.H., and D.L. Goldwyn. “Conclusion: Energy, Security and Foreign Policy.” In *Energy and Security: Toward a New Foreign Policy Strategy*, 561–78. Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2005b.
- Karan, Pradyumna P. *Japan in the 21st Century: Environment, Economy, and Society*. University Press of Kentucky, 2010.
- Katakura, Kunio, and Motoko Katakura. *Japan, and the Middle East*. Tokyo: The Middle East Institute of Japan, 1991.
- Katzenstein, P. J., N. Okawara, and R. Sil. “Japan and Asian-Pacific Security.” In *Rethinking Security in East Asia: Identity, Power, and Efficiency*, 97–130. Stanford: Stanford University Press, 2004.
- Katzenstein, Peter J. *Cultural Norms and National Security: Police and Military in Postwar Japan*. Cornell University Press, 1996.
- Kaufman, Burton L. *The Oil Cartel Case: A Documentary Study of Antitrust Activity in the Cold War Era*. Westport: CT: Greenwood Press, 1978.
- Kawashima, Yutaka. *Japanese Foreign Policy at the Crossroads: Challenges and Options for the Twenty-First Century* Paperback. Brookings Institution Press, 2003.
- Keddell, Joseph P. Jr. *The Politics of Japanese Defense: Managing Internal and External Pressures*. Armonk/NY, London: M.E. Sharpe, 1993.
- Kennedy, Paul. *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*. 15. Baskı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
- . *The Rise and Fall of the Great Powers*. Great Britain: Unwin Hyman, 1988.

- Keohane, Robert O., and Joseph S. Nye. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Vol. Little Brown. Boston: Little, Brown and co., 1977.
- Klare, Michael. *Rising Powers, Shrinking Planet: The New Geopolitics of Energy*. New York: Metropolitan Books, 2008.
- Kokubun, Ryosei, Shin Kawashima, Yoshihide Soeya, and Akio Takahara. *Japan–China Relations in the Modern Era*. 1st Edition. London: Routledge, 2017.
- Kuroda, Yasumasa. “Japanese Perceptions of Arab World: Their Nature and Scope.” In *Japan and the Middle East in Alliance Politics*, Ronald Morse (Ed.), 25–40. Washington D.C.: International Security Studies Program, Wilson Center, 1985.
- Leitch, Richard D., Akira Kato, and Martin E. Weinstein. *Japan’s Role in the Post-Cold World*. Westport: CT: Greenwood Press, 1995.
- Luft, Gal, and Anne Corin. *Energy Security Challenges for the 21st Century*. California: Praeger, 2009.
- MacAvoy, P. *Crude Oil Prices as Determined by OPEC and Market Fundamentals*. Cambridge: Ballinger, 1982.
- Mandl, Wolf. *Japan’s Asia Policy: Regional Security and Global Interest*,. 1st Edition. London and New York: Routledge, 1997.
- Martin, W. F., R. Imai, and H. Steeg. “Maintaining Energy Security In a Global Context.” Technical Report. New York: Trilateral Commission, December 31, 1996. 0-930503-73-2.
- Matlárý, J.H. “Energy Policy in the European Union.” New York: St. Martin’s Press, 1997.
- Matsuoka, Misato. *Hegemony and the US–Japan Alliance*. Abingdon: Routledge, 2018.
- McCoy, Drew R. *The Elusive Republic: Political Economy in Jeffersonian America*. Chapel Hill: University of North Carolina, 1980.
- Mearsheimer, John J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton Publishing, 2001.
- Midford, Paul. *Japanese Public Opinion and the War on Terrorism: Implications for Japan’s Security Strategy*. Washington: East-West Center, 2006.
- Miyagi, Yukiko. *Japan’s Middle East Security Policy: Theory and Cases*. 1st Edition. London: Routledge, 2008.
- Morley, James W. *Japan and Korea: America’s Allies in the Pacific*. New York: Walker and Company, 1965.
- Morris-Suzuki, Tessa. *A History of Japanese Economic Thought*. Nissan Institute Routledge Japanese Studies Series,. University of Oxford: Routledge, 1991.

- Morse, Ronald A. "Introduction: Japan's Energy Policies and Options." In *The Politics of Japan's Energy Strategy Resources—Diplomacy—Security* Ronald A. Morse, Editor, 1–14. University of California: Berkeley, 1981.
- . *Japan and the Middle East in Alliance Politics*. Lanham: University Press of America, 1985.
- Naito, Masanori, İdiris Danışmaz, Bahadır Pehlivan Türk, and Mustafa Serdar Palabıyık. *Orta Doğu Barışı İçin Türk Japon İşbirliği*. Kyoto: Doshisha Üniversitesi, 2015.
- Najita, Tetsuo, and H. D. Harootunian. "Japan's Revolt against the West Chapter." In *Modern Japanese Thought*, Edited by Bob T. Wakabayashi, 207–72. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Nishihara, Masashi. "Japan-US Cooperation in UN Peace Efforts." In S. S. Harrison and M. Nishihara, (Eds.) *UN Peacekeeping: Japanese and American Perspectives*, 163–75. Washington D.C.: A Carnegie Endowment Book, 1995.
- Nye, Joseph. *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History*. New York: Pearson/Longman, 2005.
- . *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History*. New York: Pearson/Longman, 2005.
- Nyman, Jonna. *The Energy Security Paradox: Rethinking Energy Security in the United States and China*. Oxford Scholarship Online, 2018.
- Okimoto, Daniel I. *Between MITI and the Market: Japanese Industrial Policy for High Technology*. Stanford: Stanford University Press, 1989.
- Onuf, Nicholas G., Paul Kowert, and Vendulka Kubalkova. "Nicholas G. Onuf, Constructivism: A User's Manual." In *International Relations in a Constructed World*. New York: Armank, 1998.
- Oros, Andrew L. *Japan's Security Renaissance: New Policies and Politics for the Twenty-First Century*. Contemporary Asia in the World. Columbia University Press, 2017.
- . *Normalizing Japan Politics, Identity, and the Evolution of Security Practice*, 2008.
- Paine, S.C.M. *The Japanese Empire: Grand Strategy from the Meiji Restoration to the Pacific War*. New York: Cambridge University Press, 2017.
- Penn, Michael. *Japan and the War on Terror: Military Force and Political Pressure in the US-Japanese Alliance*. New York: I.B. Tauris., 2014.
- Pharr, S. "Japan's Defensive Foreign Policy and the Politics of Burden Sharing." In *Japan's Foreign Policy after the Cold War: Coping with Change*, Edited by G. Curtis, 235–62. New York: M.E. Sharpe, 1993.

- Polanyi, Karl. *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. Beacon Press, 2001.
- Pyle, K. "In Pursuit of a Grand Design." In *The Trade Crisis: How Will Japan Respond*, 5–32. Seattle: WA: Society for Japanese Studies, 1987.
- Rand, Christopher T. *Making Democracy Safe for Oil: Oilmen and the Islamic East*. 1st edition. Little, Brown, 1975.
- Ricardo, D. *Ekonomi Politigin ve Vergilendirmenin İlkeleri*. Çev. T. Artan. İstanbul, 1997.
- Richard, Samuels. *The Business of the Japanese State: Energy Markets in Comparative and Historical Perspective*. Ithaca: Cornell University Press, 1987.
- Ringmar, Erik. *History of International Relations: A Non-European Perspective*. Cambridge, UK: Open Book Publishers, 2019.
- Rosecrance, Richard. *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World*. New York: Basic Books, 1986.
- Rosenau, James N., and Gary D. Hoggard. "Foreign Policy Behavior in Dyadic Relationships: Testing a Pre-Theoretical Extension." In *Comparing Foreign Policies: Theories, Findings, and Methods* James N. Rosenau (Der.). New York-Londra: John Wiley & Sons, 1974.
- Rousseau, J. J. (1996) "Ekonomi Politik" In *Diderot & D'Alembert Ansiklopedi ya da Bilimler, Sanatlar ve Zanaatlar Açıklamalı Sözlüğü*, Çev. S. Hilav. İstanbul: Yapı Kredi, 2018.
- Saito, J. *Japan at the Summit*. London: The Royal Institute of International Affairs, 1990.
- Sakakibara, Eisuke. *Beyond Capitalism: The Japanese Model of Market Economics*. Lanham: University Press of America, 1993.
- Samuels, Richard J. *Rich Nation, Strong Army: National Security and the Technological Transformation of Japan*. Cornell University, 1994.
- Sato, Yoichiro and Seng, Tan See. *United States Engagement in the Asia-Pacific*. Amherst- New York: Cambria Press, 2015.
- Sato, Yoichiro, "Industrial Policies, the East Asian Miracle, and Regional Integration after the 2008 Global Financial Crisis", Kolmaš, Michal, and Yoichiro Sato, eds. *Identity, Culture and Memory in Japanese Foreign Policy*, Bern, Switzerland: Peter Lang-US, 2021.
- Schmitt, Carl. *Political & Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*, (Trans.) G. Schwab. Cambridge, MIT Press, 1985.

- Sheehan, Michael. *International Security: An Analytical Survey*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005.
- Shinoda, T. *Koizumi Diplomacy*. Seattle: University of Washington Press, 2007.
- Slater, David, "Interventionism, Invasiveness and the Geopolitics of the Imperial; in Search of the Pathways of Power", Cairo, H., & Bringel, B. (Eds.) *Critical Geopolitics and Regional (Re)Configurations: Interregionalism and Transnationalism Between Latin America and Europe*, Routledge, 2019.
- Smith, A. *Ulusların Zenginliği*. Cilt II, Çev. M. T. Akad. İstanbul, 2002.
- Smith, Roy, Imad El-Anis, and Christopher Farrands. *International Political Economy in the 21st Century: Contemporary Issues and Analyses*. 1 edition. Routledge, 2010.
- Smith, Steve. "The Contested Concept of Security." In Ken Booth (Der.), *Critical Security Studies and World Politics*. Londra: Boulder, 2005.
- Snyder, Jack. *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1991.
- Sönmezoğlu, Faruk. *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Filiz Kitabevi., 2005.
- Steuart, Sir J. *An Inquiry in to the Principles of Political Economy*. A. Skinner (der), L. London, 1761.
- Stone, Deborah. *Policy Paradox: The Art of Political Decision Making*. New York and London: W.W. Norton, 1997.
- Strøm, Steinar, ed. *Econometrics and Economic Theory in the 20th Century: The Ragnar Frisch Centennial Symposium*. Econometric Society Monographs. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. <https://doi.org/10.1017/CCOL521633230>.
- Stronach, Bruce. *Beyond the Rising Sun: Nationalism in Contemporary Japan*. London: Praeger, 1995.
- Sudo, Sueo, and James C. Hsihng. "A Reinvigorated Version of Japan's Comprehensive Security: Key to Stability in the Asia Pasific." In *Twenty-First Century World Order and the Asia Pasific*. New York: Palgrave, 2001.
- Sugihara, Kaoru, and John Anthony Allan. *Japan in the Contemporary Middle East*. London; New York: Routledge, 1993.
- Tatsumi, Yuki, and Andrew L. Oros. *Japan's New Defense Establishment: Institutions, Capabilities, and Implications*. Washington: The Henry L. Stimson Center, 2007.
- Tunçoku, A. Mete. *Japon Dış Politikası*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2013.

- Turkish-Japanese Relations: Prospects for Development. Vol. 12. 8 vols. Series of The Political and Social Studies Foundation (SISAV) Conferences 8. İstanbul: Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi, 1986.
- Wallerstein, Immanuel. World-Systems Analysis: An Introduction. 7/28/04 Edition. London: Duke University Press, 2004.
- Waltz, Kenneth N. "Structural Realism After the Cold War." *International Security* 25, no. 1 (2000): 5–41.
- . *Theory of International Politics*. New York: Random House, 1979.
- Weaver, Ole. "Chapter 3, Securitization and Desecuritization." In *On Security*, edited by Ronnie D. Lipschutz, New directions in world politics:46–86. New York: Columbia University Press, 1995.
<https://contentstore.cla.co.uk/secure/link?id=bb7af99e-ed1d-e611-80bd-0cc47a6bddeb>.
- . *Concepts of Security*. Kopenhagen, University of Copenhagen Press, 1997.
- Weisberg, Richard Chadbourn. *The Politics of Crude Oil Pricing in the Middle East, 1970-1975: A Study in International Bargaining*. Berkeley: University of California Press, 1977.
- Wolferen, Karel Van. *The Enigma of Japanese Power: People and Politics in a Stateless Nation*. Ebook. A.A. Knopf, 1989.
- 山岡 (Yamaoka) 光太郎 (Kotaro), 世界の神秘境アラビヤ縦断記 (Sekai no Shinpikyō Arabia Jūdanki-Arabistan Seyahatnamesi; Dünyanın Gizemli Bölgesi), 東亜堂書房 Tokyo, 1912.
- Yergin, D. "Energy Security and Markets." In J.H. Kalicki and D.L. Goldwyn (Eds) *Energy and Security: Toward a New Foreign Policy Strategy*, 51–64. Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2005.
- Yoshitsu, Michael M. *Caught in the Middle East*. Lexington, Massachusetts: Lexington Book, 1984.

Makaleler

- Adelman, M.A. "Mineral Depletion, with Special Reference to Petroleum." *Review of Economics and Statistics* 72, no. 1 (1990): 1–10.
- . "OPEC the Clumsy Cartel." *The Energy Journal* 1, no. 1 (1980): 43–52.
- . "Politics, Economics, and World Oil." *The American Economic Review* 64, no. 2 (1974): 58–67.
- . "The Real Oil Problem." *Regulation* 27, no. 1 (2004): 16–21.

- Akaha, T. "Japan's Comprehensive Security Policy: A New East Asian Environment." *Asian Survey* 31, no. 4 (1991): 324–40. <https://doi.org/10.2307/2645387>.
- Akgül Açıkmeşe, Sinem. "Algı Mı, Söylem Mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri." *Uluslararası İlişkiler* 8, no. 30 (Yaz 2011): 43–73. <http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/algı-mi-soylem-mi.pdf>.
- Akgün, B., and Şaban H. Çalış. "Reluctant Giant: The Rise of Japan and Its Role in the Post-Cold War Era." *Perceptions: Journal of International Affairs* 8, no. 1 (2003): 1–13. <https://dergipark.org.tr/en/pub/perception/625251>.
- Alazard, N., and L. Montadert. "Oil Resources for the next Century: What's Ahead?" *Nonrenewable Resources* 2, no. 3 (1993): 197–206. <https://doi.org/10.1007/bf02257915>.
- Anderson, R. "Oil Production in the 21st Century, 278(3)." *Scientific American* 278, no. 3 (1998): 86–91. <http://www.jstor.org/stable/26057710>.
- Arndt, H. W. "Political Economy." *The Economic Record* 60 (1984).
- Arora, Swati. "Japan and the Middle East: A Select Bibliography." *Contemporary Review of the Middle East* 5, no. 3 (2018): 275–84. <https://doi.org/10.1177/2347798918776739>.
- Auslin, Michael. "Japan's New Realism: Abe Gets Tough." *Foreign Affairs*, April 2016.
- Aydın, Cemil. "Modern Japon Tarihinde Batı Karşıtlığı: Ôkawa Shûmei'nin Asyacılık Düşüncesi." *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi* 13, no. 2 (2002): 107–33. <https://www.divandergisi.com/tr/Dergi/Makale/13/114>.
- Balcı, Ali, and Murat Yeşiltaş. "Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği." *Uluslararası İlişkiler* 2, no. 8 (Kış 2006 2005): 167–98.
- Baldwin, David A. "Security Studies and the End of the Cold War." *World Politics* 48, no. 1 (1996): 117–41.
- . "The Concept of Security." *Review of International Studies* 23, no. 1 (1997): 5–26.
- Balzacq, Thierry. "The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context." *European Journal of International Relations* 11, no. 2 (2005): 171–201.
- Baysal, Başar, and Çağla Lüleci. "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi." *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 22, no. 22 (E.T.: 11.2019 2015). <https://doi.org/10.17752/gsd.93321>.
- Berger, Thomas U. "From Sword to Chrysanthemum: Japan's Culture of Anti-Militarism." *International Security* 17, no. 4 (1993).

- Bilgin, Pınar. "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları." *Stratejik Araştırmalar* 8, no. 14 (Ocak 2010): 30–53.
- Birdişi, Fikret. "Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü." *Güvenlik Stratejileri* 20 (2010): 256–59.
- Boer, John De. "Before Oil: Japan and the Question of Israel/Palestine, 1917-1956." *The Asia-Pacific Journal* 3 (2005).
- . "Gauging Japan's Role in the Middle East." *The Asia-Pacific Journal* 3, no. 9 (September 28, 2005). <https://apjpf.org/-John-de-Boer/1577/article.pdf>.
- Brooks, William L., and Jr. Robert M. Orr. "Japan's Foreign Economic Assistance." *Asian Survey* 25, no. 3 (March 1985): 322–40.
- Calder, K. "Japanese Foreign Economic Policy Formation." *World Politics* 40 (1988): 517–41.
- Catalinac, Amy L. "Identity Theory and Foreign Policy: Explaining Japan's Responses to the 1991 Gulf War and the 2003 U.S. War in Iraq." *Politics & Policy* 35, no. 1 (2007): 58–100. <https://doi.org/10.1111/j.1747-1346.2007.00049.x>.
- Chai, Sun-ki. "Entrenching the Yoshida Doctrine: Three Techniques for Institutionalization." *International Organization* 51, no. 3 (Summer 1997).
- Chan, Steve. "Humanitarianism, Mercantilism, or Comprehensive Security? Disbursement Patterns of Japanese Foreign Aid." *Asian Affairs, an American Review* 9, no. 1 (Spring 1992): 3–17.
- Christensen, Thomas J. "Perceptions and Alliances in Europe, 1865-1940." *International Organization* 51, no. 1 (1997).
- Cohen, Yaakov. "Japanese-Israeli Relations, the United States, and Oil." *Jerusalem Center for Public Affairs* 17, no. 1/2 (Spring 2005): 135–55.
- Colgan, Jeff D. "Oil and Security: The Necessity of Political Economy." *Journal of Global Security Studies* 0, no. 0 (2020): 1–8. <https://doi.org/10.1093/jogss/ogaa008>.
- DeWit, Andrew, Riyanti Djalante, and Rajib Shaw. "Building Holistic Resilience: Tokyo's 2050 Strategy." *The Asia-Pacific Journal | Japan Focus* 18, no. 7 (April 1, 2020). <https://doi.org/5386>.
- Doğrul, Mürsel. "Filistin-İsrail Sorununun Muhtemel Arabulucu Aktörü Olarak Japonya'nın Kapasitesi/İmkanları." *FAD- Filistin Araştırmaları Dergisi* 5 (Yaz 2019): ss. 81-101.
- Ereker, Fulya. "Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu." *Uluslararası İlişkiler* 9, no. 36 (K 2013): 45–71. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/540232>.

- Eriksson, Johan. "Debating the Politics of Security Studies: Response to Goldmann, Wæver and Williams." *Cooperation and Conflict* 34, no. 3 (1999): 345–52.
- Esenbel, Selçuk. "Değişen Dünya Düzeni Işığında Japonya ve Güney Kore'nin 21. Yüzyıldaki Jeopolitik Vizyonları ve Dış Politikaları." *Dış Politika Forumu Araştırma Raporu*. Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD, December 2, 2018.
- . "İslam Dünyasında Japonya İmgesi: Abdürreşid İbrahim ve Geç Meiji Dönemi Japonları." *Toplumsal Tarih Dergisi* 19 (July 1995): 18–28.
- . "Japan's Global Claim to Asia and the World of Islam: Transnational Nationalism and World Power, 1900–1945." *The American Historical Review* 109, no. 4 (October 1, 2004): 1140–70. <https://doi.org/10.1086/ahr/109.4.1140>.
- Evron, Yoram. "Implications of China's Belt and Road Initiative for Japan's Involvement in the Middle East." *Contemporary Review of the Middle East* 5, no. 3 (June 19, 2018): 199–214. <https://doi.org/10.1177/2347798918776712>.
- Farnsworth, L. W. "Japan: The Year of the Shock", *Asian Survey*, c. 12, s. 1 (1972), ss. 46–47, doi:10.2307/2642919.
- Francis, Fukuyama. "The End of History?" *National Interest* 16 (1989): 3–18.
- Funabashi, Y. "Japan and the New World Order." *Foreign Affairs* 70, no. 5 (1991): 58–74. <https://doi.org/10.2307/20045003>.
- Funabashi, Yoichi. "Global Partners: Japan and America." *Foreign Policy*, 1992, 24–39.
- George, Aurelia. "Japan as America's Global Partner: Problems and Prospects." *Journal of Northeast Asian Studies* 11, no. 3–18 (Winter 1992).
- Gheorghe, Eliza. "Proliferation and the Logic of the Nuclear Market." *International Security* 43, no. 4 (2019): 88–127. https://doi.org/10.1162/isec_a_00344.
- Gilson, Julie. "Building Peace or Following the Leader? Japan's Peace Consolidation Diplomacy." *Pacific Affairs* 80, no. 1 (Spring 2007): 27–47.
- Goh, E. "How Japan Matters in the Evolving East Asian Security Order." *International Affairs* 87(4), no. 4 (2011): 887–902.
- Gönen, Hakan. "ABD-Japonya Güvenlik Antlaşmaları: Oluşumu, Evrimi ve Sonuçları." *Uluslararası İlişkiler* 1, no. 4 (K 2004): 115–39.
- Hagan, Joe D., Philip Everts, Haruhiro Fukui, and John Stempel. "Foreign Policy by Coalition: Deadlock, Compromise and Anarchy." *International Studies Review*, 3, no. 3 (2001): 169–216.
- Hamilton, J. D. "Causes and Consequences of the Oil Shock of 2007–08." *Brookings Papers on Economic Activity*, no. 1 (2009): 215–61.

- Haverluk, T. W., K. M. Beauchemin, and B. A. Mueller. "The Three Critical Flaws of Critical Geopolitics: Towards a Neo-Classical Geopolitics." *Geopolitics* 19, no. 1 (2014): 19–39. <https://doi.org/10.1080/14650045.2013.803192>.
- Heginbotham, Eric, and Richard J. Samuels. "Japan's Dual Hedge." *Foreign Affairs*, March 1, 2003. <https://www.foreignaffairs.com/articles/japan/2003-03-01/japans-dual-hedge>.
- . "Mercantile Realism and Japanese Foreign Policy." *International Security* 22, no. 4 (Spring 1998): 171–203. <https://doi.org/10.2307/2539243>.
- Holden, Jack Edward. "What Factors Influenced Japan's Decision to Dispatch Its SelfDefence Forces (SDF) to Iraq in 2004?" *POLIS Journal*, E.T.: 11.2019 2011. <https://pdfs.semanticscholar.org/2c61/b000ddd4b01caf616eccbd5b82e287b3e59f.pdf>.
- Holmes, K.R. "New World Disorder: A Critique of the UN." *Journal of International Affairs* 46, no. 2 (Winter 1993): 323–40.
- Holsti, K. J. "National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy." *International Studies Quarterly* 14, no. 3 (1970): 233–309. <https://doi.org/10.2307/3013584>.
- Honna, Jun. "Japan and the Responsibility to Protect: Coping with Human Security Diplomacy." *The Pacific Review* 25, no. 1 (2012): 95–112.
- Hook, W. Steven, and Guan Zhang. "Japan's Aid Policy since the Cold War: Rethoric and Reality." *Asian Survey* 38, no. 11 (November 1998): 1051–66.
- Hosaka, Shuji. "Japan and the Gulf: Historical Perspective of Pre-Pol Relations,." *Kyoto Bulletin of Islamic Ares Studies* 4, no. 1 & 2 (March 2011): 3–24.
- Hudson, Valerie M. "Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations." *Foreign Policy Analysis*, Brigham Young University, January 2005, 1–30.
- Hudson, Valerie M., and Christopher S Vore. "Foreign Policy Analysis Yesterday, Today, and Tomorrow." *Mershon International Studies Review*, 39, no. 2 (October 1995): 209-238.
- Hughes, Christopher W. "Japan's Strategic Trajectory And Collective Self-Defense: Essential Continuity or Radical Shift?" *The Journal Of Japanese Studies* 43, no. 1 (2017): 93–126.
- Hughes, Christopher W., Alessio Patalano, and Robert Ward. "Japan's Grand Strategy: The Abe Era and Its Aftermath." *Survival* 63, no. 1 (January 2, 2021): 125–60. <https://doi.org/10.1080/00396338.2021.1881258>.
- Hughes, Llewelyn. "Climate Converts: Institutional Redeployment, Industrial Policy, and Public Investment in Energy in Japan." *Journal of East Asian Studies* 12 (2012): 89–117.

- Hughes, Llewelyn, and Phillip Y. Lipscy. "The Politics of Energy." *Annu. Rev. Polit. Sci.*, no. 16 (2013): 449–69.
- Huntington, Samuel P. "Why International Primacy Matters." *International Security* 17, no. 4 (1993): 68–83. <https://doi.org/10.2307/2539022>.
- Inoguchi, Takashi. "Japanese Politics in Transition: A Theoretical Review." *Government and Opposition* 28, no. 4 (Autumn 1993): 443–55.
- . "Japan's Images and Options: Not a Challenger, but a Supporter." *Journal of Japanese Studies* 12, no. 1 (1986). <https://doi.org/10.2307/132448>.
- Irie, Kazutomo. "The Evolution of the Energy Security Concept and APEX Energy Cooperation." *International Association for Energy Economics*, no. Issue 2017 (Singapore).
- Ishibashi, Natsuyo. "The Dispatch of Japan's Self-Defence Forces to Iraq: Public Opinion, Elections and Foreign Policy." *Asian Survey* 47, no. 5 (2007): 766–89.
- İşaya, Üşür. "Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları?" *Praksis* 10 (2003): 211–38.
- İşeri, Emre, and A. Oğuz Dilek. "Yeni Enerji Jeopolitiğinde NATO'nun Enerji Güvenliğinde Tamamlayıcı Rolü ve Türkiye'nin Potansiyel Katkıları." *Gazi Akademik Bakış* 5, no. 10 (February 1, 2012): 229–48. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gav/86458>.
- Jonathan, A. Czin. "Japanese Foreign Policy in the Middle East: Balancing Economy and Security." *Asian Security* 4, no. 2 (2008): 198–218.
- Jones, Richard Wyn. "Travel Without Maps: Thinking About Security After the Cold War." In M. Jane Davis (Der.), *Security Issues in the Post-Cold War World*. Cheltenham: Edward Elgar, 1996.
- Jones, Toby. "Energy Security." Report 271. Middle East Research and Information Project, Summer 2014. <https://merip.org/2014/07/energy-security/>.
- Kandil, Ahmed. "Political Economy of International Cooperation Between Japan and Saudi Arabia: The Arabian Oil Company as a Case Study." In *AJAMES*, 21–62. *Annals of Japan Association for Middle East Studies* 22–1. Tokyo: Dig Printing Co.Ltd, 2006.
- Kang, David C. "Getting Asia Wrong: The Need for New Analytical Frameworks." *International Security* XXVII, no. 4 (2003): 57–85.
- Kaseda, Yoshinori. "Japan's Security Policy towards East Asia." *Perceptions* 17, no. 4 (Winter 2012): 27–48.
- Katada, Saori N. "Japan's Two Tracks Aid Approach." *Asian Survey* 42, no. 2 (April 2002): 320–42.

- Katakura, Kunio. "Japan and the Middle East." *Energy Policy* 20, no. 11 (1992): 1032–36. [https://doi.org/10.1016/0301-4215\(92\)90158-x](https://doi.org/10.1016/0301-4215(92)90158-x).
- Katzenstein, P. J., and N. Okawara. "Japan's National Security: Structures, Norms, and Policies." *International Security*, 17, no. 4 (1993): 84–118. <https://doi.org/10.2307/2539023>.
- Kikkawa, Takeo. "Deregulation and Japan's Industry: The Case of the Petroleum Industry." *Global Economic Review: Perspectives on East Asian Economies and Industries* 29, no. 3 (2000): 20–54. <https://doi.org/10.1080/12265080008449794>.
- Kimura, Juzo. "Japan's Middle East Policy: Impact of the Oil Crises." *Kobe University Law Review* 19, no. 17–37: 1985. Accessed October 10, 2020. <http://www.lib.kobe-u.ac.jp/repository/00166912.pdf>.
- King, J. E. "The Origin of the Term Political Economy." *Journal of Modern History* 20 (1948).
- Koschmann, J. V., and S. M. Lipset. "The Nationalism of Cultural Uniqueness." *The American Historical Review*, 102, no. 3 (1997): 758–68. <https://doi.org/10.2307/2171510>.
- Kösebalaban, Hasan. "Japon Grand Stratejisi: Yirminci Yüzyıl Japon Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim." *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 5 (1998): 57–98. <https://www.divandergisi.com/tr/Dergi/Makale/5/41>.
- . "Torn Identities and Foreign Policy: The Case of Turkey and Japan." *Insight Turkey* 10, no. 1 (2008): 5–30.
- Kubota, Yukari. "Japan's Defense Industrial Base in Danger of Collapse." Japan Institute of International Affairs, May 2010.
- Langlois-Bertrand, Simon. "The Contemporary Concept of Energy Security." Affiliation: Defense R&D. Canada: Center for operational research and analysis, 2010.
- Lee, L., and J. Lee. "Japan-India Cooperation and Abe's Democratic Security Diamond: Possibilities, Limitations and the View from Southeast Asia." *Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs*. 38, no. 2 (2016): 284–308.
- Lesbirel, S. H. "Diversification and Energy Security Risks: The Japanese Case." *Japanese Journal of Political Science* 5, no. 1 (2004): 1–22. <https://doi.org/10.1017/S146810990400129X>.
- Licklider, Roy. "The Power of Oil: The Arab Oil Weapon and the Netherlands, the United Kingdom, Canada, Japan, and the United States." *International Studies Quarterly* 32, no. 2 (1988): 205–26.

- Lind, Jennifer M. "Pacifism or Passing the Buck? Testing Theories of Japanese Security Policy." *International Security*, 29, no. 1 (2004): 92–121.
- Maeno, J. Rey. "Japan 1973: The End of an Era?" *Asian Survey* (University of California Press) 14, no. 1 (January 1974): 52–64.
- Malafaia, Thiago Corrêa. "Japanese International Relations: An Assessment of the 1971-2011 Period." *Brazilian Political Science Review* 10, no. 1 (April 1, 2016): 1–28.
- Maltby, Tomas, Kacper Szulecki, and Andrew Judge. "Energy Securitisation: Avenues for Future Research," 149–73, 2017. https://doi.org/10.1007/978-3-319-64964-1_6.
- Mathews, Jessica Tuchman. "Redefining Security." *Foreign Affairs* 68, no. 2 (1989): 162–77.
- Maull, H. W. "Germany and Japan: The New Civilian Powers." *Foreign Affairs* 69, no. 5 (1990): 91–106.
- Miller, L.B. "Energy, Security and Foreign Policy: A Review Essay." *International Security* 1, no. 4 (1977): 111–23.
- Minohara, Tosh. "Normalizing Japan: Politics, Identity, and the Evolution of Security Practice. By Andrew L. Oros. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2008." *The Journal of Asian Studies* 69, no. 2 (2010): 607–10. <https://doi.org/doi:10.1017/S0021911810001178>.
- Misawa, Nobuo, and Göknur Akçadağ. "The First Japanese Muslim, Shotaro Noda (1868-1904)." In *Annals of Japan Association for Middle East Studies*, 85–109. No.23-1. Tokyo: AJAMES, 2007.
- Miyagi, Yukiko. "Japan's Middle East Security Policy: Rethinking Roles and Norms." *Ortadoğu Etütleri* 3, no. 1 (July 2011): 9–32. <https://pdfs.semanticscholar.org/dd75/94b6ee60a3f055cd65d59ab72b6b10002b7c.pdf>.
- Miyaoka, Isao. "Japan's Dual Security Identity: A Non-Combat Military Role as an Enabler of Coexistence." *International Studies* 48, no. 3–4 (July 1, 2011): 237–55.
- Miyashita, Akitoshi. "Gaiatsu and Japan's Foreign Aid: Rethinking the Reactive-Proactive Debate." *International Studies Quarterly* 43, no. 4 (1999): 695–731.
- Mizuguchi, Akira. "From Ancient to Modern Times: A Retrospective of Japan's Relationship with the Middle East." *Asia-Pacific Review* 9, no. 2 (2002): 93–103. <https://doi.org/10.1080/1343900022000036106>.
- Mochizuki, Mike M. "Paradigms Lost: Japan's Nationalist Drift." *The American Interest* II, no. 1 (October 2006): 80–88.

- Moe, R.C. "Government Corporations and the Erosion of Accountability: The Case of the Proposed Energy Security Corporation." *Public Administration Review* 39, no. 6 (1979): 566–71.
- Moran, Theodore. "International Economics and National Security." *Foreign Affairs* 69, no. 5 (91 1990): 74–90.
- Murphy, Taggart. "Power Without Purpose." *Harvard Business Review*, April 1989, 301–13.
<http://digitalcollections.library.cmu.edu/awweb/awarchive?type=file&item=493554>.
- Nakamura, Satoru. "Challenges for Qatar and Japan to Build Multilayered Relations." *Gulf Studies Center Monographic Series*, December 2, 2016.
https://www.qu.edu.qa/static_file/qu/research/Gulf%20Studies/gulf%20studies%20monograph%20N2.pdf.
- Nuttall, William J., and Devon L. Manz. "A New Energy Security Paradigm for the Twenty-First Century." *Technological Forecasting and Social Change* 75, no. 8 (2008): 1247–59. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2008.02.007>.
- Nye, Joseph. "Energy and Security in the 1980s." *World Politics* Volume 35, no. 1 (October 1982): 121–34.
- Ogawa, J., F. Noda, and Y. Yamashita. "Japan's Energy Management Policy Experiences and Their Implications for Developing Countries." *The Institute of Energy Economics, Japan-IEEJ*, September 2010, 1–42.
- Oktav, Özden Zeynep. "The Gulf States and Iran: A Turkish Perspective." *Middle East Policy*, 18, no. 2 (Summer 2011): 136–47.
- O'reilly, Ciaran. "Primetime Patriotism: News Media and the Securitization of Iraq." *Journal of Politics and Law* 1, no. 3 (2008): 66–72.
- Oros, Andrew L. "Author's Response: Next Steps in Japan's 'Security Renaissance'?" *Asia Policy* 24 (July 2017): 189–94.
- Orr, Jr. Robert M. "The Rising Sun: Japan's Foreign Aid to ASEAN, The Pacific Basin and the Republic of Korea." *Journal of International Affairs* 41, no. 1 (1987): 39–62.
- Owens, M. T. "In Defense of Classical Geopolitics." *Naval War College Review* 52, no. 4 (1999): 59–76.
- Özçelik, Sezai. "The Japanese Foreign Policy of the Middle East Between 1904-1998: Resource, Trade and Aid Diplomacy." *Humanity & Social Sciences Journal* 3, no. 2 (2008): 129–42.
- Özdamar, Özgür. "Energy, Security, and Foreign Policy." In *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, 1415–33, March 1, 2010.

- Özlük, Erdem. "Dengeleme Mi Peşine Takılmak Mı?: Dış Politika Stratejilerini Yeniden Düşünmek." *Akademik Bakış* 10, no. 20 (Yaz 2017): 221–63.
- . "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Davranışsalcı Paradigmanın Anlamı, Kökeni ve Çatışma Çözümlemesi Örneğinde Davranışsalcılığın Katkısı." *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, January 1, 2008, 375–94.
- Özşahin, Mustafa Cüneyt. "II. Dünya Savaşı Sonrası Japon Dış Politikasını Muhafazakârlık Üzerinden Okumak." *Muhafazakâr Düşünce* 14, no. 51 (August 2017): 107–20.
- Pagliarulo, Diego. "Smart Geopolitics, Dangerous Ideas: Energy Security, Ideology, and the Challenges of American Policy in the Persian Gulf." *European Journal of American Studies* 11, no. 2 (Summer 2016). <https://doi.org/10.4000/ejas.11639>.
- Paul, T. V. "Soft Balancing in the Age of U.S. Primacy." *International Security*, Published By: The MIT Press, 30, no. 1 (Summer 2005): 46–71.
- Pehlivan Türk, Bahadır. "From Peace State to Peacekeeping State: Japan's Changing National Role Conception and Foreign Policy Norms." *Perceptions* 21, no. 1 (2016): 63–82.
- Penn, Michael. "The Vicissitudes of Japan-Saudi Relations." *Comparative Islamic Studies* 7 (2011): 295–311.
- Roberts, Brad. "Human Rights and International Security." *Washington Quarterly* 13 (1990): 65–75.
- Rose, Gideon. "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy." *World Politics* 51, no. 1 (1998): 144–72.
- Rothschild, Emma. "What Is Security." *Daedalus* 124, no. 3 (1995): 53-98.
- Sakamoto, Kazuya. "What Is the Strengthened Japan-U.S. Alliance for? Defending and Advancing the Liberal World Order." *Center for Strategic and International Studies*, 2016. http://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/160401_What_Strengthened_Japan_US_Alliance.pdf.
- Schweller, Randall L. "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In." *International Security* 19, no. 1 (Summer 1994): 72–107.
- . "Neorealism's Status Quo Bias: What Security Dilemma?" *Security Studies* 5, no. 3 (1996): 90–121.
- Singer, David J. "The Level-of-Analysis Problem in International Relations." *World Politics* 14, no. 1 (1961): 77–92.
- Singh, Bhubhindar. "Japan's Post-Cold War Security Policy: Bringing Back the Normal State." *Contemporary Southeast Asia*, 24, no. 1 (April 2002): 82–105.

- Şöhret, Mesut. "Enerji Güvenliğini Ekonomi Politikası ve Uluslararası Çatışmalara Etkisi," 528–72. Kocaeli, 2014.
- Steinhoff, P. G. "Student Protest in the 1960s." *Social Science Japan* 15 (March 1999): 3–6.
- Suemori, Haruka. "Japonya'da Doğu Tarihi ve Orta Doğu-İslâm Araştırmaları Kapsamında Osmanlı Araştırmaları." *Cihannüma, Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* V, no. 2 (December 2019): 145–64.
- Takahashi, Sugio. "Transformation of Japan's Defense Industry? Assessing the Impact of the Revolution in Military Affairs." *Security Challenges* 4, no. 4 (Summer 2008): 101–15.
- Taliaferro, Jeffrey W. "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State." *Security Studies* 15, no. 3 (2006): 487–94.
- Tateyama, Ryoji. "Japan, Iran and the United States: A Delicate Triangular Relationship in the 90s." *JIME Review* 22 (1993): 27–38.
- Tayfur, M. Fatih. "Main Approaches to the Study of Foreign Policy: A Review." *METU Studies in Development*, 21, no. 1 (1994): 113–38.
- Thorarinsson, Loftur. "A Review of the Evolution of the Japanese Oil Industry, Oil Policy and Its Relationship with the Middle East." *Oxford Institute for Energy Studies*, 2018. <https://doi.org/10.26889/9781784671020>.
- Ullman, Richard H. "Redefining Security." *International Security* 8, no. 1 (1983): 129–53.
- Vaitheeswaran, Vijay V. "Oil." *Foreign Policy* 163 (December 2007): 24–30.
- Vogel, E. "Pax Nipponica?" *Foreign Affairs* 64 (1986): 751–67.
- Wade, Robert. "Japan, the World Bank, and the Art of Paradigm Maintenance: The East Asian Miracle in Political Perspective." *New Left Review* 217 (June 1996).
- Wakefield, Bryce, and Craig Martin. "Reexamining." *The Asia-Pacific Journal, Japan Focus*, Article ID 4803 188, 10, no. 54, Volume 10, Issue 54, December 31, 2012.
- Wan, Ming. "Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade." *International Studies Quarterly*, 39, no. 1 (March 1995): 85–108.
- Wendt, Alexander. "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics." *International Organization* 46, no. 2 (1992): 391–425.
- Williams, Michael C. "Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics." *International Studies Quarterly* 47, no. 4 (2003): 511–31.

- Wilson, Ernest J. "World Politics and International Energy Markets." *International Organization* 41, no. 1 (1987): 125–49.
- Winham, Gilbert R. "Quantitative Methods in Foreign Policy Analysis." *Canadian Journal of Political Science* 2, no. 2 (June 1969): 187–99.
- Wolfers, Arnold. "National Security as an Ambiguous Symbol." *Political Science Quarterly* 67, no. 4 (1952): 481–502.
- Yamamoto, Gen. "Japan: Government and the Defense Industry." *RUSI Defense Systems*, Autumn 2004.
- Yasutomo, Dennis T. "Why Aid? Japan as an Aid Great Power." *Pacific Affairs* 62, no. 4 (Winter -1990 1989): 490–503.
- Yergin, Daniel. "Energy Security in the 1990s." *Foreign Affairs* 67, no. 1 (1988): 110–32.
- Yorke, Valerie. "Oil, the Middle East and Japan's Search for Security." *International Affairs* 57, no. 3 (1981): 428–48. <https://academic.oup.com/ia/article-abstract/57/3/428/2533750?redirectedFrom=fulltext>.

Tezler

- Arslan, Türkan. "Emerging Energy Trends in East Asia: The Relationship between Production Levels and World Oil Prices." Master's Thesis, Boğaziçi University, 2019.
- Carvely, S. C. "Dual Dependence: Japanese Policy toward the Middle East, 1973 to 1984." Ph.D. thesis, George Washington University, 1985.
- Glosny, Michael A. "The Grand Strategies of Rising Powers: Reassurance, Coercion, and Balancing Responses." Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, Massachusetts Institute of Technology, 2012.
- Gökçe, Osman Zeki. "The Role of Energy Interdependence in Shaping World Politics." Ph.D. Dissertation, Political Science, 2018. http://research.sabanciuniv.edu/36758/1/10207730_OsmanZekiGokce.pdf.
- Koyama, Ken. "Japan's Energy Strategies towards the Middle East." Ph.D. Thesis, University of Dundee, 2001.
- Krick, James. "Resource Diplomacy in Jeopardy: Japan's Changing Role in The Middle East." MA International Studies, Leiden University, 2015. <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/34648/Final%20draft.pdf?sequence=1>

Elektronik Ortamdaki Kaynaklar

- Abe, Shinzo. "Asia's Democratic Security Diamond." Project Syndicate, December 27, 2012. <https://www.project-syndicate.org/onpoint/a-strategic-alliance-for-japan-and-india-by-shinzo-abe> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Alden, C. "Foreign Policy Analysis." Undergraduate Study in Economics, Management, Finance and the Social Sciences. http://www.londoninternational.ac.uk/sites/default/files/programme_resources/lse/lse_pdf/subject_guides/ir2137_ch1-3.pdf [Erişim Tarihi: 11.09.2019].
- Ay, Zafer. "Gambot Diplomasisi (Gunboat Diplomacy)." Çağ Üniversitesi. <https://www.gencdiplomatlar.com/masalar/gambot-diplomasisi-gunboat-diplomacy.html> [Erişim Tarihi: 19.04.2020].
- Beech, Hannah. "The Tense Relationship Between Japan and the U.S. Military." TIME, June 8, 2016. <https://time.com/4360940/us-military-navy-japan-okinawa-alcohol-bases/#:~:text=There%20are%20more%20American%20soldiers,the%20peace%20in%20the%20Pacific> [Erişim Tarihi: 19.04.2021].
- Buritanika kokusai daihyakkajiten ブリタニカ国際大百科事典. "4 Shōchō taisei (小項目事典)." <https://kotobank.jp/word/4%E7%9C%81%E5%BA%81%E4%BD%93%E5%88%B6-159064> [Erişim Tarihi: 19.04.2021].
- Burt, Richard. "U.S. Is Moving Toward a Decision on Economic Boycott Against Iran." New York Times, December 12, 1979. <https://www.nytimes.com/1979/12/12/archives/us-is-moving-toward-a-decision-on-economic-boycott-against-iran.html> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Butterfield, Fox. "Kissinger Called Unable to Assure Tokyo on Oil." The New York Times Archives, November 16, 1973. <https://www.nytimes.com/1973/11/16/archives/kissinger-called-unable-to-assure-tokyo-on-oil.html> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- "Can Japan Come Back: Understanding Tomorrow's Japan." A Pacific Council on International Policy Task Force Report. Los Angeles: Pacific Council on International Policy Task Force, November 2002. https://www.pacificcouncil.org/sites/default/files/related_resources_files/japan.pdf [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Chahrour, Carla. "The Evolution of Oil Trade between Japan and the Middle East." Arab News Japan, October 21, 2020. https://www.arabnews.jp/en/business/article_29338/ [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- "Copy of the U.S.-Japan Treaty of Peace and Amity," 1855. <https://www.wdl.org/en/item/14449/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].

- “Diplomatic Bluebook for 1973.” Public Information Bureau. Ministry of Foreign Affairs Japan, December 1974.
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1973/1973-contents.htm#CONTENTS> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Diplomatic Bluebook. “Promotion of Relations with Other Countries,” Edition 1983.
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1983/1983-3-1.htm> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- “East Asian Strategic Review.” The National Institute for Defense Studies Tokyo (2002). <http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/east-asian/e2002.html> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Feng, Zhu. “De-Escalating Territorial Conflict Between China and Japan.” The Asia Maritime Transparency Initiative, February 4, 2015. <https://amti.csis.org/de-escalating-territorial-conflict-between-china-and-japan/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Gray, Gavan. “Japan’s Defence Industry: Pacifism, Pragmatism, and Necessity.” 2011. http://www.wilmina.ac.jp/ojc/edu/kiyo_2011/kiyo_08_PDF/d2011_04.pdf [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Halloran, Richard. “Japanese Caution Israelis on Ties.” The New York Times, November 22, 1973. <https://www.nytimes.com/1973/11/22/archives/japanese-caution-israelis-on-ties-tokyo-hints-break-possible-if.html> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Harding, Brian. “The U.S.-Japan Alliance in an Age of Elevated U.S.-China Relations.” Center for American Progress, March 17, 2017. <https://www.americanprogress.org/issues/security/reports/2017/03/17/426709/u-s-japan-alliance-age-elevated-u-s-china-relations/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Harner, Stephen. “What Abes Proactive Contributor to Peace Doctrine Means for China, Asia and Japan.” Forbes, August 25, 2014. <https://www.forbes.com/sites/stephenharner/2014/08/25/what-abes-proactive-contributor-to-peace-doctrine-means-for-china-asia-and-japan/#7177c3202abe> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Inada, Tomomi. “Sending More SDF Assets to Mideast Will Protect Japan’s Interests And Raise Its Diplomatic Profile.” The Japan Times, Now 2019. <https://www.japantimes.co.jp/news/2019/11/28/national/politics-diplomacy/sdf-mideast-japan-interests/#.XeSzNpMzafX> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- International Atomic Energy Agency. “Nuclear Security Series.” Official website, 2020. <https://www.iaea.org/resources/nuclear-security-series> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].

- Institute of Middle Eastern Economies (JIME). “JIME Review-Issued in 1983-1989.” <https://jime.ieej.or.jp/en/publications/jime-review-1983-1989.html> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Japonya B y kel iliği, Türkiye. “Japonya Hakkında.” https://www.tr.emb-japan.go.jp/itpr_tr/00_000112.html [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Japan Cooperation Center for the Middle East (JCCME). “Overview of the 2nd Japan-Arab Economic Forum.” <https://www.jccme.or.jp/english/index.html> [Erişim Tarihi: 15.10.2020].
- “Japan Energy Conservation Handbook,” 2013. <https://www.asiaeec-col.eccj.or.jp/wpdata/wp-content/uploads/handbook13.pdf> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Japan Fact Sheet. “Governmental Structure: Changing with the Times.” Web Japan. https://web-japan.org/factsheet/en/pdf/e08_governmental.pdf [Erişim Tarihi: 02.05.2020].
- Japan Ministry of Defense. “National Defense Program Guidelines and the Mid-Term Defense Program,” 2018. https://www.mod.go.jp/e/d_act/d_policy/national.html [Erişim Tarihi: 15.10.2020].
- Japan Ministry of Defense. “The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation (September 23, 1997),” n.d. https://www.mod.go.jp/e/d_act/us/anpo/19970923.html [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- JETRO White Paper, 2001. https://www.jetro.go.jp/ext_images/en/reports/white_paper/trade2001.pdf [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Jevons, William Stanley. “The Theory of Political Economy.” The Library of Economics and Liberty. <https://www.econlib.org/library/YPDBooks/Jevons/jvnPE.html> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- JODGO-INPEX. “Japan Oil Development Co., Ltd.,” 2020. <https://www.jodco.co.jp/english/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- “JOGMEC-Japan Oil Gas and Metals National Corporation,” February 29, 2004. <http://www.jogmec.go.jp/english/index.html> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Johnson, Jesse. “With Eye on China, U.S. Aims to ‘formalize’ Four-Nation ‘Quad’ Security Grouping.” The Japan Times, September 1, 2020. <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/09/01/asia-pacific/china-us-quad/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].

- Katakura, Kunio. "Taro Yamashita and the Rising Sun Oil; How Resource-Poor Japan Did Deal with the Middle-East and Islamic World, the Major Energy Providers in Modern Age?" Former Ambassador to UAE, Iraq and Egypt. <http://www.gipc.akita-u.ac.jp/~tadokoro/lecture/doc/freshman/2015/Akita%20Univ.%20Special%20Lecture%20memo%2020150519.pdf> [Erişim Tarihi: 15.10.2020].
- Kawano, Katsutoshi. "From the Frontlines of Defense to Aegis Ashore: Japan's Changing Security Environment and Japan-U.S. Alliance." No. 62, December 22, 2020. <https://www.japanpolicyforum.jp/diplomacy/pt20201222145259.html> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Al-Khafji Joint Operations [KJO], 2018. <https://www.kjo.com.sa/irj/go/km/docs/documents/KJOWebSite/historykjo.html> [Erişim Tarihi: 20.05.2021].
- Kenton, Will. "What Is Political Economy?" In Investopedia. <https://www.investopedia.com/terms/p/political-economy.asp> [Erişim Tarihi: 15.10.2020].
- "Kuwait Gulf Oil Company K.S.C.C (KGOC)." <https://www.kgoc.com/> [Erişim Tarihi: 15.10.2020].
- Larson, Caleb. "Japan's F-X Stealth Fighter Program Could Have F-35 DNA." The National Interest, 2020. <https://nationalinterest.org/blog/buzz/japan%E2%80%99s-f-x-stealth-fighter-program-could-have-f-35-dna-171789> [Erişim Tarihi: 15.10.2020].
- Mary E. Morris. The Persistence of External Interest in the Middle East. RAND, 1993. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2007/MR318.pdf [Erişim Tarihi: 15.10.2020].
- Miyake, Kuni. "COVID-19: Another Case of 'gaiatsu' for Japan?" The Japan Times, April 27, 2020. <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/04/27/commentary/japan-commentary/covid-19-another-case-gaiatsu-japan/> [Erişim Tarihi: 15.10.2020].
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. "Archive of Japan-Middle East Relations." https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/archive.html [Erişim Tarihi: 01.09.2020].
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. "Japan-Egypt Relations (Basic Data)," May 17, 2018. <https://www.mofa.go.jp/region/africa/egypt/data.html> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. "Japan-Iran Relations (Basic Data)," 2020. https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/iran/data.html [Erişim Tarihi: 10.05.2021].

- Ministry of Foreign Affairs of Japan. “Japan-Israel Relations (Basic Data),” October 13, 2020. https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/israel/data.html [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. “Japan-Palestine Relations (Basic Data),” September 19, 2018. https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/palestine/data.html [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. “Japan-Qatar Relations (Basic Data),” August 5, 2020. https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/qatar/data.html [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. “Japan’s Economic Cooperation in the Middle East,” September 27, 2018. https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/relation/coop.html [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. “Japan-Saudi Arabia Relations (Basic Data),” December 23, 2019. https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/saudi/data.html [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. “Japan-United Arab Emirates Relations (Basic Data),” March 27, 2019. https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/uae/data.html [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. “Nihon No Heiwa Kokka to Shite No Ayumi [日本の平和国家としての歩み] (Japan’s History as a Peaceful Nation).” https://www.mofa.go.jp/mofaj/fp/nsp/page1w_000091.html [Erişim Tarihi: 15.10.2020].
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. “Official Development Assistance (ODA),” 2020. <https://www.mofa.go.jp/policy/oda/> [Erişim Tarihi: 15.10.2020].
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. “The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation.” Japan-U.S. Security Arrangements, October 16, 2020. <https://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/guideline2.html> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- National Diet Library. “Reconstruction of Japan.” Modern Japan in archives: political history from the opening of the country to post-war, 2010. <https://www.ndl.go.jp/modern/e/cha5/index.html> [Erişim Tarihi: 15.10.2020].
- OAPEC. “Organization of Arab Petroleum Exporting Countries.” <http://www.oapecorg.org/Home/FAQs> [Erişim Tarihi: 15.10.2020].
- Official Website. “Qatar Steel,” 2020. <https://www.qatarsteel.com.qa/our-main-products/> [Erişim Tarihi: 15.10.2020].

- Offshore Energy. “Energy Minister Delivers Speech at Annual Qatargas Reception in Japan,” October 18, 2012. <https://www.offshore-energy.biz/energy-minister-delivers-speech-at-annual-qatargas-reception-in-japan/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Prime Minister of Japan and His Cabinet. “Constitution of Japan.” https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Petroleum Economist. “A Fresh Start,” June 1, 2004. <https://www.petroleum-economist.com/articles/politics-economics/asia-pacific/2004/a-fresh-start> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Pollmann, Mina. “Japan’s ‘Mercantile Realism’ in the Middle East.” *The Diplomat*, January 23, 2015. <https://thediplomat.com/2015/01/japans-mercantile-realism-in-the-middle-east/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- “Qatargas Operating Company Limited,” 2020. <http://www.qatargas.com/english> [Erişim Tarihi: 15.10.2020].
- Sahloul, Adham. “An Opening for Japanese Leadership in the Mideast.” *The Japan Times*, January 30, 2020. <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/01/30/commentary/japan-commentary/opening-japanese-leadership-mideast/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Sato, Yoichiro and Chotani, Vindu Mai. “Now Is a Good Time for Japan to Re-Focus on Quality Infrastructure Lending in the Indo-Pacific”, *The Japan Times*, 18.10.2020. <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/10/18/commentary/japan-commentary/japan-quality-infrastructure/> [Erişim Tarihi: 20.05.2021].
- Seligman, Lara, and Robbie Gramer. “Trump Asks Tokyo to Quadruple Payments for U.S. Troops in Japan.” *Foreign Policy*, November 15, 2019. <https://foreignpolicy.com/2019/11/15/trump-asks-tokyo-quadruple-payments-us-troops-japan/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Shaikh, Khalil-ur-Rahman. “Japan’s Foreign Relations: An Analysis.” *Daily Times*, May 28, 2018. <https://dailytimes.com.pk/245537/japans-foreign-relations-an-analysis/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- . “Ties between Japan and Middle East.” *Dailytimes*, September 7, 2018. <https://dailytimes.com.pk/293989/ties-between-japan-and-middle-east/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Shibata, Shigeki, and Toshikazu Yamakawa. “The Changing Role of Japan in the International Trade Regime: From a Rule-Follower to a Rule-Maker,” *Hong Kong*, 2017. <http://web.isanet.org/Web/Conferences/HKU2017-s/Archive/19a9bff4-6a6e-44d1-99c7-891f8c5b5c3c.pdf> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].

- Sitaraman, Ganesh. "Ten Theses on Political Economy and Foreign Policy." The American Prospect, April 29, 2019. <https://prospect.org/api/content/cc457524-e307-5c54-9311-a4548c1db98d/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Statistical Handbook of Japan 2017. Statistics Bureau, Ministry of Internal Affairs and Communications, 2017. <https://www.stat.go.jp/english/data/handbook/pdf/2017all.pdf> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- The Japan Times. "An Oasis for Japanese Investment in the Gulf Region," April 29, 2011. <https://info.japantimes.co.jp/international-reports/pdf/20110429-wer-uae.pdf> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- The Japan Times. "Arabian Oil Loses Drilling Rights; Saudi Aid Canceled," February 28, 2000. <https://www.japantimes.co.jp/news/2000/02/28/national/arabian-oil-loses-drilling-rights-saudi-aid-canceled/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- The Japan Times. "Japan's Arabian Oil Gets Deal to Work Kuwait's Khafji Field," March 28, 2002. <https://www.japantimes.co.jp/news/2002/03/28/business/japans-arabian-oil-gets-deal-to-work-kuwaits-khafji-field/> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Toyoda, Masakazu. Evaluating Japan's Energy Needs and its Economic Environment. Keith W. Rabin, January 2013. https://www.jetro.go.jp/ext_images/en/reports/survey/pdf/2013_01_other.pdf [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- U.S. Department of Health & Human Services. "Deaths in World Trade Center Terrorist Attacks New York City, 2001," September 11, 2002. <https://www.cdc.gov/mmwr/preview/mmwrhtml/mm51spa6.htm> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- Wagner, Daniel, and Giorgio Cafiero. "Japan's Influence in the Middle East." HuffPost, January 23, 2014. https://www.huffpost.com/entry/japans-influence-in-the-m_b_4159850 [Erişim Tarihi: 10.05.2021].
- "日本・アラブ対話フォーラム (Arab Japan Dialogue Forum)." Gaimushō, 2020. <https://www.mofa.go.jp/mofaj/area/middleeast/jaf.html> [Erişim Tarihi: 10.05.2021].

Diğer

- Baker, A. "Conference on 'Japanese Energy Security and Changing Global Energy Markets: An Analysis of Northeast Asian Energy Cooperation and Japan's Evolving Leadership Role in the Region.'" Rice University, 2000.
- Maeda, Yoshiho. "Perception of the Arab World in Japan," in Arab-Japanese Relations." Mishima Symposium, Tokyo, Japan National Committee for the Study of Arab-Japanese Relations, 1982, 12–23.

Onay, Yaşar. “Dış Politika Analizi.” Ders Notları, Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü-ATASAREN, Ekim 2017.

Özcan, Sezer. “Securitization of Energy Through the Lenses of Copenhagen School.” West East Institute, Orlando International Conference, no. Orlando/USA. (March 21, 2013). <https://www.westeastinstitute.com/wp-content/uploads/2013/04/ORL13-155-Sezer-Ozcan-Full-Paper.pdf>.

Sato, Yoichiro, “The QUAD in Japan’s Image”, Japanese Studies Association (JAD): Boğaziçi University Asian Studies Center, 16.05.2021. https://www.youtube.com/watch?v=KW_OzhZDzAA [Erişim Tarihi: 20.05.2021].

Usuki, Akira. “Tokutomi Roka’s Trip from Egypt to Palestine by Train in 1919: How Did He Describe Port Said?” In The Roots of the Japanese Policy against the Middle East and Islam: Reconsiderations on 100th Anniversary of Paris Peace Conference (1919) at the International Symposium Nobuo MISAWA (Ed.) June 22-23, 2019, 13–23. Research Paper Series: 17. Tokyo: Asian Cultures Research Institute (東洋大学アジア文化研究所), Toyo University, 2020.

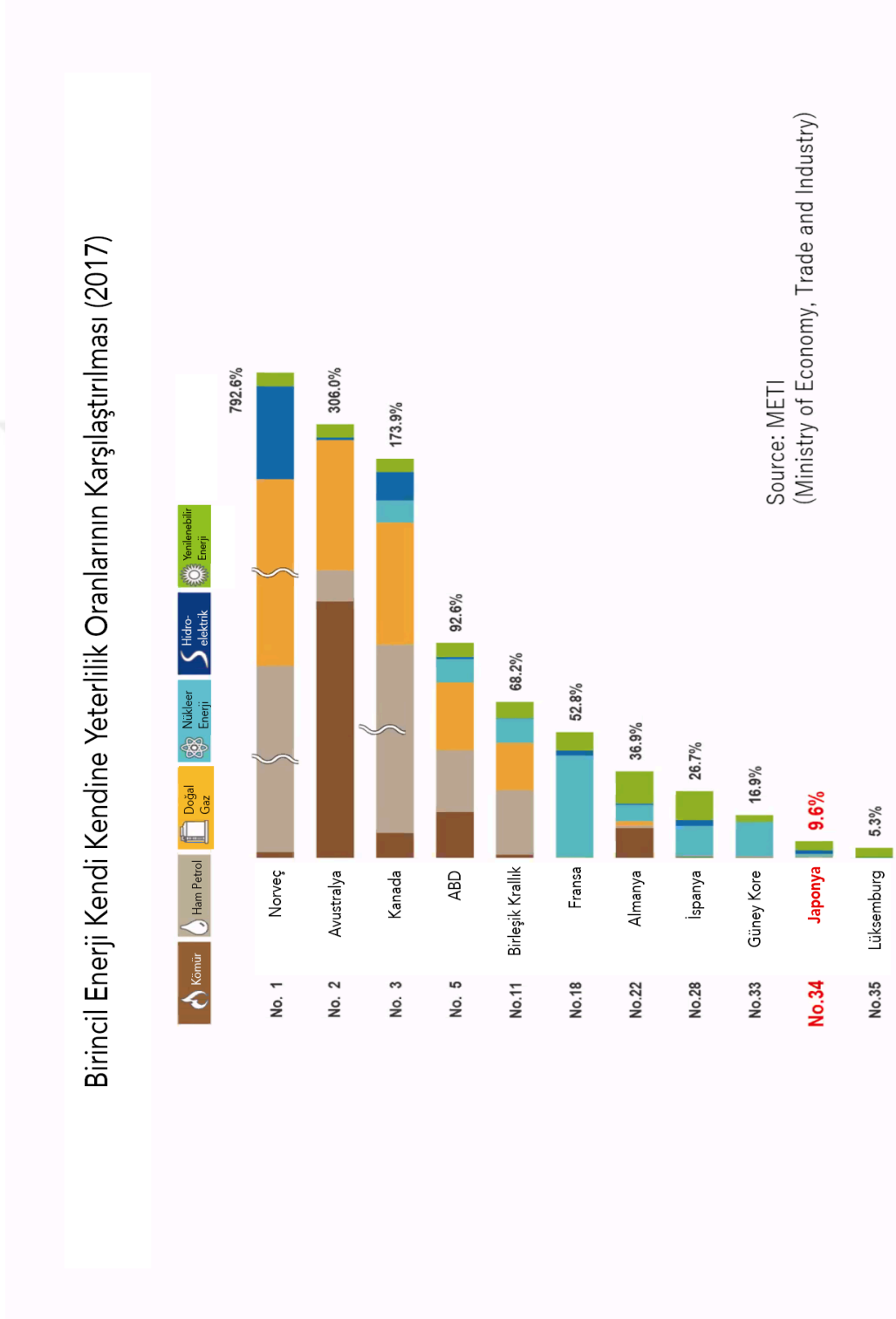
EKLER

Tablo Ek 1: Japon Enerji Kurumları ve Çevreleri⁵⁹⁷

Başbakan	Kabinedeki Kilit Aktörler	Parlamento	
1. Bilim ve Teknoloji Konseyi 2. Atom Enerjisi Komisyonu 3. Nükleer Güvenlik Komisyonu 4. Elektrik Enerjisi Geliştirme Koordinasyon Kurulu 5. Atomik Güç Politikası Tartışma Grubu	1. Kapsayıcı Güvenlik Konseyi 2. Genel Enerji Politikası Bakanlar Konseyi (ad hoc) 3. Maliye Bakanlığı 4. Dışışleri Bakanlığı 5. Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı- MITI (Doğal Kaynaklar ve Enerji Kurumu) 6. Ulaştırma Bakanlığı 7. Bilim ve Teknoloji Ajansı (Güç Reaktörü ve Nükleer Yakıt Geliştirme A.Ş.) 8. Ekonomi Planlama Ajansı	1. (Alt Meclis) Enerji ve Doğal Kaynaklar Alt Komitesi 2. (Üst Meclis) Enerji Tedbirleri Komitesi 3. Liberal Demokrat Parti ve Diğer Partilerin Enerji Politika Komiteleri	
Çevreci / Tüketici	Lobiciler	Çıkar Çevreleri	Araştırma Grupları
1. Çevre Ajansı 2. Japonya Endüstriyel Kirlilik Kontrolü Derneği 3. Japonya Tüketici Birliği 4. Çevre Grupları Konseyi	1. Japonya Ekonomik Kuruluşlar Federasyonu 2. Enerji Politikaları Geliştirme Komitesi 3. Japonya Petrol Birliği 4. Japonya Kömür Derneği 5. Japonya Petrokimya Endüstrileri Derneği	1. Petrol şirketleri 2. Ticaret Şirketleri 3. Japonya Kalkınma Bankası 4. Atomik Güç Komisyonu 5. Japonya Atom Endüstrisi Forumu 6. Elektrik Endüstrisi Derneği 7. Japonya Ulusal Petrol A.Ş. 8. Japonya Tanker Yağı Stoklama Birliği 9. Japonya Açık Deniz Petrol Geliştirme Derneği	1. Ulusal Araştırma Geliştirme Enstitüsü 2. Nomura Araştırma Enstitüsü 3. Mitsubishi Araştırma Enstitüsü 4. Enerji Politikası Teşvik Komitesi 5. Enerji Ekonomisi Enstitüsü 6. Enerji Tasarruf Merkezi 7. Okyanus Ekonomisi Araştırma Enstitüsü 8. Yeni Enerji Geliştirme Organizasyonu

⁵⁹⁷ Morse, “Introduction: Japan’s Energy Policies and Options”, s. 6.

Şekil Ek 1: Birincil Enerji Kendi Kendine Yeterlilik Oranlarının Karşılaştırılması (2017)⁵⁹⁸

⁵⁹⁸ Sachi SAKANASHI, Japan's Relations with the Middle East and Energy Security, TOBB ETU SUI, 6 Şubat 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=y3qCoD5mVQ> (Erişim Tarihi: 1 Temmuz, 2021)

ÖZGEÇMİŞ

Soyadı, Adı : DOĞRUL Mürsel
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derece	Üniversite ve Bölüm	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü	01.09.2017
Lisans	Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü	01.06.2014

Yabancı Dil

İngilizce; İleri ve Japonca; Orta

Yayınları

- Mürsel DOĞRUL, **Japonya'nın Terörle Mücadele Politikası**. E-Book, ISBN: 978-625-409-084, 2020.
- Mürsel DOĞRUL & Cem KORKUT, “**The Future of Cryptocurrency After the Pandemic**”, In book: Reflections on the Pandemic in the Future of the World, Turkish Academy of Sciences Publications, ISBN: 978-605-2249-53-6, September 2020, pp 642-654.
- Mürsel DOĞRUL & Cem KORKUT, "**Bilişim Teknolojilerindeki Gelişmeler Işığında Kripto Paraların Finansal Sisteme Entegrasyonu**", Bilişim Teknolojileri ve İletişim: Birey ve Toplum Güvenliği (Editörler; Muzaffer Şeker, Yasin Bulduklu, Cem Korkut ve Mürsel Doğrul), Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, ISBN: 978-605-2249-48-2, Ankara, ss. 279-290, Temmuz 2020.
- Mürsel DOĞRUL, Muzaffer ŞEKER, Ali ÖZER, Zekeriya TOSUN ve Cem KORKUT, **TÜBA COVID-19 Küresel Salgın Değerlendirme Raporu**, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara, Rapor No: 34, ISBN: 978-605-2249-43-7, Haziran 2020.
- Mürsel DOĞRUL, (2018). **Japonya'nın Güvenlik Yasası Değişikliği**. Gökhan AK (Ed.), Küreselleşme Çağında Uluslararası İlişkiler; Tarihten Güncele Seçme Yazılar içinde (ss. 109-126), Akademi Titiz Yayınları, ISBN 978-605-4673-98-8, İstanbul, Kasım, 2018.

- Mürsel DOĞRUL, **Tarihi Olaylar ve Bölgesel Sorunlar Bağlamında Çin Japonya İlişkilerinin Bugünü**, VIII. Uluslararası Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi Küresel ve Bölgesel Sistemde Devlet ve Devletdışı Aktörler, Dora Basım-Yayın, 2016, ss. 931-960.
- Mürsel DOĞRUL, **Japonya'nın Askeri Dönüşümünde Afrika'nın Yeri**, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Yayın Tarihi: 23.7.2018.
<http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/51283/japonyanin_askeri_donusumunde_afrikanin_yeri>

Tezden Türetilen Yayınları/Sunumları

- Mürsel DOĞRUL, **"Filistin-İsrail Sorununun Muhtemel Arabulucu Aktörü olarak Japonya'nın Kapasitesi/İmkanları"**, Filistin Araştırmaları Dergisi (FAD), Sayı: 5 (Yaz 2019), ISSN: 2587-2532 | e-ISSN: 2587-1862, ss. 81-101.
- Mürsel DOĞRUL, **"Filistin-İsrail Sorununun Muhtemel Arabulucu Aktörü: Japonya"**, II. Uluslararası İsrail ve Yahudilik Çalışmaları Konferansı (*Second International Conference on Israel and Judaism Studies*), Bildiri Sunumu, Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, 27-29 Ekim, 2018.